

UNIVERSITY OF CALIFORNIA SAN DIEGO

3 1822 02942 9511

a

LIBRARY

UNIVERSITY OF
CALIFORNIA
SAN DIEGO

E.H. Heffner.

3 1822 02942 9511

PA
6119
A5
1898

Social Sciences & Humanities Library

University of California, San Diego

Please Note: This item is subject to recall.

Date Due

LATIN LITERATURE
OF
THE EMPIRE

SELECTED AND EDITED, WITH REVISED TEXTS
AND WITH BRIEF INTRODUCTIONS

BY

ALFRED GUDEMAN

UNIVERSITY OF PENNSYLVANIA

IN TWO VOLUMES

VOL. II. POETRY

NEW YORK AND LONDON
HARPER & BROTHERS PUBLISHERS

1899

Copyright, 1899, by HARPER & BROTHERS.

All rights reserved.

P R E F A C E

If the catalogues of colleges and universities can be relied upon—and over a hundred of them for the years 1895–1897 were examined—Juvenal is the only poet of the Empire who appears to be generally read. Martial, Lucan, Phaedrus, and Persius follow in the order named, but at a very considerable distance, while all others are practically excluded from the classical curriculum in the higher institutions of learning in England and America. The reasons for this undeserved neglect have been briefly pointed out in the preface to Vol. I, and need not be reiterated here.

While the primary object of this anthology is to render the literary masterpieces of the Empire generally accessible in adequately extensive and representative selections, it is designed to furnish at the same time a fairly complete survey of the entire literature within reasonable compass.

I have, therefore, not felt at liberty to omit Juvenal from this volume, or Curtius, Pliny the Younger, and Tacitus from the previous one, although these authors are universally read.

The selections themselves, though based upon the standard editions, have been carefully revised with the aid of such recent critical contributions as have been accessible to me. For the text of Manilius, I am indebted to Professor M. Bechert, who, with singular generosity, has not only placed at my disposal the proof-sheets of the first three books, which Professor J. P. Postgate kindly for-

warded to me, but has also himself revised the text of the last two books from his manuscript notes. To both these distinguished scholars I desire to express my warm appreciation for their most disinterested favors. In matters of orthography and punctuation, I have aimed at uniformity in the manner pointed out in the preface to Vol. I. A brief Appendix Critica again records the more important deviations from my basic texts, while the short introductions are intended only for immediate orientation.

In conclusion, I have the pleasure again to thank my friend, Professor E. P. Morris, of Yale University, for his care in reading the proof-sheets of this book and for many most acceptable suggestions.

ALFRED GUDEMAN.

PHILADELPHIA, *June 1, 1899.*

CONTENTS

	PAGE
PSEUDO-VERGILIANA	1-32
<i>Culex</i>	5
<i>Copa</i>	17
<i>Moretum</i>	19
<i>Lydia</i>	23
<i>Aetna</i> , 1-93, 219-282, 569-646	26
 MANILIUS	33-66
<i>Astronomica</i> —	
Bk. I., 1-117, The Poet on his Task	35
Bk. I., 483-538, The Fixed Laws of Nature Prove the Existence of the Gods	38
Bk. I., 700-926, The Milky Way—The Abode of Heroes—Comets and their Effects	40
Bk. II., 1-149, The Originality of the Poet's Theme	46
Bk. II., 738-840, Elementary Topics of Astronomy.—The Points of the Compass	50
Bk. III., 1-42, Themes Treated by Previous Poets	53
Bk. III., 43-159, The Twelve Labors of Human Life	54
Bk. IV., 1-121, On Fate	57
Bk. IV., 866-935, Appeal to Man's Reason	60
Bk. V., 450-486, The Astrological Significance of the Constellation Cepheus	62
Bk. V., 538-631, The Myth of Perseus and Andromeda	63
 PHAEDRVS	67-86
<i>Fabulae</i> —	
Bk. I., Prologue	69
Bk. II., 1, 9 ; III. 1; IV. 7, 21, Phaedrus	69
Bk. I., 1, 3, 12, 13, 24, 26, Lupus et Agnus.—Graculus Superbus et Pavo.—Cervus ad Fontem.—Vulpes et Corvus.—Rana Rupta et Bos.—Vulpes et Ciconia	73

CONTENTS

	PAGE
Bk. II., 6, Aquila et Cornix	76
Bk. III., 7, 16, Lupus ad Canem.—Cicada et Noctua	76
Bk. IV., 2, Mustela et Mus	78
Bk. IV., 5, Aesopus	79
Bk. V., 1, Quomodo saepe fallatur hominum iudicium	80
Bk. IV., 22, 25, Simonides	81
Bk. V., 5, Scurra et Rusticus	82
Bk. V., 8, Tempus	83
Appendix 2, Non esse plus aequo petendum	84
4, De veritate et mendacio	84
5, Sensum aestimandum esse non verba	85
6, The Delphic Oracle	86
 SENECA	87-127
<i>Tragoedie</i> —	
<i>Herenles Furens</i> , 125-204, Chorus	89
<i>Troades</i> , 371-408, Chorus	91
524-813, Andromache and Ulysses	92
<i>Medea</i> , 301-379, Chorus	100
<i>Phaedra</i> , 1-84, Song of Hippolytus	102
274-357, Chorus	105
483-564, Soliloquy of Hippolytus	107
<i>Oedipus</i> , 980-994, Chorus	109
<i>Agamemnon</i> , 57-107, Chorus	110
421-588, Messenger's Speech before Clytemnestra	111
589-914, Chorus, Cassandra and Agamemnon	116
<i>Thyestes</i> , 546-622, Chorus	125
 PERSIUS	129-140
<i>Satirae</i> —	
Prologue, Sat. I., Literary Conditions of the Age	131
Sat. V., The Ethical Value of Philosophy	135
 LVCANVS	141-174
<i>Pharsalia</i> —	
Bk. I., 1-182, The Causes of the War	143
Bk. II., 234-325, Conference between Brutus and Cato	148
Bk. V., 237-373, Mutiny in Caesar's Army	150
Bk. VII., 1-229, The Eve of the Battle of Pharsalia	154
Bk. VIII., 472-711, The Assassination of Pompey	163
Bk. IX., 51-116, Cornelia's Lamentations	169
Bk. IX., 117-214, Cato's Eulogy of Pompey	171

CONTENTS

vii

PAGE

CALPVNRIVS	175-182
<i>Eclogae—</i>	
Eclog. III., A Love Ditty	177
Eclog. VI., A Shepherd's Quarrel	180
NEMESIANVS	183-187
<i>Eclogae—</i>	
Eelog. III., Pan	183
Eclog. IV., A Love Song	185
PSEVDO-SENECA	189-218
<i>Octavia.</i>	
SILIVS ITALICVS	219-262
<i>Punica—</i>	
Bk. I., 1-20, Prooemium	221
Bk. I., 21-139, 239-270, Hannibal	221
Bk. II., 270-390, The Romans Declare War	226
Bk. II., 475-579, The Siege of Saguntum	229
Bk. II., 650-695, The Fall of Saguntum	232
Bk. II., 696-707, Epilogue	233
Bk. III., 1-157, The War in Spain	233
Bk. III., 158-213, The Dream of Hannibal	238
Bk. III., 477-556, Hannibal's March into Italy by Way of the Alps	240
Bk. III., 557-629, Colloquy between Juno and Venus concerning the Fate of the Ro- mans	242
Bk. III., 630-646, Hannibal Lands in Italy	244
Bk. III., 647-714, The African Oracle	244
Bk. IX., 66-177, Before the Battle of Cannae	246
Bk. X., 326-386, After the Battle	249
Bk. X., 503-577, The Burial of Paulus	251
Bk. X., 578-658, Conduct of the Romans	253
Bk. XII., 387-413, Eulogy of Ennius	255
Bk. XIII., 850-895, The Sibyl's Propheey	256
Bk. XV., 1-151, P. Cornelius Scipio	258
VALERIVS FLACCVS	263-291
<i>Argonautica—</i>	
Bk. I., 294-351, Jason's Departure	265
Bk. I., 484-573, The Plans of Zeus	267
Bk. II., 451-578, Arrival of the Heroes at Colchos . .	269
Bk. VI., 427-506, Juno and Medea	273
Bk. VI., 575-601, 657-689, Medea's First View of Jason	275

CONTENTS

	PAGE
Bk. VII., 1-152, The Meeting of Medea and Jason	277
Bk. VII., 153-397, Juno Successfully Invokes the Aid of Venus to Inflame Medea with Love for Jason	281
Bk. VII., 398-521, Jason and Medea in the Grove of Hecate	287
 STATIVS	 293-336
<i>Silvae</i> , Bk. I., 6, The Calends of December	295
Bk. II., 4, The Parrot	298
Bk. II., 7, Lucan's Birthday	299
Bk. V., 4, Sleep	302
Bk. V., 5, On the Death of his Adopted Son	303
<i>Thebais</i> , Bk. IV., 246-344, Parthenopaeus	305
Bk. X., 84-155, The Grove of Sleep	308
<i>Achilleis</i> , 1-960	310
 MARTIALIS	 337-369
<i>Epigrammata</i> —	
Bk. I., Preface, 2, 7, 8, 13, 16, 19, 25, 29, 30, 38, 39, 42, 61, 63, 66, 70, 76, 97, 107, 109, 110	339
Bk. II., 7, 8, 20, 41, 89, 90	345
Bk. III., 2, 4, 5, 19, 20, 38, 44, 46	347
Bk. IV., 14, 49, 72	350
Bk. V., 10, 13, 20, 40, 51, 52, 53, 56, 58	351
Bk. VI., 15, 19	354
Bk. VII., 3, 63, 77, 79, 88	354
Bk. VIII., 3, 56	355
Bk. IX., 28, 29, 45, 46, 47, 70, 74, 96, 97, 99	357
Bk. X., 1, 2, 19, 33, 35, 36, 37, 39, 46, 47, 50, 51, 54, 96	359
Bk. XI., 6, 13, 14	364
Bk. XII., 3, 4, 52, 53, 60, 92, 94	365
Bk. XIV., <i>Apophoreta</i> , 185, 186, 188, 189, 190, 191, 193, 194, 195	368
 IVVENALIS	 371-410
<i>Satire</i> —	
<i>Sat.</i> I., 1-95, 137-171, Reasons for Writing Satires	373
<i>Sat.</i> III., 1-322, Life in Rome	376
<i>Sat.</i> VII., 1-243, The Position of Poets	385
<i>Sat.</i> X., 1-366, The Vanity of Human Wishes	391
<i>Sat.</i> XIV., 1-106, Educational Influence of Parents upon their Children	401
<i>Sat.</i> XIV., 107-331, Avarice	404
 PERVIGILIVM VENERIS	 411-415

CONTENTS

ix

	PAGE
AUSONIUS	417-443
To the Reader	419
Ephemeris	421
To a Skilled Stenographer	422
On the Death of Ausonius's Father	423
To his Wife	424
Tiberinus Victor Minervius Orator	425
Mosella	427
To his Grandson	441
CLAUDIANVS	445-488
Cythera	447
The Magnet	447
On an Old Man Who Never Left His Native Town	449
In Rufinum, I., 1-73	450
De Consulatu Stilichonis, Bk. III., Preface	452
Gigantomachia	452
De Raptu Proserpinæ	456
APPENDIX CRITICA	489

PSEVDO-VERGILIANA

BESIDES the *Eclogues*, the *Georgics*, and the *Aeneid*, there existed, certainly as early as the reign of Nero (54–68), a collection of minor poems alleged to have been written by Vergil in his youth. Suetonius's *Life of Vergil*, which constituted the chief source of information for later commentators of the poet, seems to have contained the following list: *Culex*, *Ciris*, *Copa*, *Dirae*, *Aetna*, and *Catalepton* (including the *Priapeia* and *Epigrams*), to which our mediæval MSS. of Vergilianus add, among others, the *Moretum* and the Elegy (or rather Elegies) on Maecenas.

Excepting an isolated reference in Donatus to the possibly non-Vergilian origin of the *Aetna*, the ancients accepted the authenticity of these poems without misgivings. To-day their spuriousness is established by incontrovertible proofs, although it has not been possible to discover the real author in a single instance. Doubtless these poems represent a selection from out of a mass of anonymous literature current in the Augustan age which, owing to its similarity of form to the genuine works of Vergil and a vague tradition of certain youthful efforts of his on kindred themes, gradually attached itself to the celebrated name.

Of the poems here selected the CULEX seems to have been the most famous. It is quoted as Vergilian by Statius (*Silv.* Praef. I. and II. 7, 73), Martial (VIII. 56, 19; XIV. 185), and in Suetonius's *Life of Lucan*. That Vergil did write a *Culex* is not improbable, but, if so, it must have been lost at an early date, the extant poem being perhaps a literary forgery designed to take its place.

But be this as it may, the scrupulous avoidance of elisions, the palpable imitations of the Mantuan poet, the ostentatious

display of misplaced erudition, the grotesqueness of the theme itself, and the anachronistic allusions to Augustus, as *Octavi venerande* and *sancte puer*, implying, as they do, the deification of the emperor, are all alike incompatible with Vergilian authorship.

The style of the *Culex*, on the other hand, its metrical technique, and Lucan's admiring comment preclude a later date of composition than the reign of Claudius.

The COPA, or 'Barmaid,' consisting of only nineteen distichs, vividly describes a Syrian woman dancing before her tavern and inviting the weary traveller to enter and regale himself with the delicacies which she enumerates. This charming poem shows distinct reminiscences, not only of Vergil, but also of Propertius. The rollicking treatment of the quaint theme is in itself sufficient to stamp it as apocryphal. There is no clew to its date.

The MORETUM, or 'The Farmer's Breakfast,' is probably based upon a similar idyl of the Alexandrian poet Parthenius, which had previously been imitated by one Sueius, a contemporary of Cicero. The extant poem is perhaps the most artistic in the Appendix Vergiliana, and it may well have been composed in Vergil's lifetime ; its style is, however, wholly different from that of the genuine works of Vergil.

The LYDIA was, until 1792, regarded as an integral part of the DIRAE, mentioned in Suetonius's list. But Jacobs clearly proved that in the latter two distinct poems have been combined into one. The question of authorship is still a matter of controversy, many scholars inclining to the opinion of Scaliger, that it was composed by Valerius Cato, a distinguished critic and author of Cicero's time. Suetonius expressly ascribes to him a much-admired poem entitled *Lydia*, and it is quite possible that another work of Cato, cited by Suetonius under the title *Indignatio*, may be identical with the *Dirae*. But plausible as the notion of Cato's authorship may seem, the contents of the two poems render this identification somewhat hazardous. The poem itself is meritorious in style and execution, but autobiographical details prove it to be non-Vergilian.

The AETNA, finally, has in recent times been attributed to Lucilius, to whom Seneca addressed his *Epistulae Morales* and *Naturales Quaestiones*. Sudhaus has, however, convincingly shown that Seneca's reference to a poem of Lucilius on Aetna merely pertains to a poetic description of the volcano, brought in by way of an episode. Metrical and stylistic observations, moreover, seem to prove that this didactic poem was composed within the second and third decades of the first century A.D.

The scientific material accumulated in it appears to have been all but wholly derived from Poseidonius, who wrote a standard work on volcanic disturbances and their origin, the very subjects treated by the anonymous author. The poem contains 646 hexameters, and is written with an enthusiasm and earnestness suggestive of Lucretius, whose influence is indeed clearly traceable.

An admirable commentary by Sudhaus (Leipzig, 1898), now greatly facilitates the understanding and appreciation of this difficult but praiseworthy poem.

1.
ta.

CVLEX

Prooemium, vss. 1-41.

Lusimus, Octavi, gracili modulante Thalia
Atque ut araneoli tenuem formavimus orsum.
Lusimus: haec pariter culicis sint carmina docta,
Omnis et historiae per ludum consonet ordo
Notitiaeque ducum voces, licet invidus adsit.
Quisquis erit culpare iocos musamque paratus,
Pondere vel culicis levior famaque feretur.
Posterius graviore sono tibi musa loquetur
Nostra, dabunt cum securos mihi tempora fructus,
Vt tibi digna tuo poliantur carmina sensu. 10

Latonae magnique Iovis decus, aurea proles,
Phoebus erit nostri princeps et carminis auctor
Et recinente lyra fautor, sive educat illum
Arna Chimaereo Xanthi perfusa liquore
Seu decus Asteriae seu qua Parnasia rupes 15
Hinc atque hinc patula praepandit cornua fronte
Castaliaeque sonans liquido pede labitur unda.
Quare, Pierii laticis decus, ite, sorores
Naïdes, et celebrate deum ludente chorea;
Et tu, sancta Pales ad quam f̄ventura recurrit 20
Agrestum f̄ bona fetura sit cura tenentis,
Aërios nemorum cultus silvasque virentis,
Te cultrice vagus saltus feror inter et antra.
Et tu, cui meritis oritur fiducia chartis,
Octavi venerande, meis adlabere coeptis,
Sancte puer, tibi namque canit non pagina bellum 25

Triste Iovis ponitque
 Phlegra, Giganteo sparsa est quae sanguine tellus,
 Nec Centaureos Lapithas compellit in ensis;
 Vrit Erichthonias Oriens non ignibus arees, 30
 Non perfossus Athos nec magno vincula ponto
 Iacta meo quaerent iam sera volumine famam,
 Non Hellespontus pedibus pulsatus equorum,
 Graecia cum timuit venientis undique Persas;
 Mollia sed tenui pede currere carmina, versu 35
 Viribus apta suis Phoebo duce ludere gaudet.
 Hoe tibi, sancte puer; memorabilis et tibi certet
 Gloria perpetuum lucens, mansura per aevum;
 Et tibi sede pia maneat locus, et tibi sospes
 Debita felicis memoretur vita per annos, 40
 Grata bonis lucens. Sed nos ad copta feramur.

The shepherd and the charms of country life, vss. 42-156.

Igneus aetherias iam sol penetrabat in arees
 Candidaque aurato quatiebat lumina curru,
 Crinibus et roseis tenebras Aurora fugabat:
 Propulit e stabulis ad pabula nota capellas 45
 Pastor et excelsi montis inga summa petivit,
 Lucida qua patulos velabant gramina colles.
 Iam silvis dumisque vagae, iam vallibus abdunt
 Corpora, iamque omni eeleres e parte vagantes
 Tondebant tenero viridantia gramina morsu. 50
 Serupea desertas haerebant ad cava rupes,
 Pendula projectis carpuntur et arbuta ramis
 Deusaque virgultis avide labrusea petuntur.
 Haec suspensa rapit carpeute caenumina morsu
 Vel salieis lentae vel quae nova nascitur alnus, 55
 Haec teneras fruticum sentis rimatur, at illa
 Iuminet in rivi, praestantis imaginis, undam.

O bona pastoris (siquis non pauperis usum
 Mente minus docta fastidiat et probet illis
 Omnia luxuria, pretiis), incognita curis,

60

Quae lacerant avidas inimico pectore mentes !
 Si non Assyrio fuerint bis lauta colore
 Attalicis opibus data vellera, si nitor auri
 Sub laqueare domus animum non angit avarum
 Picturaeque decus, lapidum nec fulgor in ulla 65
 Cognitus utilitate manet, nec pocula gratum
 Alconis referent Boethique toteuma, nec Indi
 Conchea baca maris pretio est: at pectore puro
 Saepe super tenero prosternit gramine corpus,
 Florida cum tellus, gemmantis pietà per herbas, 70
 Vere notat dulci distineta coloribus arva;
 Atque illum calamo laetum recinente palustri
 Otiaque invidia degentem et fraude remota
 Pollentemque sibi viridi cum palmite lucens
 Tmolia pampino super coma velat amietu. 75
 Illi sunt gratae rorantes lacte capellae
 Et nemus et fecunda Pales et vallibus intus
 Semper opaea novis manantia fontibus antra.
 Quis magis optato queat esse beatior aevo,
 Quam qui mente procul pura sensuque probando 80
 Non avidas adgnovit opes nec tristia bella
 Nec funesta timet validae certamina classis,
 Nec, spoliis dum sancta deum fulgentibus ornet
 Templa vel eveetus finem transcendat habendi,
 Advorsum saevis ultiro caput hostibus offert ? 85
 Illi falce deus colitur, non arte politus;
 Ille colit lucos, illi Panchaia tura
 Floribus agrestes herbae variantibus addunt,
 Illi dulcis adestr requies et pura voluptas,
 Libera, simplicibus curis; hue inminet, omnis 90
 Dirigit hue sensus, haec cura est subdita cordi,
 Quolibet ut requie victu contentus abundet
 Iucundoque liget languentia corpora somno.
 O peendes, o Panes et o gratissima tempe
 Fontis hamadryadum, quarum non divite cultu
 Aemulus Ascreao pastor sibi quisque poetae
 Securam placido traducit pectore vitam ! 95
 Talibus in studiis baculo dum nixus apricas

Pastor agit euras et dum non arte canora
 Compacta solitum modulatur arundine carmen,100
 Tendit ineuctus radios Hyperionis ardor
 Lueidaque aetherio ponit diserimina mundo,
 Qua iacit Oceanum flamas in utrumque rapaces.
 Et iam compellente vagae pastore capellae
 Ima susurrantis repetebant ad vada lymphae,105
 Quae supter viridem residebant caerulea museum;
 Iam medias operum partis evectus erat sol,
 Cum densas pastor pecudes cogebat in umbras.
 Vt procul adspexit luco residere virenti,
 Delia diva, tuo quo quondam victa furore110
 Venit Nyctelium fugiens Cadmeis Agave,
 Infandas scelerata manus e caede cruenta:
 Quae gelidis bacchata iugis requievit in antro,
 Posterius poenam nati de morte datura.
 Hie etiam viridi ludentes Panes in herba115
 Et Satyri Dryadesque choros egere puellae
 Naëadum coetu. Tantum non Orpheüs Hebrum
 Restantem tenuit ripis silvasque canendo,
 Quantum te pernice morantur, diva, chorea
 Multa tuo laetae fundentes gaudia vultu,120
 Ipsa loci natura domum resonante susurro
 Quis dabat et dulci fessas refovebat in umbra.
 Nam primum prona surgebant valle patentes
 Aëriae platanus, inter quas impia lotos,
 Impia, quae socios Ithaci maerentis abegit,125
 Hospita dum nimia tenuit dulcedine captos.
 At quibus insigni curru proiectus equorum
 Ambustus Phaëthon luctu mutaverat artus
 Heliades, teneris implexae brachia truncis,
 Candida fundebant tentis velamina ramis.130
 Posterius cui Demophoon aeterna reliquit
 Perfidiā lamentandi mala (perfide, inultis,
 Perfide Demophoon et nunc deflende puellis!)
 Quam comitabantur fatalia carmina quereus,
 Quereus ante datae Cereris quam semina vitae135
 (Illas Triptolemi mutavit sulcus aristis).

Hic magnum Argoae navi decus addita pinus
 Proceros decorat silvas hirsuta per artus;
 Adpetit aëriis contingere motibus astra.

Ilicis et nigrae species nec fleta cupressus
 Vmbrosaeque manent fagus hederaeque ligantes
 Bracchia, fraternalis plangat ne populus ictus,
 Ipsaeque excedunt ad summa cacumina lentae
 Pinguntque aureolos viridi pallore corymbos,
 Quis aderat veteris myrtus non nescia fati.

His suberat gelidis manans e fontibus unda,
 Quae levibus placidum rivis sonat acta liquorum.

At volucres patulis residentes dulcia ramis
 Carmina per varios edunt resonantia cantus;
 Et quaqua geminas avium vox obstrepit auris,
 Hac querulae referunt voces quis nantia limo
 Corpora lympha fovet; sonitus alit aëris echo,
 Argutis et cuncta fremunt stridore cicadis.

At circa passim fusae cubuere capellae
 Excelsis super dumis, quos leniter adflans
 Aura susurrantis poscit confundere venti.

140

145

148

146

150

155

The snake stealing upon the sleeping shepherd, vss. 157–182.

Pastor, ut ad fontem densa requievit in umbra,
 Mitem concepit projectus membra soporem,
 Anxius insidiis nullis, sed latus in herbis
 Securo pressus somno mandaverat artus:
 Stratus humi dulcem capiebat corde quietem,
 Ni Fors incertos iussisset ducere casus.

Nam solitum volvens ad tempus tractibus isdem
 Inmanis vario maculatus corpore serpens,
 Mersus ut in limo magno subsideret aestu,
 Obvia vibranti carpens, gravis aëre, lingua
 Squamosos late torquebat motibus orbes:
 Tollebant irae venientis ad omnia visus.

Iam magis atque magis corpus revolubile volvens
 Ad tollit nitidis pectus fulgoribus, ecce

160

165

170

Sublimi eervice caput, eui crista superne
 Edita, purpureo lucens maeulatur amictu,
 Adspectuque mieant flamarum lumina torvo. 175
 Metabat sese circum loca; eum videt ingens
 Adversum reeubare dueem gregis, aerior instat
 Lumina diffundens intendere et obvia torvos
 Saevius adripiens infringere, quod sua quisquam
 Ad vada venisset. Naturae comparat arma.
 Ardet mente, furit stridoribus, intonat ore,
 Flexibus eversis torquetur corporis orbis, 180
 Manant sanguineae per traetus undique guttae.
 Spiritibus rumpit fauees.

*The gnat awakens the shepherd, to save him from the snake,
 but is killed, vss. 182-201.*

Cui euneta paranti
 Parvulus hunc prior umoris conterret alumnus
 Et mortem vitare monet per acumina; namque 185
 Qua diducta genas pandebant lumina gemmis,
 Hac senioris erat naturae pupula telo
 Taeta levi, eum prosiluit furibundus et illum
 Obtritum morti misit; cui dissitus omnis
 Spiritus excessit sensus. Tum torva tenentem
 Lumina respexit serpentem cominus; inde 190
 Impiger, exanimus, vix compos mente refugit,
 Et validum dextra detraxit ab arbore truneum
 (Cui casus sociarit opem numenve deorum
 Prodere sit dubium, valuit sed vincere tali
 Horrida squamosi volventia membra draconis) 195
 Atque reluctantis crebris foedeque petentis
 Ictibus ossa ferit, eingunt qua tempora cristae.
 Et quo erat tardus omni languore remoto
 Nec prius adspiciens (timor oceae caverat artus),
 Hoc minus implicuit dira formidine mentem. 200
 Quem postquam vidi caesum languescere, sedit.

The image of the gnat appears to the shepherd in his dream, complains of his ingratitude, and then describes to him the lower world, vss. 202-384.

Iam quatit et biungis oriens Erebois equos Nox
 Et piger aurata procedit Vesper ab Oeta,
 Cum grege compulso pastor duplicantibus umbris
 Vadit et in fessos requiem dare comparat artus. 205
 Cuius ut intravit levior per corpora somnus
 Languidaque effuso requierunt membra sopore,
 Effigies ad eum culicis devenit et illi
 Tristis ab eventu cecinit convicia mortis.
 ‘Quis,’ inquit, ‘meritis ad quae delatus acerbas 210
 Cogor adire vices! tua dum mihi carior ipsa
 Vita fuit vita, rapior per inania ventis.
 Tu lentus refoves incunda membra quiete,
 Ereptus taetris e cladibus; at mea manes
 Viscera Lethaeas cogunt transnare per undas: 215
 Praeda Charonis agor. Video ut flagrantia taedis
 Limina conludent infestis omnia templis.
 Obvia Tisiphone, serpentibus undique compta,
 Et flaminas et saeva quatit milhi verbera. Pone
 Cerberus: en diris flagrant latratibus ora, 220
 Anguibus hinc atque hinc horrent eni colla reflexis
 Sanguineique micant ardorem luminis orbes.
 Heu, quid ab officio digressa est gratia, cum te
 Restitui superis leti iam limine ab ipso?
 Praemia sunt pietatis ubi, pietatis honores? 225
 In vanas abidere vices. Ex rure recessit
 Iustitia et prior illa Fides. Instantia vidi
 Alterius, sine respectu mea fata relinquent
 Ad parilis agor eventus: fit poena merenti.
 Poena sit exitium, modo sit dum grata voluntas, 230
 Existat par officium. Feror avia carpens,
 Avia Cimmerios inter distantia lucos,
 Quem tristes circa densentur in omnia poenae.
 Nam vincetus sedet immanis serpentibus Otos,

Devinctum maestus procul adspiciens Ephialten,
Conati quondam eum sint inseendere mundum;
Et Tityos, Latona, tuas memor anxius iras
(Implacabilis ira nimis!) iacet alitis esca.

Terreor, a, tantis insistere terreor umbris!

Ad Stygias revocatus aquas vix ultimus amni
Extat neetareas divum qui prodidit escas,
Gutturis arenti revolutus inania sensu.

Quid, saxum procul adverso qui monte revolvit,
Contempsisse dolor quem numina vincit acerbans,
Otia quaerentem frustra sibi? Ite, puellae,

Ite, quibus taedas accedit tristis Erinys

Sicut Hymen praefata: dedit conubia mortis.

Atque alias alio densas super agmine turmas!

Impietate fera veeordem Colchida matrem,

Anxia sollicitis meditantem vulnera natis;

Iam Pandionias miseranda prole puellas,

Quarum vox Ityn edit, Ityn, quo Bistonius rex

Orbns epops maeget volueres evectus in auras!

At discordantes Cadmeo semine fratres

Iam trueulenta ferunt infestaque lumina corpus

Alter in alterius; iamque aversatus uterque.

Impia germani manat quod sanguine dextra.

Eheu mutandus nunquam labor! auferor ultra!

In diversa magis distantia nomina cerno:

Elysiam tranundus agor delatus ad undam.

Obvia Persephone comites heroidas urguet

Adversas praeferre faces. Aleestis ab omni

Inviolata vacat cura, quod saeva mariti

In Chaledoniis Admeti tura morata est.

Ecee, Ithaci coninx semper deens Icariotis,

Femineum concepta deens, manet et proeul illa

Turba ferox iuvenum telis confixa procorum.

Quid misera Eurydice tanto maeore recessit?

Poenaque respectus et nunc manet Orpheos in te?

Audax ille quidem qui mitem Cerberon umquam

Credidit aut ulli Ditis placabile numen,

Nee timuit Phlegethonta furens ardentibus undis,

235

240

245

250

255

260

265

270

- Nec maesta obtenta Ditis ferrugine regna
 Defossasque domos ac Tartara nocte cruenta
 Obsita nec faciles Ditis sine iudice sedes, 275
 Iudice qui vitae post mortem vindicat acta:
 Sed Fortuna valens andacem fecerat ante.
 Iam rapidi steterant amnes et turba ferarum
 Blanda voce sequax regionem insederat Orphei;
 Iamque imam viridi radicem moverat alte 280
 Quercus humo . . . silvaeque sonorae
 Sponte sua cantus rapiebant cortice avara.
 Labentis biuges etiam per sidera Lunae
 Pressit equos, et tu currentis, menstrua virgo,
 Auditura lyram tenuisti Nocte relicta. 285
 Haec eadem potuit Ditis te vincere coniunx
 Eurydiceenque viro ducendam reddere; non fas,
 Non erat in vitam dirae exorable Mortis.
 Illa quidem, nimium manes experta severos,
 Praeceptum signabat iter nec rettulit intus 290
 Lumina nec divae corrupit munera lingua;
 Sed tu crudelis, crudelis tu magis, Orpheu,
 (Peccatum meminisse tuum grave sede piorum) 295
 Oscula cara petens rupisti iussa deorum:
 Dignus amor venia, gratum si Tartara nossent.
 Has manet heroum contra manus. Hic et uteque 296
 Aeacides (Peleus namque et Telamonia virtus
 Per secura patris laetantur numina, quorum
 Conubis Venus et Virtus iniunxit honorem:
 Hunc rapuit †ferit ast, illum Nereis amavit); 300
 Adsidet hac iuvenis, sociatae gloria sortis,
 Acer in excessum, referens a navibus ignis
 Argolicis Phrygios torva feritate repulsos.
 O quis non referat talis divortia belli,
 Quae Troiae videre viri videreque Grai, 305
 Teucria cum magno manaret sanguine tellus
 Et Simois Xanthique liquor, Sigeaque praeter
 Litora cum Troas saevi dueis Hectoris ira
 Vi daret in classis inimica mente Pelasgas
 Vulnera tela neces ignis inferre paratos. 310

- Ipsa ingis namque Ida potens feritatis, ab ipsa
 Ida faces altrix cupidis praebebat alumnis,
 Omnis ut in cineres Rhoetei litoris ora
 Classibus ambustis flamma lacrimante daretur.
 Hinc erat oppositus contra Telamonius heros
 Obiectoque dabat elipeo certamina, et illine
 Hector erat, Troiae summum decus, acer uterque,
 † Fulminibus veluti fragor est a turbine nise
 † Tegminibus telisque super . . .
 Eriperet redditus, alter Vulcania ferro
 Vnlnera protectus depellere navibus instat. 315
- Hos erat Aeacides vultu laetatus honores,
 Dardaniaeque alter fuso quod sanguine campis
 Hectoreo victor lustravit corpore Troiam.
 Rursus acerba fremunt, Paris hunc quod letat et huius
 Firma dolis Ithaci virtus quod concidit icta. 320
- Huic gerit aversos proles Laertia vultus
 Et iam Strymonii Rhesi victorque Dolonis,
 Pallade iam laetatur ovans, rursusque tremescit;
 Iam Ciconas iamque horret atrox Laestrygonas ipse. 325
- Illum Scylla rapax canibus succincta Molossis
 Aetnaeusque Cyclops, illum Zanclaea Charybdis
 Pallentesque lacus et squalida Tartara terrent.
 Hic et Tantaleae generamen prolis Atrides
 Adsidet. Argivum lumen quo flamma regente 335
- Doris Erichthonias prostravit funditus arces.
 Reddidit heu Graius poenas tibi, Troia, ruenti,
 Hellespontiacis obiturus reddidit undis.
 Illa vices hominum testata est copia quondam,
 Ne quisquam propriae fortunae munere dives
 Iret ineuctus caelum super; omne propinquuo
 Frangitur invidiae telo decus. Ibat in altum
 Vis Argea petens patriam ditataque praeda
 Arcis Erichthoniae; comes huic erat aura secunda 340
- Per placidum cursu pelagus; Nereis ab unda
 Signa dabat, pars inflexis super acta carinis:
 Cum seu caelesti fato seu sideris ortu
 Vnde mutatur caeli nitor, omnia ventis,

- Omnia turbinibus sunt anxia. Iam maris unda
 Sideribus certat consurgere, iamque superne 350
 Conripere et soles et sidera cuncta minatur
 Ac ruere in terras caeli fragor. Hic modo laetans
 Copia nunc miseris circumdatur anxia fatis
 Immoriturque super fluctus et saxa Capherei
 Euboicas aut per cautis Aegaeaque late 355
 Litora, cum Phrygiae passim vaga praeda peremptae
 Omnis in aequoreo fluitat iam naufraga fluctu.
 Hic alii sidunt pariles virtutis honore
 Heroes mediisque siti sunt sedibus omnes,
 Omnes Roma decus magni quos suspicit orbis. 360
 Hic Fabii Deciique, hic est et Horatia virtus,
 Hic et fama vetus numquam moritura Camilli,
 Curtius et mediis quem quondam sedibus urbis
 Devotum bellis consumpsit gurges in unda,
 Mucius et prudens ardorem corpore passus 365
 Cui cessit Lydi timefacta potentia regis;
 Hic Curius clarae socius virtutis et ille
 Flaminius devota dedit qui corpora flammarum
 (Iure igitur tales sedes pietatis honores);
 Scipiadaeque duces, quorum devota triumphis 370
 Moenia rapinis Libycae Karthaginis horrent.
 Illi laude sua vigeant; ego Ditis opacos
 Cogor adire lacus, viduos, a, lumine Phoebi,
 Et vastum Phlegethonta pati, quo, maxime Minos,
 Conscelerata pia discernis vincula sede. 375
 Ergo iam causam mortis, iam dicere vitae
 Verberibus saevae cogunt sub iudice Poenae,
 Cum mihi tu sis causa mali nec conscientis adsis.
 Sed tolerabilibus curis haec inmemor audis,
 Et lamenta vagis dimittes omnia ventis. 380
 Digredior numquam redditurus. Tu cole fontis
 Et viridis nemorum silvas et pascua laetus,
 Sed mea diffusas rapiantur dicta per auras.
 Dixit et extrema tristis cum voce recessit.

The shepherd's tribute to his preserver, vss. 385-414.

Hunc ubi sollicitum dimisit inertia vitae,
Interius graviter regementem (nec tulit ultra
Sensibus infusum culicis de morte dolorem),
Quantumcumque sibi vires tribuere seniles
(Quis tamen infestum pugnans devicerat hostem),
Rivum propter aquae viridi sub fronde latenter 385
Conformare locum capit impiger, hunc et in orbem
Destinat, ac ferri capulum repetivit in usum,
Gramineam ut viridi foderet de caespite terram:
Iam memor incepsum peragens sibi cura laborem
Congestum cumulavit opus, atque aggere multo 390
Telluris tumulus formatum crevit in orbem.
Quem circum lapidem levi de marmore formans
Conserit, adsiduae curiae memor. Hie et acanthos
Et rosa purpureum crescens pudibunda ruborem
Et violae genus omne, hic est et Spartea myrtus 400
Atque hyacinthos et hic Cilici crocus editus arvo,
Laurus item Phoebi surgens deus, hic rhododaphne
Liliaque et roris non avia cura marini
Herbaque turis opes priscais imitata Sabina
Chrysanthusque hederaeque nitor pallente corymbo 405
Et bocchus Libyae regis memor; hic amaranthus
Bumastusque virens et semper florida tinus;
Non illinc narcissus abest cui gloria formae
Igne Cupidineo proprios exarsit in artus;
Et quosecumque novant vernantia tempora flores, 410
Hic tumulus super inseritur. Tum fronte locatur
Elogium, tacita format quod littera voce:
· Parve culex, pecudum custos tibi tale merenti
Funeris officium vitae pro munere reddit.'

C O P A

Copa Surisca, caput Graia redimita mitella,
Crispum sub crotalo docta movere latus,
Ebria fumosa saltat lasciva taberna,
Ad cubitum raucos exectiens calamos:
Quid iuvat aestivo defessum pulvere abisse, 5
Quam potius bibulo decubuisse toro?
Sunt topia et kalybae, cyathi, rosa, tibia, chordae
Et triclia umbrosis frigida arundinibus.
En et Maenalia quae garrit dulce sub antro
Rustica pastoris fistula more sonat.
Est et vappa eado nuper defusa picato, 10
Est crepitans rauco murmure rivus aquae.
Sunt et cum croceo violae de flore corollae
Sertaque purpurea lutea mixta rosa;
Et quae virginco libata Achelois ab amne 15
Lilia vimineis adtulit in calathis.
Sunt et caseoli quos iuncea fiscina siccat,
Sunt autumnali cerea pruna die;
Castaneaque nuces et suave rubentia mala;
Est hic munda Ceres, est Amor, est Bromius. 20
Sunt et mora cruenta, et lentis uva racemis
Et pendet iunco caeruleus cucumis.
Est tuguri custos, armatus falce saligna,
Sed non et vasto est inguine terribilis.
Huic calybita veni; lassus iam sudat asellus; 25
Parce illi, Vestae delicium est asinus.
Nunc cantu crebro rumpunt arbusta cicadae,
Nunc varia in gelida sede lacerta latet.

Si sapiis, aestivo recubans nunc proluce vitro
Sen vis crystallo ferre novos calices. 30

Hic age pampinea fessus requiesce sub umbra
Et gravidum roseo nocte caput strophio,
Formosum tenerae decerpens ora puellae.

A, pereat cui sunt prisca supercilia!
Quid cineri ingrato servas bene olentia serta? 35

Anne coronato vis lapide ossa tegi?
Pone merum et talos. Pereat qui crastina curat!
Mors aurem vellens ‘vivite,’ ait, ‘venio.’

MORETV M

Iam nox hibernas bis quinque peregerat horas
Exeubitorque diem cantu praedixerat ales,
Simylus exigui cultor cum rusticus agri,
Tristia venturae metuens ieiunia lucis,
Membra levat vili sensim demissa grabato 5
Sollicitaque manu tenebras explorat inertis
Vestigatque focum, laesus quem denique sentit.
Parvulus exusto remanebat stipite fomes
Et cinis obductae celabat lumina prunae.
Admovet his pronam submissa fronte lucernam 10
Et producit acu stuppas umore carentis
Excitat et crebris languentem flatibus ignem.
Tandem concepto tenebrae fulgore recedunt;
Oppositaque manu lumen defendit ab aura
Et reserat clausam qua pervidet ostia clavi. 15
Fusus erat terra frumenti pauper acervus:
Hinc sibi depromit quantum mensura patebat,
Quae bis in octonas excurrit pondere libras.

Inde abit adsistitque molae parvaque tabella,
Quam fixam paries illos servabat in usus, 20
Lumina fida locat; geminos tum veste lacertos
Liberat et cinctus villosae tegmine caprae
Praeverrit cauda silices gremiumque molarum.
Advocat inde manus operi, partitus utrimque:
Laeva ministerio, dextra est intenta labori. 25
Haec rotat adsiduum gyris et conceitat orbem
(Tunsa ceres silicum rapido decurrit ab ictu).
Interdum fessae succedit laeva sorori

Alternatque vices. Modo rustica carmina cantat
 Agrestique suum solatur voce laborem, 30
 Interdum clamat Seybalen. Erat unica custos,
 Afra genus, tota patriam testante figura,
 Torta comam labroque tumens et fusca colore,
 Pectora lata, iacens mammis, compressior alvo,
 Cruribus exilis, spatiosa prodiga planta. 35
 [Continuis rimis calcanea scissa rigebant.]
 Hanc vocat atque arsura focis imponere ligna
 Imperat et flamma gelidos adolere liquores.

Postquam implevit opus instum versatile finem,
 Transfert inde manu fusas in cribra farinas 40
 Et quatit, ac remanent summo purgamina dorso.
 Subsedit sineera foraminibusque liquatur
 Emundata ceras. Levi tum protinus illam
 Componit tabula, tepidas super ingerit undas;
 Contrahit admixta nuce fontis atque farinas, 45
 Transversat durata manu, liquidoque coacto
 Interdum grumos spargit sale. Iamque subactum
 Levat opus palmisque suum dilatat in orbem
 Et notat impressis aequo discrimine quadris.
 Infert inde foco (Seybale mundaverat aptum 50
 Ante locum) testisque tegit, super aggerat ignis.
 Dumque suas peragit Vulcanus Vestaque partis,
 Simylus interea vacua non cessat in hora,
 Verum aliam sibi quaerit opem, nea sola palato
 Sit non grata ceras, quas iungat comparat escas. 55

Non illi suspensa foecum carnaria iuxta,
 Durati sale terga suis truncaique, vacabant,
 Traiectus medium sparto sed caseus orbem
 Et vetus adstricti fasces pendebat anethi:
 Ergo aliam molitur opem sibi providus escis. 60
 Hortus erat innetus casulae, quem vimina pauca
 Et calamo rediviva levi munibat arundo,
 Exiguus spatio, variis sed fertilis herbis.
 Nil illi deerat, quod pauperis exigit usus;
 Interdum locuples a paupere plura petebat. 65
 Nec sumptus erat illud opus, sed recula curae.

Si quando vacuum casula pluviaeve tenebant
 Festave lux, si forte labor cessabat aratri,
 Horti opus illud erat. Varias disponere plantas
 Norat et occultae committere semina terrae 70
 Vicinosque apta cura submittere rivos.
 Hic olus, hic late fundentes bracchia betac
 Fecundusque rumex malvaeque inulaeque virebant,
 Hic siser et nomen capitи debentia porra,
 [Hic etiam nocuum capitи gelidumque papaver] 75
 Grataque nobilium requies lactuca ciborum,
 crescit quae in acumina radix
 Et gravis in latum dimissa cucurbita ventrem.
 Verum hic non domini (quis enim contractior illo?)
 Sed populi proventus erat, nonisque diebus 80
 Venalis umero fasces portabat in urbem:
 Inde domum cervice levis, gravis aere redibat,
 Vix umquam urbani comitatus merce maeilli.
 Caepa rubens sectique famem domat area porri
 Quaeque trahunt acri vultus nasturtia morsu 85
 Intibaque et venerem revocans eruca morantem.
 Tunc quoque tale aliquid meditans intraverat hortum.
 Ac primum, leviter digitis tellure refossa,
 Quattuor educit eum spissis alia fibris;
 Inde comas apii gracilis rutamque rigentem 90
 Vellit et exigno coriandra trementia filo.
 Haec ubi conlegit, laetum consedit ad ignem
 Et clara famulam poseit mortaria voce.
 Singula tum capitum nodoso cortice nudat
 Et summis spoliat coriis contemptaque passim 95
 Spargit humi atque abicit. Servatum in germine bulbum
 Tinguit aqua lapidisque cavum dimitit in orbem.
 His salis inspergit micas, sale durus adeso
 Caseus adicitur, dictas super ingerit herbas,
 Et laeva vestem saetosa sub inguina fulcit; 100
 Dextera pistillo primum fragrantia mollit
 Alia, tum pariter mixto terit omnia suco.
 It manus in gyrum: paulatim singula viris
 Deperdunt proprias; color est e pluribus unus,

Nec totus viridis, quia lactea frusta repugnant,105
 Nec de lacte nitens, quia tot variatur ab herbis.
 Saepe viri naris acer iaculatur apertas
 Spiritus et simo damnat sua prandia vultu;
 Saepe manu summa laerimantia lumina tergit
 Inmeritoque furens dicit convicia fumo.110
 Procedebat opus: non iam salebrosus, ut ante,
 Sed gravior lentoſ ibat pistillus in orbis.
 Ergo Palladii guttas instillat olivi
 Exiguique super viris infundit acetum115
 Atque iterum commiscet opus mixtumque retractat.
 Tum demum digitis mortaria tota duobus
 Circuit inque globum distantia contrahit unum,
 Constet ut effecti species nomenque moreti.
 Eruit interea Seybale quoque sedula panem,120
 Quem lautis recipit manibus, pulsoque timore
 Iam famis inque diem securus Simylus illam
 Ambit crura ocreis paribus tectusque galero
 Sub iuga parentes cogit lorata iuvencos
 Atque agit in segetes et terrae condit aratum.

LYDIA

Invideo vobis, agri formosaque prata,
Hoc formosa magis, mea quod formosa puella
In vobis tacite nostrum suspirat amorem.
Vos nunc illa videt, vobis mea Lydia ludit,
Vos nunc adloquitur, vos nunc adridet ocellis, 5
Et mea submissa meditatur carmina voce,
Cantat et interea mihi quae cantabat in aurem.
Invideo vobis, agri: discetis amare.
O fortunati nimium nimiumque beati,
In quibus illa pedis nivei vestigia ponet 10
Aut roseis digitis viridem decerpserit uvam
(Dulci namque tumet nondum vitecula Baccho)
Aut inter varios venerem spirantia flores
Membra reclinarit teneramque inliserit herbam
Et secreta meos furtim narrabit amores! 15
Gandebunt silvae, gaudebunt mollia prata
Tardabunt rivi labentes currere lymphae,
Et gelidi fontes, aviumque silentia fient;
Dum mea incundas exponat cura querellas.
Invideo vobis, agri: mea gaudia habetis, 20
Et vobis nunc est, mea quae fuit ante voluptas.
At mihi tabescunt morientia membra dolore
Et calor infuso decedit frigore mortis,
Quod mea non mecum domina est. Non nulla puella
Doctior in terris fuit aut formosior; ac si 25
Fabula non vana est, tauro Iove digna vel auro
(Iuppiter avertas aurem!) mea sola puella est.
Felix taure, pater magni gregis et deus! a te

Vaceula non umquam secreta cubilia captans
 Frustra te patitur silvis mugire dolorem. 30
 Et pater haedorum felix semperque beate!
 Sive petis montis praeruptos, saxa pererrans,
 Sive tibi silvis nova pabula fastidire
 Sive libet campis, tecum tua laeta capella est.
 Et mas quicumque est, illi sua femina iuncta 35
 Interpellatos numquam ploravit amores.
 Cur non et nobis facilis, natura, fuisti?
 Cur ego crudelem patior tam saepe dolorem?
 Sidera per viridem redeunt cum pallida mundum
 Inque vicem Phoebus currit atque aureus orbis, 40
 Luna, tuus tecum est: cur non est et mea mecum?
 Luna, dolor nosti quid sit: miserere dolentis!
 Phoebe, †gerens in te laurus celebravit amorem,
 Et quae pompa deum (nisi silvis fama locuta est
 Somnia: vos scitis) secum sua gaudia gestat 45
 Aut insparsa videt mundo quae dicere longum est.
 Aurea quin etiam cum saecula volvebantur,
 Condicio similisque fuit mortalibus illis,
 Haec quoque praetereo. Notum Minoidos astrum
 Qnaeque virum virgo sicut captiva secuta est. 50
 Laedere, caelicolae, potuit vos nostra quid aetas,
 Condicio nobis vitae quo durior esset?
 Ansus ego primus castos violare pudores
 Sacratamque meae vittam temptare puellae?
 Inmatura mea cogor nece solvere fata? 55
 Istius atque utinam facti mea culpa magistra
 Prima foret: letum vita mihi dulcius esset.
 Non mea, non ullo moreretur tempore fama,
 Dulcia enī Veneris furatus gaudia primus
 Dicerer atque ex me duleis foret orta voluptas. 60
 Nune mihi non tantum tribuerunt impia fata,
 Anetor ut occulti noster foret error amoris.
 Inppiter ante sni semper mendacia furti
 Cum Iunone, prins coniunx quam dictus uterque est,
 Gaudia libavit dulcem furatus amorem. 65
 Et mecum tenera gavisa est laedere in herba

Purpureos flores quos insuper accumbebat
Cypria formoso supponens bracchia collo?
Tum credo fuerat Mavors distentus in armis;
Nam certe Vulcanus opus faciebat et illi 70
Tristi turpabat malas fuligine barba.
Non Aurora novos etiam ploravit amores
Atque rubens oculos roseo celavit amictu?
Talia caelicolae. Numquid minus aurea promo?
Ergo quod deus atque heros, cur non minor aetas? 75
Infelix ego, non illo qui tempore natus
Quo facilis natura fuit. Sors o mea laeva
Nascendi miserumque genus, cui sera libido est!
Tantam fata meae cordis fecere rapinam,
Vt maneam quod vix oculis cognoscere possis. 80

AETNA

Introduction, vss. 1-93.

Aetna mihi ruptique cavis fornacibus ignes
Et quae tam fortes volvant incendia causae,
Quid fremat imperium, quid rau eos torqueat aestus,
Carmen erit. Dexter venias mihi, carminis anctor,
Seu te Cynthos habet seu Delos gratior Hyle 5
Seu tibi Dodone potior; tecumque faventes
In nova Pierio properent a fonte sorores
Vota: per insolitum Phoebo duce tutius itur.

Aurea securi quis nescit saecula regis,
Cum domitis nemo Cererem iactaret in arvis 10
Venturisque malas prohiberet fructibus herbas,
Annua sed saturae complerent horrea messes,
Ipse suo flueret Baechus pede, mellaque lentis
Penderent foliis et pingui Pallas olivae,
Seeretos amnis aleret eum Gratia ruris? 15
Non cessit cuiquam melius sua tempora nosse.
Ultima quis tacuit iuvenum certamina Colchos?
Quis non Argolieo deflevit Pergamon igni
Impositam et tristi natorum funere matrem
Aversumve diem sparsumve in semina dentem? 20
Quis non periurae doluit mendacia puppis,
Desertam vacuo Minoida litore questus?
Quidqnid et antiquum, iactata est fabula, carmen.
Fortius ignotas molimur pectore euras:
Qui tanto motus operi, quae causa perenni 25
Explieet in densum flamas et trudat ab imo

Ingenti sonitu moles et proxima quaeque
Ignibus irriguis urat—mens carminis haec est.

Principio ne quem capiat fallacia vatum,
Sedes esse dei tumidisque e faucibus ignem 30
Vulcani ruere et clausis resonare cavernis
Festinantis opus, non est tam sordida divis
Cura, neque extremas ius est dimittere in artis
Sidera; subducto regnant sublimia caelo
Illa neque artificum curant tractare laborem. 35

Discrepat a prima facies hinc altera vatum:
Illis Cyclopas memorant fornacibus usos,
Cum super incudem numerosa in verbera fortis
Horrendum magno quaterent sub pondere fulmen
Armarentque Iovem: turpe et sine pignore carmen. 40

Proxima vivaces Aetnae verticis ignis
Impia sollicitat Phlegraeis fabula castris.
Temptavere—nefas—olim detrudere mundo
Sidera captivique Iovis transferre gigantes
Imperium et victo leges imponere caelo. 45
His natura sua est alvo tenus: ima per orbis
Squameus intorta sinuat vestigia serpens.
Construitur magnis ad proelia montibus agger,
Pelion Ossa gravat, summus premit Ossan Olympus.
Iam coacervatas nituntur scandere moles, 50
Impius et miles metuentia cominus astra
Provocat; infestus cunctos ad proelia divos
Provocat. Admotis perterrita sidera signis,
Iuppiter et caelo metuit. Dextramque coruseam
Armatus flamma removet caligine mundum. 55

Ineursant vasto primum clamore gigantes:
Hinc magno tonat ore pater, geminantque faventes
Vndique discordes comitum simul agmine venti,
Densa per adtonitas rumpuntur flumina nubis,
Atque in bellandum quae cuique potentia divum 60
In commune venit. Iam patri dextera Pallas
Et Mars laevus erat, iam cetera turba deorum
Stant utrimque de. . . : validos tum Iuppiter ignis
Increpat et iacto proturbat fulmine montis.

Illine devictae verternnt terga, ruinae	65
† Infertae, divis acies atque impius hostis	
Praecepsum cum castris agitur materque iacentis	
Impellens victos. Tum pax est redditu mundo	
Tum liber cessat, venit per sidera caelum,	
Defensique decus mundi nunc redditur astris.	70
Gurgite Trinaerio morientem Iuppiter Aetna	
Obruit Enceladon, vasto qui pondere montis	
Aestuat et petulans exspirat faucibus ignem.	
Haec est mendosae vulgata licentia famae.	
Vatibus ingenium est; hinc audit nobile carmen.	75
Plurima pars scenae rerum est fallacia: vates	
Sub terris nigros viderunt carmine manes	
Atque inter cineres Ditis pallentia regna—	
Mentiti vates Stygias undasque canemque.	
Hi Tityon poena stravere in ingera foedum,	80
Sollicitant illi te cireum, Tantale, poena	
Sollieantque siti; Minos, tuaque, Aeace, in umbris	
Iura canunt idemque rotant Ixionis orbem;	
Quidquid et interius, falsi sibi conscientia terrent. . . .	
Nee tu, terra, satis: speculantur numina divum	85
Nee metuant oculos alieno admittere caelo.	
Norunt bella deum, norunt absecundita nobis	
Coniugia et falsa quotiens sub imagine peccent,	
Taurus in Europen, in Ledam candidus ales	
Iuppiter, ut Danaae pretiosus fluxerit imber.	90
Debita carminibus libertas ista, sed omnis	
In vero mihi cura: canam quo fervida motu	
Aestuet Aetna novosque rapax sibi congerat ignis.	

The delight of scientific research, vss. 219-282.

Nunc quoniam in promptu est operis natura solique,
 Vnde ipsi venti, quae res incendia pascit,
 Cur subito eohibentur, iners quae causa silenti,
 Subsequar. Immensus labor est, sed fertilis idem;
 Pigra laboratis respondent praemia enris.—

Non oculis solum pecudum miranda tueri
 More nec effusis in humum grave pascere corpus, 225
 Nosse fidem rerum dubiasque exquirere causas,
 Ingenium sacrare caputque adtollere caelo,
 Seire quot et quae sint magno fatalia mundo
 Principia (occasus metuunt, ad saecula pergunt,
 Et firma aeterno religata est machina vinclo),
 Solis seire modum et quanto minor orbita lunae est
 (Haec brevior cursu bis senos pervolet orbis,
 Annuus ille meat), quae certo sidera currant
 Ordine, quaeque suos servent incondita motus,
 Scire vices etiam signorum et tradita iura 235
 (Sex cum nocte rapi, totidem cum luce referri),
 Nubila cur Panope caelo denuntiet imbris,
 Quo rubeat Phoebe, quo frater palleat igni,
 Tempora cur varient anni (ver, prima iuventa,
 Cur aestate perit, cur aestas ipsa senescit 240
 Autumnoque obrepit hiems et in orbe recurrit),
 Axem scire Helices et tristem nosse cometen,
 Lucifer unde micet quave Hesperus, unde Bootes,
 Saturni quae stella tenax, quae Martia pugnax;
 Quo rapiant nautae, quo sidere lintea pandant,
 Scire vias maris et caeli praedicere cursus, 245
 Quo vocet Orion, quo Sirius excubet index,
 Et quaecumque latent tanto miracula mundo
 Non congesta pati nec acervo condita rerum,
 Sed manifesta notis certa disponere sede
 Singula, divina est animi ac iuennia voluptas. 250
 Sed prior haec omni cura est cognoscere terram,
 Quaeque in ea miranda tulit natura notare;
 Haec nobis magis adfinis caelestibus astris.
 Nam quae mortali cuiquam est amentia maior,
 In Iovis errantem regno perquirere divos, 255
 Tantum opus ante pedes transire ac spernere segnem?
 Torquemur miseri in parvis terimurque labore.
 Scrutamur rimas et vertimus omne profundum,
 Quaeritur argenti semen cumque aurea vena;
 Torquentur flamma terrae ferroque domantur. 260

Dum sese pretio redimant, verumque professae
 Tum demum vilesque iacent inopesque relictæ.
 Noctis atque dies festinant arva coloni,
 Callent rure manus, glebarum expendimus usum: 265
 Fertilis haec segetique feracior, altera viti,
 Haec plantis humus, haec herbis dignissima tellus,
 Haec dura et melior pecori silvisque fidelis.
 Aridiore tenent oleae, sucosior ulmis
 Grata, leves ercent animos et corpora causae,
 Horreaque ut saturent, tumeant et dolea musto, 270
 Plenaque desecto surgant fenilia campo:
 Sic avidis semper quaevis res carior ipsis.
 Implendus sibi quisque bonis est artibus: illae
 Sunt animi fruges; haec rerum est optima merces, 275
 Seire quid occulto terrae natura coeret,
 Nullum fallere opus, non mutum cernere sacros
 Aetnaei montis fremitus animosque furentis,
 Non subito pallere sono, non credere supter
 Caelestis migrasse minas aut Tartara rumpi,
 Nosse, quid intendat ventos, quid nutriat ignis, 280
 Vnde reperta quies et mixto foedere pax est.

A plea for the study of nature, vss. 569-603

Magnificas laudes operosaque visere templa
 Divitiis hominum aut sacris memoranda vetustis
 Tradneti maria et terras per proxima fatis 570
 Currimus atque avidi veteris mendacia famae
 Eruimus cunetasque libet perquirere gentis.
 Nunc iuvat Ogygiis circumdata moenia Thebis
 Cernere, quae fratres—ille impiger, ille canorus—
 Condere, felicesque alieno intersumus aevo.
 Invitata piis nunc carmine saxa lyraque,
 Nunc gemina ex uno fumantia sacra vapore
 Miramur septemque duces raptumque profundo.
 Detinet Eurotas illic et Sparta Lyceurgi 575
 Et sacer in bellum numerus, sua turba trecenti.

Nunc hic Cecropiae variis spectantur Athenae
 Carminibus gaudentque soli victrice Minerva.
 Exeedit hic reduci quondam tibi, perfide Thesen,
 Candida sollicito praemittere vela parenti.

585

Tu quoque Athenarum carmen, iam nobile sidus,
 Erigone; sedes vestra est; Philomela canoris
 Evocat in silvis, et tu, soror hospita, tectis
 Acciperis, solis Tereus ferus exulat agris.

Miramur Troiae cineres et flebile victis

590

Pergamon extinctosque suo Phrygas Hectore; parvum
 Conspicimus magni tumulum ducis: hic et Achilles
 Impiger et victus magni iacet Hectoris ulti.

Quin etiam Graiae fixos tenuere tabellae

595

Signave: nunc Paphiae rorantis matre capilli,
 Sub truce nunc parvi ludentes Colchide nati,
 Nunc tristes circa subjecta altaria cervae
 Velatusque pater, nunc gloria viva Myronis
 Et iam mille manus operum turbaeque morantur.

IHaec visenda putas terra dubiusque marique:

600

Artificis naturae ingens opus adspice, nulla
 Cum tanta humanis rebus spectacula cernes,
 Praecipueque vigil, fervens ubi Sirius ardet.

The story of the pious youths of Catania, vss. 604-646.

Insequitur miranda tamen sua fabula montem,
 Nec minus ille pio quam sonti, nobilis ignist.

605

Nam quondam ruptis excanduit Aetna cavernis

Et velut eversis penitus fornacibus ignes
 Evecta in longum lapidis fervoribus unda,
 Haud aliter quam cum saevo Iove fulgurat aether
 Et nitidum obseura caelum caligine torquet.

610

Ardebant agris segetes et mitia cultu

Iugera, cum dominis silvae collesque ruebant.

Vixdum—castra putant hostem movisse—tremebant,
 Et iam finitimae portas evaserat urbis.

Tum vero ut cuique est animus viresque, rapina

615

Tutari conantur opes: gemit ille sub auro,
 Conligit ille arma et stulta cervice reponit,
 Defectum raptis illum sua carmina tardant,
 Hic velox nimio properat sub pondere pauper,
 Et quod cuique fuit cari, fugit ipse sub illo. 620

Sed non incolumis dominum sua praeda secta est:
 Cunetantis vorat ignis et undique torret avaros,
 Consequiturque ratis fugisse et praemia, captis
 Concrepat, ac nullis parsura incendia pascunt
 Vel solis parsura Piis. Namque optima proles 625
 Amphion fraterque pari sub munere fontis,
 Cum iam vicinis streperent incendia tectis,
 Adspiciunt pigrumque patrem matremque senecta
 Ehen defessos posuisse in limine membra.
 Parcite, avara manus, dites adtollere praedas, 630
 Illis divitiae solae materque paterque:
 Hanc rapies praedam mediumque exire per ignem
 Ipso dante fidem properant. O maxima rerum
 Et merito pietas homini tutissima virtus!
 Erubuere pios iuvenes adtingere flammae, 635
 Et quocumque ferunt illi vestigia, cedunt.
 Felix illa dies, illa est innoxia terra!
 Dextra saeva tenet laevaque incendia fertur:
 Ille per obliquos ignis fraterque triumphans,
 Tutus uterque, pio sub pondere sufficit illa, 640
 Et circa geminos avidus sibi temperat ignis.
 Incolumes abeunt tandem et sua numina secum
 Salva ferunt. Illos mirantur carmina vatum,
 Illos seposuit elaro sub nomine Ditis,
 Nec sanctos iuvenes adtingunt sordida fata, 645
 Sed eurae cessere domus et iura Piorum.

MANILIUS

OF the life of the author of the *Astronomica* nothing is known, and even the traditional name was long a matter of controversy, until Robinson Ellis satisfactorily vindicated its authenticity.

Internal evidence (I. 7. 384. 798; IV. 934) can leave no doubt in any unprejudiced mind that the poet began his work shortly after the death and deification of Augustus, in 14 A.D. The fifth and last book (vs. 313 f.) contains a reference to the burning of Pompey's theatre, in 22 A.D. Finally, a comparison of III. 1 ff. with Suet. *Tib.* 70, also points to the time of Tiberius as the date of composition.

The poem, as we have it, is manifestly incomplete, so that the author's fervid hope that a peaceful old age might be vouchsafed to him for the completion of his arduous task (Cp. I. 115) seems not to have been realized; for the supposition that the missing portions were subsequently lost has nothing in its favor.

The avowed object of the poet was to unfold the system of astrology and to explain the profound influence of the stars on human affairs. He takes particular pride in having been the first to treat of this subject in verse, but disclaims any attempt at rhetorical embellishment, for 'ne dulcia carmina quaeras ornari res ipsa negat, contenta doceri' (III. 38).

Happily, however, the dogmatic expounder repeatedly gives way to the poet, and, in consequence, the dryness of the subject is relieved by flashes of fancy, a sublimity of thought, and, above all, by a boundless enthusiasm which permeates the entire work. In all these features Manilius strongly reminds us of the 'docti furor arduus Lucreti,' to

whom he is, indeed, under very considerable obligations. But while the *Astronomica* only occasionally exhibits the genius, eloquence, and grandeur of the *De rerum natura*, Manilius is superior to Lucretius as a metrical artist.

From the sixteenth to the eighteenth century, Manilius was in high repute, two of the greatest scholars in the history of classical learning, Scaliger and Bentley, being particularly partial to him. Thereafter the *Astronomica* was strangely neglected; but at present a reaction seems to have set in in its favor, and with the appearance of the new edition of Bechert, the poet will doubtless be once more fully restored to the high position which he so eminently deserves.

MANILIUS

Book I., 1-117.—Introduction. The poet on his task.

Carmine divinas artis et conscientia fati
Sidera, diversos hominum variantia casus,
Caelestis rationis opus, deducere mundo
Aggregior, primusque novis Helicona movere
Cantibus et viridi nutantis vertice silvas 5
Hospita saera ferens nulli memorata priorum.
Hunc mihi tu, Caesar, patriae princepsque paterque,
Qui regis augustis parentem legibus orbem,
Concessumque patri mundum deus ipse mereris,
Das animum, virisque facis ad tanta eanenda. 10
Iam propiusque favet mundus scrutantibus ipsum
Et cupid aethereo per carmina pandere census.
Hoc sub pace vacat tantum; iuvat ire per ipsum
Aera et inmenso spatiante vivere caelo
Signaque et adversos stellarum noscere cursus. 15
Quod solum novisse parum est; impensis ipsa
Scire iuvat magni penitus praecordia mundi,
Quaeque regat generetque suis animalia signis
Cernere et in numerum Phoebo modulante referre.
Bina mihi positis luent altaria flammis; 20
Ad duo templa preeor, duplice circumdatus aestu:
Carminis et rerum; certa cum lege eanentem
Mundus et inmenso vatem circumstrepit orbe
Vixque soluta suis inmittit verba figuris.
Quem primum ulterius licuit cognoscere terris 25
Munere eaelestum? Quis enim condentibus illis

Clepsisset furto mundum quo cuncta reguntur?
 Quis foret humano conatus pectore tantum,
 Invitis ut dis cuperet deus ipse videri?
 Tu princeps auctorque sacri, Cyllenie, tanti,
 Per te iam caelum interius, iam sidera nota
 Sublimis aperire vias imumque sub orbem,
 Et per inane suis parentia finibus astra,
 Nominaque et cursus signorum, pondera, vires:
 Maior uti facies mundi foret, et veneranda
 Non species tantum, sed et ipsa potentia rerum,
 Sentirentque deum gentes qua maximus esset.
 [Qui sua disposuit per tempora, cognita ut essent
 Omnibus et mundi facies caelumque supernum.]
 Et natura dedit viris seque ipsa reclusit,
 Regalis animos primum dignata movere,
 Proxima tangentis rerum fastigia caelo,
 Qui domuere feras gentis oriente sub ipso
 Quas secat Euphrates, in quas et Nilos innundat,
 Qua mundus redit et nigras superevolat urbis.
 Tune qui templa sacris coluerunt omne per aevum,
 Delectique sacerdotes in publica vota
 Officio vinxere deum. Quibus ipsa potentis
 Numinis accendit castam praesentia mentem,
 Inque deum deus ipse tulit patuitque ministris.
 Hi tantum movere decus, primique per artem
 Sideribus videre vagis pendentia fata.
 Singula nam proprio signarunt tempora casu,
 Longa per adsiduas complexi saecula curas:
 Nascenti quae cuique dies, quae vita fuisset,
 In quas fortinnae leges quaeque hora valeret,
 Quantaque quam parvi facherent discrimina motus.
 Postquam omnis caeli species redeuntibus astris
 Perscripta in proprias sedes et reddit a certis
 Fatorum ordinibus sua cuique potentia formae,
 Per varios usus artem experientia fecit,
 Exemplo monstrante viam, speculataque longe
 Deprendit tacitis dominantia legibus astra,
 Et totum alterna mundum ratione moveri

30

35

40

45

50

55

60

Fatorumque vices certis discernere signis.

65

Nam rudis ante illos nullo discrime vita
In speciem conversa operum ratione carebat
Et stupefacta novo pendebat lumine mundi,
Tum velut amissis maerens, tum laeta renatis
Sideribus. Variosne dies incertaque noctis
Tempora, non similis umbras, iam sole regresso,
Iam propiore, suis poterant discernere causis?
Necdum etiam doctas sollertia fecerat artis,
Terraque sub rudibus cessabat vasta colonis.
Tumque in desertis habitabat montibus aurum,
Inmotusque novos pontus subduxerat orbis;
Nec vitam pelago, nec ventis credere vota
Audebant; sed quisque satis novisse putabant.

70

Sed cum longa dies acuit mortalia corda,
Et labor ingenium miseris dedit et sua quemque
Advigilare sibi iussit fortuna premendo,
Seducta in varias certarunt pectora curas,
Et quodecunque sagax tentando repperit usus,
In commune bonum commentum laeta dederunt.
Tunc et lingua suas accepit barbara leges
Et fera diversis exercita frugibus arva
Et vagus in caecum penetravit navita pontum,
Fecit et ignotis itiner commercia terris.
Tum belli pacisque artis commenta vetustas;

80

Semper enim ex aliis alia prosemnat usus.
Nec vulgata canam. Linguas didicere voluerum,
Consultare fibras et rumpere voeibus angues,
Sollicitare umbras imumque Acheronta movere,
In noctemque dies, in lueem vertere noctis:

85

Omnia conando docilis sollertia viet.
Nec prius imposuit rebus finemque manumque,
Quam caelum ascendit ratio cepitque profundam
Naturam rerum causis vidiisque quod usquam est:
Nubila eur tanto quaterentur pulsa fragore,
Hiberna aestiva nix grandine mollior esset,
Ardent terrae solidusque tremiscebat orbis,
Cur imbres ruerent, ventos quae causa moveret,

90

100

Pervidit, solvitque animis miracula rerum,
 Eripuitque Iovi fulmen, virisque tonantis,
 Et sonitum ventis concessit, nubibus ignem. 105
 Quae postquam in proprias deduxit singula causas,
 Vieinam ex alto mundi cognoscere molem
 Intendit, totumque animo e comprehendere caelum;
 Adtribuitque suas formas, sua nomina signis,
 Quasque vices agerent, certa sub sorte notavit 110
 Omniaque ad numen mundi faciemque moveri,
 Sideribus vario mutantibus ordine fata.
 Hoe mihi surgit opus non ullis ante saceratum
 Carminibus. Faveat magno Fortuna labori,
 Annosa et molli contingat vita senecta, 115
 Ut possim rerum tantas emergere moles,
 Magnaque eum parvis simili percurrere cura.

Book I., 483-538: The fixed laws of nature prove the existence of the gods.

Ae mihi tam praesens ratio non illa videtur,
 Qua pateat mundum divino numine verti
 Atque ipsum esse deum, nec forte coisse magistra, 485
 Vt voluit credi qui primus moenia mundi
 Seminibus struxit minimis inque illa resolvit;
 E quis et maria et terras et sidera caeli
 Aetheraque immensos fabricantem finibus orbis
 Solventemque alios constare et cuncta reverti
 In sua principia et rerum mutare figuras. 490
 Quis eredat tantas operum sine numine moles
 Ex minimis eaecque creatum foedere mundum?
 Si fors ista dedit nobis, fors ipsa gubernet.
 At eur dispositis vicibus consurgere signa.
 Et velut imperio praescriptos reddere cursus 495
 Cernimus ac nullis properantibus illa relinqu? 500
 Cur eadem aestivas exornant sidera noctis
 Semper et hibernas eadem? certamque figuram
 Quisque dies reddit mundo, certamque relinquit?

Iam tum, cum Graiae verterunt Pergama gentes,
 Arctos et Orion adversis frontibus ibant,
 Haec contenta suos in vertice flectere gyros,
 Ille ex diverso vertentem surgere contra
 Obvius et toto semper decurrere mundo.

505

Temporaque obscurae noctis deprendere signis
 Iam poterant, caelumque suas distinxerat horas.
 Quot post excidium Troiae sunt eruta regna!
 Quot capti populi! quotiens Fortuna per orbem
 Servitium imperiumque tulit varieque revertit!
 Troianos cineres in quantum oblita refovit
 Imperium! fatis Asiae iam Graecia pressa est.
 Saecula dinumerare piget, quotiensque recurrens
 Lustrarit mundum vario sol igneus orbe.
 Omnia mortali mutantur lege creata.

510

Nec se cognoscunt terrae vertentibus annis,
 Exutas variam faciem per saecula gentis;
 At manet incolumis mundus suaque omnia servat
 Quae nec longa dies auget minuitque senectus,
 Nec motus puncto curvat cursusque fatigat,
 Idem semper erit, quoniam semper fuit idem.
 Non alium videre patres aliumve nepotes
 Adspicient. Deus est qui non mutatur in aevo.
 Numquam transversas solem decurrere ad Arctos,
 Nec mutare vias et in ortum vertere eurus
 Auroramque novis nascentem ostendere terris
 Nec lunam certos excedere luminis orbis,
 Sed servare modum, quo erescat, quove recedat,
 Nec cadere in terra pendentia sidera caelo,
 Sed dimensa suis consumere tempora signis,
 Non casus opus est, magni sed numinis ordo.

525

Haec igitur texunt aequali sidera tractu
 Ignibus in varias caelum laqueantia formas.
 Altius his nihil est. Haec sunt fastigia mundi.
 Publica naturae domus his contenta tenetur
 Finibus amplectens poutum terrasque iacentis.
 Omnia concordi traetu veniuntque eaduntque
 Qua semel incubuit caelum versumque resurgit.

530

Book I., 700-804: The Milky Way—The abode of heroes.

Nec quaerendus erit, visus incurrit in ipsos
Sponte sua, seque ipse docet cogitque notari.
Namque in caeruleo candens nitet orbita mundo,
Ceu missura diem subito caelumque recludens. 705
Ac veluti virides discernit semita campos,
Quam terit adsiduo renovans iter orbita tractu . . .
Inter divisis aequalibus est via partis.
Vt freta canescunt sulcum ducente carina,
Accipiuntque viam fluctus spumantibus undis
Quam tortus verso movit de gurgite vertex; 710
Candidus in nigro lucet sic limes Olympo,
Caeruleum findens ingenti lumine mundum.
Vtque suos arcus per nubila circinat Iris,
Sie superinceumbit signato culmine limes
Candidus et resupina facit mortalibus ora,
Dum nova per caecam vibrantur lumina noctem. 715
Inquiruntque sacras humano pectore causas;
Num se diductis conetur solvere moles
Segminibus, raraque labent compagine rimae
Admittantque novum laxato tegmine lumen.
Quid? quasi non timeant, magni cum vulnera caeli 720
Conspiciant feriatque oculos iniuria mundi?
An coeat mundus, duplicitque extrema cavernae
Conveniant caelique oras et sidera iungant,
Perque ipsos fiat nexus manifesta cicatrix
Fusuram faciens mundi, stipatus et orbis
Aeriam in nebulam clara compagine versus
In cuneos alti cogat fundamina caeli?
An melius manet illa fides per saecula prisca,
Illac Solis equos diversos curribus isse 725
Atque aliam trivisse viam, longumque per aevum
Exustas sedes incocataque sidera flammis
Caeruleam verso speciem mutasse colore
Infusumque loco cinereum, mundumque sepultum?
Fama etiam antiquis ad nos descendit ab annis, 730

Phaethontem patrio curru per signa volantem,
 Dum nova miratur proprius spectacula mundi
 Et puer in caelo ludit curruque superbis
 Luxuriat nitido cupid et maiora parente,
 Monstratas liquisse vias orbemque rigenti 740
 Imposuisse polo; nec signa insueta tulisse
 Deflexum solito cursu, curvisque quadrigis
 Errantis nutu flamas currumque solutum.
 Quo querimur flamas totum saevisse per orbem,
 Terrarumque rogum eunctas arsisse per urbis, 745
 Cum vaga dispersi fluitarunt lumina currus
 Et caelum exustum est? luit ipse incendia mundus,
 Et nova vicinis flagrarunt sidera flammis,
 Nunc quoque praeteriti faciem referantia casus.
 Nec mihi celanda est famae vulgata vetustas 750
 Mollior: e niveo lactis fluxisse liquorem
 Pectore reginae divum caelumque colore
 Infecisse suo. Quapropter lacteus orbis
 Dicitur et nomen causa descendit ab ipsa.
 An maior densa stellarum turba corona 755
 Convexit flamas et crasso lumine candet
 Et fulgore nitet conlato clarior orbis?
 An fortis animae dignataque nomina caelo
 Corporibus resoluta suis terraeque remissa
 Huc migrant ex orbe suumque habitantia caelum 760
 Aethereos vivunt annos mundoque fruuntur?
 Atque hic Aeacidas, hic et veneramur Atridas,
 Tydideisque ferum, terraeque marisque triumphis
 Naturae victorem Ithacum, Pylinaque senecta
 Insignem triplici, Danaumque ad Pergama reges, 765
 (Castra dueum et caeli), invictamque sub Hectore Troiam,
 Auroraequa nigrum partum, stirpemque Tonantis
 Rectorem Lyciae; nec te, Mavortia virgo,
 Praeteream, regesque alios quos Graecia misit,
 Atque Asiae gentis et Magno maxima Pella; 770
 Quique animi viris et strietas pondere mentes
 Prudentes habuere viri quibus omnis in ipsis
 Census erat; iustusque Solon fortisque Lyceurgus,

Aethereusque Platon et qui fabricaverat illum,
 Damnatusque suas melius damnavit Athenas; 775
 Persidis et victor, strarat quae classibus aequor.
 Romanique viri quorum iam maxima turba est:
 Tarquinioque minus reges et Horatia proles,
 Tota acies partus, nec non et Scaevela truncos
 Nobilior maiorque viris, tu, Cloelia virgo,
 Et Romana ferens quae texit moenia Cocles 780
 Et commilitio volueris Corvinus adeptus
 Et spolia et nomen qui gestat in alite Phoebum
 Et Iove qui meruit caelum, Romamque Camillus
 Servando posuit, Brutusque a rege recepta
 Conditor et Pyrrhi per bella Papirius 785 ultor,
 Fabricius, Curiusque pares et tertia palma
 Marcellus, Cossusque prior de rege necato,
 Certantesque Deci votis similesque triumphis,
 Invictusque mora Fabius, victorque necati
 Livius Hasdrubalis, socio per bella Nerone, 790
 Scipiadaeque duces, fatum Carthaginis unum,
 Pompeiusque orbis domitor per trisque triumphos
 Ante denm princeps et censu Tullius oris
 Emeritus caelum et Clandi magna propago,
 Aemiliaeque dominus proceres, clarique Metelli 795
 Et Cato fortunae victor, matrisque sub armis
 Miles Agrippa suae, Venerisque ab origine proles
 Iulia, descendit caelo caelumque replevit;
 Quod regit Augustus socio per signa Tonante,
 Cernit et in coen Divnm, magnumque Quirinum, 800
 Altius aetherei quam candet circulus orbis.
 Illa denm sedes, haec illis proxima, divum
 Qui virtute sua similes vestigia tangunt.

Book I., 805-926: Comets and their effects.

Ac prius incipiam stellis quam reddere viris
 Signorumque canam fatalia carmine iura,
 Implenda est mundi facies corpusque per omne 805

Quidquid ubique nitet, vigeat quandoque, notandum est.	
Sunt alia adverso pugnantia sidera mundo	
Quae terram caelumque inter volitantia pendent:	810
Saturni Iovis et Martis Solisque sub illis	
Mercurius Venerem inter agit Lunamque volatus.	
Sunt etiam raris orti natalibus ignes	
Protenus et rapti. Subitas eandescere flamas	
Aera per liquidum, tractosque perire cometas	815
Rara per ingentes viderunt saecula motus.	
Sive quod ingenitum terra spirante vaporem	
Vmidior sicca superatur spiritus aura.	
Nubila cum longo cessant dispulsa sereno	
Et solis radiis arescit torridus aer,	820
Apta alimenta sibi dimissns conripit ignis	
Materiamque sui deprendit flamma rapacem.	
Et quia non solidum est corpus, sed rara vagantur	
Principia aurarum voluerique simillima fumo,	
In breve vivit opus, copta atque incendia fine	825
Subsistunt pariterque eadunt fulgentque cometae.	
Quod nisi vicinos agerent oceasibus ortus,	
Et tam parva forent accensis tempora flammis,	
Alter nocte dies esset, caelumque rediret	
Inmersum et somno totum deprenderet orbem.	830
Tunc quia non una specie dispergitur omnis	
Aridior terrae vapor et comprehenditur igni,	
Diversas quoque per facies aceensa feruntur	
Lumina quae subitis existunt nata tenebris.	
Nam modo, ceu longi fluitent de vertice crines,	835
Flamma comas imitata volat, tenuisque capillis	
Diffusos radiis ardentibus explicat ignis;	
Nunc prior haec species dispersis crinibus exit	
Et globus ardentis sequitur, sub imagine barbae;	
Interdum aequali laterum compagine ductus,	
Quadratamve trabem singit, teretemve columnam;	840
Quin etiam tumidis exaequat dolia flammis	
Procere distenta uteros: parvasque capellas	
Mentitur, parvos ignis glomeratus in orbis,	
Hirta figurantis tremulo sub lumine menta;	

Lampadas et fissas ramosos fundit in ignis.
 Praecipites stellae passimque volare videntur,
 Cum vaga per nitidum scintillant lumina mundum
 Et tenuem longis iaculantur crinibus ignem
 Excurruntque procul volueris imitata sagittas,
 Arida cum gracili tenuatur semita filo. 850

Sunt autem cunctis permixti partibus ignes
 Qui gravidas habitant fabricantes fulmina nubis
 Et penetrant terras Aetnamque minantur Olympo
 Et calidas reddunt ipsis in fontibus undas
 Ac silice in dura viridine in cortice sedem 855

Inveniunt, cum silva sibi conlisa crematur;
 Ignibus usque adeo natura est omnis abundans.
 Ne mirere faces subitas erumpere caelo
 Aeraque accensum flammis lucere coruscis 860

Arida complexum spirantis semina terrae,
 Quae volucer pascens ignis sequiturque fugitque;
 Fulgura cum videas tremulum vibrantia lumen
 Imbribus e mediis et caelum fulmine ruptum.

Sive igitur ratio praebentis semina terrae
 In volucres ignis potuit generare cometas, 865

Sive illas natura faces ob cuncta creavit
 Sidera per tennes caelo lucentia flamas
 (Sed trahit ad semet rapido Titanus aestu,
 Involvitque suo flammantis igne cometas,
 Ac modo dimittit; sicut Cyllenius orbis 870

Et Venus, accenso cum dicit vespere noctem,
 Saepe nitent. falluntque oculos rursusque revisunt);
 Seu deus instantis fati miseratus in orbem
 Signa per affectus caerulei incendia mittit;
 Numquam futilibus excanduit ignibus aether, 875

Squalidaque elusi deplorant arva coloni,
 Et sterilis inter sulcos defessus arator
 Ad inga maerentis cogit frustrata iuvencos.
 Aut gravibus morbis et lenta corpora tabe
 Conripit exustis letalis flamma medullis,
 Labentisque rapit populos, totasque per urbis
 Publica succensis peraguntur fata sepuleris. 880

- Qualis Erechtheos pestis populata colonos
 Extulit antiquas per funera pacis Athenas, 885
 Alter in alterius labens cum fata ruebant.
 Nec locus artis erat medici, nec vota valebant.
 Cesserat officium morbis, et funera deerant
 Mortibus et lacrimae. Lassus defecerat ignis,
 Et coacervatis ardebant corpora membris,
 Ac tanto quondam populo vix contigit heres. 890
 Talia significant lucentes saepe cometae;
 Funera cum facibus veniunt terrisque minantur
 Ardentis sine fine rogos, cum mundus et ipsa
 Aegrotet natura novum sortita sepulcrum. 895
 Quin et bella canunt ignis subitosque tumultus,
 Et clandestinis surgentia fraudibus arma,
 Externas modo per gentis, ut foedere rupto
 Cum fera ductorem rapuit Germania Varum
 Infecitque trium legionum sanguine campos, 900
 Arserunt toto passim minitantia mundo
 Lumina, et ipsa tulit bellum natura per ignis,
 Opposuitque suas viris finemque minata est.
 Nec mirere gravis rerumque hominumque ruinas.
 Saepe domi culpa est, nescimus credere caelo. 905
 Civilis etiam motus cognataque bella
 Significant. Nec plura alias incendia mundus
 Sustinuit, quam cum ducibus iurata cruentis
 Arma Philippeos implerunt agmine campos.
 Vixque etiam sicca miles Romanus arena 910
 Ossa virum lacerosque prius superadstitit artus.
 Imperiumque suis conflixit viribus ipsum.
 Perque patris pater Augustus vestigia vicit.
 Necdum finis erat: restabant Actia bella
 Dotali commissa acie, repetitaque rerum
 Alea et in ponto quae situs rector Olympi, 915
 Femineum sortita iugum cum Roma pependit
 Atque ipsa Isiaco certarunt fulmina sistro.
 Restabant profugo servilia milite bella,
 Cum patrios armis imitatus filius hostis
 Aequora Pompeius cepit defensa parenti. 920

Sed satis hoc fatis fuerit. Iam bella quiescant,
 Atque adamanteis discordia vinceta catenis
 Aeternos habeat frenos in carcere clausa.
 Sit pater invictus patriae; sit Roma sub illo,
 Cumque deum caelo dederit, non quaerat in orbe.

925

Book II., 1–149, Introduction.—The originality of the poet's theme.

Maximus Iliace gentis certamina vates,
 Et quinquaginta regum regenique patremque
 Hectoreasque faces tutamque sub Hectore Troiam
 Erroremque dueis, totidem quo viceerat annis
 Instantem bello geminata per agmina ponto,
 Ultimaque in patria captisque penatibus arma
 Ore sacro cecinit; patriae cui iura petent;
 Dum dabat eripnit, cuinsque ex ore profusos
 Omnis posteritas latices in carmina duxit,
 Annemque in tenuis ausa est deducere rivos,
 Vnius fecunda bonis. Sed proximus illi
 Hesiodus memorat divos divumque parentis
 Et chaos enixum terras, orbemque sub illo
 Infantem et primos titubantia sidera cursus,
 Titanasque senes, Iovis et cunabula magni,
 Et sub fratre viri nomen, sine fratre parentis,
 Atque iterum patrio nascentem corpore Bacchum,
 Omniaque immenso volitantia numina mundo.
 Quin etiam ruris cultus legesque notavit,
 Militiamque soli; quod collis Bacchus amaret,
 Quod fecunda Ceres campos, quod Pallas utrumque,
 Atque arbusta vagis essent quod adultera pomis,
 Silvarumque deos sacrataque numina lymphis,
 Pacis opus magnos naturae condit in usus.
 Astrorum quidam varias dixere figuras,
 Signaque diffuso passim labentia caelo,
 In proprium cuinsque genus causasque tulere:
 Persei et Andromedae poenas matremque dolentem

5

10

15

20

25

Solventemque patrem raptamque Lycaone natam
 Officioque Iovis Cynosuram, lacte Capellam,
 Et furto Cyenum, pietate ad sidera ductam
 Erigonem, ietnque Nepam, spolioque Leonem
 Et morsu Cancerum, Pisces Cythereide versa,
 Lanigerum victo ducentem sidera ponto;
 Ceteraque ex variis pendentia casibus astra
 Aethera per sumnum voluerunt fixa revolvi.

30

Quorum carminibus nihil est nisi fabula caelum,
 Terrave composuit caelum quae pendet ab illo.
 Quin etiam pecorum ritus et Pana sonantem
 In calamos Sieula memorat tellure creatus;
 Nec silvis silvestre canit, perque horrida motus
 Rura serit dulcis musamque inducit in arva.
 Ecce aliis pictas volucres ac bella ferarum,
 Ille venenatos anguis, hic nata per herbas
 Fata refert, vitamque sua radice ferentis.

40

Quin etiam tenebris immersum Tartaron atra
 In lucem de nocte vocant orbemque revolvunt
 Interius versum naturae foedere rupto.

45

Omne genus rerum doctae cecinere sorores;
 Omnis ad accessus Heliconis semita trita est,
 Et iam confusi manant de fontibus amnes,
 Nec capiunt haustum turbamque ad nota ruentem.
 Integra quaeramus rorantis prata per herbas,
 Vndamque occultis meditantem murmur in antris,
 Quam neque durato gustarint ore volucres,

50

Ipse nec aethereo Phoebus libaverit igni.

Nostra loquar; nulli vatum debebimus ora.

Nec furtum, sed opus veniet, soloque volamus
 In caelum curru, propria rate pellimus undas.

Namque canam tacita naturae mente potentem
 Infusumque deum caelo terrisque fretoque
 Ingentem aequali moderantem foedere molem,
 Totumque alterno consensu vivere mundum,
 Et rationis agi motu, cum spiritus unus

60

Per cunctas habitet partis atque inriget orbem
 Omnia pervolitans, corpusque animale figuret.

65

Quod nisi cognatis membris contexta maneret
 Machina et imposito pareret tota magistro,
 Ac tantum mundi regeret prudentia censum:
 Non esset statio terris, non ambitus astris,
 Haec retque vagus mundus standoque rigeret,
 Nec sua dispositos servarent sidera cursus,
 Noxque alterna diem fugeret rursumque fugaret;
 Non imbre alerent terras, non aethera venti,
 Nec pontus gravidas nubis, nec flumina pontum,
 Nec pelagus fontis, nec staret summa per omnis
 Par semper partis aequo digesta parente,
 Vt neque deficerent undae, nec sideret orbis,
 Nec caelum iusto maiusve minusve volaret.
 Motus alit, non mutat opus. Sic omnia toto
 Dispensata manent mundo, dominumque secuntur.
 Hic igitur deus et ratio quae cuncta gubernat,
 Dueit ab aeternis terrena animalia signis.
 Quae quamquam longo cogit submota recessu
 Sentiri tamen, ut vitas ac fata ministrent
 Gentibus ac proprios per singula corpora mores.
 Nec nimis est quaerenda fides; sic temperat arva
 Caelum, sic varias fruges redditque rapitque,
 Sic pontum movet ac terris immittit et aufert;
 Atque haec seditio pelagus nunc sidere lunae
 Mota tenet, nunc diverso stimulata recessu,
 Nunc anni spatio Phoebum comitata volantem.
 Si submersa fretis, concharum et carcere clausa
 Ad lunae motum variant animalia corpus
 Et cum damna tuas imitantur, Delia, viris;
 Tu quoque fraternalis sic redditis curribus ora
 Atque iterum ex isdem repetis, quantumque reliquit
 Aut dedit ille, refers, et sidus sidere constas,
 Denique sic pecudes et munda animalia terris,
 Cum maneant ignara sui legisque per aevum,
 Natura tamen ad mundum revocante parentem
 Ad tollunt animos caelumque et sidera servant
 Corporaque ad lunae nascantis cornua lustrant
 Venturasque vident hiemes, redditura serena.

70

75

80

85

90

95

100

Quis dubitet post haec hominem coniungere caelo . . . 105
 Eximum natura dedit, linguamque capaxque
 Ingenium volucremque animum, quem denique in unum
 Descendit deus atque habitat, ipsumque requirit.
 Mitto alias artis, quarum est permissa facultas,
 Infidas adeo, nec nostri munera census, 110
 Mitto, quod aequali nihil est sub lege tributum,
 Quod patet auctores summi non corporis esse.
 Mitto quod et certum est et inevitabile fatum
 Materiae sat est cogi, sed cogere mundo.
 Quis caelum possit nisi caeli munere nosse 115
 Et reperire deum, nisi qui pars ipse deorum est?
 Atque hanc convexi molem sine fine patentis
 Signorumque choros ac mundi flammæa tecta
 Aeternum et stellis adversus sidera bellum
 Ac terras caeloque fretum subiectaque utrisque 120
 Cernere et angusto sub pectore claudere posset,
 Ni tantos animis oculos natura dedisset,
 Cognatamque sui mentem vertisset ad ipsam
 Et tantum dictasset opus, caeloque veniret
 Quod vocat in caelum sacra ad commercia rerum 125
 Et primas quas dant leges nascentibus astra?
 Quis neget esse nefas invitum prendere mundum,
 Et velut in semet captum deducere in orbem?
 Sed ne circuitu longo manifesta probentur,
 Ipsa fides operi faciet pondusque fidemque. 130
 Nam neque decipitur ratio nec decipit umquam.
 Rite sequenda via est, a veris credita causis,
 Eventusque datur, qualis praedicitur ante.
 Quod fortuna ratum faciat, quis dicere falsum
 Audeat et tantae suffragia vincere sortis? 135
 Haec ego divino cupiam cum ad sidera flatu
 Ferre nec in turbam nec turbæ carmina condam,
 Sed solus, vacuo veluti vectatus in orbe,
 Vmbrato curru, non occursantibus ullis
 Nec per iter socios commune gerentibus actus, 140
 Sed caelo noscenda canam mirantibus astris
 Et gaudente sui mundo per carmina vatis,

Vel quibus illa sacros non invidere meatus
 Notitiamque sui, minima est quae turba per orbem.
 Illa fluat, quae dicitur, quae diligit aurum,
 Imperia et fascis mollemque per otia luxum,
 Et blandis adversa sonis dulcemque per auris
 Adfectum, ut modico noscenda ad fata labore.
 Hoc quoque fatorum est, legem perdiscere fati.

145

*Book II., 738-840: Elementary topics of astronomy—
 The points of the compass.*

Haec quoque te ratio ne fallat, perspice paucis.
 Maior in effectu, minor est; quod partibus ipsis
 Dodecatemoriis quid sit, quod dicitur esse
 Dodecatemorion. Namque id per quinque notatur
 Partis; nam totidem praefulgent sidera caelo,
 Quae vaga dienuntur. Dueunt et singula sortis
 Dimidias, virisque in eis et iura capessunt.
 In quocunque igitur stellae quandoque locatae
 Dodecatemorio fuerint, spectare decebit. 740
 Cuius enim stellae in finis in sidere quoque
 Inciderint, dabit effectus in viribus eius.
 Vnde miscenda est ratio, per quam omnia constant.
 Verum haec posterius proprio cuncta ordine reddam. 745
 Nunc satis est docuisse suos ignota per usus,
 Vt, cum perceptis steterit fiducia membris,
 Sic totum corpus facili ratione notetur,
 Et bene de summa veniat post singula carmen.
 Vt rudibus pueris monstratur litera primum
 Per faciem nomenque suum, tum ponitur usus,
 Tunc coniuncta suis formatur syllaba nodis,
 Hinc verbis structura venit per verba legendi
 Tunc rerum viris atque artis traditur usus,
 Perque pedes proprios nascentia carmina surgunt,
 Singulaque in summa prodest didicisse priora
 (Quae nisi constituerint primis fundata elementis,
 Versaque quae propere dederint praecepta magistri,
 Et fluat in vanum rerum praeposterus ordo):

740

745

750

755

760

Sic mihi per totum volitanti carmine mundum 765
 Erutaque abstrusa penitus caligine fata
 Pieridum numeris etiam modulata canenti,
 Quoque deus regnat, revocanti numen in artem
 Per partis ducenda fides et singula rerum
 Sunt gradibus tradenda suis, ut cum omnia certa 770
 Notitia steterint, proprios revocentur ad usus.
 Ac velut in nudis consurgunt montibus urbes,
 Conditor et vacuos muris circumdare collis
 Destinat, ante manus quam temptet scindere fossas
 Fervit opus, ruit ecce nemus, saltusque vetusti 775
 Procumbunt soleisque novum, nova sidera cernunt;
 Pellitur omne loco volucrum genus atque ferarum
 Antiquasque domos et nota cubilia linent;
 Ast alii silicem in muros et marmora templis
 Rimantur, ferrique rigor per tempora nota 780
 Quaeritur, hinc artis, hinc omnis convenit usus;
 Tunc demum consurgit opus, cum cuncta supersunt,
 Ne medios rumpat cursus praepostera cura,
 Sic mihi cunctanti tantae succeedere moli
 Materies primum rerum, ratione remota, 785
 Tradenda est, ratio sit ne post irrita neve
 Argumenta novis stupeant nascientia rebus.

Ergo age, noscendis animum compone sagacem
 Cardinibus qui per mundum sunt quattuor omnes
 Dispositi semper mutantque volantia signa. 790
 Vnus ab exortu caeli nascensis in orbem
 Qua primum terras aequali limite cernit.
 Alter ab adversa respondens aetheris ora,
 Vnde fugit mundus praecipue in Tartara tendit.
 Tertius excelsi signat vestigia caeli 795
 Quo defessus equis Phoebus subsistit anhelis
 Declinatque diem mediasque examinat umbras.
 Ima tenet quartus fundato nobilis orbe
 In quo principium est redditus finisque cadendi
 Sideribus, pariterque occasus cernit et ortus. 800
 Haec loca praecipuas viris summosque per artem
 Fatorum effectus referunt, quod totus in illis

- Nititur aethereis veluti compagibus orbis.
 Quae nisi perpetuis alterna sorte volantem
 Cursibus excipiant nectantque in vineula, bina 805
 Per latera atque imum templi summumque cacumen,
 Dissociata fluat resoluto machina mundo.
- Sed diversa tamen vis est in cardine quoque,
 Et pro sorte loci variant atque ordine distant.
 Primus erit summi qui regnat culmine caeli 810
 Et medium tenui partitur limite mundum
 Quem capit excelsa sublimem Gloria sede.
 Seilicet haec tutela decet fastigia summa,
 Quidquid ut emineat sibi vindicet et decus omne
 Adserat et varios tribuendo regnet honores. 815
 Hinc favor et species atque omnis gratia vulgi,
 Reddere iura foro, componere legibus orbem,
 Foederibusque suis externas iungere gentis,
 Et pro sorte sua eniusque extollere nomen.
 Proximus, est ima quamquam statione locatus, 820
 Sustinet alternis nixum radieibus orbem;
 Effectu minor in specie, sed maior in usu:
 Fundamenta tenet rerum censusque gubernat,
 Quam rata sint fossis seruntur vota metallis
 Atque ex occulto quantum contingere possis. 825
 Tertius aeque illi pollens in parte, nitentem
 Qui tenet exortum, qua primum sidera surgunt,
 Vnde dies redit et tempus describit in horas
 (Hinc inter Graias Horoscopus editur nrbis,
 Nec capit externum, proprio quia nomine gandet). 830
 Hie tenet arbitrium vitae, hic regula morum est
 Fortunamque dabit rebus, ducetque per artis,
 Qualiaque excipiant nascantis tempora prima
 Quos capiant cultus, quali sint sede creati,
 Vt eunque admixtis subseribent viribus astra. 835
 Ultimus emenso qui condit sidera mundo
 Ocasumque tenens submersum despiciit orbem,
 Pertinet ad rerum summas finemque laborum
 Coniugia atque epulas, extremaque tempora vitae
 Otiaque et coetus hominum cultusque deorum. 840

Book III., 1-42, Introduction.—Themes treated by previous poets.

In nova surgentem, maioraque viribus ausum,
 Nec per inaccessos metuentem invadere saltus
 Ducite, Pierides. Vestros extendere finis
 Conor et indictos in carmina ducere cantus.
 Non ego in excidium caeli nascentia bella 5
 Fulminis et flamas, partus in matre sepultos;
 Non coniuratos reges, Troiaque cadente
 Hectora venalem cineri, Priamumque ferentem;
 Colchida nec referam vendentem regna parentis,
 Et lacerum fratrem stupro segetesque virorum, 10
 Taurorumque truces flamas, vigilemque draconem
 Et reduces annos auroque incendia facta
 Et male conceptos partus peiusque necatos;
 Non annosa canam Messanae bella noeantis;
 Septenosque duces, ereptaque fulmine flammis 15
 Moenia Thebarum et victam, quia vicebat, urbem,
 Germanosque patris referam, matrisque nepotes,
 Natorumque epulas, conversaque sidera retro,
 Ereptumque dicim; nec Persica bella profundo
 Indicta et magna pontum sub classe latentem, 20
 Inmissumque fretum terris, iter aquoris undis;
 Non regis magni spatio maiore canenda,
 Quam sint acta, loquar; Romanae gentis origo,
 Totque duces, orbis tot bella atque otia et omnis
 In populi unius leges ut cesserit orbis, 25
 Differtur. Facile est, ventis dare vela secundis
 Fecundumque solum varias agitare per artis,
 Auroque atque ebori deus addere, cum rudis ipsa
 Materies niteat, speciosis condere rebus
 Carmina vulgatum est opus et componere simplex. 30
 At mihi per numeros ignotaque nomina rerum,
 Temporaque et varios casus, momentaque mundi,
 Signorumque vices, partisque in partibus ipsis
 Luctandum est, quae nosse nimis, quid? dicere, quantum est?

Carmine, quid, proprio? pedibus, quid, iungere certis? 35
 Huc ades, o quicunque meis advertere coepitis
 Aurem oculosque potes, veras et percipe voces!
 Impendas animum: nec dulcia carmina quaeras.
 Ornari res ipsa negat, contenta doceri.
 Et si qua externa referentur nomina lingua, 40
 Hoc operis, non vatis erit; non omnia flecti
 Possunt et propria melius sub voce notantur.

III., 43-159: The twelve labors of human life and their influence.

Nunc age subtili rem summam perspice cura,
 Quae tibi praecipuos usus monstrata ministrat
 Et certas dat in arte vias ad fata videnda 45
 Si bene constiterit vigilanti condita sensu,
 Principium rerum et custos natura latentum
 Cum tantas strueret moles per moenia mundi,
 Et circumfusis orbem concluderet astris
 Vnde pendentem in medium, diversaque membra 50
 Ordinibus certis sociaret corpus in unum,
 Aeraque et terras flammamque undamque natantem
 Mutua in alternum praebere alimenta iuberet,
 Ut tot pugnantis regeret concordia causas,
 Staretque alterno religatus foedere mundus, 55
 Exceptum a summa ne quid ratione maneret,
 Et quod erat mundi, mundo regeretur ab ipso;
 Fata quoque et vitas hominum suspendit ab astris,
 Quae summas operum partis, quae lucis honorem,
 Quae famam adsererent, quae numquam fessa volarent; 60
 Quae, quasi per medium mundi praecordia partem
 Disposita obtineant, Phoebum Lunamque vagasque
 Evineant stellas nec non vineantur et ipsa.
 His regimen natura dedit propriasque sacravit
 Vnique vices, sanxitque per omnia, summa
 Vnde uti fatum ratio traheretur in unum. 65
 Nam quodecunque genus rerum, quodecunque laborum,

Quaeque opera atque artes, quicunque per omnia casus
 Humana in vita poterant contingere sorte,
 Complexa est, tot et in partis, quot et astra notarat, 70
 Res posuit certasque vices, sua nomina cuique
 Adtribuit, totumque hominis per sidera censum
 Ordine sub certo duxit, pars semper ut eidem
 Confinis parti vicinis staret in arvis.
 Horum operum sortis ad singula signa locavit; 75
 Non ut in aeterna caeli statione manerent
 Et cunctos hominum pariter traherentur in ortus
 Ex isdem repetita locis; sed tempore sedes
 Nascentum acciperent proprias signisque migrarent,
 Atque alii sors quaeque alias accederet astro, 80
 Vt caperet genitura novam per sidera formam,
 Nec tamen incerto confunderet omnia motu.
 Sed cum pars operum quae prima condita parte est
 Accepit propriam nascentis tempore sedem,
 Cetera succedunt, signisque sequentibus haerent. 85
 Ordo ducem sequitur, donec venit orbis in orbem.
 Has autem facies rerum per signa locatas
 In quibus omnis erit fortunae condita summa,
 Vt eunque id stellae septem laeduntve iuvantve,
 Cardinibusve movet divina potentia mundi, 90
 Sic felix aut triste venit per singula fatum,
 Talis et illius sors est speranda negoti.
 Haec mihi soleanni sunt ordine cuncta canenda
 Et titulis signanda suis rerumque figuris,
 Vt pateat positura operum nomenque genusque. 95
 Fortunae sors prima data est. Hoc illa per artem
 Censemur titulo, quia proxima continet in se
 Fundamenta domus, dominoque haerentia cuncta,
 Qui modus in servis, qui sit concessus in arvis,
 Quamque datum magnas operum componere moles, 100
 Vt vaga fulgentis concordant sidera caeli.
 Posthinc militiae locus est, qua quidquid in armis
 Quodque peregrinas inter versantibus urbis
 Accidere adsuevit, titulo comprehenditur uno.
 Tertia ad urbanos statio est numeranda labores. 105

Hoc quoque militiae genus est civilibus actis
 Compositum fideique tenet parentia vinela:
 Format amicitias et saepe cadentia frustra
 Officia et, cultus contingent praemia quanta,
 Edoet; adpositis eum mundus consonat astris. 110

Iudiciorum opus in quarto natura locavit
 Fortunamque fori; fundentem verba patronum
 Pendentemque reum lingua, rostrisque loquentis . . .
 Imposita et populo nudantem condita iura,
 Atque expensa sua solventem iurgia fronte, 115
 Cum iudex veri nihil amplius advocat ipso.
 Quidquid propositas inter facundia leges
 Efficit, hoc totum partem concessit in unam,
 Atque, uteunque gerunt dominantia sidera, parent. 120

Quintus coniugio gradus est per signa dicatus
 Et socios tenet et comites, hic hospitis una
 Iungitur et similis coniungens foedus amicos.
 In sexta dives numeratur copia sede,
 Atque adiuncta salus rerum quarum altera, quanti
 Contingant usus, monet, altera quam diurni, 125
 Sidera ut inclinant viris et templa gubernant.
 Septima censemur saevis horrenda perielis,
 Si male subscrubunt stellae per signa locatae.
 Nobilitas tenet octavam qua constat honoris
 Condicio et famae modus et genus et specioso 130
 Gratia praetexto. Nonus loeus occupat omnem
 Gnatorum sortem dubiam, patriosque timores,
 Omniaque infantum mixta nutricia turba.
 Huic vicinus erit vitae qui continet aetum,
 In quo sortimur mores, et qualibus omnis 135
 Formetur domus exemplis, quoque ordine certo
 Ad sua compositi discedant munera servi.
 Praecipua undecima pars est in sorte locata,
 Quae summam nostri semper virisque gubernat
 Quaque valetudo constat, nunc libera morbis, 140
 Nunc oppressa, movent ut mundum sidera cunque.
 Non alia est sedes, tempusve, genusve medendi
 Quae sibi deposcat, vel cuius tempore praestet

Auxilium in vitae sucus miscere salubris.

Vltimus et totam concludens ordine summam
Rebus apiscendis labor est qui continet omnis
Votorum effectus et quae sibi quisque suisque
Proponit studia atque artis, haec irrita ne sint,
Seu ferat officium, nutus blanditus in omnis,
Aspera sive foro per litem iurgia temptet,
Fortunamve petat pelago, ventisque sequatur,
Seu Cererem plena vincentem credita messe,
Aut repeatat Bacchum per pinguia musta fluentem,
Hac in parte dies atque hac momenta dabuntur;
Si bene convenient stellae per signa sequentes.

Quarum ego posterius viris in utrumque valentis
Ordine sub certo reddam, cum pandere earum
Incipiam effectus. Nunc ne permixta legentem
Confundant nudis satis est insistere membris.

145

150

155

Book IV., 1-121: On Fate.

Quid tam sollicitis vitam consumiinus annis
Torquemurque metu caecaque cupidine rerum.
Aeternisque senes curis, dum quaerimus aevum,
Perdimus? et nullo votorum fine beati
Vieturos agimus semper nec vivimus unquam.

Pauperiorque bonis quisque est, quo plura requirit,
Nec quod habet numerat, tantum quod non habet optat.

Cumque sui parvos usus natura reposcat,
Materiam struimus magnae per vota ruinae,
Luxuriamque lucris emimus, luxuque rapinas

5

10

Et summum census pretium est effundere censem.

Solvite, mortales, animos, curasque levate,

Totque supervacuis vitam deflere querellis.

Fata regunt orbem, eerta stant omnia lege,

Longaque per certos signantur tempora casus.

Nascentes morimur, finisque ab origine pendet.

Hinc et opes et regna fluunt et saepius orta

Paupertas, artesque datae, moresque creati,

15

Et vitia et laudes damna et compendia rerum.
 Nemo caret damno poterit nec habere negatum 20
 Fortunamve suis invitam prendere votis
 Aut fugere instantem: Sors est sua cuique ferenda.
 Aut, nisi fata darent leges vitaeque necisque,
 Fugisset ignes Aeneas? Troia sub uno
 Non eversa viro fatis vieisset in ipsis?
 Aut lupa projectos nutrisset Martia fratres?
 Roma easis enata foret? pecundumque magistri
 In Capitolinos duxissent fulmina montis?
 Includive sua potuisset Iuppiter arce?
 Captus et a captis orbis foret? igne sepulto 30
 Vulneribus victor repetisset Mucius urbem?
 Solus et oppositis clausisset Horatius armis
 Pontem urbemque simul? rupisset foedera virgo?
 Tresque sub unius fratres virtute iacerent?
 Nulla acies tantum vicit. Pendebat ab uno 35
 Roma viro, regnumque orbis sortita iacebat.
 Quid referam Cannas, admotaque moenibus arma,
 Varronemque fuga magnum, cum vincere posset 39
 Postque tuos, Thrasimene, locus Fabiniusque morantem 38
 Accepisse ingum vietae Carthaginis arces,
 Speratum Hannibalem nostris cecidisse catenis, 40
 Exiliumque rei furtiva morte luisse?
 Adde etiam viris Italas Romamque suismet
 Pugnantem membris, adice et civilia bella;
 Et Cimbrum in Mario, Mariumque in carcere victimum, 45
 Quod consul totiens exul, deque exule consul
 Adiaeuit Libyeis compar iactura ruinis,
 Eque crepidinibus cepit Carthaginis urbem
 Hoe nisi fata darent, nunquam Fortuna tulisset.
 Quis te Niliaco peritum litore, Magne, 50
 Post vietas Mithridatis opes pelagusque receptum,
 Et tris emenso meritos ex orbe triumphos,
 Cum iam etiam posses alium componere Magnum,
 Crederet, ut corpus sepeliret naufragis ignis,
 Eiectaeque rogum facerent fragmenta carinae?
 Quis tantum mutare potest sine numine fati?
 55

Ille etiam caelo genitus, caeloque receptus,
 Cum bene compositis victor civilibus armis
 Iura togae regeret, totiens praedicta cavere
 Vulnera non potuit toto spectante senatu,
 Indicium dextra retinens, nomenque cruore
 Delevit proprio, possent ut vincere fata. 60
 Quid numerem eversas urbis, regumque ruinas?
 Inquic rogo Croesum, Priamumque in litore truncum,
 Cui nec Troia rogus? quid Xerxem, maius et ipso 65
 Naufragium pelago? quid capto sanguine regem
 Romanis positum? raptosque ex ignibus ignis,
 Cedentemque viro flamمام qui templa ferebat?
 Quod subitae veniunt validorum in corpora mortes?
 Seque ipsae rursus fugiunt errantque; per ignis, 70
 Ex ipsis quidam elati rediere sepuleris
 Atque his vita duplex, illis vix contigit una.
 Ecce levis perimit morbus, graviorque remittit,
 Succumbunt artes rationis, vincitur usus,
 Cura nocet, cessare iuvat, mora saepe malorum 75
 Dat causas, laeduntque cibi, pareuntque venena.
 Degenerant nati patribus, vincuntque parentes,
 Ingeniumque suum retainent transitque per illum,
 Ex illo fortuna venit; fuit alter amore
 Et pontum transnare potest et vertere Troiam; 80
 Alterius frons est scribendis legibus apta.
 Ecce patrem nati perimunt natosque parentes,
 Mutuaque armati coeunt in vulnera fratres.
 Non nostrum hoc bellum est, coguntur tanta movere,
 Inque suas ferri poenas lacerandaque membra. 85
 Quod Decios non omne tulit, non omne Camillos
 Tempus et invicta devinctum morte Catonem,
 Materies in rem superat, sed lege repugnat.
 Et neque paupertas breviores excipit annos,
 Nec sunt immensis opibus venalia fata; 90
 Sed rapit ex tecto funus Fortuna superbo,
 Indicitque rogum summis statuitque sepulcrum.
 Quantum est hoc regnum quod regibus imperat ipsis?
 Quin etiam infelix virtus et noxia felix,

Et male consultis pretium est, prudentia fallit, 95
 Nec Fortuna probat causas, sequiturque merentis,
 Sed vaga per cunctos nullo discrimine fertur.
 Seilicet est aliud quod nos cogatque regatque,
 Maius et in proprias ducat mortalia leges,
 Adtribuatque suos ex se nascentibus annos, 100
 Fortunaeque vices, permiscet saepe ferarum
 Corpora cum membris hominum, non seminis ille
 Partus erit: quid enim nobis commune ferisque,
 Quisve in portenti noxam peccarit adulter?
 Astra novant formas, caelumque interserit ora. 105
 Denique si non est, fati cur traditur ordo,
 Cunctaque temporibus certis ventura canuntur?
 Nec tamen haec ratio facinus defendere pergit,
 Virtutemve suis fraudare in praemia donis;
 Nam neque mortiferas quisquam minus oderit herbas, 110
 Quod non arbitrio veniunt, sed semine certo,
 Gratia nee levior tribuetur dulcibus escis,
 Quod natura dedit fruges, non ulla voluntas:
 Sic hominum meritis tanto fit gloria maior,
 Quod caelo suadente venit, rursusque nocentis 115
 Oderimus magis in culpam poenasque creatos.
 Nec refert, scelus unde cadat: scelus esse fatendum.
 Hoc quoque fatale est, sic ipsum expendere fatum.
 Quod quoniam docni, superest nunc ordine certo
 Caelestis fabricare gradus qui ducere flexo 120
 Tramite prudentem valeant ad sidera vatem.

Book IV., 866-935: Appeal to man's reason.

Sed quid tam tenui prodest ratione nitentem
 Scrutari mundum, si mens sua cuique repugnat,
 Spemque timor tollit, prohibetque e limine caeli?
 Condit enim quidquid vasto natura recessu,
 Mortalisque fugit visus et pectora nostra; 870
 Nec prodesse potest, quod fatis cuneta reguntur,
 Cum fatum nulla possit ratione videri.

- Quid iuvat in semet sua per convicia ferri,
Et fraudare bonis quae nec deus invidet ipse?
Quosque dedit natura oculos deponere mentis? 875
Perspicimus caelum. Cur non et munera caeli?
Inque ipsos penitus mundi descendere census
Seminibusque suis tantam componere molem
Et partum caeli sua per nutricia ferre
Extremumque sequi pontum terraeque subire 880
Pendentis tractus et toto vivere in orbe—
Quanta ea pars superest—rationem ediscere noctis?
Iam nusquam natura latet; pervidimus omnem
Et capto potimur mundo, nostrumque parentem
Pars sua perspicimus, genitique aeedimus astris. 885
An dubium est, habitare deum sub pectore nostro,
In caelumque redire animas, caeloque venire?
Vtque sit ex omni constructus corpore mundus,
Aetheris atque ignis summi, terraeque, marisque,
Spiritus et toto rapido, quae iussa gubernet; 890
Sic esse in nobis terrenae corpora sortis,
Sanguineamque animam esse animum qui cuncta gubernat
Dispensatque hominem? quid mirum, noscere mundum
Si possunt homines quibus est et mundus in ipsis
Exemplumque dei quisque est in imagine parva? 895
An quoquam genitos, nisi caelo, credere fas est
Esse homines? proiecta iacent animalia cuncta
In terra, vel mersa vadis vel in aere pendent;
Omnibus una quies, venter, censusque per artus,
Et, quia consilium non est, et lingua remissa; 900
Vnus ad inspectus rerum, virisque loquendi,
Ingeniumque capax, variasque educitur artis
Hic partus, qui cuncta regit, secessit in urbis,
Edomuit terram ad fruges, animalia cepit,
Imposuitque viam ponto, stetit unus in arcem 905
Erectus capit, victorque ad sidera mittit
Sidereos oculos propiusque adspectat Olympum
Inquiritque Iovem; nec sola fronte deorum
Contentus manet et caelum serutatur in alvo,
Cognatumque sequens corpus se quaerit in astris. 910

Huic in tanta fidem petimus quam saepe volucres
Accipiunt trepidaeque suo sub pectore fibrae.

An minus est sacris rationem ducere signis
Quam pecudum mortes aviumque adtendere cantus?

Atque ideo faciem caeli non invidet orbi 915

Ipse dens vultusque suos corpusque recludit

Semper volvendo, seque ipsum inculcat et offert,

Vt bene cognosci possit, doceatque videndis,

Qualis eat, cogatque suas adtendere leges.

Ipse vocat nostros animos ad sidera mundus, 920

Nec patitur, quia non condit, sua iura latere.

Qnis putet esse nefas nosci, quod cernere fas est?

Nec contemne tuas quasi parvo in corpore viris;

Quod valet, immensum est. Sic auri pondera parvi

Exsuperant pretio numerosos aeris acervos. 925

Sic adamas, punctum lapidis, pretiosior auro est.

Parvula sic totum pervisit pupula caelum,

Quoque vident oculi, minimum est, cum maxima cernant.

Sie animi sedes tenui sub corde locata

Per totum angusto regnat de limite corpus. 930

Materiae ne quaere modum, sed perspice viris

Quas ratio, non pondus habet. Ratio omnia vincit.

Ne dubites homini divinos credere visus,

Iam facit ipse deos mittitque ad sidera numen,

Maius et Augusto crescat sub principe caelum. 935

Book V., 450-486: The astrological significance of the constellation Cepheus.

Sed regione means Cepheus umentis Aquari

450

Non dabit in lusum mores; facit ora severa;

Frontis ac vultus componit pondere mentis.

Paseentur curis, veterumque exempla revolvent,

Semper et antiqui laudabunt verba Catonis,

Tutorisve supercilium, patruive rigorem.

455

Componet, teneros etiam qui nutriat annos,

Et dominum dominus praetextae lege sequatur,

Quodque agit, id credat, stupefactus imagine iuris.
 Quin etiam tragico praestabunt verba cothurno,
 Cuius erit, quamquam in chartis, stilus ipse cruentus; 460
 Nec minus et scelerum facie rerumque tumultu
 Gaudebunt; atri luxum memorare sepulcri
 Ructantemque patrem natos, solemque reversum,
 Et caecum sine sole diem; Thebana iuvabit
 Dicere bella uteri, mixtumque in fratre parentem 465
 Quaerent † Medeae natos fratremque patremque,
 Hinc vestis, flamas illinc pro munere missas
 Aëriamque fugam, nactosque ex ignibus annos,
 Mille alias rerum species in carmina ducent;
 Forsitan ipse etiam Cepheus referetur in actus. 470
 Et si quis studio scribendi mitior ibit,
 Comica componet laetis spectacula ludis,
 Ardentis invenes, raptasque in amore puellas
 Elusosque senes, agilesque per omnia servos,
 Quis in cuncta suam produxit saecula vitam 475
 Doctior urbe sua linguae sub flore Menander
 Qui vitae ostendit vitam chartisque sacravit.
 Et si tanta operum viris commenta negarint,
 Externis tamen aptus erit, nunc voce poëtis,
 Nunc tacito gestu, referetque affectibus ora, 480
 Et sua dicendo faciet, solusque per omnis
 Ibit personas et turbam reddet in uno;
 Aut magnos heroas aget scenisque togatus
 Omnis fortunae vultum per membra reducet,
 Aequabitque choros gestu, cogetque videre 485
 Praesentem Troiam Priamumque ante ora cadentem.

Book V., 538-631: The myth of Perseus and Andromeda.

Andromedae sequitur sidus quae Piscibus ortis
 Bis sex in partis caelo venit aurea dextra.
 Hanc quondam poenae dirorum culpa parentum 540
 Prodidit, infestus totis cum finibus omnis
 Incubuit pontus, timuit vel naufraga tellus.

- Et quod erat regnum, pelagus fuit; una malorum
 Proposita est merees: vesano dedere ponto
 Andromedan, teneros ut bellna manderet artus. 545
 Hie Hymenaeus erat, solataque publica damna
 Privatis, lacrimans ornatur victima poenae,
 Induiturque sinus non haec ad vota paratos,
 Virginis et vivaे rapitur sine funere funus.
 Ae simul infesti ventum est ad litora ponti,
 Mollia per duras panduntur brachia cantis,
 Adstrinxere pedes scapulis, innectaque vincla
 Et crucee virginea moritura puella pependit.
 Servatur tamen in poena vultusque pudorque.
 Supplicia ipsa decent; nivea cervice reclinis,
 Molliter ipsa suae custos est † palla figurae. 555
 Defluxere sinus umeris, fugitque laceritos
 Vestis et effusi scapulis haesere capilli.
 Ter circum Aleyones pinnis planxere volantes
 Fleveruntque tuos miserando carmine easus
 Et tibi contextas umbram fecere per alas. 560
 Ad tua sustinuit fluctus spectacula pontus,
 Adsuetasque sibi desiit perfundere ripas,
 Extulit et liquido Nereis ab aequore vultum
 Et easus miserata tuos roravit et undas.
 Ipsa levi flatu refovens pendentia membra
 Aura per extremas resonavit flebile rupis.
 Tandem Gorgonei victorem Persea monstri
 Felix illa dies redeuntem ad litora duxit.
 Isque ubi pendentem vidit de rupe puellam,
 Deriguit facie quam non stupefecerat hostis,
 Vixque manu spolium tenuit, victorque Medusae
 Victor in Andromeda est. Iam cantibus invidet ipsis,
 Felicesque vocat teneant quae membra catenas.
 Et postquam poenae causam cognovit ab ipsa,
 Destinat in thalamos per bellum vadere ponti,
 Altera si Gorgo veniat non territus ire. 575
 Concitat aërios cursus, flentisque parentis
 Promissu vitae recreat, pactusque maritum
 Ad litus remeat. Gravidus iam surgere pontus 580

Cooperat et longo fugiebat agmine fluctus,
 Impellentis onus monstri. Caput eminet undis
 Scindentis, pelagusque monet, circumsonat aequor
 Dentibus, inque ipso rapidum mare navigat ore.
 Hinc vasti turgent immensis torquibus orbes,
 Tergaque consumunt pelagus; sonat undique Phorcys
 Atque ipsi metuant montes scopulique ruentem.
 Infelix virgo, quamvis sub vindice tanto,
 Quae tua tunc fuerat facies! quam fugit in auras
 Spiritus! ut toto caruerunt sanguine membra,
 Cum tua fata cavis e rupibus ipsa videres,
 Adnantemque tibi poenam, pelagusque ferentem,
 Quantula praeda maris! quantis hic subvolat undis
 Perseus! et caelo pendens iaculatur in hostem,
 Gorgoneo tinctum defigens sanguine ferrum.
 Illa subit contra, versoque a gurgite frontem
 Eredit et tortis inuitens orbibus alte
 Emicat ac toto sublimis corpore fertur.
 Sed quantum illa subit, semet iaculata profundo,
 In tantum revolat, laxumque per aethera ludit
 Perseus et ceti subeuntis verberat ora.
 Nec cedit tamen illa viro, sed saevit in auras
 Morsibus et vani crepitant sine vulnere dentes;
 Efflat et in caelum pelagus, mergiturque volantein
 Sanguineis undis, pontunque extollit in astra.
 Spectabat pugnam pugnandi causa puella;
 Iamque oblita sui metuit pro vindice tali
 Suspirans, animoque magis quam corpore pendet.
 Tandem confossis subsedit belua membris
 Plena maris, summasque iterum remeavit ad undis
 Et magnum vasto contexit corpore pontum,
 Tunc quoque terribilis nec virginis ore videnda.
 Perfundit liquido Perseus in marmore corpus,
 Maior et ex undis ad catus pervolat altas,
 Solvitque haerentem vincis de rupe puellam
 Desponsam, pugna nupturam dote mariti.
 Hic dedit Andromedae caelum, stellisque sacravit
 Mercedem tanti belli, quo concidit ipsa

Gorgone non levius monstrum, pelagusque levavit.
Quisquis in Andromedae surgentis tempora ponto 620
Nascitur, inmitis veniet poenaeque magister,
Carceris et duri cestos, quo stante superbae
Prostratae iaceant miserorum in limine matres
Pernoctesque patres cupiant extrema suorum
Oscula et in proprias animam transferre medullas; 625
Carnificisque venit mortem vendentis imago
Aeeensosque rogos, et stricta saepe securi
Supplicium veetigal erit; qui denique posset
Pendentem e scopulis ipsam spectare puellam,
Vinctorum dominus, sociusque in parte catenae, 630
Interdum poenis innoxia corpora servat.

PHAEDRVS

PHÆDRUS, a freedman of Augustus, was, according to his own statement, born in Pieria (in Macedon), and came to Italy when very young. Later in life, after the first two books of his fables had been published, he seems to have incurred the displeasure of Sejanus, but was probably saved from the imminent destruction of which he speaks (Bk. III. prologue) by the opportune fall of that all-powerful minister of Tiberius, in 31 A.D. The fifth book was composed in the poet's old age; he must, therefore, have survived the reign of Caligula, possibly even that of Claudius (41–54).

The fables of Phaedrus that have come down to us are divided into five books, containing in all ninety-three poems, a total of 1534 iambic senarii. But this does not represent all he wrote, as is made evident by the small number of fables that make up the second book, and by cross-references to others not found in the extant collection.

Phaedrus's claim to distinction rests not on any originality of thought or high poetic qualities, but solely on his being the first to introduce into Latin literature the Aesopian fable as an independent branch for poetic treatment, an achievement which, as the poet himself predicted, insured his immortality. But his fame was slow in coming. Seneca (*ad Polyb.* VIII. 27) and Quintilian (I. 9, 2) seem to ignore him deliberately, owing perhaps to his ignoble origin, and he is once—but disparagingly—referred to by Martial (III. 20, 5). Thereafter, excepting a casual allusion in his imitator Avianus, we lose sight of him until the Middle Ages, when his fables were turned into prose and widely circulated. The original poetical versions were not printed till 1596, from which time the poet's popularity never waned.

The style of Phaedrus is singularly transparent, simple, and all but wholly free from the rhetorical mannerisms common in the poetry of his time. In the structure of the iambic senarius lie is severely correct, yet his verses are smooth and pliable.

PHAEDRV S

Book I.: The poet on Aesop and his own work.—Prologue.

Aesopus auctor quam materiam repperit,
Hanc ego polivi versibus senariis.
Duplex libelli dos est: quod risum movet
Et quod prudenti vitam consilio monet.
Calumniari si quis autem voluerit, 5
Quod arbores loquantur, non tantum ferae,
Fictis iocari nos meminerit fabulis.

Book II., 1: Phaedrus.

Exemplis continetur Aesopi genus;
Nec aliud quidquam per fabellas quaeritur,
Quam conrigat error ut mortalium
Aenatque sese diligens industria.
Quicunque fuerit ergo narrandi iocus, 6
Dum capiat aurem et servet propositum suum,
Re commendatur, non auctoris nomine.
Equidem omni cura morem servabo senis;
Sed si libuerit aliquid interponere,
Dictorum sensus ut delectet varietas,
Bonas in partis, lector, accipias velim,
Sic ut rependet illam brevitas gratiam.
Cuius verbosa ne sit commendatio,
Adtende, eur negare cupidis debeas,
Modestis etiam offerre quod non petierint. 10
15

Book II., 9: Phaedrus.

Aesopi ingenio statnam posuere Attiei
 Servumque conlocarunt aeterna in basi,
 Patere honoris scirent ut eunetis viam
 Nec generi tribui, sed virtuti gloriam.
 Quoniam oceuparat alter, ne primus forem;
5
 Ne solus esset, studui; quod superfuit:
 Nec haec invidia, verum est aemulatio.
 Quod si labori faverit Latium meo,
 Pluris habebit quos opponat Graeciae.
 Si livor obtrectare euram voluerit,
10
 Non tamen eripiet laudis conscientiam.
 Si nostrum studium pervenit ad auris tuas
 Et arte fietas animus sentit fabulas,
 Omneum querellam submovet felicitas.
 Sin antem ab illis doctus oceurrit labor,
15
 Sinistra quos in lucem natura extulit
 Nee quidquam possunt nisi meliores carpere,
 Fatale exitium eorde durato feram,
 Donec fortunam eriminis pudeat sui.

Book III., 1: Phaedrus ad Eutychum.

Phaedri libellos legere si desideras,
 Vaces oportet, Entyche, a negotiis,
 Ut liber animus sentiat vim carminis.
 Verum, inquis, tanti non est ingenium tuum,
 Momentum ut horae pereat officiis meis.
5
 Non ergo causa est manibus id tangi tuis,
 Quod occupatis auribus non convenit.
 Fortasse dices: aliquae venient feriae,
 Quae me soluto pectore ad studium voent.
 Legesne, quaeso, potius vilis nenias,
10
 Impendas euram quam rei domestiae,
 Reddas amicis tempora, uxori vaces,

Animum relaxes, otium des corpori,
 Vt adsuetam fortius praestes vicem?
 Mutandum tibi propositum est et vitae genus, 15
 Intrare si Musarum limen eogitas.
 Ego, quem Pierio mater enixa est ingo
 In quo tonanti saneta Mnemosyne Iovi
 Feeunda novies artium peperit chorum,
 Quamvis in ipsa paene natus sim schola 20
 Curamque habendi penitus corde eraserim
 Et laude invitante hanc in vitam ineubuerim,
 Fastidiose tamen in coetum recipior.
 Quid eredis illi accidere qui magnas opes
 Exaggerare quaerit omni vigilia, 25
 Docto labori dulce praeponens luerum?
 Sed iam quodecumque fuerit, ut dixit Sinon,
 Ad regem cum Dardaniae perduetus foret,
 Librum exarabo tertium Aesopi stilo,
 Honori et meritis dedicans illum tuis. 30
 Quem si leges, laetabor; sin autem minus,
 Habebunt certe, quo se oblectent posteri.
 Nune, fabularum eur sit inventum genus,
 Brevi docebo. Servitus obnoxia,
 Quia quae volebat non audiebat dicere, 35
 Adfectus proprios in fabellas transtulit
 Calumniamque fictis elusit iocis.
 Ego illius pro semita feci viam,
 Exeogitavi plura quam reliquerat,
 In calamitatem deligens quaedam meam. 40
 Quod si accusator alius Seiano foret,
 Si testis alius, iudex alius denique,
 Dignum faterer esse me tantis malis,
 Nec his dolorem delenirem remediis.
 Suspiecione si quis errabit sua 45
 Et rapiet ad se quod erit commune omnium,
 Stulte nudabit animi conscientiam.
 Huic exensatum me velim nihilo minus:
 Neque enim notare singulos mens est mihi,
 Verum ipsam vitam et mores hominum ostendere. 50

Rem me professum dicet forsan quis gravem.
 Si Phryx Aesopus potuit, si Anacharsis Seythes
 Aeternam famam condere ingenio suo,
 Ego, litteratae qui sum propior Graeciae,
 Cur somno inertis deseram patriae decus? 55
 Threissa cum gens numeret auctores suos,
 Linoque Apollo sit parens, Musa Orpheo,
 Qui saxa cantu movit et domuit feras
 Hebreique tenuit impetus dulei mora.
 Ergo hinc abesto livor, ne frustra gemas,
 Quoniam sollemnisi mihi debetur gloria. 60

Induxi te ad legendum; sincerum mihi
 Candore noto reddas iudicium peto.

Book IV., 7: Phaedrus.

Tu, qui, nasute, scripta destringis mea
 Et hoc iocorum legere fastidis genus,
 Parva libellum sustine patientia,
 Severitatem frontis dum placeo tuae
 Et in cothurnis prodit Aesopus novis. 5

Vtinam nec umquam Pelii nemoris iugo
 Pinus bipinni concidisset Thessala!
 Nec ad professae mortis audaceim viam
 Fabricasset Argus opere Palladio ratem,
 Inhospitalis prima quae pounti sinus 10

Patefecit in perniciem Graium et barbarum!
 Namque et superbi luget Acetae domus,
 Et regna Peliae scelere Medeae iacent,
 Quae saevum ingenium variis involvens modis
 Illic per artus fratris explicuit fugam, 15

Hic caede patris Peliadum infecit manus.

Quid tibi videtur? hoc quoque insulsum est, ais,
 Falsoque dictum; longe quia vetustior
 Aegaea Minos classe perdomuit freta
 Iustoque vindicavit exemplo impetum. 20

Quid ergo possum facere tibi, lector Cato,

Si nec fabellae te iuvant nee fabulae?
 Noli molestus esse omnino litteris,
 Maiores exhibeant ne tibi molestiam.

Hoc illis dictum est qui stultitia nauseant
 Et, ut putentur sapere, caelum vituperant. 25

Book IV., 21: Phaedrus.

Quo iudicare cogitet livor modo,
 Licet dissimulet, pulchre tamen intellego.
 Quidquid putabit esse dignum memoria,
 Aesopi dicet; si quid minus adriserit,
 A me contendet fictum quovis pignore. 5
 Quem volo refelli iam nunc responso meo:
 Sive hoc ineptum sive laudandum est opus,
 Invenit ille, nostra perfecit manus.
 Sed exsequamur coeptum proposito ordine.

Book I., 1: Lupus et Agnus.

Ad rivum eundem lupus et agnus venerant
 Siti compulsi; superior stabat lupus
 Longeque inferior agnus. Tunc fance improba
 Latro ineitatus iurgii causam intulit.
 Cur, inquit, turbulentam fecisti mihi
 Aquam bibenti? Laniger contra timens: 5
 Qui possum, quaeso, facere quod quereris, lupe?
 A te decurrat ad meos haustus liquor.
 Repulsus ille veritatis viribus:
 Ante hos sex mensis male, ait, dixisti mihi. 10
 Respondit agnus: Evidem natus non eram.
 Pater hercle tuus, ille inquit, maledixit mihi.
 Atque ita conreptum lacerat iniusta nece.
 Haec propter illos scripta est homines fabula,
 Qui fietis causis innocentes opprimunt. 15

Book I., 3: Graculus Superbus et Pavo.

Ne gloriari libeat alienis bonis
 Suoque potius habitu vitam degere,
 Aesopus nobis hoc exemplum prodidit.
 Tumens inani graculus superbia,
 Pennas pavoni quae deeiderant sustulit 5
 Seque exornavit. Deinde contemnens suos
 Se immiscuit pavonum formoso gregi.
 Illi impudenti pennas eripiunt avi
 Fngantque rostris. Male mulcatus graeulus
 Redire maerens coepit ad proprium genus; 10
 A quo repulsus tristem sustinuit notam.
 Tum quidam ex illis quos prius despexerat:
 Contentus nostris si fuisses sedibus
 Et quod natura dederat voluisse pati,
 Nec illam expertus essem contumeliam 15
 Nec hanc repulsam tua sentiret calamitas.

Book I., 12: Cervus ad Fontem.

Laudatis utiliora, quae contempseris,
 Saepe inveniri haec adserit narratio.
 Ad fontem cervus, cum bibisset, restitit
 Et in liquore vidi effigiem suam.
 Ibi dum ramosa mirans laudat cornua 5
 Crurumque nimiam tenuitatem vituperat,
 Venantum subito vocibus conterritus
 Per eampum fugere coepit et cursu levi
 Canes elusit. Silva tum exceptit ferum
 In qua retentis impeditus cornibus 10
 Lacerari coepit morsibus saevis canum.
 Tunc moriens vocem hanc edidisse dicitur:
 O me infelicem! qui nunc demum intellego,
 Vtilia mihi quam fuerint, quae despexeram,
 Et, quae laudaram quantum luctus habuerint. 15

0

Book I., 13: Vulpes et Corvus.

Qui se laudari gaudet verbis subdolis,
Fere dat poenas turpis paenitentia.
Cum de fenestra corvus raptum caseum
Comesse vellet, celsa residens arbore,
Vulpes hunc vidit, deinde sic coepit loqui: 5
O qui tuarum, corve, pennarum est nitor!
Quantum decoris corpore et vultu geris!
Si vocem haberes, nulla prior ales foret.
At ille stultus, dum vult vocem ostendere,
Emisit ore caseum, quem celeriter 10
Dolosa vulpes avidis rapuit dentibus.
Tum demum ingemuit corvi deceptus stupor.
Hac re probatur ingenium quantum valet;
Virtute semper praevalerat sapientia.

0

Book I., 24: Rana Rupta et Bos.

Inops, potentem dum vult imitari, perit.
In prato quondam rana conspexit bovem
Et tacta invidia tantae magnitudinis
Rugosam inflavit pellem; tum natos suos
Interrogavit, an bove esset latior. 5
Illi negarunt. Rursus intendit eutem
Maiores nisu et simili quaesivit modo,
Quis maior esset. Illi dixerunt bovem.
Novissime indignata dum vult validius
Inflare sese, rupto iacuit corpore. 10

0

Book I., 26: Vulpes et Ciconia.

Nulli nocendum: si quis vero laeserit,
Multandum simili iure fabella admonet.
Vulpes ad cenam dicitur ciconiam

Prior invitasse et illi in patina liquidam
 Posuisse sorbitonem, quam nullo modo
 Gustare esuriens potuerit eiconia.
5
 Quae vulpem cum revocasset, intrito cibo
 Plenam lagonam posuit; huic rostrum inserens
 Satiatur ipsa et torquet convivam fame.
 Quae cum lagonae collum frustra lamberet,
10
 Peregrinam sic locutam voluerem accepimus:
 Sua quisque exempla debet aequo animo pati.

Book II., 6: Aquila et Cornix.

Contra potentes nemo est munitus satis;
 Si vero accessit consiliator maleficus,
 Vis et nequitia quidquid oppugnant, ruit.
 Aquila in sublime sustulit testudinem.
 Quae cum abdidisset cornea corpus domo
 Nec ulla pacto laedi posset condita,
5
 Venit per auras cornix et propter volans:
 Opimam sane praedam rapuisti unguibus;
 Sed nisi monstraro quid sit faciendum tibi,
 Gravi neququam te lassabit pondere.
 Promissa parte suadet, ut scopulum super
 Altis ab astris duram inlidat corticem
 Qna comminuta facile vescatur cibo.
 Inducta verbis aquila, monitis paruit,
 Simul et magistrae large divisit dapem.
10
 Sic tuta quae naturae fuerat munere,
 Impar duabus occidit tristi nece.

Book III., 7: Lopus ad Canem.

Quam dulcis sit libertas, breviter proloquar.
 Cani perpasto maeie confectus lupus
 Forte occurrit. Salutantes dein invicem
 Vt restiterunt: Vnde sic, quaeso, nites?

Aut quo cibo fecisti tantum corporis? 5
 Ego, qui sum longe fortior, pereo fame.
 Canis simpliciter: Eadem est condicio tibi,
 Praestare domino si par officium potes.
 Quod? inquit ille. Custos ut sis liminis,
 A furibus tuearis et noctu domum. 10
 Ego vero sum paratus: nunc patior nivis
 Imbrisque in silvis asperam vitam trahens:
 Quanto est facilius mihi sub tecto vivere
 Et otiosum largo satiari cibo!
 Veni ergo mecum. Dum procedunt, adspicit 15
 Lupus a catena collum detritum canis.
 Vnde hoc, amice? nihil est. Dic, quaeſo, tamen.
 Quia videor acer, adligant me interdiu,
 Luce ut quiescam et vigilem, nox cum venerit;
 Crepusculo solutus, qua visum est, vagor. 20
 Adfertur ultro panis; de mensa sua
 Dat' ossa dominus; frusta iactat familia
 Et quod fastidit quisque pulmentarium.
 Sic sine labore venter impletur meus.
 Age, abire siquo est animus, est licentia? 25
 Non plane est, inquit. Fruere quae landas, canis:
 Regnare nolo, liber ut non sim mihi.

Book III., 16: Cicada et Noctua.

Humanitati qui se non accommodat,
 Plerumque poenas oppedit superbiae.
 Cicada acerbum noctuae convicium
 Faciebat, solitae victum in tenebris quaerere
 Cavoque ramo capere somnum interdiu. 5
 Rogata est, ut taceret. Multo validius
 Clamare coepit. Rursus admota prece
 Accensa magis est. Noctua ut vidi sibi
 Nullum esse auxilium et verba contemni sua,
 Hac est aggressa garrulam fallacia: 10
 Dormire quia me non sinunt cantus tui,

Sonare citharam quos putes Apollinis,
 Potare est animus nectar quo Pallas mihi
 Nuper donavit; si non fastidis, veni;
 Vna bibamus. Illa quae arebat siti
 Simul cognovit vocem laudari suam,
 Cupide advolavit. Noctua egressa e cavo
 Trepidantem consecata est et leto dedit
 Sic viva quod negarat tribuit mortua.

15

Book IV., 2: Mustela et Mus.

Ioculare tibi videtur, et sane levi,
 Dum nihil habemus maius, calamo ludimus.
 Sed diligenter intuere has nenias:
 Quantam sub illis utilitatem reperies!
 Non semper ea sunt, quae videntur; deeipit
 Frons prima multos: rara mens intellegit,
 Quod interiore condidit cura angulo.
 Hoc ne locutus sine mercede existimer,
 Fabellam adiciam de mustela et muribus.

5

Mustela cum annis et senecta debilis
 Mures velocees non valeret adsequi,
 Involvit se farina et obscuro loco
 Abiecit neglegenter. Mus escam putans
 Adsiluit et compressus occubuit neci.
 Alter similiter, deinde perit et tertius.
 Aliquot secutis venit et retorridus
 Qui saepe laqueos et muscipula effuggerat;
 Proculque insidias cernens hostis callidi:
 Sic valeas, inquit, ut farina es quae iaces!

10

15

*Miscellaneous**Book IV., 5: Aesopus.*

Plus esse in uno saepe quam in turba boni,
Narratione posteris tradam brevi.

Quidam decedens tris reliquit filias :
Vnam formosam et oculis venantem viros ;
At alteram lanificam et frugi, rusticam ;
Devotam vino tertiam et turpissimam. 5
Harum autem matrem fecit heredem senex
Sub condicione, totam ut fortunam tribus
Acqualiter distribuat, sed tali modo :
Ne data possideant aut fruantur ; tum, simul 10
Habere res desierint quas aceperint
Centena matri conferant sestertia.
Athenas rumor implet. Mater sedula
Iuris peritos consulit; nemo expedit,
Quo pacto non possideant, quod fuerit datum, 15
Fructumve capiant; deinde quae tulerint nihil,
Quanam ratione conferant pecuniam.
Postquam consumpta est temporis longi mora,
Nec testamenti potuit sensus conligi,
Fidem advocavit, iure neglecto, parens. 20
Seponit moechae vestem, mundum muliebrem,
Lavationem argenteam, eunuchos, glabros ;
Lanifcae agellos, pecora, villam, operarios,
Boves, iumenta et instrumentum rusticum ;
Potrici plenam antiquis apothecam cadis, 25
Domum politam et delicatos hortulos.
Sic destinata dare cum vellet singulis
Et adprobaret populus qui illas noverat,
Aesopus media subito in turba constitit :
O si maneret condito sensus patri, 30
Quam graviter ferret quod voluntatem suam
Interpretari non potuissent Attici !
Rogatus deinde solvit errorem omnium.

Domum et ornamenta cum venustis hortulis
 Et vina vetera date lanificeae rusticae; 35
 Vestem, uniones, pedisequos et cetera
 Illi adsignate, vitam quae luxu trahit;
 Agros, villamque et pecora cum pastoribus
 Donate moechae. Nulla poterit perpeti,
 Vt moribus quid teneat alienum suis. 40
 Deformis cultum vendet, ut vinum paret;
 Agros abiciet moecha, ut ornatum gerat;
 At illa gaudens pecore et lanae dedita
 Quacumque summa tradet luxuria domum.
 Sie nulla possidebit quod fuerit datum 45
 Et dietam matri conferent pecuniam
 Ex pretio rerum quas vendiderint singulae.
 Ita quod multorum fugit imprudentiam,
 Vnius hominis repperit sollertia.

Book V., 1: Quomodo saepe fallatur hominum iudicium.

Demetrius, qui dictus est Phalereus,
 Athenas occupavit imperio improbo.
 Vt mos est vulgi, passim et certatim ruit
 ‘Felieiter!’ subclamans. Ipsi princeps
 Illam osculantur qua sunt oppressi manum, 5
 Tacite gementes tristem fortunae vicem.
 Quin etiam resides et sequentes otium,
 Ne defuisse noceat, repunt ultimi;
 In quis Menander, nobilis comoediis
 Quas ipsum ignorans legerat Demetrius 10
 Et admiratus fuerat ingenium viri,
 Vnguento delibutus, vestitu fluens,
 Veniebat gressu delicato et languido.
 Hunc ubi tyrannus vidit extremo agmine:
 Quisnam einaedus ille in conspectum meum 15
 Audet venire? responderunt proximi:
 Hie est Menander scriptor. Mutatus statim:
 Homo, inquit, fieri non potest formosior.

Book IV., 22: De Simonide.

Homo doctus in se semper divitias habet.
 Simonides qui scripsit egregium melos
 Quo paupertatem sustineret facilius,
 Circum ire coepit urbis Asiae nobilis,
 Mercede pacta laudem victorum canens. 5
 Hoc genere quaestus postquam locuples factus est,
 Redire in patriam voluit cursu pelagio;
 [Erat autem, ut aiunt, natus in Cia insula]
 Ascendit navem quam tempestas horrida
 Simul et vetustas medio dissolvit mari. 10
 Hi zonas, illi res pretiosas configunt,
 Subsidium vitae. Quidam curiosior:
 Simonide, tu ex opibus nil sumis tuis?
 Meeum, inquit, mea sunt cuncta. Tunc pauci enatant,
 Quia plures onere degravati perierant. 15
 Praedones adsunt, rapiunt quod quisque extulit,
 Nudos relinquunt. Forte Clazomenae prope
 Antiqua fuit urbs quam petierunt naufragi.
 Hie litterarum quidam studio deditus
 Simonidis qui saepe versus legerat 20
 Eratque absentis admirator maximus,
 Sermone ab ipso cognitum cupidissime
 Ad se recepit; veste, numinis, familia
 Hominem exornavit. Ceteri tabulam suam
 Portant rogantes victum. Quos easu obvios
 Simonides ut vidit: Dixi, inquit, mea 25
 Mecum esse cuncta; vos quod rapuistis, perit.

Book IV., 25: Simonides and the Dioscuri.

Quantum valerent inter homines litterae,
 Dixi superius: quantus nunc illis honos
 A superis sit tributus, tradam memoriae.
 Simonides idem ille de quo rettuli
 Victori laudem euidam pyctae ut scriberet, 5
 6

Certo conductus pretio secretum petit.
 Exigua cum frenaret materia impetum,
 Vsus poëtae more est et licentia
 Atque interposuit gemina Ledaee pignora,
 Auctoritatem similis referens gloriae. 10
 Opus adprobavit; sed mercedis tertiam
 Accepit partem. Cum reliquam posceret:
 Illi, inquit, reddent quorum sunt laudis duae.
 Verum, ut ne irate te dimissum censeas,
 Ad cenam mihi promitte; cognatos volo 15
 Hodie invitare quorum es in numero mihi.
 Fraudatus quamvis et dolens iniuria,
 Ne male dissimulans gratiam conrumperet,
 Promisit. Rediit hora dicta, recubuit.
 Splendebat hilare poculis convivium, 20
 Magno adparatu laeta resonabat domus:
 Repente duo cum iuvenes sparsi pulvere,
 Sudore multo diffluentes, corpore
 Humanam supra formam, cuidam servulo
 Mandant, ut ad se provocet Simonidem; 25
 Illius interesse, ne faciat moram.
 Homo perturbatus excitat Simonidem.
 Vnum promorat vix pedem triclinio,
 Ruina camarae subito oppressit ceteros;
 Nec ulli iuvenes sunt reperti ad ianuam. 30
 Vt est vulgatus ordo narratae rei,
 Omnes scierunt mimum praesentiam
 Vati dedisse vitam mercedis loco.

Book V., 5: Scurra et Rusticus.

Pravo favore labi mortales solent
 Et, praeiudicio dum stant erroris sui,
 Ad poenitendum rebus manifestis agi.
 Facturus Iudos quidam dives nobilis
 Proposito cunctos invitavit praemio, 5
 Quam quisque posset ut novitatem ostenderet.
 Venere artifices laudis ad certamina;

Quos inter scurra, notus urbano sale,
 Habere dixit se genus spectaculi
 Qnod in theatro numquam prolatum foret. 10
 Dispersus rumor civitatem concitat.
 Paullo ante vacua turbam deficiunt loca.
 In scena vero postquam solus constitit
 Sine adparatu, nullis adiutoribus,
 Silentium ipsa fecit exspectatio. 15
 Ille in sinum repente demisit caput
 Et sic porcelli vocem est imitatus sua,
 Verum ut subesse pallio contendenter
 Et executi iuberent. Quo facto simul
 Nihil est repertum, multis onerant laudibus 20
 Hominemque plausu prosequuntur maximo.
 Hoc vidit fieri rusticus. Non mehercule
 Me vincet, inquit: et statim professus est
 Idem facturum melius se postridie.
 Fit turba maior. Iam favor mentis tenet 25
 Et derisuri, non spectaturi, sedent.
 Vterque prodit. Scurra degrunnit prior
 Movetque plausus et clamores suscitat.
 Tunc simulans sese vestimentis rusticus
 Porcellum obtegere (quod faciebat seilicet, 30
 Sed, in priore quia nil compererant, latens),
 Pervellit aurem vero quem celaverat
 Et cum dolore vocem naturae exprimit.
 Adclamat populus scurram multo similius
 Imitatnm, et cogit rusticum trudi foras. 35
 At ille profert ipsum porcellum e sinu,
 Turpemque aperto pignore errorem probans:
 En hic declarat, quales sitis iudices!

Book V., 8: Tempus.

Cursu volueri, pendens in novacula,
 Calvus, comosa fronte, nudo occipitio
 (Quem si occuparis, teneas; elapsum semel
 Non ipse possit Iuppiter reprehendere),

Occasionem rerum significat brevem.

5

Effeetus impediret ne segnis mora,
Finxere antiqui talem effigiem Temporis.

Appendix 2: Non esse plus aequo petendum.

Arbitrio si natura finxisset meo
Genus mortale, longe foret instructius:
Nam encta nobis adtribuisset comoda,
Qnae cuique indulgens Fortuna animali dedit:
Elephantis viris et leonis impetum, 5
Cornicis aevum, gloriam tauri trucis.
Equi velocis placidam mansuetudinem
Et adesset homini sua tamen sollertia.
Nimirum in caelo secum ridet Iuppiter,
Magno haec consilio qui negavit hominibus, 10
Ne sceptrum mundi raperet nostra andacia.

Ergo contenti munere invicti Iovis
Fatalis annos decurramus temporis,
Nec plus conemur quam sinit mortalitas.

Appendix 4: De veritate et mendacio.

Olim Prometheus seculi figulus novi
Cura subtili Veritatem fecerat,
Vt iura posset inter homines reddere.
Subito aduersitus nuntio magni Iovis
Commendat officinam fallaci Dolo, 5
In disciplinam nuper quem receperat.
Hie studio aduersus, facie simulacrum pari,
Vna statura, simile et membris omnibus,
Dum tempus habuit, callida finxit manu.
Quod prope iam totum mire eum positum foret, 10
Lutum ad faciendos illi defecit pedes.
Redit magister, quo festinanter Dolus
Metu turbatus in suo sedet loco.

Mirans Prometheus tantam similitudinem,
Propriae videri voluit artis gloriam.

15

Igitur fornaci pariter duo signa intulit;
Quibus percoctis atque infuso spiritu,
Modesto gressu saneta incessit Veritas;
At trunca species haesit in vestigio.

Tunc falsa imago atque operis furtivi labor
Mendacium adpellatum est; quod negantibus
Pedes habere facilis est consensio.

20

Simulata interdum vitia prosunt hominibus,
Sed tempore ipso tamen adparet veritas.

Appendix 5: Sensus aestimandum esse, non verba.

Ixion quod versari narratur rota,
Volubilem Fortunam iactari docet.

5

Adversus altos Sisyphus montis agens
Saxum labore summo quod de vertice,
Sudore semper inrito revolvitur,

Ostendit esse sine fine hominum miserias.
Quod stans in amne Tantalus medio sitit,
Avari deseribuntur quos circumfluit

Vsus bonorum, sed nil possunt tangere.

10

Vrnis scelestae Danaides portant aquas,
Pertusa nec complere possunt dolia;

Immo, luxuria quidquid dederis, perfluet.
Novem porrectus Tityos est per iugera,
Tristi renatum suggestens poenae ieur;
Quo quis maiorem possidet terrae locum,

15

Hoc demonstratur cura graviore adfiei.

Consulto involvit veritatem antiquitas,

Vt sapiens intellegereret, erraret rudis.

Appendix 6: The Delphic Oracle.

Vtilius nobis quid sit die, Phoebe, obseero,
Qui Delphos et famosum Parnasum incolis.
Quid est? sacratae vatis horrescunt comae,
Tripodes moventur, mugit adytis Religio,
Tremuntque lauri et ipse pallescit dies. 5
Voces resolvit icta Pytho numine:
Audite gentes Delii monitus dei:
Pietatem colite; vota superis reddite;
Patriam, parentes, natos, castas coniuges
Defendite armis, ferroque hostem pellite; 10
Amicos sublivate; miseris parcite;
Bonis favete, subdolis ite obviam;
Delicta vindicate; castigate impios;
Punite turpi thalamos qui violant stupro;
Malos cavete; nulli nimium credite. 15
Haec elocuta concidit virgo furens:
Furens profecto, namque dixit perdidis.

SENECA

IN addition to the voluminous prose writings of Seneca, there have come down to us under his name the following ten tragedies : *Hercules Furens*, *Troades*, *Phoenissae*, *Medea*, *Phaedra*, *Oedipus*, *Agamemnon*, *Thyestes*, *Hercules Oetaeus*, and *Octavia*.

With the exception of the last, they all deal with the time-honored dramatic themes treated by Aeschylus, Sophocles, Euripides, and their Roman imitators, Ennius, Naevius, Pacuvius, Accius, Varius, Ovid, and Curiatius Maternus. Where a comparison with extant Greek originals is still possible, even a cursory examination reveals very wide and significant departures—in the structure of the plot, in the delineation of character, in the importance assigned to the various *dramatis personae*, and in the contents of the choral lyrics no less than in the treatment of the dialogue. These innovations are, moreover, seldom, if ever, in the nature of genuine improvements. The austere beauty and simple pathos of the Greek prototypes have been exchanged for brilliant declamation, scintillating epigram, and sensational descriptions of human passions, as being better suited to an audience whose taste had become vitiated by the bombastic rhetoric of the schools and the unrefined realism of the pantomime. The plays of Seneca are in reality book-dramas, originally designed to be recited before an invited audience, after the custom of the time; but owing to their structural art—*e.g.*, the five-act rule of Horace is here for the first time rigidly carried out—they lend themselves easily to scenic representation.

But, however much these plays may suffer when compared with their Hellenic models, Seneca's dramas still pos-

sess for us an intrinsic interest and value. They are the only Latin tragedies which have survived, and their influence upon the dramatic literature of Italy, France, and England has been profound and widespread, lasting, indeed, until the close of the eighteenth century, when the dramatic masterpieces of Hellenic genius once more regained their ascendancy, thereby obscuring Seneca's borrowed and artificial splendor.

The authenticity of these dramas, though for a long time a subject of controversy, is now, excepting the *Octavia* and possibly certain portions of the *Hercules Oetaeus*, universally admitted. Many of them are cited by ancient writers as the work of Seneca, but what is above all decisive, they exhibit all the typical and conspicuous features of his style and thought, well known to us from his prose writings. See introduction and selections in vol. I. pp. 105-173.

SENECA

Hercules Furens.—Chorus, vss. 125—204.

- Iam rara mieant sidera prono 125
Languida mundo; nox vieta vagos
Contrahit ignis luce renata,
Cogit nitidum Phosphoros agmen;
Signum eelsi glaciale poli 129
Lucem verso temone vocat.
Iam caeruleis evectus equis 131
Titan summa prospicit Oeta;
Iam Cadmeis incluta Bacchis
Adspersa die dumeta rubent
Phoebique fugit redditura soror. 135
Labor exoritur durus et omnis
Agitat curas aperitque domos.
Pastor gelida cana pruina
Grege dimisso pabula carpit; 140
Ludit prato liber aperto
Nondum rupta fronte iuvenerus,
Vacuae reparant ubera matres;
Errat cursu levis incerto
Molli petulans haedus in herba;
Pendet summo stridula ramo 145
Pennasque novo tradere soli
Gestit querulos inter nidos
Thracia paelex, turbaque circa
Confusa sonat murmure mixto
Testata diem. 150

- Carbasa ventis eredit dubius
 Navita vitae, laxos aura
 Complete sinus. Hie exesis
 Pendens scopulis aut deceptos
 Instruit hanos aut suspensus
 Spectat pressa praemia dextra:
 Sentit tremulum linea pisces.
- 155
- Haec, innocuae quibus est vitae
 Tranquilla quies et laeta suo
 Parvoque domus; spes inmane
 Vrbibns errant trepidique metus:
 Ille superbos aditus regum
 Durasque fores expers somni
 Colit, hic nullo fine beatas
 Componit opes gazis inhians
 Et eongesto pauper in auro;
 Illum populi favor adtonitum
 Fluctuque magis mobile vulgus
 Aura tumidum tollit inani;
 Hic clamosi rabiosa fori
 Iurgia vendens improbus iras
 Et verba locat. Novit paucos
 Secura quies qui velocis
 Memores aevi tempora numquam
 Reditura tenent. Dum fata sinunt,
 Vivite laeti: properat cursu
 Vita citato voluerique die
 Rota praecipitis vertitur anni;
 Durae peragunt pensa sorores
 Nec sua retro fila revolvunt.
 At gens hominum flatur rapidis
 Obvia fatis incerta sni:
 Stygias ultro quaerimus undas.
 Nimum, Alcide, pectore forti
 Properas maestos visere manis:
 Certo veniunt tempore Parcae.
 Nulli iusso cessare licet,
 Nulli scriptum proferre diem:
- 160
- 163
- 165
- 170
- 175
- 180
- 185
- 190

Recipit populos urna citatos.

Alium multis gloria terris
Tradat et omnis fama per urbis
Garrula landet caeloque parem
Tollat et astris; aliis curru
Sublimis eat: me mea tellus
Lare secreto tutoque tegat.
Venis ad pigros cana senectus,
Humili loco sed certa sedet
Sordida parvae fortuna domus:
Alte virtus animosa cadit.—
Sed maesta venit erine soluto
Megara parvum comitata gregem,
Tardusque senio graditur Alcidae parens.

195

200

Troades.—Chorus, vss. 371-408.

Vernum est an timidos fabula decipit
Vmbras corporibus vivere conditis,
Cum coniunx oculis imposuit manum
Supremusque dies solibus obstiit
Et tristis cineres urna coereuit?
Non prodest animam tradere funeri,
Sed restat miseris vivere longius?
An toti morimur nullaque pars manet
Nostri, cum profugo spiritus halitu
Inmixtus nebulis cessit in aera
Et nudum tetigit subdita fax latus?

375

Quidquid sol oriens, quidquid et occidens
Novit, caeruleis Oceanus fretis
Quidquid bis veniens et fugiens lavat,
Aetas Pegaseo conripiet gradu.
Quo bis sena volant sidera turbine
Quo cursu properat volvere saecula
Astrorum dominus, quo properat modo
Obliquis Hecate currere flexibus:
Hoc omnes petimus fata nec amplius,

380

385

390

Iuratos superis qui tetigit lacus,
 Vsquam est; ut calidis fumus ab ignibus
 Vanescit, spatium per breve sordidus,
 Vt nubis, gravidas quas modo vidimus,
 Arctoi Boreae dissicavit impetus:
 Sic hic, quo regimur, spiritus effluit. 395
 Post mortem nihil est ipsaque mors nihil,
 Velocis spatii meta novissima;
 Spem ponant avidi, solliciti metum:
 Tempus nos avidum devorat et chaos. 400
 Mors individua est, noxia corpori
 Nec parens animae: Taenara et aspero
 Regnum sub domino limen et obsidens
 Custos non facili Cerberus ostio
 Rumores vacui verbaque inania 405
 Et par sollicito fabula somnio.
 Quaeris quo iaceas post obitum ioco?
 Quo non nata iacent.—

Troades: Andromache and Ulysses, vss. 524-813.

Vlices. Durae minister sortis hoc primum peto,
 Vt, ore quamvis verba dicantur meo, 525
 Non esse credas nostra: Graiorum omnium
 Procerumque vox est, petere quos seras domos
 Hectorea suboles prohibet: haue fata exspectunt.
 Sollicita Danaos pacis incertae fides
 Semper tenebit, semper a tergo timor 530
 Respicere coget arma nec poni sinet,
 Dum Phrygibus animos natus eversis dabit,
 Andromacha, vester. Augur haec Calchas canit;
 Et, si taceret augur haec Calchas, tamen
 Dicebat Hector cuius et stirpem horreo: 535
 Generosa in ortus semina exurgunt suos.
 Sic ille magni parvus armenti comes
 Primisque nondum cornibus findens cutem
 Cervice subito celsus et fronte arduus

- Gregem paternum dueit ac pecori imperat; 540
 Quae tenera caeso virga de trunco stetit,
 Par ipsa matri tempore exiguo subit
 Vmbrasque terris reddit et caelo nemus;
 Sic male relictus igne de magno cinis
 Viris resumit. Est quidem iniustus dolor
 Rerum aestimator; si tamen tecum exigas, 545
 Veniam dabis, quod bella post hiemes decem
 Totidemque messis iam senex miles timet
 Aliasque cladis rursus ac numquam bene
 Troiam iacentem. Magna res Danaos movet,
 Futurus Hector: libera Graios metu. 550
 Haec una navis causa deductas tenet,
 Hac classis haeret. Neve crudelem putes,
 Quod sorte iussus Hectoris natum petam:
 Petissem Oresten. Patere quod victor tulit.
 Andromache. Vtinam quidem esses, nate, materna in 555
 manu,
 Nossemque quis te casus ereptum mihi
 Teneret, aut quae regio—non hostilibus
 Confossa telis pectus ac vinclis manus
 Secantibus praestricta, non acri latus
 Vtrumque flamma cincta maternam fidem 560
 Vmquam exuissem. Nate, quis te nunc locus,
 Fortuna quae possedit? errore avio
 Vagus arva lustras? vastus an patriae vapor
 Conripuit artus? saevus an victor tuo
 Lusit eruore? numquid inmanis ferae
 Morsu peremptus pascis Idaeas avis?
 V. Simulata remove verba; non facile est tibi 565
 Decipere Vlixen: vicimus matrum dolos
 Etiam dearum. Cassa consilia amove;
 Vbi natus est?
 A. Vbi Hector? ubi cuneti Phryges?
 Vbi Priamus? unum quaeris: ego quaero omnia.
 V. Coaeta dices sponte quod fari abnus.
 A. Tuta est, perire quae potest debet cupit.
 V. Magnifica verba mors prope admota executit. 570
 575

- A. Si vis, Vlixe, cogere Andromacham metu,
Vitam minare: nam mori votum est mihi.
- V. Verberibus igni † morte eruciati eloqui
Quodcunque celas adigit invitam dolor
Et pectore imo condita arcana eruet:
- Necessitas plus posse quam pietas solet.
- A. Propone flamas, vulnera et diras mali
Doloris artis et famem et saevam sitim
Variasque pestis undique, et ferrum inditum
Visceribus istis, carceris caeci lumen,
- Et quidquid audet victor iratus timens;
- Animosa nullus mater admittit metus.
- V. Hic ipse, quo nunc contumax perstas, amor
Consulere parvis liberis Danaos monet.
- Post arma tam longinqua, post annos decem
Minus timerem quos facit Calchas metus,
Si mihi timerem: bella Telemacho paras.
- A. Invita, Vlixe, gaudium Danais dabo:
Dandum est; fatere quos premis luctus, dolor.
- Gandete, Atridae, tuque laetifica, ut soles,
Refer Pelasgis: Hectoris proles obit.
- V. Et esse verum hoc qua probas Danais fide?
- A. Ita quod minari maximum victor potest
Contingat et me fata maturo exitu
- Facilique solvant ac meo condant solo
Et patria tellus Hectorem leviter premat,
- Vt luce cassus inter extinctos iacet
Datusque tumulo debita exanimis tulit.
- V. Expleta fata stirpe sublata Hectoris
Solidamque pacem laetus ad Danaos feram—
Quid agis, Vlixe? Danaidae credent tibi:
Tu cui? Parenti—fingit an quisquam hoc parens,
Nec abominandae mortis auspicium pavet?
- Auspicia metunnt qui nihil maius timent.
- Fidem adligavit iure iurando snam—
Si peierat, timere quid gravis potest?
Nunc advoca astus, anime, nunc fraudes, dolos,
Nunc totum Vlixen: veritas numquam perit.

580

585

588

590

595

600

605

610

Scrutare matrem. Maeret, inlaerimat, gemit;
 Sed et huc et illuc anxios gressus refert
 Missasque voces aure sollicita excipit:
 Magis haec timet, quam maeret. Ingenio est opus.

Alios parentes adloqui in luctu decet:

Tibi gratulandum est, misera, quod nato cares 615
 Quem mors manebat saeva praecipitem datum
 E turre, lapsis sola quae muris manet.

A. Reliquit animus membra, quatinuntur, labant
 Torpetque vinctus frigido sanguis gelu.

V. Intremuit: hac, hac parte quaerenda est mihi; 620
 Matrem timor detexit: iterabo metum.—
 Ite, ite celeres, fraude materna abditum

Hostem, Pelasgi nominis pestem ultimam,
 Vbicunque latitat, erutam in medium date.

Bene est: tenetur. Perge, festina, adtrahe— 625
 Quid respicis trepidasque? iam certe perit.

A. Vtinam timerem. Solitus ex longo est metus;
 Dediscit animus saepe quod didicit diu.

V. Lustrale quoniam debitum muris puer

Sacrum antecessit nec potest vatem sequi 630
 Meliore fato raptus, hoc Calchas ait
 Modo piari posse reddituras ratis,

Si placet undas Hectoris sparsi cinis
 Ac tumulus imo totus aequetur solo.

Nunc ille quoniam debitam effugit necem, 635
 Erit admovenda sedibus sacris manus.

A. Quid agimus? animum distrahit geminus timor:
 Hinc natus, illinc coningis sacri cinis.

Pars utra vincet? testor innites deos,
 Deosque veros coniugis manis mei: 640

Non aliud, Hector, in meo nato mihi
 Placere quam te. Vivat, ut possit tuos

Referre vultus—prorutus tumulo cinis
 Mergetur? ossa fluctibus spargi sinam

Disiecta vastis? potius hic mortem oppetat.— 645
 Poteris nefandae deditum mater neci

Videre? Poteris celsa per fastigia

Missum rotari? potero, perpetiar, feram.
 Dum non meus post fata victoris manu
 Iacetetur Hector. Hic suam poenam potest
 Sentire, at illum fata iam in tuto locant.—
 Quid fluctuaris? statue quem poenae extrahas.
 Ingrata, dubitas? Hector est illine tuus.—
 Erras. Vtrimeque est Hector; hic sensus potens,
 Forsan futurus ulti extinetti patris—
 Vtrique parci non potest: quid iam facis?
 Serva e duobus, anime, quem Danai timent.
V. Responsa peregam, funditus busta eruam.
A. Quae vendidistis?

V. Pergam et e summo aggere
 Trraham sepulera.

A. Caelitum adpello fidem
 Fidemque Achillis: Pyrrhe, genitoris tui
 Munus tuere.

V. Tumulus hic campo statim
 Toto iacebit.

A. Fuerat hoc prorsus nefas
 Danais inausum. Templa violastis, deos
 Etiam faventis, busta transierat furor.
 Resistam, inermis offeram armatis manus,
 Dabit ira viris. Qualis Argolicas ferox
 Turmas Amazon stravit aut qualis deo
 Percussa Maenas entheo silvas gradu
 Armata thyrso terret atque expers sui
 Vulnus dedit nec sensit, in medios ruam
 Tumuloque cineris socia defenso cadam.
V. Cessatis et vos flebilis clamor movet
 Furorque cassus feminae? inssa ocios
 Peragite.

A. Me, me sternite hic ferro prius.
 Repellor, heu me. Rumpe fatorum moras,
 Molire terras, Hector, ut Vlixen domes.
 Vel nmbra satis es—arma coneussit manu,
 Iaculatur ignis—cernitis, Danai, Hectorem?
 An sola video?

655

660

665

670

675

680

V.	Funditus cuneta eruam.	685
A.	Quid agis? ruina pariter et natum et virum Prosternis una? forsitan Danaos prece Placare poteris. Conditum inlidet statim Inmane busti pondus—intereat miser Vbicunque potius, ne pater natum obruat Pematque patrem natus. Ad genua accedo Supplex, Vlide, quamque nullius pedes Novere dextram pedibus admoveo tuis. Miserere matris et preces placidus pias Patiensque recipe, quoque te celsum altius Superi levarunt, mitius lapsos preme: Misero datur quodecumque, fortunae datur. Sic te revisat coniugis sanctae torus, Annosque, dum te recipit, extendat suos Laerta; sic te iuvenis adspiciat tuus,	695
	Et vota vincens vestra felici indole Aetate avum transcendat, ingenio patrem. Miserere matris: unicum afflictæ mihi Solamen hic est.	700
V.	Exhibe natum et roga.	
A.	Huc e latebris procede tuis, Fleibile matris furtum miserae. Hic est, hic est terror, Vlide, Mille carinis. Submitte manus Dominique pedes supplice dextra Stratus adora nec turpe puta Quidquid miseros fortuna iubet. Pone ex animo reges atavos Magnique senis iura per omnis Incluta terras, excidat Hector, Gere captivum positoque genu,	705
	Si tua nondum funera sentis, Matris fletus imitare tuae.	710
	Vidit pueri regis lacrimas Et Troia prior, parvusque minas Trueis Alcidae flexit Priamus.	715
	Ille, ille ferox, cuius vastis	720

Viribus omnes cessere ferae
 Qui perfracto limine Ditis
 Caecum retro patefecit iter,
 Hostis parvi victus lacrimis:
 'Suscipe,' dixit, 'rector habenas
 Patrioque sede celsus solio;
 Sed sceptra fide meliore tene.'
 Hoc fuit illo victore capi:
 Discite mitis Herculis iras.
 An sola placent Herculis arma?
 Iacet ante pedes non minor illo
 Supplice supplex vitamque petit—
 Regnum Troiae quocumque volet
 Fortuna ferat.

725

730

735

V. Matris quidem me maeror adtonitae movet,
 Magis Pelasgae me tamen matres movent
 Quarum iste magnos crescit in luctus puer.

A. Has, has ruinas urbis in cinerem datae
 Hic excitabit? hae manus Troiam erigent?

740

Nullas habet spes Troia, si tales habet.

Non sic iacemus Troes, ut cuiquam metus
 Possimus esse. Spiritus genitor facit?

Sed nempe tractus. Ipse post Troiam pater
 Posuisset animos magna quos frangunt mala.
 Si poena petitur quae peti gravior potest?
 Famulare collo nobili subeat iugum,
 Servire liceat. Aliquis hoc regi negat?

745

V. Non hoc Vlixes, sed negat Calchas tibi.

A. O machinator fraudis et scelerum artifex
 Virtute cuius bellica nemo occidit,
 Dolis et astu maleficæ mentis iacent
 Etiam Pelasgi, yatem et insontis deos
 Praetendis? hoc est pectoris facinus tui.

750

Nocturne miles, fortis in pueri necem
 Iam solus andes aliquid et claro die.

755

V. Virtus Vlixis Danaidis nota est satis
 Nimisque Phrygibus. Non vacat vanis diem
 Conterere verbis: ancoras classis legit.

A.	Brevem moram largire, dum officium parens
Nato supremum reddo et amplexu ultimo
Avidos dolores satio.	760
V.	Misereri cui
Vtinam liceret. Quod tamen solum licet, ·
Tempus moraque dabimus. Arbitrio tuo
Implere lacrimis: fletus aerumnas levat.	765
A.	O dulce pignus, o decus lapsae domus
Summumque Troiae funus, o Danaum timor,
Genetricis o spes vana cui demens ego
Laudes parentis bellicas, annos avi
† Medios precabar, vota destituit deus.	770
Iliaca non tu sceptral regali potens
Gestabis aula, iura nec populis dabis
Victasque gentis sub tuum mittes iugum,
Non Graia caedes terga, non Pyrrhum trahes;
Non arma tenera parva tractabis manu	775	
Sparsasque passim saltibus latis feras
Audax sequeris nec statu lustri die,
Solemne referens Troici lusus sacrum,
Puer citatas nobilis turmas ages;
Non inter aras mobili velox pede,	780	
Reboante flexo concitos cornu modos,
Barbarica prisca templa saltatu coles.
O Marte diro tristius leti genus!
Flebilis aliquid Hectoris magni nece
Muri videbunt.	785	
V.	Rumpe iam fletus, parens:
Magnus sibi ipse non facit finem dolor.	785
A.	Lacrimis, Vlixe, parva quam petimus mora est;
Concede paucas, ut mea condam manu
Viventis oculos. Occidis parvus quidem,
Sed iam timendus. Troia te expectat tua:
I, vade liber, liberos Troas vide.	790
Astyanax.	Miserere, mater.	
A.	Quid meos retines sinus
Manusque matris cassa praesidia occupas?
Fremitu leonis qualis audito tener	

Timidum iuvencus ad�licat matri latus,
At ille saevus matre submota leo
Praedam minorem morsibus vastis tenens
Frangit vehitque: talis e nostro sinu
Te rapiet hostis. Oscula et fletus, puer,
Lacerosque crines excipe et plenus mei
Occurre patri; pauca maternae tamen
Perfer querellae verba: ‘si manes habent
Curas priores nec perit flammis amor,
Servire Graio pateris Andromachen viro,
Crudelis Hector? lentus et segnis iaces?
Redit Achilles.’ Sume nunc iterum comas
Et sume lacrimas, quidquid e misero viri
Funere relictum est, sume quae reddas tuo
Oscula parenti. Matris hanc solacio
Relinque vestem: tumulus hanc tetigit meus
Manesque eari. Si quid hic cineris latet,
Scrutabor ore.

V. Nullus est flendi modus:
Abripite propere classis Argolicae moram.

Medea: Chorus, vss. 301-379.

Audax nimium qui freta primus
Rate tam fragili perfida rupit
Terrasque suas post terga videns
Animam levibus credidit auris,
Inter vitae mortisque vias
Nimium gracili limite ducto.

Candida nostri saecula patres
Videre, proœul fraude remota.

Sua quisque piger litora tangens
Patrioque senex factus in arvo,
Parvo dives, nisi quas tulerat
Natale solum, non norat opes:
Non dum quisquam sidera norat,
Stellisque quibus pingitur aether

795

800

805

810

304

307

329

330

334

309

310

Non erat usus, nondum pluvias
 Hyadas poterat vitare ratis,
 Non Oleniae lumina capræ,
 Nec quæ sequitur flectitque senex
 Attica tardus plaustra Bootes,
 Nondum Boreas, nondum Zephyrus
 Nomen habebant.

315

Ansus Tiphys pandere vasto
 Carbasa ponto legesque novas
 Scribere ventis: nunc lina simu
 Tendere toto, nunc prolato
 Pede transversos captare notos,
 Nunc antemnas medio tutas
 Ponere malo, nunc in summo
 Religare loco, cum iam totos
 Avidus nimium navita flatus
 Optat et alto rubieunda tremunt
 Sipara velo.

320

Bene dissaepti foedera mundi
 Traxit in unum Thessala pinus
 Iussitque pati verbera pontum,
 Partemque metus fieri nostri
 Mare sepositum.

325

Dedit illa gravis improba poenas
 Per tam longos dueta timores,
 Cum duo montes, claustra profundi,
 Hinc atque illinc subito impulsu
 Velut aetherio gementem sonitu,
 Spargeret arces nubisque ipsas
 Mare deprenum.

340

Palluit audax Tiphys et omnis
 Labente manu misit habenas,
 Orpheus tacuit torpente lyra
 Ipsaque vocem perdidit Argo.
 Quid cum Siculi virgo Pelori,
 Rabidos utero succineta canes,
 Omnis pariter solvit hiatus?
 Quis non totos horruit artus

345

350

- Totiens uno latrante malo?
 Quid cum Ausonium dirae pestes
 Voce canora mare mulcerent,
 Cum Pieria resonans eithara
 Thracius Orpheus solitam cantu
 Retinere rates paene coegit
 Sirena sequi? quod fuit huius
 Pretium cursus? aurea pellis
 Maiusque mari Medea malum,
 Merces prima digna carina.
- Nunc iam cessit pontus et omnis
 Patitur leges: non Palladia
 Compacta manu regumque ferens
 Inclita remos quaeritur Argo—
 Qnaelibet altum cumba pererrat;
 Terminus omnis motus et urbes
 Muros terra posuere nova,
 Nil qua fuerat sede reliquit
 Pervius orbis:
 Indus gelidum potat Araxen,
 Albin Persae Rhenumque bibunt—
 Venient annis saecula seris
 Quibus Oceanus vincula rerum
 Laxet et ingens pateat tellus
 Tethysque novos detegat orbis
 Nec sit terris ultima Thule.

Phaedra: Canticum of Hippolytus, vss. 1-84.

Ite, umbrosas eingite silvas
 Sunnumaque montis inga, Cecropii!
 Celeri planta lustrate vagi
 Quae saxosae loca Parnetho
 Subiecta iacent, quae Thriasiis
 Vallibus annis rapida currens
 Verberat unda, scandite collis
 Semper canos nive Rhipaea;
 Hac, hac alii qua nemus alta

355

360

365

370

375

5

- Texitur alno, qua prata iacent 10
 Quae rorifera mulcens aura
 Zephyrus vernalis evocat herbas,
 Vbi per gracilis levis Ilos 13
 Labitur agros piger et sterilis
 Amne maligno radit arenas;
 Vos qua Marathon tramite laevo
 Saltus aperit, qua comitatae
 Gregibus parvis nocturna petunt
 Pabula fetae; vos qua tepidis 20
 Subditus austris frigora mollit
 Durus Acharneus.
 Alius rupem duleis Hymetti,
 Parvas alius calcet Aphidnas:
 Pars illa diu vacat immunis, 25
 Qua curvati litora ponti
 Sunion urget. Si quem tangit
 Gloria silvae, vocat hunc Phlyas:
 Hic versatur, metus agricolis,
 Vulnere multo iam notus aper. 30
 At vos laxas canibus tacitis
 Mittite habenas; teneant acris
 Lora Molossos et pugnaces
 Tendant Cretes fortia trito
 Vineula collo.
 At Spartanos (genus est audax 35
 Avidumque ferae) nodo cantus
 Propiore liga: veniet tempus,
 Cum latratu cava saxa sonent;
 Nunc demissi mare sagaci
 Captent auras lustraque presso
 Quaerant rostro, dum lux dubia est, 40
 Dum signa pedum roscida tellus
 Impressa tenet.
 Alius raras cervice gravi
 Portare plagas, aliis teretes
 Properet laqueos. Pieta rubenti 45
 Linea pinna vano cludat

- Terrore feras.
 Tibi vibretur missile telum,
 Tu grave dextra laevaque simul
 Robur lato dirige ferro,
 Tu praecipites clamore feras
 Subsessor ages; tu iam victor
 Curvo solves viscera cultro.
- 50
- Ades en comiti, diva virago,
 Cuius regno pars terrarum
 Secreta vacat, cuius certis
 Petitur telis fera quae gelidum
 Potat Araxen et quae stanti
 Ludit in Histro. Tua Gaetulos
 Dextra leones, tua Cretaeanas
 Sequitur cervas; nunc veloces
 Figis dammas leviore manu.
 Tibi dant variae pectora tigres,
 Tibi villosi terga bisontes
 Latisque feri cornibus ura.
 Quidquid solis paseitur arvis,
 Sive illud Arabs divite silva
 Sive illud inops novit Garamans
 Vaevisque vagus Sarmata campis,
 Sive ferocis inga Pyrenes
 Sive Hyrcani celant saltus,
 Arcus metuit, Diana, tuos.
 Tua si gratus numina cultor
 Tulit in saltus, retia vinetas
 Tenuere feras, nulli laqueum
 Rupere pedes: fertur plaustro
 Praeda gementi; tum rostra canes
 Sanguine multo rubicunda gerunt
 Repetitque easas rustica longo
 Turba triumpho.
- 60
- En, diva, faves: signum arguti
 Misere canes—voeοr in silvas.
 Hac, hac pergam qua via longum
 Compensat iter.
- 65
- 68
- 71
- 69
- 70
- 72
- 75
- 80

Phaedra: Chorus, vss. 274-357.

- Diva non miti generata ponto,
Quam vocat matrem geminus Cupido, 275
Impotens flammis simul et sagittis,
Iste lascivus puer et renidens
Tela quam certo moderatur arcu!
Non habet latam data plaga frontem, 278
Sed vorat tectas penitus medullas.
Nulla pax isti pucero: per orbem
Spargit effusas agilis sagittas;
Quaeque nascentem videt ora solem, 285
Quaeque ad Hesperias iacet ora metas,
Si qua ferventi subiecta cancro,
Si qua Parrhasiae glacialis ursae
Semper errantes patitur colonos,
Novit hos aestus. Iuvenum ferocis
Concitat flammas senibusque fessis
Rursus extinctos revocat calores,
Virginum ignoto ferit igne pectus
Et iubet caelo superos relicto
Vultibus falsis habitare terras. 295
Thessali Phoebus pecoris magister
Egit armentum positoque plectro
Impari tauros calamo vocavit.
Induit formas quotiens minores
Ipse qui caelum nebulasque † fecit:
Candidas ales modo movit alas, 300
Dulcior vocem moriente cygno;
Fronte nunc torva petulans iuvencus
Virginum stravit sua terga ludo,
Perque fraternos nova regna fluctus
Vngula lento imitante remos 305
Pectore adverso domuit profundum,
Pro sua vector timidus rapina.
Arsit obscuri dea clara mundi
Nocte deserta nitidosque fratri
310

Tradidit currus aliter regendos:	
Ille nocturnas agitare bigas	
Discit et gyro breviore fleeti:	313
Dum tremunt axes graviore curru;	316
Nec sunn tempus tenuere noctes	314
Et dies tardo remeavit ortu.	315
Natus Alemenā posuit pharetras	
Et minax vasti spolium leonis,	
Passus aptari digitis zmaragdos	
Et dari legem rudibus capillis;	320
Crura distincto religavit auro,	
Luteo plantas cohibente socco;	
Et manu, clavam modo qua gerebat,	
Fila deduxit properante fuso:	
Vidit Persis ditique ferax	325
Lydia regno deiecta feri	
Terga leonis . . .	
Vmerisque qnibus sederat alti	
Regia caeli, tenuem Tyrio	
Stamine pallam.	
Saeer est ignis (credite laesis)	330
Nimumque potens. Qua terra salo	
Cingitur alto quaque per ipsum	
Candida mundum sidera currunt:	
Haec regna tenet puer innitis,	
Spicula cuius sentit in imis	335
Pervius undis rex Nereidum	
Flammamque nequit relevare mari.	
Ignis sentit genus aligerum;	
Venere instinctus suscipit audax	
Grege pro toto bella iuvenus;	340
Si coniugio timuere suo,	
Poscunt timidi proelia cervi.	342
Tune virgatas India tigres	344
Decolor horret; tunc vulnificos	345
Acuit dentis aper et toto est	
Spumeus ore;	
Poeni quatunt colla leones	348

Et mugitu dant concepti	343
Signa furoris: cum movit Amor,	343 ^b 349
Tum silva gemit murmure saevo.	350
Amat insani belua ponti	
Lucaeque boves: vindicat omnem	
Sibi naturam, nihil immune est,	
Odiumque perit eum iussit Amor;	
Veteres cedunt ignibus irae—	355
Quid plura canam? vincit saevas	
Cura novercas.	

Phaedra: Soliloquy of Hippolytus, vss. 483–564.

Non alia magis est libera et vitio carens	
Ritusque melius vita quae priscos colat,	
Quam quae relictis moenibus silvas amat.	485
Non illum avarae mentis inflammat furor	
Qui se dieavit montium insontem iugis,	
Non aura populi et vulgus infidum bonis,	
Non pestilens invidia, non fragilis favor;	
Non ille regno servit aut regno imminens	490
Vanos honores sequitur aut fluxas opes,	
Spei metusque liber, haud illum niger	
Edaxque livor dente degeneri petit;	
Nec seelera populos inter atque urbis sata	
Novit nec omnis conscientius strepitus pavet	495
Aut verba fingit; mille non quaerit tegi	
Dives columnis nec trabes multo insolens	
Suffigit auro; non crux largus pias	
Inundat aras, fruge nec sparsi sacra	
Centena nivei colla submittunt boves:	500
Sed rure vaeno potitur et aperto aethere	
Innocens errat. Callidas tantum feris	
Struxisse fraudes novit et fessus gravi	
Labore niveo corpus Iliso fovet;	
Nunc ille ripam celeris Alphei legit,	505
Nunc nemoris alti densa metatur loca,	

Vbi Lerna puro gelida perlucet vado,
 Sedesque mutas: hiuc aves querulae fremunt
 Ornique ventis lene percussae tremunt
 Veteresque fagi. Invit aut amnis vagi
 Pressisse ripas, caespite aut nudo leves
 Duxisse somnos, sive fons largus eitas
 Defundit undas sive per flores novos
 Fugiente duleis murmurat rivo sonus.
 Excussa silvis poma compescunt famem
 Et fraga parvis vulsa dumetis cibos
 Facilis ministrant. Regios luxus procul
 Est impetus fugisse: sollicito bibunt
 Auro superbi; quam iuvat nuda manu
 Captasse fontem! certior somnus premit
 Secura duro membra versantem toro.
 Non in recessu furta et obseuro improbus
 Qnaerit enbili seque multiplici timens
 Domo recondit: aethera ac lucem petit
 Et teste caelo vivit. Hoc equidem reor
 Vixisse ritu prima quos mixtos deis
 Profudit aetas. Nullus his auri fuit
 Caecus cupidus, nullus in campo sacer
 Divisit agros arbiter populis lapis;
 Nondum secabant credulae pontum rates;
 Sua quisque norat maria; non vasto aggere
 Crebraque turre cinxerant urbes latus;
 Non arma saeva miles aptabat manu
 Nec torta clausas fregerat saxo gravi
 Ballista portas, inssa nec dominum pati
 Innato ferebat terra servitium bove:
 Sed arva per se feta poscentes nihil
 Pavere gentes, silva nativas opes
 Et opaca dederant antra nativas domos.
 Rupere foedus impius lueri furor
 Et ira praeceps quaeque succensas agit
 Libido mentis; venit imperii sitis
 Cruenta, factus praeda maiori minor,
 Pro iure viris esse. Tum primum manu

510

515

520

525

530

535

540

Bellare nuda . . . saxaque et ramos rudes	545
Vertere in arma: non erat gracili levis	
Arinata ferro cornus aut longo latus	
Mucrone cingens ensis aut crista proeul	
Galeae comantes: tela faciebat dolor.	
Invenit artis bellicus Mavors novas	550
Et mille formas mortis. Hinc terras cruor	
Infecit omnis fusus et rubuit mare.	
Tum scelera dempto fine per cunctas domos	
Ierc, nullum caruit exemplo nefas;	
A fratre frater, dextera nati parens	555
Cecidit, maritus coniugis ferro iacet	
Perimuntque fetus impiae matres suos;	
Taceo novream: mitior nil est feris.	
Sed dux malorum femina: haec scelerum artifex	
Obsedit animos, huius incestis stupris	560
Fumant tot urbes, bella tot gentes gerunt	
Et versa ab imo regna tot populos premunt.	
Sileantur aliae: sola coniunx Aegei,	
Medea, reddet feminas dirum genus.	

Oedipus: Chorus, vss. 980-994.

Fatis agimur; cedite fatis;	980
Non sollicitae possunt euriae	
Mutare rati stamina fusi.	
Quidquid patimur mortale genus,	
Quidquid facimus venit ex alto,	
Servatque suae decreta colus	985
Lachesis nulla revoluta manu.	
Omnia secto tramite vadunt	
Primusque dies dedit extremum:	
Non illa deo vertisse licet	
Quae nexa suis currunt causis.	990
It cuique ratus prece non ulla	
Mobilis ordo: multis ipsum	
Metuisse nocet, multi ad fatum	
Venere suum dum fata timent.	

Agamemnon: Chorus, vss. 57-107.

O regnorum magnis fallax
 Fortuna bonis, in praecipiti
 Dubioque locas nimis excelsos;
 Numquam placidam sceptr'a quietem 60
 Certumve sui tenuere diem;
 Alia ex aliis cura fatigat
 Vexatque animos nova tempestas.
 Non sic Libycis syrtibus aequor
 Furit alternos volvere fluctus, 65
 Non Euxini turget ab imis
 Commota vadis unda nivali
 Vicina polo,
 Vbi caeruleis inmunis aquis
 Lucida versat plausta Bootes, 70
 Vt praecipites regum casus
 Fortuna rotat. Metni cupiunt
 Metuique timent, non nox illis
 Alma recessus praebet tutos,
 Non eurarum somnus domitor 75
 Pectora solvit.
 Quas non arces scelus alternum
 Dedit in praeceps? impia quas non
 Arma fatigant? iura pudorque
 Et coniugii sacrata fides 80
 Fugiunt aulas; sequitur tristis
 Sanguinolenta Bellona manu
 Quaeque superbos nrif Erinyi,
 Nimias semper comitata domos,
 Quas in planum quaelibet hora 85
 Tulit ex alto.
 Lieet arma vacent cessentque doli,
 Sidunt ipso pondere magna
 Ceditque oneri Fortuna suo.
 Vela secundis inflata notis 90
 Ventos nimium timuere suos,

Nubibus ipsis inserta caput
 Turris pluvio vapulat Austro,
 Densasque nemus spargens umbras
 Annosa videt robora frangi; 95
 Feriunt celsos fulmina colles,
 Corpora morbis maiora patent
 Et cum in pastus armenta vagos
 Vilia currant, placet in vulnus
 Maxima cervix. 100
 Quidquid in altum Fortuna tulit,
 Ruitura levat. Modicis rebus
 Longius aevum est: felix mediae
 Quisquis turbae sorte quietus
 Aura stringit litora tuta 105
 Timidusque mari credere cumbam
 Remo terras propiore legit.

*Agamemnon: Messenger's speech before Clytemnestra, vss.
 421-588.*

Eurybates. Vt Pergamum omne Dorica cecidit face,
 Divisa praeda est, maria properantes petunt.
 Iamque ense fessum miles exonerat latus,
 Neglecta summas scuta per puppis iacent;
 Ad militaris remus aptatur manus 425
 Omnisque nimium longa properanti mora est.
 Signum recursus regia ut fulsit rate
 Et clara laetum remigem monuit tuba,
 Aurata primas prora designat vias
 Aperitque cursus, mille quos puppes secent. 430
 Hinc aura primo lenis impellit rates
 Adlapsa velis; unda vix actn levi
 Tranquilla Zephyri mollis adflatu tremit,
 Splendetque classe pelagus et pariter latet.
 Iuvat videre nuda Troiae litora, 435
 Iuvat relieti sola Sigei loca.
 Properat iuventus omnis adductos simul

- Lentare remos, adinvat ventos manu
Et valida nisu bracchia alterno movet.
Sulcata vibrant aequora et latera increpant
Dirimuntque canae caerulum spumae mare. 440
- Vt aura plenos fortior tendit sinus,
Posuere tonsas, credita est vento ratis
Fususque transtris miles aut terras procul,
Quantum recedunt vela, fugientes notat 445
- Aut bella narrat: Hectoris fortis minas
Currusque et empto redditum corpus rogo,
Sparsum cruore regis Herceum Iovem.
Tunc qui iacente reciprocus ludit salo
Tumidumque pando transilit dorso mare 450
- Tyrrhenus omni piscis exultat freto
Agitatque gyros et comes lateri adnatat,
Anteire navis laetus et rursus sequi;
Nune prima tangens rostra lascivit chorus,
Millesimam nunc ambit et lustrat ratem. 455
- Iam litus omne tegitur et campi latent
Et dubia parent montis Idaei iuga;
Et iam, quod unum pervicax acies videt,
Iliacus atra fumus adparet nota.
Iam lassa Titan colla relevabat iugo, 460
- In astra iam lux prona, iam praeceps dies.
Exigua nubes sordido crescens globo
Nitidum cadentis inquinat Phoebi iubar;
Suspecta varius occidens fecit freta.
Nox prima caelum sparserat stellis, iacent 465
- Deserta vento vela. Tum murmur grave,
Maiora minitans, collibus summis cadit
Tractuque longo litus ac petrae gemunt;
Agitata ventis unda venturis tumet:
Cum subito luna conditur, stellae latent, 470
- In astra pontus tollitur, caelum perit.
Nec una nox est: densa tenebras obruit
Caligo et omni luce subducta fretum
Caelumque miscit. Vndique incumbunt simul
Rapiuntque pelagus infimum † everso polo 475

Adversus Euro Zephyrus et Boreae Notus.
 Sua quisque mittit tela et infesti fretum
 Emoliuntur, turbo convolvit mare:
 Strymonius altas Aquilo contorquet nivis
 Libycusque arenas Auster ac Syrtes agit; 480
 Nec manet in Austro: flat gravis nimbis Notus,
 Imbre auget undas, Eurus orientem movet
 Nabataea quatiens regna et Eoos sinus;
 Quid rabidus ora Corus Oceano exerens?
 Mundum revellit sedibus totum suis,
 Ipsosque rupto eredes caelo deos 485
 Decidere et atrum rebus induci chaos.
 Vento resistit aestus et ventus retro
 Aestum revolvit; non capit sese mare
 Undasque miscent imber et fluctus suas. 490
 Nec hoc levamen denique aerumnis datur,
 Videre saltem et nosse quo pereant malo:
 Premunt tenebrae lumina et dirae Stygis
 Inferna nox est. Excidunt ignes tamen
 Et nube dirum fulmen elisa micat,
 Miserisque lucis tanta dulcedo est malae: 495
 Hoc lumen optant. Ipsa se classis premit
 Et prora prorae nocuit et lateri latus.
 Illam dehiscens pontus in praeeeps rapit
 Hauritque et alto redditam revomit mari;
 Haec onere sidit, illa convulsum latus 500
 Submittit undis, fluctus hanc decimus tegit;
 Haec lacera et omni decore populato levis
 Fluitat nec illi vela nec tonsae manent
 Nec rectus altas malus antemnas ferens,
 Sed truncia toto puppis Icaro natat. 505
 Nil ratio et usus audet: ars cessit malis;
 Tenet horror artus, omnis officio stupet
 Navita relicto, remus effugit manus.
 In vota miseros ultimus cogit timor
 Eademque superos Troes et Danai rogant.
 Quid fata possunt! invidet Pyrrhus patri,
 Aiaci Vlices, Hectori Atrides minor,

- Agamemno Priamo; quisquis ad Troiam iacet
 Felix vocatur, eadere qui meruit gradu 515
 Quem fama servat, victa quem tellus tegit.
 ‘Nil nobile ausos pontus atque undae ferunt?
 Ignava fortis fata consument viros?
 Perdenda mors est? quisquis es nondum malis
 Satiate tantis caelitum, tandem tuum 520
 Numen serena: cladibus nostris daret
 Vel Troia lacrimas. Odia si durant tua
 Placetque mitti Doricum exitio genus,
 Quid hos simul perire nobiscum iuvat,
 Quibus perimus? sistite infestum mare: 525
 Vehit ista Danaos classis et Troas vehit,
 Nee plura possunt: occupat vocem mare.
 Eeee alia clades. Fulmine irati Iovis
 Armata Pallas quidquid haut hasta minax
 Haut aegide, haut furore Gorgoneo potest, 530
 En igne patrio temptat et caelo novae
 Spirant procellae. Solus invictus malis
 Luctatur Ajax. Vela cogentem hunc sua
 Tento rudente flamma perstrinxit cadens.
 Libratur aliud fulmen: hoc toto impetu 535
 Certum reducta Pallas exeuissit manu,
 Imitata patrem. Transit Aiacem et ratem
 Ratisque partem secum et Aiacem tulit.
 Nil ille motus, ardua ut cautes, salo
 Ambustus extat, dirimit insanum mare 540
 Fluctusque rumpit pectore et navem manu
 Complexus ignis traxit et eacco mari
 Conlueet Ajax, omne resplendet fretum.
 Tandem occupata rupe furibundum intonat:
 ‘Superasse invit pelagus atque ignis—iuvat 545
 Viciesse caelum Palladem fulmen mare.
 Non me fugavit bellici terror dei
 Phoebea nee me tela pepulerunt gradu: 547
 Cum Phrygibus istos vicimus—tene horream?
 Alienæ inertis tela mittis dextera. 549
 Quid si ipse mittat? plura cum auderet furens,

- Tridente rupem subruit pulsam pater
 Neptunus imis exerens undis caput
 Solvitque montem; quem cadens secum tulit
 Terraque et igne victus et pelago iacet. 555
- Nos alia maior naufragos pestis vocat.
 Est humilis unda, serupeis mendax vadis,
 Vbi saxa rapidis clausa verticibus tegit
 Fallax Caphereus; aestuat scopulis fretum
 Fervetque semper fluctus alterna vice. 560
- Arx inminet praerupta quae spectat mare
 Vtrimque geminum: Pelopis hinc oras tui
 Et Isthmon, arto qui recurvatus solo
 Ionia iungi maria Phrixeis vetat, 565
- Hinc scelere Lemnon nobilem et Calchedona
 Tardamque ratibus Aulida: hanc arcem occupat
 Palamedis ille genitor et clarum manu
 Lumen nefanda vertice e summo efferens
 In saxa dicit perfida classem face. 570
- Haerent acutis rupibus fixae rates;
 Has inopis undae brevia comminnunt vada,
 Pars velitur huius prima, pars scopulo sedet;
 Hanc alia retro spatia relegentem ferit
 Et fracta frangit. Iam timent terram rates 575
- Et maria malunt. Cecidit in lucem furor:
 Postquam litatum est Ilio, Phoebus redit
 Et damna noctis tristis ostendit dies.
- Clytemnestra.* Vtrumne doleam laeter an rednem
 virum? 580
- Remeasse laetor vulnus et regni grave
 Lugere cogor. Redde iam Grais, pater
 Altisona quatiens regna, placatos deos.
 Nunc omne lacta fronde veletur caput,
 Saerifexa dulcis tibia effundat modos
 Et nivea magnas victimam ante aras cadat. 585
- Sed ecce, turba tristis incomptae comas
 Iliades adsunt, quas super celso gradu
 Effrena Phoebas entheas laurus quatit.

Agamemnon: Chorus and Cassandra, vss. 589-914.

Chorus. Heu quam dulce malum mortalibus additum

Vitae dirus amor, cum pateat malis 590

Effugium et miseris libera mors vocet

Portus aeterna placidus quiete.

Nullus hunc terror nec impotentis

Procella Fortunae movet aut inqui

Flamma Tonantis.

595

Pax alta nullos

Civium coetus timet aut minaces

Victoris iras, non maria asperis

Insana coris, non acies feras

Pulvereamve nubem

600

Motam barbaricis equitum catervis;

Non urbe eum tota populos cadentes,

Hostica muros populante flamma,

Indomitumve bellum.

Perrumpet omne servitium

605

Contemptor levium deorum

Qui vultus Acherontis atri,

Qui Styga tristem non tristis videt

Audetque vitae ponere finem.

Par ille regi, par superis erit.

610

O quam miserum est nescire mori!

Vidimus patriam ruentem nocte funesta,

Cum Dardana teeta Dorici raperetis ignes.

Non illa bello victa, non armis,

Et quondam, Hereulea eecidit pharetra.

615

Quam non Pelei Thetidisque natus

Carusque Pelidae nimium feroci

Vicit, acceptis cum fulsit armis

Fuditque Troas falsus Achilles,

Aut cum ipse Pelides animos ferores

620

Sustulit luctu celeremque saltu

Troades summis timuere muris,

Perdidit in malis

Extremum decus fortiter vinci:

625

Restitit quinis bis annis

Vnius noctis peritura furto.

Vidimus simulata dona

Molis immensae Danaumque

Fatale munus duximus nostra

Creduli dextra tremuitque saepe

Limine in primo sonipes, cavernis

630

Conditos reges bellumque gestans;

Et licuit dolos versare ut ipsi

Fraude sua caderent Pelasgi.

Saepe conmotae sonnere parmae

635

Tacitumque murmur percussit auris,

Vt fremuit male subdolo

Parens Pyrrhus Vlxi.

Secura metus Troica pubes

Sacros gaudet tangere funes.

Hinc aequaevi gregis Astyanax,

640

Hinc Haemonio despensa rogo

Ducunt turmas, haec femineas,

Ille virilis. Festae matres

Votiva ferunt munera divis;

Festi patres adeunt aras,

645

Vnus tota est vultus in urbe;

Et, quod numquam post Hectoreos

Vidimus ignis, laeta est Hecuba.

Quid nunc primum, dolor infelix,

Quidve extremum deflere paras?

650

Moenia, divum fabricata manu,

Diruta nostra?

An templa deos super usta suos?

Non vacat istis lacrimare malis:

Te, magne parens, flent Iliades.

655

Vidi, vidi senis in iugulo

Telum Pyrrhi vix exiguo

Sanguine tingui.

Cassandra. Cohibete lacrimas omne quas tempus petet,

Troades, et ipsae vestra lamentabili
Lugete gemitu funera: aerumnae meae
Socium recusant. Cladibus questus meis
Removete. Nostris ipsa sufficiam malis.

<i>Chorus.</i> Lacrimas lacrimis miscere iuvat:	
Magis exurunt quos secretae	665
Lacerant curae, iuvat in medium	
Deflere suos; nec tu, quamvis	
Dura virago patiensque mali,	
Poteris tantas flere ruinas.	
Non quae verno mobile carmen	670
Ramo cantat tristis aedon	
Ityn in varios modulata sonos,	
Non quae tectis Bistonis ales	
Residens summis impia diri	
Furta mariti garrula narrat,	675
Lugere tuam poterit digne	
Conquesta domum. Licet ipse velit	
Clarus niveos inter olores	
Histrum cyenus Tanainque colens	
Extrema loqui, licet alecyones	680
Ceyca suum fluctu leviter	
Plangente sonent, cum tranquillo	
Male confisae credunt iterum	
Pelago audaces fetusque suos	
Nido pavidae titubante fovent;	685
Non si mollis comitata viros	
Tristis laceret braecchia tecum	
Quae turritae turba parenti	
Pectora, rauco concita buxo,	
Ferit ut Phrygium lugeat Attin,	690
Non est lacrimis, Cassandra, modus,	
Quia quae patimur vicere modum.	
Sed cur sacratas deripis capiti infulas?	
Miseris colendos maxime superos putem.	

Cass. Vicere nostra iam metus omnis mala. 695

Equidem nec ulla caelites placo prece
 Nec, si velint saevire, quo noceant habent.
 Fortuna viris ipsa consumpsit suas.
 Quae patria restat, quis pater, quae iam soror?
 Bibere tumuli sanguinem atque arae meum. 700
 Quid illa felix turba fraterni gregis?
 Exhausta nempe: regia miseri senes
 Vacua relict; totque per thalamos vident
 Praeter Lacaenam ceteras viduas nurus.
 Tot illa regum mater et regimen Phrygum, 705
 Fecunda in ignis Hecuba fatorum novas
 Experta leges induit vultus feros:
 Circa ruinas rabida latravit suas,
 Troiae superstes, Hectori, Priamo, sibi.

Chorus. Silet repente Phoebas et pallor genas 710
 Creberque totum possidet corpus tremor;
 Stetere vittae, mollis horrescit coma,
 Anhela corda murmure incluso fremunt,
 Incerta nutant lumina et versi retro
 Torquentur oculi, rursus immoti rigent. 715
 Nunc levat in auras altior solito caput
 Graditurque celsa, nunc reluctantis parat
 Reserare fauces, verba nunc clauso male
 Custodit ore maenas impatiens dei.

Cass. Quid me furoris incitam stimulis novi 720
 Quid mentis inopem, sacra Parnasi inga,
 Rapitis? recede, Phoebe, iam non sum tua,
 Extingue flamas pectori infixas meo.
 Cui nunc vagor vesana? cui bacchor furens?
 Iam Troia cecidit—falsa quid vates ago? 725

Vbi sum? fugit lux alma et obscurat genas
 Nox alta et aether abditus tenebris latet.
 Sed ecce gemino sole praefulget dies
 Geminumque duplicitis Argos adtollit domus.
 Idaea cerno nemora: fatalis sedet 730
 Inter potentes arbiter pastor deas.
 Timete reges, moneo, furtivum genus:

Agrestis iste alumnus evertet domum.

Quid ista vecors tela feminea manu

Destricta praefert? quem petit dextra virum

735

Lacaena cultu, ferrum Amazonium gerens?

Quae versat oculos alia nunc facies meos?

Victor ferarum colla sublimis iacet

Ignobili sub dente Marmarieus leo,

740

Morsus ernentos passus audacis leae.

Quid me vocatis sospitem solam e meis,

Vmbrae meorum? te sequor testis, pater,

Troiae sepultae; frater, auxilium Phrygum

Terrorque Danaum, non ego antiquum decus

Video aut calentis ratibus exustis manus,

745

Sed lacera membra et saucios vinelo gravi

Illos lacertos; te sequor, nimium cito

Congresse Achilli Troile; incertos geris,

Deiphobe, vultus, coniugis munus novae.

Iuvat per ipsos ingredi Stygios lacus,

750

Iuvat videre Tartari saevum canem

Avidique regna Ditis! Haec hodie ratis

Phlegethonitis atri regias animas vehet,

Vietnamque vietricemque. Vos, umbrae, precor,

Iurata superis unda, te pariter precor:

755

Reserate paulum terga nigrantis poli,

Levis ut Mycenae turba prospiciat Phrygum.

Spectate, miseri: fata se vertunt retro.

Instant sorores squalidae

760

Sanguinea iactant verbera,

Fert laeva semustas faces

Turgentque pallentes genae

Et vestis atri funeris

Exesa cingit ilia,

Strepuntque nocturni metus

765

Et ossa vasti corporis

Conrupta longinquo situ

Palude limosa iacent.

Et ecce, defessus senex

Ad ora ludentis aquas
Non captat oblitus sitim,
Maestus futuro funere;
Exultat et ponit gradus
Pater decoros Dardanus.

770

Chorus. Iam pervagatus ipse se fregit furor, 775
Caditque flexo qualis ante aras genu
Cervice taurus vulnus incertum gerens.
Relevemus artus. En deos tandem suos
Victrice lauru cinctus Agamemnon adit,
Et festa coniunx obvios illi tulit
Gressus redditque iuncta concordi gradu. 780

Agamemnon. Tandem revertor sospes ad patrios laris;
O cara salve terra. Tibi tot barbarae
Dedere gentes spolia, tibi felix diu
Potentis Asiae Troia submisit manus.

785

Quid ista vates corpus effusa ac tremens
Dubia labat cervice? famuli, adtollite,
Refovete gelido latice. Iam recipit diem
Marcente visu. Suscita sensus tuos:
Optatus ille portus aerumnis adest. 790
Festus dies est.

790

Cass. Festus et Troiae fuit.

Agam. Veneremur aras.

Cass. Cecidit ante aras pater.

Agam. Iovem precemur.

Cass. Pariter Herceum Iovem?

Agam. Credis videre te Ilium?

Cass. Et Priandum simul.

Agam. Hic Troia non est.

Cass. Vbi Helena est Troiam puto. 795

Agam. Ne metue dominam faunula.

Cass. Libertas adest.

Agam. Secura vive.

Cass. Mihi mori est securitas.

Agam. Nullum est periculum tibimet.

Cass. At magnum tibi.

Agam. Victor timere quid potest?

Cass. Quod non timet.

Agam. Hanc fida famuli turba, dum excutiat deum, 800
Retinete ne quid impotens peccet furor.

At te, pater, qui saeva torques fulmina

Pellisque nubis, sidera et terras regis

Ad quem triumphi spolia victores ferunt,

Et te sororem cuncta pollentis viri,

Argolica Inno, pecore votivo libens

Arabumque donis supplice et fibra colam.

Chorus. Argos nobilibus nobile civibus,

Argos iratae carum novercae,

Semper ingentis alumnos

810

Edneas, numerum deorum

Imparem aequasti: tuus ille

Bis seno meruit labore

Adlegi caelo

Magnus Alcides, cui lege mundi

815

Iuppiter rupta geminavit horas

Roscidae noctis iussitque Phoebum

Tardius celeres agitare currus

Et tuas lente remeare bigas,

Pallida Phoebe;

820

Rettulit pedem

Nomen alternis stella quae mntat

Seque mirata est Hesperum dici;

Aurora movit ad solitas vices

Caput et relabens imposuit seni

825

Collum marito.

Sensit ortus, sensit occasus

Herculem nasci: violentus ille

Nocte non una poterat creari.

Tibi concitatus substitit mundus,

830

O puer subiture caelum.

Te sensit Nemeaeus arto

Pressus lacerto fulmineus leo

Cervaque Parrhasis,

- Sensit Arcadii populator agri, 835
 Gemuitque taurus Dictaea linquens
 Horridus arva.
 Morte fecundum domuit draconem
 Vetuitque collo pereunte nasci,
 Geminosque fratres 840
 Pectore ex uno tria monstra natos
 Stipite incusso fregit insultans,
 Duxitque ad ortus Hesperium pecus,
 Geryonae spolium triformis.
 Egit Threicium gregem, 845
 Quem non Strymonii gramine fluminis
 Hebrive ripis pavit tyrannus:
 Hospitum dirus stabulis cruorem
 Praebuit saevis tinxitque crudos
 Ultimus rictus sanguis aurigae. 850
 Vedit Hippolyte ferox
 Pectore e medio rapi
 Spolium, et sagittis
 Nube pereussa Stymphalis alto
 Decidit caelo; 855
 Arborque pomis fertilis aureis
 Extimuit manus insueta carpi
 Fugitque in auras leviore ramo.
 Audivit sonitum crepitante lamma
 Frigidus custos nescius somni, 860
 Linqueret cum iam nemus omne fulvo
 Plenus Alcides vacuum metallo.
 Tractus ad caelum canis inferorum
 Triplici eatena tacuit nec ullo
 Latravit ore, 865
 Lueis ignotae metuens colorem.
 Te duce sucidit
 Mendax Dardanidae domus
 Et sensit arcus iterum timendos;
 Te duce concidit 870
 Totidem diebus Troia quot annis.

Cass. Res agitur intus magna, par annis decem.
 Eheu quid hoc est? anime, consurge et cape
 Pretium furoris: vicimus victi Phryges.
 Bene est, resurgit Troia; traxisti iacens,
 Parens, Myceenas, terga dat vitor tuus! 875
 Tam clara numquam providae mentis furor
 Ostendit oculis: video et intersum et fruor;
 Imago visus dubia non fallit meos:
 Spectemus. Epulæ regia instructæ domo,
 Quales fuerunt ultimæ Phrygibus dapes,
 Celebrantur: ostro lectus Iliaco nitet
 Merumque in auro veteris Assaraci trahunt.
 En ipse pieta veste sublimis iacet,
 Priami superbas corpore exuvias gerens. 880
 Detrahere cultus uxor hostilis iubet,
 Induere potius coniugis fidæ manu
 Textos amictus—horreo atque animo tremo:
 Regemne perimet exul et adulter virum?
 Venere fata. Sanguinem extremae dapes
 Domini videbunt et crux Baccho incidet. 885
 Mortifera vinctum perfide tradit neci
 Induta vestis: exitum manibus negant
 Caputque laxi et invii claudunt sinu.
 Haurit trementi semivir dextra latus,
 Nec penitus egit: vulnere in medio stupet. 890
 At ille, ut altis hispidus silvis aper
 Cum casse vinctus temptat egressus tamen
 Artatque motu vincla et in cassum furit,
 Cupit fluentis undique et eacos sinus
 Disicere et hostem quaerit implicitus sunn.
 Armat bipenni Tyndaris dextram furens,
 Qualisque ad aras colla taurorum popa
 Designat oculis antequam ferro petat,
 Sic huc et illuc impiam librat manum. 900
 Habet, peractum est. Pendet exigua male
 Caput amputatum parte et hinc truncu crux
 Exundat, illuc ora cum fremitu iacent.
 Nondum recedunt: ille iam examinem petit 905

Laceratque corpus, illa fodientem adiuvat.
 Vterque tanto scelere respondet suis:
 Est hic Thyeste natus, haec Helenae soror.
 Stat ecce Titan dubius emerito die,
 Suane currat an Thyestea via.

910

Thyestes: Chorus, vss. 546–622.

Chorus. Credat hoc quisnam? ferus ille et acer
 Nec potens mentis truculentus Atreus
 Fratri aspectu stupefactus haesit.
 Nulla vis maior pietate vera est:
 Iurgia externis inimica durant, 550
 Quos amor verus tenuit tenebit.
 Ira cum magnis agitata causis
 Gratiam rupit eecinitque bellum,
 Cum leves frenis sonnere turmae,
 Fulsit hinc illinc agitatus ensis
 Quem movet crebro furibundus ictu 555
 Sanguinem Mavors cupiens recentem:
 Opprimet ferrum manibusque iunctis
 Duceat ad pacem Pietas negantis.

550

555

Otinim tanto subitum e tumultu 560
 Quis deus fecit? modo per Mycenas
 Arma civilis crepuere belli:
 Pallidae natos tenuere matres;
 Vxor armato timuit marito,
 Cum manum invitus sequeretur ensis, 565
 Sordidus pacis vitio quietae;
 Ille labentes renovare muros,
 Hic situ quassas stabilire turris,
 Ferreis portas cohibere claustris
 Ille certabat, pavidusque pinnis 570
 Anxiae noctis vigil incubabat:
 Peior est bello timor ipse belli.
 Iam minae saevi cecidere ferri,
 Iam silet murmur grave classicorum,

565

570

- Iam taceat stridor litui strepentis: 575
 Alta pax urbi revocata laetae est.
 Sic, ubi ex alto tumuere fluetus
 Bruttium Coro feriente pontum,
 Scylla pulsatis resonat cavernis
 Ae mare in portu timuere nautae
 Quod rapax haustum revomit Charybdis, 580
 Et feras Cyclops metuit parentem
 Rupe ferventis residens in Aetnae,
 Ne superfusis violetur undis
 Ignis aeternis resonans caminis, 585
 Et putat mergi sua posse panper
 Regna Laertes Ithaca tremente:
 Si suac ventis cecidere vires,
 Mitius stagno pelagus recumbit;
 Alta, quae navis timnit secare, 590
 Hinc et hinc fusis speciosa velis
 Strata ludenti patuere cumbae,
 Et vacat mersos numerare piscis
 Hie ubi ingenti modo sub procella
 Cyclades pontum timuere motae. 595
- Nulla sors longa est: dolor ac voluptas
 Invicem eedunt; brevior voluptas.
 Ima permuat levis hora summis.
 Ille qui donat diadema fronti,
 Quem genu nixae tremuere gentes, 600
 Cuins ad nutum posuere bella
 Medus et Phoebi propioris Indus
 Et Dahae Parthis equitem minati,
 Auxius sceptrum tenet et moventis
 Cuneta divinat metuitque easus
 Mobilis rerum dubiumque tempus. 605
 Vos quibus rector maris atque terrae
 Ius dedit magnum necis atque vitae,
 Ponite inflatos tumidosque vultus:
 Quidquid a vobis minor expavescit,
 Maior hoc vobis dominus minatur; 610
 Omne sub regno graviore regnum est.

Quem dies vidit veniens superbum,
Hunc dies vidit fugiens iacentem.

Nemo confidat nimium secundis,

615

Nemo desperet meliora lapsis:

Misceit haec illis prohibetque Clotho
Stare Fortunam, rotat omne fatum.

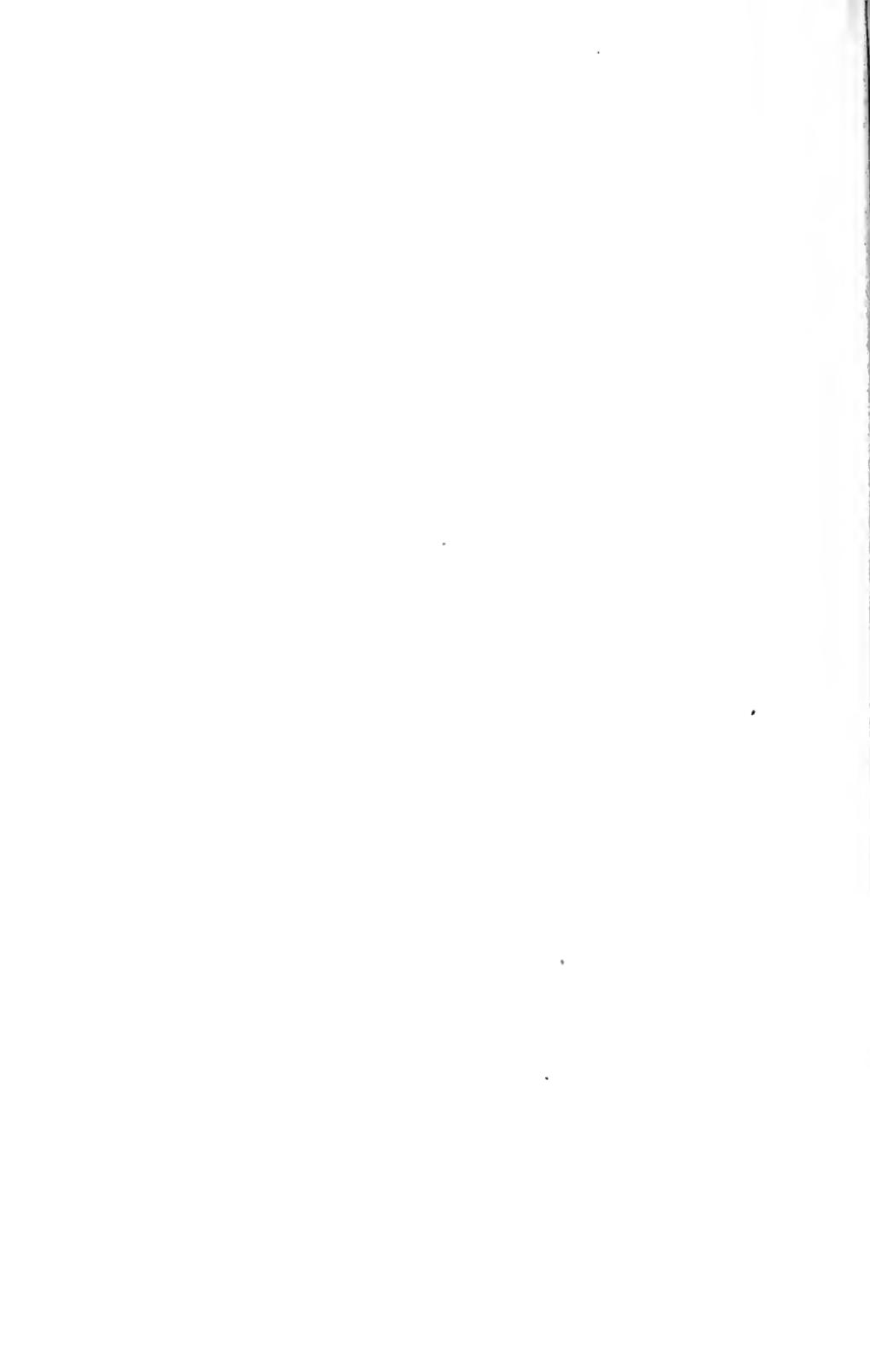
Nemo tam divos habuit faventis,

Crastinum ut posset sibi polliceri:

620

Res deus nostras eeleri citatas

Turbine versat.

PERSIVS

A. PERSIUS FLACCUS was born in the Etruscan town of Volaterrae on December 4, 34 A.D., and died November 24, 62 A.D. He belonged to a wealthy equestrian family, and received the best education which the time afforded, having been the pupil of the famous grammarian Remmius Palaemon, and of the rhetorician Verginius Flavus. On the assumption of the *toga virilis*, he became intimately associated with the Stoic philosopher Annaeus Cornutus, who subsequently became the poet's literary executor. During his short life he enjoyed the friendship of the most noted men of his day, such as Lucan, Caesius Bassus, who edited his Satires, Servilius Nonianus, the historian, Paetus Thrasea, and Seneca.

With the exception of a few youthful poetic efforts, Persius lived to complete only the six Satires which have come down to us. The *first* presents a sombre picture of the deplorable literary conditions of contemporary Rome; the author having been inspired to a treatment of this theme by the perusal of the tenth book of Lucilius. The *second* deals with the subject of prayer and the misuse to which it is put. The *third* inculcates the necessity of philosophical study and expatiates on the evils resulting from its neglect. The *fourth* preaches the Socratic doctrine of self-knowledge. In the *fifth*, he draws in glowing colors the Stoical ideal of the virtuous man, typified in the poet's own teacher, Cornutus. The *sixth* describes the poet's sylvan retreat at Luna, and discusses the proper use of worldly possessions in accordance with the Stoic creed.

The Satires of Persius are ethical sermons in verse, composed by a youth who, though without worldly experience,

constantly poses as a preacher holding up the mirror of Stoic virtues to his degenerate age. It is precisely this moral earnestness that fascinated the ascetic imagination of the Middle Ages, and made him one of the most popular authors wherever Latin was read, for Persius lacks all other qualities that constitute true poetry. His style is involved and intentionally obscure, as if to cover up his palpable indebtedness to his predecessors, notably Horace, with whose phraseology these Satires are saturated. He seems, indeed, deliberately to have eschewed all naturalness of expression for laboriously tortuous conceits and grotesque images.

The extreme difficulty of these poems has enlisted for their author the exegetical labors of famous commentators, such as Casaubon and O. Jahn. The most serviceable editions in English are by Conington, revised by H. Nettleship (London, 1874), and by B. L. Gildersleeve (New York, 1875).

PERSIVS

Prologus.

Nec fonte labra prolui caballino,
Nec in bicipiti somniasse Parnaso
Memini, ut repente sic poeta prodirem.
Heliconiadasque pallidamque Pirenē
Illi remitto quorum imagines lambunt
Hederae sequaces: ipse semipaganus
Ad sacra vatum carmen adfero nostrum.
Quis expedivit psittaco suum $\chi\alpha\bar{\imath}\rho\epsilon$
Picasque docuit verba nostra conari?
Magister artis ingenique largitor
Venter, negatas artifex sequi voces;
Quod si dolosi spes refulserit nummi,
Corvos poetas et poetridas picas
Cantare erendas Pegaseum nectar. 5
10

Satire 1: Literary conditions of the age.

O curas hominum! o quantum est in rebus inane!
‘Quis leget haec?’—Min’ tu istud ais? nemo hercule.
‘Nemo?’
Vel duo, vel nemo. ‘Turpe et miserabile.’ Quare?
Ne mihi Polydamas et Troiades Labeonem
Practulerint? nugae! non, si quid turbida Roma 5
Elevet, aceedas, examenve improbum in illa
Castiges trutina, nec te quaesiveris extra.

Nam Romae quis non? ac si fas dicere—sed fas
 Tunc, cum ad canitiem et nostrum istud vivere triste
 Adspexi ac nucibus facimus quaecumque relictis, 10
 Cum sapimus patruos; tunc, tunc—ignoscite—‘nolo.’
 Quid faciam? sed sum petulanti splene eachinno.

Scribimus inclusi, numeros ille, hic pede liber
 Grande aliquid quod pulmo animae praelargus anhelet;
 Scilicet haec populo pexusque togaque recenti 15
 Et natalicia tandem cum sardonyche albns
 Sede legens celsa, liquido cum plasmate guttur
 Mobile conlueris, patranti fractus ocello.
 Hie neque more probo videoas nec voce serena
 Ingentis trepidare Titos, cum carmina lumbum 20
 Intrant et tremulo scalpuntur ubi intima versu.
 Tun’, vetule, auriculis alienis conligis escas?
 Auriculis quibus et dicas ente perditus ‘ohe?’
 ‘Quo didicisse, nisi hoc fermentum et quae semel intus
 Innata est, rupto iecore, exierit caprifiens? 25
 En pallor seniumque.’ O mores! usque adeone
 Scire tuum nihil est, nisi te scire hoc sciatur alter?
 ‘At pulehrum est digito monstrari et dicier “hic est!”’
 Ten’ eirratorum centum dictata fuisse
 Pro nihilo pendat? Ecce inter pocula quaerunt 30
 Romulidae saturi, quid dia poemata narrent.
 Hic aliquis cui circa numeros hyacinthina laena est,
 Rancidulum quiddam balba de nare locutus,
 Phyllidas, Hypsipylas, vatum et plorable si quid,
 Eliquat ac tenero subplantat verba palato. 35
 Adsensere viri: nunc non cinis ille poetae
 Felix? non levior cippus nunc imprimit ossa?
 Laudant convivae: nunc non e manibus illis,
 Nunc non e tumulo fortunataque favilla
 Nascentur violae? ‘Rides,’ ait, ‘et nimis uncis 40
 Naribus indulges. An erit qui velle recuset
 Os populi merruisse, et cedro digna locutus
 Linquere nec scombros metuentia carmina nec tus?’
 Quisquis es, o, modo quem ex adverso dicere feci,
 Non ego, cum scribo, si forte qnid aptius exit 45

Quando hoc rara avis est, si quid tamen aptius exit,
 Laudari metuam, neque enim mihi cornea fibra est.
 Sed recti finemque extremumque esse recuso
 ‘Euge’ tuum et ‘belle.’ Nam ‘belle’ hoc excute totum:
 Quid non intus habet? non hic est Ilias Atti 50
 Ebria veratro? non si qua elegidia erudi
 Dictarunt proceres? non quidquid denique lectis
 Seribitur in eitreis? Calidum scis ponere sumen,
 Seis comitem horridulum trita donare lacerna.
 Et ‘verum,’ inquis, ‘amo, verum mihi dicite de me.’ 55
 Qui pote? vis dicam? nugaris, cum tibi, calve,
 Pinguis aqualieulus protenso sesquipede extet.
 O Iane, a tergo quem nulla cionia pinsit,
 Nec manus aurieulas imitari mobilis albas,
 Nec linguae, quantum sitiat canis Apula, tantae. 60
 Vos, o patricius sanguis, quos vivere fas est
 Occipiti caeco, posticae occurrite sannae!

Quis populi sermo est? quis enim, nisi carmina molli
 Nunc demum numero fluere, ut per leve severos
 Effundat iunctura unguis? ‘seit tendere versum 65
 Non secus ac si oculo rubricam dirigat uno;
 Sive opus in mores, in luxum, in prandia regum
 Dicere, res grandis nostro dat Musa poetae.’
 Ecce modo heroas sensus adferre videmus
 Nugari solitos graece, nec ponere lucum 70
 Artifices nec rus saturum laudare, ubi corbes
 Et focus et porci et fumosa Palilia foeno,
 Vnde Remus sulcoque terens dentalia, Quinti,
 Quem trepida ante boves dictaturam induit uxor
 Et tua aratra domum lictor tulit. ‘Euge, poeta: 75
 Est nunc Brisaei quem venosus liber Acci,
 Sunt quos Paeuviusque et verrueosa moretur
 Antiopa, aerumnis cor luctificabile fulta?’
 Hos pueris monitus patres infundere lippos
 Cum videas, quaerisne, unde haec sartago loquendi 80
 Venerit in linguas, unde istuc dedecus in quo
 Trossulus exultat tibi per subsellia levis?
 Nilne pudet capiti non posse pericula cano

Pellere, quin tepidum hoc optes audire ‘decenter’?
 ‘Fur es,’ ait Pedio; Pedius quid? crimina rasis 85
 Librat in antithetis, doctas posuisse figuras
 Laudatur: ‘bellum hoc!’ Hoc bellum? an, Romule, ceves?
 Men’ moveat? quippe et cantet si naufragus, assem
 Protulerim? cantas, eum fracta te in trabe pictum
 Ex umero portes? verum nec nocte paratum 90
 Plorabit qui me volet incurvasse querella.
 Sed numeris decor est et iunctura addita crudis.
 Claudere sic versum didicit ‘Berecyntius Attis’;
 Et ‘qui caeruleum dirimebat Nerea delphin’;
 Sic ‘costam longo subduximus Appennino.’ 95
 ‘Arma virum’—nonne hoc spumosum et cortice pingui,
 Vt ramale vetus vegrandi subere coctum?
 Quidnam igitur tenerum et laxa cervice legendum?
 ‘Torva Mimalloneis implerunt cornua bombis,
 Et raptum vitulo caput ablatura superbo 100
 Bassaris et lynxem Maenas flexura corymbis
 Euhion ingeminat; reparabilis adsonat echo’?
 Haec fierent, si testiculi vena ulla paterni
 Viveret in nobis? summa delumbe saliva
 Hoc natat in labris, et in udo est Maenas et Attis, 105
 Nec pluteum caedit, nec demorsos sapit unguis.
 ‘Sed quid opus teneras mordaci radere vero
 Auriculas? videsis, ne maiorum tibi forte
 Limina frigescant; sonat hic de nare canina
 Littera.’ Per me equidem sint omnia protinus alba. 110
 Nil moror. Enge! omnes, omnes bene mirae eritis res.
 Hoc iuvat? ‘Hie,’ inquis, ‘veto quisquam faxit oletum.’
 Pinge duos anguis: ‘pueri, sacer est locus, extra
 Meite’: discedo. Secuit Lucilius urbem,
 Te Lupe, te Muci, et genuinum fregit in illis; 115
 Omne vafer vitium ridenti Flaccus amico
 Tangit et admissus circum praecordia ludit,
 Callidus excusso populum suspendere naso:
 Men muttire nefas? nec elam, nec cum serobe, nusquam?
 Hie tamen infidiam: vidi, vidi ipse, libelle: 120
 Auriculas asini quis non habet? Hoc ego opertum,

Hoc ridere meum, tam nil, nulla tibi vendo
 Iliade. Audaci quicumque adflate Cratino
 Iratum Eupolidem praegrandi cum sene palles,
 Adspice et haec, si forte aliquid decoctius audis. 125
 Inde vaporata lector mihi ferveat aure:
 Non hic qui in crepidas Graiorum ludere gestit
 Sordidus et lusco qui possit dicere ‘lusce,’
 Sese aliquem credens, Italo quod honore supinus
 Fregerit heminas Arreti aedilis iniquas; 130
 Nec qui abaco numeros et secto in pulvere metas
 Seit risisse vafer, multum gaudere paratus,
 Si Cynico barbam petulans nonaria vellat.
 His mane edictum, post prandia Callirhoen do.

Satire 5: The ethical value of philosophy.

Vatibus hic mos est, centum sibi poscere voces.
 Centum ora et linguas optare in carmina eentum,
 Fabula seu maesto ponatur hianda tragoedo,
 Vulnera seu Parthi duecentis ab inguine ferrum.
 ‘Quorsum haec? aut quantas robusti carminis offas 5
 Ingeris, ut par sit centeno gutture niti?
 Grande locuturi nebulas Helicone legunto,
 Si quibus aut Procnos, aut si quibus olla Thyestae
 Fervebit, saepe insulso conanda Glyconi;
 Tu neque anhelanti, coquitur dum massa camino, 10
 Folle premis ventos, nec clauso murmure raucus
 Nescio quid tecum grave cornicaris inepte,
 Nec scloppo tumidas intendis rumpere buccas.
 Verba togae sequeris iunctura callidus aeri,
 Ore teres modico, pallentes radere mores
 Doetus et ingenuo culpam defigere ludo. 15
 Hinc trahe quae dicas, mensasque relinque Mycenis
 Cum capite et pedibus, plebeiaque prandia noris.’
 Non equidem hoc studeo, pullatis ut mihi nugis
 Pagina turgescat, dare pondus idonea fumo. 20
 Secreti loquimur; tibi nunc, hortante Camena,

- Executienda damus praecordia, quantaque nostrae
 Pars tua sit, Cornute, animae, tibi, dulcis amice,
 Ostendisse iuvat: pulsa, dinoscere cautus,
 Quid solidum crepet et pictae tectoria linguae. 25
 Hic ego centenas ausim deposcere fauces,
 Vt, quantum mihi te sinuoso in pectore fixi,
 Voce traham pura, totumque hoc verba resignent,
 Quod latet arcana non enarrabile fibra.
- Cum primum pavido custos mihi purpura cessit,
 Bullaque succinetis Laribus donata pependit, 30
 Cum blandi comites totaque impune Subura
 Permisit sparsisse oculos iam candidus umbo,
 Cumque iter ambiguum est et vitae nescius error
 Deducit trepidas ramosa in compita mentis,
 Me tibi supposui: teneros tu suscipis annos 35
 Socratico, Cornute, simu; tum fallere sollers
 Adposita intortos extendit regula mores,
 Et premitur ratione animus vincique laborat,
 Artificemque tuo dicit sub pollice vultum. 40
 Tecum etenim longos memini consumere soles,
 Et tecum primas epulis decerpere noctis;
 Vnum opus et requiem pariter disponimus ambo,
 Atque verecunda laxamus seria mensa.
 Non equidem hoc dubites, amborum foedere certo 45
 Consentire dies et ab uno sidere duci.
 Nostra vel aequali suspendit tempora Libra
 Parca tenax veri, seu nata fidelibus hora
 Dividit in geminos concordia fata duorum,
 Saturnumque gravem nostro Iove frangimus una. 50
 Nescio quod, certe est quod me tibi temperat astrum.
 Mille hominum species et rerum discolor usus;
 Velle suum cuique est, nec voto vivitur uno.
 Mercibus hic Italis mutat sub sole recenti
 Rugosum piper et pallentis grana cuminii; 55
 Hie satur inriguo mavult turgescere somno,
 Hie campo indulget, hunc alea decoquit, ille
 In venerem putris, sed cum lapidosa cheragra
 Fregerit articulos, veteris ramalia fagi,

Tunc crassos transisse dies lucemque palustrem
Et sibi iam seri vitam ingemnere relictam.
At te nocturnis iuvat impallescere chartis;
Cultor enim iuvenum purgatas inseris auris
Fruge Cleanthea: petite hinc puerique senesque
Finem animo certum miserisque viatica canis,
‘Cras hoc fiet.’ Idem eras fiet? ‘Quid? quasi magnum
Nempe diem donas.’ Sed cum lux altera venit,
Iam eras hesternum consumpsimus: ecce aliud eras
Egerit hos annos et semper paulum erit ultra.
Nam quamvis prope te, quamvis temone sub uno
Vertentem sese frustra sectabere canthum,
Cum rota posterior curras et in axe secundo.
Libertate opus est. Non hac, ut, quisque Velina
Publius; emeruit, scabiosum tesserula far
Possidet. Heu steriles veri quibus una Quiritem
Vertigo facit! hic Dama est non tressis agaso,
Vappa lippus et in tenui farragine mendax:
Verterit hunc dominus, momento turbinis exit
Marcus Dama: papae! Marco spondente recusas
Credere tu nummos? Marco sub iudice palles?
Marcus dixit: ita est; adsigna, Marce, tabellas.
Haec mera libertas, hoc nobis pilea donant!
‘An quisquam est alius liber, nisi ducere vitam
Cui licet, ut libuit? “licet” ut volo vivere: non sum
Liberior Bruto?’ ‘Mendose conligis,’ inquit
Stoicus hic aurem mordaci lotus aceto:
‘Hoc relicum accipio, “licet” illud et “ut volo” tolle.
Vindicta postquam meus a praetore recessi,
Cur mihi non liceat, iussit quodcumque voluntas,
Excepto si quid Masuri rubrica vetavit?
Disce, sed ira cadat naso rugosaque sanna,
Dum veteres avias tibi de pulmone revello.
Non praetoris erat stultis dare tenvia rerum
Officia atque usum rapidae permittere vitac:
Sambucam citius caloni aptaveris alto.
Stat contra ratio et secretam garrit in aurem,
Ne liceat facere id quod quis vitiabit agendo.

Publica lex hominum naturaque continet hoc fas,
 Vt teneat vetitos inscitia debilis actus.
 Diluis helleborum, certo compescere puneto 100
 Nescius examen? vetat hoc natura medendi:
 Navem si poscat sibi peronatus arator,
 Luciferi rudis, exclamet Melicerta perisse
 Frontem de rebus. Tibi recto vivere talo
 Ars dedit, et veri speciem dinoscere callis, 105
 Ne qua subaerato mendosum tinniat auro?
 Quaeque sequenda forent, quaeque evitanda vicissim,
 Illa prius creta, mox haec carbone notasti?
 Es modieus voti? presso lare? dulcis amieis?
 Iam nune adstringas, iam nunc granaria laxes, 110
 Inque luto fixum possis transcendere nummum,
 Nec glutto sorbere salivam Mercurialem?
 ‘Haec mea sunt, teneo’ cum vere dixeris, esto
 Liberque ac sapiens praetoribus ac Iove dextro.
 Sin tu, cum fueris nostrae paulo ante farinae, 115
 Pelliculam veterem retines et fronte politus
 Adstutam vapidu servas sub pectore vulpem,
 Quae dederam supra, relego, funemque reduco:
 Nil tibi concessit ratio; digitum exere, peccas,
 Et quid tam parvum est? sed nullo ture litabis, 120
 Haereat in stultis brevis ut semuncia recti.
 Haec miscere nefas; nec, cum sis cetera fossor,
 Tris tantum ad numeros satyrum moveare Bathylli.
 ‘Liber ego.’ Vnde datum hoc sentis, tot subdite rebus?
 An dominum ignoras, nisi quem vindicta relaxat? 125
 ‘I, puer, et strigiles Crispini ad balnea defer.’
 Si increpuit, cessas nugator; servitium acre
 Te nihil impellit, nec quidquam extrinsecus intrat,
 Quod nervos agitet? sed si intus et in iecore aegro
 Nascuntur domini, qui tu impunitior exis 130
 Atque hic quem ad strigiles seutica et metus egit erilis?
 Mane piger stertis. ‘Surge,’ inquit Avaritia, ‘heia,
 Surge!’ Negas; instat: ‘Surge,’ inquit. ‘Non queo.’
 ‘Surge.’
 ‘Et quid agam?’ ‘Rogitas? en saperdam advehe Ponto,

- Castoreum, stuppas, ebenum, tus, lubrica Coa; 135
 Tolle recens primus piper ex sitiente camelo;
 Verte aliquid; iura.' 'Sed Iuppiter audiet.' 'Eheu!
 Baro, regustatum digito terebrare salinum
 Contentus perages, si vivere cum Iove tendis.'
 Iam pueris pellein succinctus et oenophorum aptas, 140
 Ocius ad naveim, nihil obstat, quin trabe vasta
 Aegaeum rapias, nisi sollers Luxuria ante
 Seductum moneat: 'Quo deinde, insane, ruis? quo?
 Quid tibi vis? calido sub pectore mascula bilis
 Intumuit quam non extinxerit urna cicutae? 145
 Tu mare transilias? tibi torta cannabe fulto
 Cena sit in transtro, Veientanumque rubellum
 Exhalet vapida laesum pice sessilis obba?
 Quid petis? ut nummos quos hic quincunce modesto
 Nutrieras, peragant avido sudore deunes? 150
 Indulge genio, carpamus dulcia, nostrum est
 Quod vivis; cinis et manes et fabula fies.
 Vive memor leti! fugit hora; hoc quod loquor inde est.'
 En quid agis? duplici in diversum scinderis hamo.
 Huncine an hunc seqneris? subeas alternus oportet 155
 Ancipiti obsequio dominos, alternus oberres.
 Nec tu, cum obstiteris semel instantique negaris
 Parere imperio, 'rupi iam vincula,' dicas;
 Nam et luctata canis nodum abripit; et tamen illi,
 Cum fugit, a collo trahitur pars longa catenae. 160
 'Dave, cito, hoc credas iubeo, finire dolores
 Praeteritos meditor' erudum Chaerestratus unguem
 Adrodens ait haec: 'an siccis dedecus obstem
 Cognatis? an rem patriam rumore sinistro
 Limen ad obscaenum frangam, dum Chrysidis udas 165
 Ebrius ante fores extincta cum face canto?'
 'Euge, puer, sapias, dis depellantibus agnam
 Percute. "Sed censem" plorabit. Dave, reicta?'
 'Nugaris; solea, puer, obiurgabere rubra.
 Ne trepidare velis atque artos rodere casses! 170
 Nunc ferus et violens; at si vocet, "haud mora," dicas.'
 'Quidnam igitur faciam? nec nunc. cum accessat et ultro

Supplicet, accedam?' 'Si totus et integer illinc
Exieras, nec nunc.' Hic, hic, quod quaerimus, hic est,
Non in festuca, lictor quam iactat ineptus.

175

Ius habet ille sui palpo, quem dicit hiantem
Cretata ambitio? 'vigila et cicer ingere large
Rixanti populo, nostra ut *Floralia* possint
Aprici meminisse senes,' quid pulchrius? At cum

180

Herodis venere dies, unctaque fenestra
Dispositae pinguem nebulam vomuere lucernae
Portantis violas, rubrumque amplexa catinum
Cauda natat thynni, tumet alba fidelia vino,

Labra moves tacitus recutitaque sabbata palles.

Tum nigri lemures ovoque pericula rupto,
Tum grandes galli et cum sistro lusca sacerdos
Incussere deos inflantis corpora, si non
Praedictum ter mane caput gustaveris alli.

185

Dixeris haec inter varicosos centuriones,
Continuo crassum ridet Pulfennins ingens,
Et centum Graecos curto centusse licetur.

190

LVCANVS

M. ANNAEUS LUCANUS, a nephew of Seneca, was born November 3, 39 A.D., at Corduba. Brought to Rome at a tender age, he was educated by the most eminent rhetoricians of the day, and is said to have been a much-admired 'declamator' in both Greek and Latin. He was recalled from Athens, whither he had gone to complete his studies, by Nero, who appointed him quaestor before he had reached the legal age for that office.

Lucan made his poetical début at the first 'Neronia' in 60 A.D. with a panegyric upon his imperial patron and friend. But Nero's jealousy of the poet's growing fame soon led to a rupture in their relations. Subsequently he joined the ill-fated Pisonian conspiracy against Nero, and, when the plot was discovered, was driven to suicide. He died with stoic fortitude, April 30, 65 A.D.

Although only twenty-five years old at the time of his death, Lucan had written much, but the *Pharsalia*, his *magnum opus*, is all that has survived from the long list enumerated by the ancient biographers to whom we are indebted for the bulk of our information concerning his life and works.

The first *three* books were edited by the author himself at a time when he was still on intimate terms with Nero; the remaining *seven* were a posthumous publication and exhibit a complete change of tone, passing from the idolatrous adoration of the emperor in the earlier books to sneering invective.

The narrative, for the material of which Lucan is chiefly indebted to Livy, begins with Caesar's crossing the Rubicon and ends abruptly with his sojourn at Alexandria; but the

author doubtless intended to bring it down to its fitting close—the assassination of the dictator. In his treatment of the stirring events that marked the last days of the Republic, Lucan has not scrupled to falsify the facts of history. Pompey ‘the Great’ and Cato are to him the very incarnation of the righteous cause, while Caesar is represented as the unscrupulous scoundrel who is responsible for all the ills that had befallen the commonwealth. But such is the triumphant superiority of genius, that Caesar, in spite of Lucan’s efforts to belittle him, everywhere appears as the real protagonist of the historical drama.

The *Pharsalia*, like most of the poetry of the post-Augustan age, is rhetorically elaborated, so much so that opinions varied widely even in antiquity as to the justice of its claims to rank as a true poem. Tacitus mentions Lucan together with Vergil; and Martial, in a famous epigram (xiv. 194), makes the poet point to his success by way of vindication:—*Sunt quidam qui me dicant non esse poetam, Sed qui me rendit bibliopola putat.* But Quintilian, Petronius, and later grammarians condemn the *Pharsalia* as being more akin to oratory or history than to genuine poetry.

But glaring as are the faults of this historical epic, we yet come upon so many passages of surpassing excellence that one cannot help feeling—particularly when we remember that the *Pharsalia* was written by a mere youth—that in Lucan another Vergil died before his genius had time to mature and chasten.

The only recent commentary to Lucan is that by C. E. Haskins, with an introduction by W. E. Heitland (London, 1887).

LVCANVS

Book I., 1-182: The causes of the war.

Bella per Emathios plus quam civilia campos,
Iusque datum sceleri canimus, populumque potentem
In sua victrici conversum viscera dextra,
Cognatasque acies, et rupto foedere regni
Certatum totis concussi viribus orbis 5
In commune nefas, infestisque obvia signis
Signa, paris aquilas et pila minantia pilis.

Quis furor, o cives, quae tanta licentia ferri
Gentibus invisum Latium praebere cruentum!
Cumque superba foret Babylon spolianda tropaeis 10
Ausoniis umbraque erraret Crassus inulta,
Bella geri placuit nullos habitura triumphos?
Heu, quantum terrae potuit pelagique parari
Hoc quem civiles henserunt sanguine dextræ!
Vnde venit Titan, et nox ubi sidera condit, 15
Quaque dies medius flagrantibus aestuat auris
Et qua bruma rigens ac nescia vere remitti
Adstringit Scythico glacialem frigore pontum;
Sub inga iam Seres, iam barbarus isset Araxes,
Et gens si qua iacet nascenti conscientia Nilo. 20
Tunc, si tantus amor belli tibi, Roma, nefandi,
Totum sub Latias leges cum miseris orbem,
In te verte manus; nondnm tibi defuit hostis.
At nunc semirutis pendent quod moenia tectis
Vrbibus Italiae lapsisque ingentia muris 25
Saxa iacent nulloque domus custode tenetur

Rarus et antiquis habitator in urbibus errat,
 Horrida quod dumis multosque inarata per annos
 Hesperia est desuntque manus poscentibus arvis,
 Non tu, Pyrrhe ferox, nec tantis cladibus auctor 30
 Poenus erit; nulli penitus descendere ferro
 Contigit: alta sedent civilis vulnera dextrae.
 Quod si non aliam venturo fata Neroni
 Invenere viam magnoqne aeterna parantur
 Regna deis caelumque suo servire Tonanti 35
 Non nisi saevorum potuit post bella gigantum,
 Iam nihil, o superi, querimur; scelera ista nefasque
 Hac mercede placent; diros Pharsalia campos
 Impleat et Poeni saturentur sanguine manes;
 Ultima funesta concurrant proelia Munda; 40
 His Caesar. Perusina fames Mutinaeque labores
 Acedant fatis et quas premit aspera classis
 Leucas et ardenti servilia bella sub Aetna:
 Multum Roma tamen debet civilibus armis,
 Quod tibi res acta est. Te, cum statione peracta 45
 Astra petes serus, praelati regia caeli
 Excipiet gaudente polo; seu sceptra tenere,
 Seu te flammigeros Phoebi descendere currus,
 Telluremque nihil mutant sole timentem
 Igne vago lustrare invet, tibi numine ab omni 50
 Cedetur, iurisque tui natura relinquet,
 Quis deus esse velis, ubi regnum ponere mundi.
 Sed neque in arctoo sedem tibi legeris orbe,
 Nec polus aversi calidus qua mergitur austri,
 Vnde tuam videoas obliquo sidere Romam. 55
 Aetheris immensi partem si presseris unam,
 Sentiet axis onus. Librati pondera caeli
 Orbe tene medio; pars aetheris illa sereni
 Tota vacet, nullaeque obstent a Caesare nubes.
 Tunc genus humanum positis sibi consulat armis, 60
 Inque vicem gens omnis amet; pax missa per orbem
 Ferrea belligeri compescat limina Iani.
 Sed mihi iam numen, nec, si te pectore vates
 Accipio, Cirrhaea velim secreta moventem

Sollicitare deum Bacchumque avertere Nysa:
Tu satis ad viris Romana in carmina dandas.

Fert animus causas tantarum expromere rerum,
Inmensumque aperitur opus, quid in arma furentem
Impulerit populum, quid pacem excusserit orbi:

Invida fatorum series summisque negatum 70

Stare diu nimioque graves sub pondere lapsus
Nec se Roma ferens. Sic, eum compage soluta
Saecula tot mundi suprema coegerit hora,

Anticu repetent iterum chaos omnia; mixta

Sidera sideribus concurrent, ignea pontum 75

Astra petent, tellus extendere littora nolet

Excutietque fretum, fratri contraria Phoebe

Ibit et, oblicum bigas agitare per orbem

Indignata, diem poscet sibi, totaque discors

Machina divorsi turbabit foedera mundi. 80

In se magna ruunt; laetis hunc numina rebus

Crescendi posuere modum. Nec gentibus ullis

Conmodat in populum terrae pelagique potentem

Invidiam Fortuna suam. Tu causa malorum

Faeta tribus dominis communis, Roma, nec umquam 85

In turbam missi feralia foedera regni.

O male concordes nimiaque cupidine cacci!

Quid misere iuvat viris orbemque tenere

In medio? dum terra fretum terramque levabit

Aer et longi volvent Titana labores

90

Noxque diem caelo totidem per signa sequetur,

Nulla fides regni sociis, omnisque potestas

Impatiens consortis erit. Nec gentibus ullis

Credite, nec longe fatorum exempla petantur:

Fraterno primi maduerunt sanguine muri.

95

Nee pretium tanti tellus pontusque furoris

Tunc erat: exiguum dominos commisit asylum.

Temporis angusti mansit concordia discors,

Paxque fuit non sponte ducum; nam sola futuri

Crassus erat belli medius mora. Qualiter undas

100

Qui secat et geminum gracilis male separat Isthmos

Nec patitur conferre fretum (si terra recedat,

10

Ioniū Aegaeo franget mare) sic, ubi saeva
 Arma ducum dirimens miserando funere Crassus
 Assyrias Latio maculavit sanguine Carrhas,
 Parthica Romanos solverunt damna furores.
 Plus illa vobis acie, quam creditis, actum est,
 Arsacidae: bellum victis civile dedistis.
 Dividitur ferro regnum, populique potentis,
 Quae mare, quae terras, quae totum possidet orbem, 110
 Non cepit fortuna duos. Nam pignora iuncti
 Sanguinis et diro feralis omne taedas
 Abstulit ad manus Parcarum Iulia saeva
 Intercepta manu. Quod si tibi fata dedissent
 Maiores in luce moras, tu sola furentem.
 Inde virum poteras atque hinc retinere parentem
 Armatasque manus excusso iungere ferro,
 Ut generos saceris mediae iunxere Sabinae.
 Morte tua discissa fides, bellumque movere
 Permissum ducibus. Stimulos dedit aemula virtus: 120
 Tu, nova ne veteres obseurent acta triumphos
 Et victis cedat piratica laurea Gallis,
 Magne, times; te iam series ususque laborum
 Eredit impatiensque loci fortuna secundi.
 Nec quemquam iam ferre potest Caesarve priorem,
 Pompeiusve parem. Quis iustius induit arma?
 Seire nefas; magno se iudice quisque tuetur:
 Victrix causa deis placuit, sed victa Catoni.
 Nec coiere pares: alter vergentibus annis
 In senium longoque togae tranquillior usu
 Deditic iam pace ducem, famaeque petitor
 Multa dare in vulgus, totus popularibus auris
 Impelli, plausisque sui gaudere theatri,
 Nec reparare novas viris, multumque priori
 Credere fortunae. Stat magni nominis umbra;
 Qualis frugifero quercus sublimis in agro
 Exuvias veteris populi sacrataque gestans
 Dona ducum nec iam validis radieibus haerens
 Pondere fixa suo, nudosque per aera ramos
 Effundens, trunco non frondibus efficit umbram; 140

Et quamvis primo nutet casura sub euro,
 Tot circum silvae firmo se robore tollant,
 Sola tamen colitur. Sed non in Caesare tantum
 Nomen erat, nec fama ducis, sed nescia virtus
 Stare loco, solusque pudor non vincere bello ; 145
 Acer et indomitus, quo spes quoque ira vocasset,
 Ferre manum numquam temerando parcere ferro,
 Successus urguae suos, instare favori
 Numinis, impellens, quidquid sibi summa petenti
 Obstaret, gaudensque viam fecisse ruina. 150

Qualiter expressum ventis per nubila fulmen
 Aetheris impulsu sonitu mundique fragore
 Emicuit rupitque diem populosque paventis
 Terruit oblica praestringens lumina flamma ;
 In sua templa fuit, nullaque exire vetante 155
 Materia, magnamque cadens magnamque revertens
 Dat stragem late sparsosque reconglit ignis.

Hae ducibus causae; suberant sed publica belli
 Semina quae populos semper mersere potentes.
 Namque ut opes nimias mundo fortuna subacto 160
 Intulit et rebus mores cessere secundis,
 Praedaque et hostiles luxum suasere rapinae,
 Non auro tectisve modus, mensasque priores
 Aspernata fames; cultus gestare decoros
 Vix nuribus rapuere mares; secunda virorum 165
 Paupertas fugitur, totoque accersitur orbe,
 Quo gens quaeque perit; tunc longos iungere finis
 Agrorum et quandam duro sulcata Camilli
 Vomere et antiquos Curiorum passa ligones
 Longa sub ignotis extendere rura colonis. 170

Non erat is populus quem pax tranquilla iuvaret.
 Quem sua libertas inmotis passeret armis.
 Inde irae faciles et, quod suassisset egestas,
 Vile nefas magnumque decus ferroque petendum,
 Plus patria potuisse sua, meusuraque iuris 175
 Vis erat; hinc leges et plebis scita coactae
 Et cum consulibus turbantes iura tribuni;
 Hinc rapti fasces pretio sectorque favoris

Ipse sui populus letalisque ambitus urbi
 Annua venali referens certamina Campo;
 Hinc usura vorax avidumque in tempora fenus
 Et concussa fides et multis utile bellum.

180

Book II., 234–325: The conference between Brutus and Cato.

At non magnanimi percussit pectora Bruti
 Terror et in tanta pavidi formidine motus 235
 Pars populi lugentis erat; sed nocte sopora,
 Parrhasis oblicos Helice cum verteret axis,
 Atria cognati pulsat non ampla Catonis.
 Invenit insomni volventem publica cura
 Fata virum easusque urbis cunctisque timentem 240
 Securumque sui, farique his vocibus orsus:
 ‘Omnibus expulsae terris olimque fugatae
 Virtutis iam sola fides, quam turbine nullo
 Excutiet fortuna tibi, tu mente labantem
 Derige me, dubium certo tu robore firma. 245
 Namque alii Magnum vel Caesaris arma sequantur:
 Dux Bruto Cato solus erit. Pacemne tueris
 Inconcessa tenens dubio vestigia mundo?
 An plaenit ducibus seelerum populique furentis
 Cladibus inmixto, civile absolvere bellum? 250
 Quemque suae rapiunt scelerata in proelia causae:
 Hos polluta domus legesque in pace timendae,
 Hos ferro fugienda fames mundique ruinae
 Permiscent fides. Nullum furor egit in arma:
 Castra petunt magna victi mercede; tibi uni 255
 Per se bella placent? quid tot durare per annos
 Profuit immunem corrupti moribus aevi?
 Hoe solum longae pretium virtutis habebis?
 Accipient alios, facient te bella nocentem.
 Ne tantum, o superi, liceat feralibus armis, 260
 Has etiam movisse manus, nec pila lacertis
 Missa tuis caeca telorum in nube ferantur,

235

240

245

250

255

260

Nee tanta incassum virtus eat. Ingeret omnis
 Se belli fortuna tibi. Quis nollet in isto
 Ense mori, quamvis alieno vulnere labens,
 Et scelus esse tuum? melius tranquilla sine armis
 Otia solus ages; sicut caelestia semper
 Inconcussa suo volvuntur sidera lapsu.

265

Fulminibus propior terrae succeditur aer,
 Imaque telluris ventos tractusque coruscos
 Flammarum accipiunt; nubis excedit Olympus.
 Lege deum minimas rerum discordia turbat,
 Pacem magna tenent. Quam laete Caesaris aures
 Accipient tantum venisse in proelia civem!

270

Nam praelata suis numqunam diversa dolebit
 Castra ducis Magni. Nimium placet ipse, Catoni
 Si bellum civile placet. Pars magna senatus
 Et duce privato gesturus proelia consul
 Sollicitant proceresque alii; quibus adde Catonem
 Sub iuga Pompei, toto iam liber in orbe
 Solus Cæsar erit. Quod si pro legibus arma
 Ferre iuvat patriis libertatemque tueri,
 Nunc neque Pompei Brutum neque Caesaris hostem,
 Post bellum victoris habes.' Sic fatur; at illi
 Areano sacras reddit Cato pectore voces:
 'Summum, Brute, nefas civilia bella fatemur;
 Sed quo fata trahunt, virtus seuira sequetur;
 Crimen erit superis et me fecisse nocentem.

285

Sidera quis mundumque velit spectare cadentem
 Expers ipse metus? quis, cum ruat arduus aether,
 Terra labet mixto coenitis pondere mundi,
 Complosas tenuisse manus? gentesne furorem
 Hesperium ignotae Romanaque signa sequentur
 Diductique fretis alio sub sidere reges.

290

Otia solus agam? proenl hunc arcete furorem,
 O superi, motura Dahas ut elade Getasque
 Securo me Roma cadat. Ceu morte parentem
 Natorum orbatum longum producere funus
 Ad tumulos iubet ipse dolor, iuvat ignibus atris
 Inseruisse manus constructoque aggere bñsti

295

300

Ipsum atras tenuisse faces: non ante revellar,
 Exanimem quam te complectar, Roma, tuumque
 Nomen, libertas, et inanem prosequar umbram.
 Sic eat: inmites Romana piacula divi
 Plena ferant, nullo fraudemus sanguine bellum. 305
 O utinam caelique deis Erebique liceret
 Hoe caput in eunctas damnatum exponere poenas!
 Devotum hostiles Decimum pressere catervae:
 Me geminae figant acies, me barbara telis
 Rheni turba petat, eunctis ego pervius hastis 310
 Excipiam medius totius vulnera belli.
 Hic redimat sanguis populos, hac caede luatur,
 Quidquid Romani meruerunt pendere mores.
 Ad inga cur faciles populi, cur sacra volentes
 Regna pati pereunt? me solum invadite ferro, 315
 Me frustra leges et inania iura tuentem.
 Hic dabit, hie paeem ingulus finemque malorum
 Gentibus Hesperiis; post me regnare volenti
 Non opus est bello. Quin publica signa ducemque
 Pompeium sequimur; nec, si fortuna favebit, 320
 Hunc quoque totius sibi ius promittere mundi
 Non bene compertum est. Ideo me milite vincat,
 Ne sibi se viciisse putet.' Sie fatur, et acris
 Irarum movit stimulos iuvenisque calorem
 Excitat in nimios belli civilis amores. 325

Book V., 237-373: The mutiny in Caesar's army.

Interea domitis Caesar remeabat Hiberis
 Victrees aquilas alium latus in orbem,
 Cum prope fatorum tantos per prospera cursus
 Avertere dei. Nullo nam Marte subactus 240
 Intra castrorum timuit tentoria ductor
 Perdere successus scelerum, eum paene fideles
 Per tot bella manus satiatae sanguine tandem
 Destitnere ducem, seu maesto classica paulum
 Intermissa sono claususque et frigidus ensis 245

Expulerat belli furias, seu, praemia miles
 Dum maiora petit, damnat causamque ducemque
 Et scelere imbutos etiamnunc venditat ensis.
 Haud magis expertus discriminare Caesar in ullo est,
 Quam non e stabili, tremulo sed culmine cuncta 250
 Despiceret staretque super titubantia fultus.
 Tot raptis truncus manibus gladioque relictus
 Paene suo, qui tot gentis in bella trahebat,
 Scit non esse ducis strictos, sed militis, ensis.
 Non pavidum iam murmur erat, nec pectore tecto 255
 Ira latens; nam quae dubias constringere mentis
 Causa solet, dum quisque pavet quibus ipse timori est,
 Seque putat solum regnorum iniusta gravari,
 Haud retinet. Quippe ipsa metus exsolverat andax
 Turba suos: quidquid multis peccatur, inultum est. 260
 Effudere minas: ‘Liceat discedere, Caesar,
 A rabie scelerum. Quaeris terraque marique
 His ferrum iugulis, animasque effundere vilis
 Quolibet hoste paras. Partem tibi Gallia nostri
 Eripuit, partem duris Hispania bellis, 265
 Pars iacet Hesperia, totoque exercitus orbe
 Te vincente perit. Terris fudisse cruorem
 Quid iuvat aretois Rhodano Rhenoque subactis?
 Tot mihi pro bellis bellum civile dedisti.
 Cepimus expulso patriae cum tecta senatu, 270
 Quos hominum vel quos lieuit spoliare deorum?
 Imus in omne nefas manibus ferroque nocentes,
 Paupertate pii. Finis quis quaeritur armis?
 Quid satis est, si Roma parum est? iam respice canos,
 Invalidasque manus et inanis cerne lacertos. 275
 Vsus abit vitae, bellis consumpsimus aevum.
 Ad mortem dimitte senes. Anne improba vota:
 Non duro liceat morientia caespite membra
 Ponere, non anima galeam fugiente ferire
 Atque oculos morti clausuram quaerere dextram, 280
 Coniugis inlabi laerimis, unique paratum
 Scire rogum. Liceat morbis finire senectam;
 Sit praeter gladios aliquod sub Caesare fatum.

Quid velut ignaros, ad quae portenta paremur,
 Spe rapis? usque adeo soli civilibus armis
 Nescimus cuius sceleris sit maxima merces?
 Nil actum est bellis, si nondum comperit istas
 Omnia posse manus. Nec fas nec vineula iuris
 Hoc audere vetant. Rheni mihi Caesar in undis
 Dux erat, hic socius. Facinus quos inquinat, aequat. 285
 Adde, quod ingrato meritorum indice virtus
 Nostra perit: quidquid gerimus, fortuna vocatur.
 Nos fatum sciatis esse suum. Licet omne deorum
 Obsequium spares, irato milite, Caesar,
 Pax erit.' Haec fatus totis discurrere castris
 Cooperat infestoque ducem deposcere vultu.
 Sic eat, o superi, quando pietasque fidesque
 Destituunt moresque malos sperare relictum est;
 Finem civili faciat discordia bello.

Quem non ille ducem potuit terrere tumultus!
 Fata sed in praeeeps solitus demittere Caesar
 Fortunamque suam per summa pericula gaudens
 Exercere, venit nec, dum desaeviat ira,
 Expectat; medios properat temptare furores.
 Non illis urbis spoliandaque templa negasset
 Tarpeiamque Iovis sedem matresque senatus 305
 Passurasque infanda nurus. Vult omnia certe
 A se saeva peti, vult praemia Martis amari,
 Militis indomiti tantum mens sana timetur.
 Non pudet, heu, Caesar, soli tibi bella placere
 Iam manibus damnata suis? hos ante pigebit
 Sanguinis? his ferri grave ius erit? ipse per omne
 Fasque nefasque rues? lassare et disce sine armis
 Posse pati, liceat scelerum tibi ponere finem.
 Saeve quid insequeris? quid iam nolentibus instas?
 Bellum te civile fugit. Stetit aggere fulti
 Caespitis intrepidus vultu mernuitque timeri
 Non metuens atque haec ira dictante profatur:
 'Qui modo in absentia vultu dextraque furebas.
 Miles, habes nudum promptumque ad vulnera pectus. 320
 Hic fuge, si belli finis placet, ense relicto.'

- Detegit imbellis animas nil fortiter ansa
 Seditio tantumque fugam meditata iuventus
 Ac ducis invicti rebus lassata secundis.
 Vadite meque meis ad bella relinquite fati. 325
- Invenient haec arma manus, vobisque repulsis
 Tot reddet fortuna viros, quot tela vacabunt.
 Anne fugam Magni tanta cum classe secuntur
 Hesperiae gentes, nobis victoria turbam
 Non dabit, impulsi tantum quae praemia belli 330
 Auferat et vestri raptam mercede laboris
 Lauriferos nullo comitetur vulnere currus?
 Vos despecta, senes, exhaustaque sanguine turba
 Cernetis nostros iam plebs Romana triumphos.
 Caesaris an cursus vestrae sentire putatis 335
- Damnum posse fugae? veluti si cuncta minentur
 Flumina quos miscent pelago subducere fontis,
 Non magis ablatis umquam descenderit aequor,
 Quam nunc crescit, aquis. An vos momenta putatis
 Villa dedisse mihi? numquam sic cura deorum 340
- Se premet, ut vestrae morti vestraeque saluti
 Fata vident; procerum motus haec cuncta secuntur:
 Humanum paucis vivit genus. Orbis Hiberi
 Horror et arctoi nostro sub nomine miles,
 Pompeio certe fugeres duce. Fortis in armis 345
- Caesareis Labienus erat, nunc transfuga vilis
 Cum duce praelato terras atque aequora lustrat.
 Nec melior mihi vestra fides, si bella nec hoste
 Nec duce me geritis. Quisquis mea signa relinquens
 Non Pompeianis tradet sua partibus arma, 350
- Hic numquam vult esse meus. Sunt ista profecto
 Curiae castra deis, qui me committere tantis
 Non nisi mutato voluerunt milite bellis.
 Heu, quantum fortuna umeris iam pondere fessis
 Amolitur onus! sperantis omnia dextras 355
- Exarmare datur quibus hic non sufficit orbis.
 Iam certe mihi bella geram; discedite castris,
 Tradite nostra viris ignavi signa Quirites.
 At paucos, quibus haec rabies auctoribus arsit,

Non Caesar, sed poena tenet. Procumbite terra,
Infidumque caput feriendaque tendite colla. 360
Et tu, quo solo stabunt iam robore castra,
Tiro rudis, specta poenas et disce ferire,
Disce mori.' Tremuit saeva sub voce minantis
Vulgus iners unumque caput tam magna iuventus 365
Privatum factura timet, velut ensibus ipsis
Imperet invito moturus milite ferrum.
Ipse pavet, ne tela sibi dextraeque negentur
Ad scelus hoc, Caesar: vicit patientia saevi
Spem ducis et iugulos, non tantum praestitit ensis. 370
Nil magis adsuetas sceleri quam perdere mentis
Atque perire tenet. Tam diri foederis ictu
Parta quies, poenaque redit placata iuventus.

Book VII., 1-329: The eve of the battle of Pharsalia.

Segnior Oceano quam lex aeterna vocabat
Luctificus Titan numquam magis aethera contra
Egit equos cursumque polo rapiente retorsit
Defectusque pati voluit raptaeque labores
Lucis et adtraxit nubis, non pabula flammis, 5
Sed ne Thessalico purus luceret in orbe.

At nox felicis Magno pars ultima vitae
Sollicitos vana decepit imagine somnos.
Nam Pompeiani visus sibi sede theatri
Innumeram effigiem Romanae cernere plebis 10
Ardtollique suum laetis ad sidera nomen
Vocibus et plausu cuneos certare sonantes;
Qualis erat populi facies clamorque faventis,
Olim cum iuvenis primique aetate triumphi
Post domitas gentis quas torrens ambit Hiberus, 15
Et quaecumque fugax Sertorins impulit arma,
Vespere pacato, pura venerabilis aequa,
Quam currus ornante toga, plaudente senatu,
Sedit adhuc Romanus eques: seu fine bonorum
Anxia venturis ad tempora laeta refugit, 20

Sive per ambages solitas contraria visis
 Vaticinata quies magni tulit omina planetus,
 Seu vetito patrias ultra tibi cernere sedes
 Sic Romam fortuna dedit. Ne rumpite somnos, 25
 Castrorum vigiles, nullas tuba verberet auris.
 Crastina dira quies et imagine maesta dinrna
 Vndique funestas acies feret, undique bellum.
 Vnde paris somnos populis noctemque beatam?
 O felix, si te vel sic tua Roma videret.
 Donassent utinam superi patriaeque tibique 30
 Vnum, Magne, diem, quo fati certus uterque
 Extremum tanti fructum raperetis amoris.
 Tu velut Ausouia vadis moriturus in urbe,
 Illa rati semper de te sibi conscia voti
 Hoc seclus haud umquam fatis haerere putavit, 35
 Sic se dilecti tumulum quoque perdere Magni.
 Te mixto flesset luctu iuvenisque senexque
 Iniussusque puer; lacerasset crine soluto
 Pectora femineum, ceu Bruti funere, vulgus.
 Nunc quoque tela licet paveant victoris iniqui, 40
 Nuntiet ipse licet Caesar tua funera, flebunt,
 Sed dum tura ferunt, dum laurea serta Tonanti.
 O miseri quorum gemitus edere dolorem,
 Qui te non pleno pariter planxere theatro!
 Vicerat astra iubar, cum mixto murmure turba 45
 Castrorum fremuit fatisque trahentibus orbem
 Signa petit pugnae. Miseri pars maxima vulgi
 Non totum visura diem tentoria circum
 Ipsa ducis queritur magnoque aeeensa tumultu
 Mortis vicinae properantis admovet horas. 50
 Dira subit rabies; sua quisque ac publica fata
 Praecipitare cupit; segnis pavidusque vocatur
 Ae nimium patiens socii Pompeius et orbis
 Indulgens regno qui tot simul undique gentis
 Iuris habere sui vellet pacemque timeret. 55
 Nec non et reges populique queruntur coi
 Bella trahi patriaque procul tellure teneri.
 Hoc placet, o superi, cum vobis vertere cuncta

Propositorum, nostris erroribus addere crimen.
 Cladibus inruimus nocituraque poseimus arma; 60
 In Pompeianis votum est Pharsalia castris.
 Cunctorum voces Romani maximus auctor
 Tullius eloquii, eniūs sub iure togaque
 Pacificas saevus tremuit Catilina securis,
 Pertulit iratus bellis, eum rostra forumque 65
 Optaret, passus tam longa silentia miles;
 Addidit invalidae robur facundia causae.

‘Hoc pro tot meritis solum te, Magne, precatur
 Vt se fortuna velis, proceresque tuorum
 Castrorum regesque tui cum supplice mundo 70
 Adfusi, vinci socerum patiare rogamus.
 Humanī generis tam longo tempore bellum
 Caesar erit? merito Pompeium vineere lente
 Gentibus indignum est a transcurrente subactis.
 Quo tibi fervor abit ant quo fiducia fati? 75
 De superis, ingrate, times causamque senatus
 Credere dis dubitas? ipsae tua signa revellent
 Prosilientque aieis: pudeat viciisse coactum.
 Si duee te inuso, si nobis bella geruntur,
 Sit iuris, quo cumque velint, concurrere campo. 80
 Quid mundi gladios a sanguine Caesaris arcet?
 Vibrant tela manus, vix signa morantia quisquam
 Expectat: propera, ne te tua classica linquant.
 Seire senatus avet, miles te, Magne, sequatur
 An comes.’ Ingemuit rector sensitque deorum 85
 Esse dolos et fata suae contraria menti.
 ‘Si placet hoc,’ inquit, ‘ennetis, si milite Magno,
 Non duee tempus eget, nil ultra fata morabor.
 Involvat populos una fortuna ruina,
 Sitque hominum magnae lux ista novissima parti. 90
 Testor, Roma, tamen, Magnum, quo emeta perirent,
 Accepisse diem. Potuit tibi vulnere nullo
 Stare labor belli; potui sine eaede subactum
 Captivumque dueem violatae tradere paci.
 Quis furor, o caeci, scelerum! civilia bella 95
 Gesturi metuunt, ne non cum sanguine vineant.

Abstulimus terras, exclusimus aeque totum,
 Ad praematuras segetum ieuna rapinas
 Agmina compulimus votumque effecimus hosti,
 Vt mallet sterni gladiis mortemque suorum 100
 Permisere meis. Belli pars magna peracta est
 His quibus effectum est, ne pugnam tiro paveret:
 Si modo virtutis stimulis iraeque calore
 Signa petunt. Multos in summa pericula misit
 Venturi timor ipse mali. Fortissimus ille est 105
 Qui promptus metuenda pati, si comminus instent
 Et differre potest. Placet haec tam prospera rerum
 Tradere fortunae, gladio permettere mundi
 Diserimen; pugnare ducem quam vincere malunt.
 Res mihi Romanas dederas, Fortuna, regendas: 110
 Accipe maiores et caeco in Marte tuere.
 Pompei nec crimen erit nec gloria bellum.
 Vincis apud superos votis me, Caesar, iniquis:
 Pugnatur. Quantum seclerum quantumque malorum
 In populos lux ista feret! quot regna iacebunt! 115
 Sanguine Romano quam turbidus ibit Enipens!
 Prima velim caput hoc funesti lancea belli,
 Si sine momento rerum partisque ruina
 Casurum est, feriat; neque enim victoria Magno
 Laetior. Ant populis invisum hac clade peracta, 120
 Aut hodie Pompeius erit miserabile nomen.
 Omne malum victi quod sors feret ultima rerum,
 Omne nefas victoris erit.' Sie fatur et arma
 Permittit populis frenosque furentibus ira
 Laxat et ut victus violento navita coro 125
 Dat regimen ventis, ignavumque arte relicta
 Puppis onus trahitur. Trepidus confusa tumultu
 Castra fremunt, animique tristes sua pectora pulsant
 Ictibus incertis. Multorum pallor in ore
 Mortis ventura est faciesque simillima fato. 130
 Advenisse diem qui fatum rebus in aevum
 Conderet humanis, et quaeri, Roma quid esset,
 Illo Marte palam est. Sua quisque pericula nescit
 Adtonitus maiore metu. Quis littora ponto

Obruta, quis summis cernens in montibus aequor 135
 Aetheraque in terras deiecto sole cadentem,
 Tot rerum finem, timeat sibi? non vacat ullos
 Pro se ferre metus: urbi Magnoque timetur.
 Nec gladiis habuere fidem, nisi cautibus asper
 Exarsit mucro; tunc omnis lancea saxo 140
 Conrigitur, tendunt nervis melioribus arcus,
 Cura fuit lectis pharetras implere sagittis.
 Anget eques stimulos frenorumque aptat habenas.
 Si liceat superis hominum conferre labores,
 Non aliter Phlegra rabidos tollente Gigantas 145
 Martius incaluit Sieulis incedibus ensis,
 Et rubuit flammis iterum Neptunia cuspis,
 Spiculaque extenso Paean Pythone recoxit,
 Pallas Gorgoneos diffudit in Aegida crinis,
 Palleneae Iovi mutavit fulmina Cyclops. 150

Non tamen abstinuit venturos prodere casus
 Per varias Fortuna notas. Nam Thessala rura
 Cum peterent, totus venientibus obstitit aether
 [Inque oculis hominum fregerunt fulmina nubes]
 Adversaque faces inmensoque igne columnas 155
 Et trabibus mixtis avidos typhonas aquarum
 Detulit atque oculos ingestu fulgere clausit;
 Excussit cristas galeis capulosque solutis
 Perfudit gladiis creptaque pila liquavit,
 Aetherioque nocens fumavit sulphure ferrum. 160
 Nec non innunero cooperta examine signa
 Vixque revolsa solo maiori pondere pessum
 Signiferi mersere caput rorantia fletu,
 Vsque ad Thessalam Romana et publica signa.
 Admotus superis discussa fugit ab ara 165
 Taurus et Emathios praeceps se iecit in agros,
 Nullaque funestis inventa est victima sacris.

At tu, quos scelerum superos, quas rite vocasti
 Eumenidas, Caesar? Stygii quae numina regni?
 Infernumque nefas et mersos nocte furores,
 Impia tam saeve gesturus bella litasti?
 Iam (dubium, monstrisne deum nimione pavori 170

Crediderint) multis concurrere visus Olympo
 Pindus et abruptis mergi convallibus Haemus,
 Edere nocturnas belli Pharsalia voces,
 Ire per Ossaeam rapidus Boebeida sanguis;
 Inque vicem vultus tenebris mirantur opertos
 Et pallere diem galeisque incumbere noctem
 Defunctosque ululare patres et sanguinis umbras
 Ante oculos volitare suos. De mentibus unum
 Hoc solamen erat, quod voti turba nefandi
 Conscia quae patrum iugulos, quae pectora fratrum
 Sperabat, gaudet monstris mentisque tumultu
 Atque omen scelerum subitos putat esse furores.

Quid mirum, populos quos lux extrema manebat
 Lymphato trepidasse metu, praesaga malorum
 Si data mens homini est? Tyriis qui Gadibus hospes
 Adiacet Armeniumque bibit Romanus Araxen,
 Sub quocumque die, quocumque est sidere mundi,
 Maeret et ignorat causas animumque dolentem
 Conripit, Emathiis quid perdat nescius arvis.

Euganeo, si vera fides memorantibus, augur
 Colle sedens, Aponus terris ubi fumifer exit
 Atque Antenorei dispergitur unda Timavi,
 'Venit summa dies, geritur res maxima,' dixit,
 'Impia concurrunt Pompei et Caesaris arma.'
 Seu tonitus ac tela Iovis praesaga notavit,
 Aethera seu totum discordi obsistere caelo
 Perspexitque polos, seu numen in aethere maestum
 Solis in obscuro pugnam pallore notavit.

Dissimilem certe cunctis quos explicat egit
 Thessalicum natura diem; si cuncta perito
 Augure mens hominum caeli nova signa notasset,
 Spectari toto potuit Pharsalia mundo.

O summos hominum quorum fortuna per orbem
 Signa dedit, quorum fatis caelum omne vacavit!
 Haec et apud seras gentis populosque nepotum,
 Sive sua tantum venient in saecula fama,
 Sive aliquid magnis nostri quoque cura laboris
 Nominibus prodesse potest, cum bella legentur,

175

180

185

190

195

200

205

210

Spesque metusque simul perituraque vota movebunt,
Ad tonitruum omnes veluti venientia fata,
Non transmissa, legent et adhuc tibi, Magne, favebunt.

Miles ut adverso Phoebi radiatus ab ictu
Descendens totos perfudit lumine collis, 215
Non temere inmissus campis stetit ordine certo,
Infelix acies. *Cornus* tibi cura sinistri,
Lentule, cum prima quae tum fuit optima bello
Et quarta legione datur. Tibi, numine pugnax
Adverso Domiti, dextri frons tradita Martis; 220
At medii robur belli fortissima densant
Agmina quae Cilicum terris deducta tenebat
Scipio, miles in hoc, Libyco dux primus in orbe.
At iuxta fluvios et stagna undantis Enipei
Cappadocum montana cohors at largus habenae 225
Ponticus ibat eques. Sicci sed plurima campi
Tetrarchae regesque tenent magnique tyranni
Atque omnis Latium quae servit purpura ferro.
Illuc et Libye Numidas et Creta Cydonas
Misit: Ityreis cursus fuit inde sagittis, 230
Inde truces Galli solitum prodistis in hostem;
Ilic pugnaces commovit Hiberia eactras.
Eripe victori gentis et sanguine mundi
Fuso, Magne, semel totos consume triumphos.

Illo forte die Caesar statione relictam 235
Ad segetum raptus moturus signa, repente
Conspicit in planos hostem descendere campos
Oblatumque videt votis sibi mille petitum
Tempus, in extremos quo mitteret omnia casus.
Aeger quippe morae flagransque cupidine regni 240
Cooperat exiguo tractu civilia bella
Vt lentum dammare nefas. Diserimina postquam
Adventare duecum supremaque proelia vidit,
Casuram et fati sensit nutare ruinam:
Illa quoque in ferrum rabies promptissima paulum 245
Languit, et casus audax spondere secundos
Mens stetit in dubio quam nec sua fata timere
Nec Magni sperare sinunt. Formidine mersa

- Prosilit: hortando melior fiducia vulgo.
 'O domitor mundi, rerum fortuna mearum,
 Miles, adest totiens optatae copia pugnae. 250
 Nil opus est votis, iam fatum accersite ferro.
 In manibus vestris, quantus sit Caesar, habetis.
 Haec est illa dies, mihi quam Rubiconis ad undas
 Promissam memini enius spe movimus arma, 255
 In quam distulimus vetitos remeare triumphos.
 [Haec eadem est, hodie quae pignora quaeque penates
 Reddat et emerito faciat vos Marte colonos.]
 Haec fato quae teste probet, quis iustius arma
 Sumpserit, haec aeies victum factura nocentem est. 260
 Si pro me patriam ferro flammisque petistis,
 Nunc pugnate truces gladiosque exsolvit culpa.
 Nulla manus belli mutato iudice pura est.
 Non mihi res agitur, sed vos, ut libera sitis
 Turba, precor, gentis ut ius habeatis in omnis. 265
 Ipse ego privatae cupidus me reddere vitae
 Plebeiaque toga modicum componere civem,
 Omnia dum vobis liceant, nihil esse recuso.
 Invidia regnate mea. Nec sanguine multo
 Spem mundi petitis: Grais delecta iuventus 270
 Gymnasiis aderit studioque ignava palaestrae
 Et vix arna ferens aut mixtae dissona turbae
 Barbaries, non illa tubas, non agmine moto
 Clamorem latura suum. Civilia paucae
 Bella manns facient; pngnae pars magna levabit
 His orbem populis Romanumque obteret hostem. 275
 Ite per ignavas gentis famosaque regna
 Et primo ferri motu prosternite mundum,
 Sitque palam quas tot duxit Pompeius in urbem
 Curribus, unius gentis non esse triumphi. 280
 Armeniosne movet, Romana potentia cuius
 Sit ducis? aut emptum minimo vult sanguine quisquam
 Barbarus Hesperiis Magnum paeponere rebus?
 Romanos odere omnis dominosque gravantur,
 Quos novere, magis. Sed me fortuna meorum 285
 Commisit manibus quarum me Gallia testem

Tot fecit bellis. Cuius non militis ensem
 Agnoscam? caelumque tremens cum lancea transit,
 Dicere non fallar, quo sit vibrata lacerto.
 Quod si signa ducem numquam fallentia vestrum 290
 Conspicio faciesque truees oculosque minaces:
 Vicitis. Videor fluvios spectare crux
 Calcatoresque simul reges sparsumque senatus
 Corpus et iu mensa populos in caede natantis.
 Sed mea fata moror qui vos in tela furentis 295
 Vocibus his teneo. Veniam date bella trahenti:
 Spe trepidi: hand umquam vidi tam magna datus
 Tam prope me superos; camporum limite parvo
 Absamus a votis. Ego sum, cui Marte peracto,
 Quae populi regesque tenent, donare licebit. 300
 Quone poli motu, quo caeli sidere verso
 Thessalicae tantum, superi, permittitis orae?
 Aut merces hodie bellorum aut poena paratur.
 Caesareas spectate crucees, spectate catenas
 Et caput hoc positum rostris effusaque membra 305
 Septorumque nefas et clausi proelia Campi.
 Cum duee Sullano gerimus civilia bella.
 Vestri cura movet; nam me secura manebit
 Sors quaesita manu: fodientem viscera cernet
 Me mea qui nondum victo respexerit hoste. 310
 Di quorum curas abduxit ab aethere tellus
 Romanusque labor, vincat, quicumque necesse
 Non putat in victos saevum destringere ferrum
 Quique suos civis, quod signa adversa tulerunt,
 Non credit fecisse nefas. Pompeius in arto 315
 Agmina vestra loco vetita virtute moveri
 Cum tenuit, quanto satiavit sanguine ferrum!
 Vos tamen hoc oro, iuvenes, ne caedere quisquam
 Hostis terga velit: eivis qui fugerit esto.
 Sed dum tela micant, non vos pietatis imago 320
 Villa nec adversa conspecti fronte parentes
 Conmoveant; vultus gladio turbate verendos.
 Sive quis infesto cognata in pectora ferro
 Ibit, seu nullum violarit vulnere pignus,

Ignoti iugulum tamquam scelus imputet hostis. 325
 Sternite iam vallum fossasque implete ruina,
 Exeat ut plenis acies non sparsa maniplis.
 Parcite ne castris: vallo tendetis in illo,
 Vnde acies peritura venit.'

Book VIII., 472-711: The assassination of Pompey in Egypt.

Iam rapido speculator eques per littora cursu
 Hospitis adventu pavidam compleverat aulam.
 Consilii vix tempus erat; tamen omnia monstra
 Pellaeae coiere domus quos inter Acoreus 475
 Iam placidus senio fractisque modestior annis
 (Hunc genuit custos Nili crescentis in arva
 Memphis vana sacris; illo cultore deorum
 Lustra suae Phoebes non unus vixerat Apis)
 Consilii vox prima fuit meritumque fidemque 480
 Sacraque defuncti iactavit pignora patris.
 Sed melior suadere malis et nosse tyrannos
 Ausus Pompeium leto dammare Pothinus,
 'Ius et fas multos faciunt, Ptolemace, nocentis;
 Dat poenas laudata Fides, cum sustinet,' inquit, 485
 'Quos Fortuna premit. Fatis accede deisque
 Et cole felices, miseros fuge. Sidera terra
 Ut distant et flamma mari, sic utile recto.
 Sceptrorum vis tota perit, si pendere iusta
 Incipit, evertitque arces respectus honesti. 49
 Libertas scelerum est quae regna invisa tuetur
 Sublatusque modus gladiis. Facere omnia saeve
 Non impune licet, nisi cum facis. Exeat aula
 Qui vult esse pius. Virtus et summa potestas
 Non coeunt; semper metuet quem saeva pudebunt. 495
 Non impune tuos Magnus contempserit annos
 Qui te nec victos arcere a littore nostro
 Posse putat. Neu nos sceptris privaverit hospes,
 Pignora sunt propiora tibi: Nilumque Pharumque,

- Si regnare piget, damnatae redde sorori. 500
 Aegyptum certe Latiis tueamur ab armis.
 Quidquid non fuerit Magni, dum bella geruntur,
 Nec victoris erit. Toto iam pulsus ab orbe,
 Postquam nulla manet rerum fiducia, quaerit,
 Cum qua gente cadat. Rapitur civilibus umbris
 Nec socii tantum arma fugit: fugit ora senatus 505
 Cuius Thessalicas saturat pars magna volueres
 Et metuit gentis quas uno in sanguine mixtas
 Deseruit, regesque timet quorum omnia mersit,
 Thessaliaeque reus nulla tellure receptus
 Sollicitat nostrum quem nondum perdidit orbem. 510
 Iustior in Magnum nobis, Ptolemaee, querellae
 Causa data est. Quid sepositam semperque quietam
 Crimine bellorum maculas Pharon arvaque nostra
 Victor suspecta facis? cur sola cadenti
 Haec placuit tellus in quam Pharsalica fata 515
 Conferres poenasque tuas? iam crimen habemus
 Purgandum gladio, quod nobis sceptrta senatus
 Te suadente dedit. Votis tua fovimus arma.
 Hoc ferrum, quod fata iubent proferre, paravi
 Non tibi, sed victo; feriam tua viscera, Magne, 520
 Malueram socii: rapimur, quo euneta feruntur.
 Tene mihi dubitas, an sit violare necesse,
 Cum liceat? quae te nostri fiducia regni
 Huic agit, infelix? populum non cernis inermem
 Arvaque vix refugo fodientem mollia Nilo? 525
 Metiri sua regna decet virisque fateri.
 Tu, Ptolemaee, potes Magni fuliere ruinam
 Sib qua Roma iacet? bustum cineresque movere
 Thessalicos audes bellumque in regna vocare?
 Ante aciem Emathiam nullis accessimus armis: 530
 Pompei nunc eastra placent quae deserit orbis?
 Nunc victoris opes et cognita fata lacesis?
 Adversis non desse deceat, sed laeta secutos;
 Nulla fides umquam miseros elegit amicos.
 Adsensere omnes secleri. Laetatur honore 535
 Rex puer insueto, quod iam sibi tanta iubere

Permittant famuli. Sceleri delectus Achillas,
 Perfida qua tellus Casiis excurrit arenis
 Et vada testantur iunctas Aegyptia Syrtis, 540
 Exiguam sociis monstri gladiisque carinam
 Instructi. O superi, Nilusne et barbara Memphis
 Et Pelusiaci tam mollis turba Canopi
 Hos animos! sic fata premunt civilia mundum?
 Sic Romana iacent? ullusne in cladibus istis 545
 Est locus Aegypto, Phariusque admittitur ensis?
 Hanc certe servate fidem, civilia bella:
 Cognatas praestate manus externaque monstra
 Pellite, si meruit tam claro nomine Magnus
 Caesaris esse nefas. Tanti, Ptolemaee, ruinam 550
 Nominis haud metuis? caeloque tonante profanas
 Inseruisse manus, impure ae semivir, audes?
 Non domitor mundi nec ter Capitolia currū
 Invectus regumque potens vindexque senatus
 Victorisque gener: Phario satis esse tyranno 555
 Quod poterat, Romanus erat. Quid viscera nostra
 Scrutaris gladio? nescis, puer improbe, nescis,
 Quo tua sit fortuna loco; iam iure sine ullo
 Nili sceptra tenes; eecidit civilibus armis
 Qui tibi regna dedit. Iam vento vela negarat 560
 Magnus et auxilio remorum infanda petebat
 Littora; quem contra non longa vecta biremi
 Adpulerat scelerata manus Magnoque patere
 Fingens regna Phari celsae de puppe carinae
 In parvam inbet ire ratem littusque malignum 565
 Incusat bimaremque vadis frangentibus aestum
 Qui vetet externas terris adverte re classis.
 Quod nisi fatorum leges intentaque iussu
 Ordinis aeterni miserae vicinia mortis
 Damnatum leto traherent ad littora Magnum, 570
 Non ulli comitum sceleris praesagia derant:
 Quippe fides si pura forct, si regia Magno,
 Seeptrorum auctori, vera pietate pateret,
 Venturum tota Pharium cum classe tyrannum.
 Sed cedit fatis sociosque relinquere iussus 575

Obsequitur, letumque iuvat praeferre timori.
 Ibat in hostilem praeceps Cornelia puppim
 Hoc magis impatiens egresso desse marito,
 Quod metuit cladis. ‘Remane, temeraria coniunx,
 Et tu, nate, precor, longeque a littore casus 580
 Expectate meos et in hac cervice tyranni
 Explorate fidem.’ Dixit; sed surda vetanti
 Tendebat geminas amens Cornelia palmas:
 ‘Quo sine me crudelis abis? iterumne relinquor
 Thessalicis submota malis? numquam omne laeto 585
 Distrahimur miseri. Poteras non flectere puppim,
 Cum fugeres, alio latebrisque relinquere Lesbi,
 Omnibus a terris si nos arcere parabas?
 An tantum in fluctus placebo comes?’ haec ubi frustra
 Effudit, prima pendet tamen anxia puppe 590
 Adtonitoque metu nec quoquam avertere visus
 Nec Magnum spectare potest. Stetit anxia classis
 Ad ducis eventum metuens non arma nefasque,
 Sed ne submissis precibus Pompeius adoret
 Sceptra sua donata manu. Transire parantem 595
 Romanus Pharia miles de puppe salutat
 Septimius qui (pro superum pudor!) arma satelles
 Regia gestabat posito deformia pilo,
 Inmanis, violentus, atrox nullaque ferarum
 Mitior in caedis. Quis non, Fortuna, putasset 600
 Parcere te populis, quod bello haec dextra vacaret,
 Thessaliaque procul tam noxia tela fugasses?
 Disponis gladios, ne quo non fiat in orbe,
 Heu, facinus civile tibi. Victoribus ipsis
 Dedeceus et numquam superum caritura pudore 605
 Fabula: Romanus regi sic paruit ensis.
 Pellaeusque puer gladio tibi colla recidit,
 Magne, tuo. Qua posteritas in saecula mittet
 Septimium famam? scelus hoc quo nomine dicent
 Qui Bruti dixere nefas? Iam venerat horae 610
 Terminus extremae. Phariamque ablatas in alum
 Perdiderat iam iura sui. Tum stringere ferrum
 Regia monstra parant. Vt vidit eominus ensis,

- Involvit vultus atque indignatus apertum
 Fortunae praebere caput tunc lumina pressit 615
 Continuitque animam, ne quas effundere voces
 Velle et aeternam fletu conrumpere famam.
 Sed postquam mucrone latus funestus Achillas
 Perfodit, nullo gemitu consensit ad ictum
 Respexitque nefas servatque immobile corpus 620
 Seque probat moriens atque haec in pectore volvit:
 'Saecula Romanos numquam tacitura labores
 Attendunt, aevumque sequens speculatur ab omni
 Orbe ratem Phariamque fidem: nunc consule famae.
 Fata tibi longae fluxerunt prospera vitae; 625
 Ignorant populi, si non in morte probaris,
 An scieris adversa pati. Ne cede pudori
 Auctoremque dole fati: quaecumque feriris,
 Crede manum socii. Spargant lacerentque licetbit,
 Sum tamen, o superi, felix, nullique potestas 630
 Hoc auferre deo. Mutantur prospera vita:
 Non fit morte miser. Videt hanc Cornelia caedem
 Pompeiusque meus. Tanto patientius, oro,
 Clude, dolor, gemitus; natus coniunxque peremptum,
 Si mirantur, amant.' Talis custodia Magno 635
 Mentis erat, ius hoc animi morientis habebat.
- At non tam patiens Cornelia cernere saevum,
 Quam perferre, nefas miserandis aethera complet
 Vocibus: 'O coniunx, ego te seelerata percmi.
 Letiferae tibi causa morae fuit avia Lesbos, 640
 Et prior in Nili pervenit littora Caesar;
 Nam cui ius alii sceleris? sed quisquis in istud
 A superis innuisse caput vel Caesaris irae
 Vel tibi prospiciens, nescis, crudelis, ubi ipsa
 Viscera sunt Magni; properas atque ingeris ictus, 645
 Qua votum est victo. Poenas non morte minores
 Pendat et ante meum videat caput. Haud ego culpa
 Libera bellorum quae matrum sola per undas
 Et per castra comes nullis absterrita fatis
 Victum, quod reges etiam timuere, reeipi. 650
 Hoc merui, coniunx, in tuta puppe relinqu?

Perfide, parcebas? te fata extrema petente
 Vita digna fui? moriar, nec munere regis.
 Aut mihi praecipitem, nautae, permittite saltum,
 Aut laqueum collo tortosque aptare rudentis,
 Aut aliquis Magno dignus comes exigat ensem;
 Pompeio praestare potest, quod Caesaris armis
 Imputet. O saevi, properantem in fata tenetis?
 Vivis adhuc, coniunx, et iam Cornelia non est
 Iuris, Magne, sui: prohibent accersere mortem,
 Servor victori.' Sic fata interque suorum
 Lapsa manus rapitur trepida fugiente carina.

At Magni cum terga sonent et pectora ferro,
 Permansisse decus sacrae venerabile formae
 Iratamque deis faciem, nil ultima mortis
 Ex habitu vultuque viri mutasse fatentur.

Qui lacerum videre caput. Nam saevus in ipso
 Septimius secleris maius scelus invenit actu
 Ac retegit sacros scisso velamine vultus
 Semianimis Magni spirantiaque occupat ora
 Collaque in obliquo ponit languentia transtro.
 Tunc nervos venasque secat nodosaque frangit
 Ossa diu; nondum artis erat caput ense rotare.
 At postquam trunco cervix abscisa recessit,

Vindicat hoc Pharius dextra gestare satelles.

Degener atque operae miles Romane secundae,
 Pompei diro sacrum caput ense recidis,

Vt non ipse feras? o summi fata pudoris!

Impius ut Magnum nosset puer, illa verenda
 Regibus hirta coma et generosa fronte decora
 Caesaris compressa manu est, Pharioque veruto,
 Dum vivunt vultus atque os in murmura pulsant
 Singultus animae, dum lumina nuda rigescunt,
 Suffixum caput est, quo numquam bella iubente
 Pax fuit; hoc leges campumque et rostra movebat,

Hac facie Fortuna tibi Romana placebas.

Nec satis infando fuit hoc vidisse tyranno,
 Vult secleris superesse fidem. Tunc arte nefanda
 Submota est capiti tabes, raptoque cerebo

655

660

665

670

675

680

685

Adsiccata cutis, putrisque effluxit ab alto 690
 Vmor et infuso facies solidata veneno est.
 Vltima Lageae stirpis perituraque proles,
 Degener, incestae sceptris cessure sorori,
 Cum tibi sacrato Macedon servetur in antro
 Et regum cineres extracto monte quiescant, 695
 Cum Ptolemaeorum manis seriemque pudendam
 Pyramides claudant indignaque Mausolea,
 Littora Pompeium feriunt, truncusque vadosis
 Huc illuc iactatur aquis! adeone molesta
 Totum cura fuit socero servare cadaver? 700
 Hac fortuna fide Magni tam prospera fata
 Pertulit, hac illum summo de culmine rerum
 Morte petit cladisque omnis exegit in uno
 Saeva die quibus immunis tot praestitit annos,
 Pompeiusque fuit qui numquam mixta videret 705
 Laeta malis: felix nullo turbante deorum
 Et nullo pareente miser; semel impulit illum
 Dilata fortuna manu. Pulsatur arenis,
 Carpitur in scopulis hausto per vulnero fluetu,
 Ludibrium pelagi, nullaque manente figura 710
 Vna nota est Magno capitis iactura revulsi.

Book IX., 51–116: Cornelia's lamentations.

Nam postquam frustra precibus Cornelia nautas
 Privignique fugam tenuit, ne forte repulsus
 Littoribus Phariis remearet in aequora truncus,
 Ostenditque rogum non insti flamma sepulcri,
 ‘Ergo indigna fui,’ dixit, ‘Fortuna, marito 55
 Accendisse rogum gelidosque effusa per artus
 Incubuisse viro? laceros exurere crinis
 Membraque dispersi pelago componere Magni?
 Vulneribus eunctis largos infundere fletus?
 Ossibus et tepida vestis implere favilla, 60
 Quidquid ab extincto licuisset tollere busto,
 In templis sparsura deum? sine funeris ullo

Ardet honore rogus: manus hoc Aegyptia forsitan
 Obtulit officium grave manibus. O bene nudi
 Crassorum cineres! Pompeio contigit ignis 65
 Invidia maiore deum. Similisne malorum
 Sors mihi semper erit? numquam dare iusta licebit
 Coniugibus? numquam plenas plangemus ad urnas?
 Quid porro tumulis opus est aut ulla requiris
 Instrumenta, dolor? non toto in pectore portas, 70
 Impia, Pompeium? non imis haeret imago
 Visceribus? quaerat cineres victura superstes.
 Nunc tamen, hinc longe qui fulget luce maligna,
 Ignis adhuc aliquid Phario de littore surgens
 Ostendit mihi, Magne, tui; iam flamma resedit, 75
 Pompeiumque ferens vanescit solis ad ortus
 Fumus et invisi tendunt mihi carbasa venti.
 Non mihi nunc tellus, Pompeio si qua triumphos
 Vieta dedit, non alta terens Capitolia currus
 Gratiior; elapsus felix de pectore Magnus: 80
 Hunc volumus, quem Nilus habet, terraeque nocenti
 Non haerere queror; crimen commendat arenas.
 [Linquere, si qua fides, Pelusia littora nolo.]
 Tu pete bellorum easus et signa per orbem,
 Sexte, paterna move; namque haec mandata reliquit 85
 [Pompeius vobis in nostra condita cura]:
 “ Me cum fatalis leto damnaverit hora,
 Excipite, o nati, bellum civile, nec umquam,
 Dum terris aliquis nostra de stirpe manebit,
 Caesaribus regnare vacet. Vel sceptrum vel urbis 90
 Libertate sua validas impellite fama
 Nominis; has vobis partis, haec arma relinquo.
 Inveniet classis, quisquis Pompeius in undas
 Venerit et noster nullis non gentibus heres
 Bella dabit; tantum indomitos memoresque paterni 95
 Iuris habete animos. Vni parere decebit,
 Si faciet partis pro libertate, Catoni.”
 Exsolvi tibi, Magne, fidem, mandata peregi.
 Insidiae valuere tuae, deceptaque vixi,
 Ne mihi commissas auferrem perfida voces. 100

Iam nunc te per inane chaos, per Tartara, coniunx,
 Si sunt ulla, sequar: quam longo tradita leto,
 Incertum est: poenas animae vivacis ab ipsa
 Ante feram. Potuit cernens tua funera, Magne, 105
 Non fugere in mortem: planctu contusa peribit,
 Effluet in lacrimas, numquam veniemus ad ensis
 Aut laqueos aut praecipites per inania iactus.
 Turpe mori post te solo non posse dolore.'
 Sic ubi fata, caput ferali obduxit amictu
 Decrevitque pati tenebras puppisqne cavernis 110
 Delituit saevumque arte complexa dolorem
 Perfruitur lacrimis et amat pro coniuge luctum.
 Illam non flunctus stridensque rudentibus eurus
 Movit et exurgens ad summa pericula clamor,
 Votaque sollicitis faciens contraria nautis 115
 Composita in mortem iacuit favitque procellis.

Book IX., 117-214: Cato's eulogy of Pompey.

Prima ratem Cypros spumantibus accipit undis;
 Inde tenens pelagus, sed iam moderatior, eurus
 In Libycas egit sedes et castra Catonis.
 Tristis, ut in multo mens est praevisa timore, 120
 Adspexit patrios comites e littore Magnus
 Et fratrem; medias praeecepit tunc fertur in undas:
 'Dic, ubi sit, germane, parens; stat summa caputque
 Orbis an occidimus, Romanaque Magnus ad umbras
 Abstulit?' haec fatur; quem contra talia frater: 125
 'O felix quem sors alias dispersit in oras
 Quique nefas audis: oculos, germane, nocentis
 Spectato genitore fero. Non Caesaris armis
 Occubuit dignoque perit auctore ruinae:
 Rege sub impuro Nilotica rura tenente 130
 Hospitiis fretus superis et munere tanto
 In proavos cecidit donati victima regni.
 Vidi ego magnanimi lacerantes pectora patris
 Nec credens Pharium tantum potuisse tyrannum

- Littore Niliaco socerum iam stare putavi. 135
 Sed me nec sanguis nec tantum vulnera nostri
 Adfecere senis, quantum gestata per urbem
 Ora ducis quae transfixo sublimia pilo
 Vidimus; haec fama est oculis victoris iniqui
 Servari, scelerisque fidem quaesisse tyrannum. 140
 Nam corpus Phariaene canes avidaene volucres
 Distulerint, an furtivus quem vidimus ignis
 Solverit, ignoro. Quaecumque iniuria fati
 Abstulit hos artus, superis haec crimina dono;
 Servata de parte queror.' Cum taliq; Magnus 145
 Audisset, non in gemitus lacrimasque dolorem
 Effudit iustaue furens pietate profatur:
 'Praecipitate rates e sicco littore, nautae;
 Classis in adverscs erumpat remige ventos,
 Ite, duces, mecum; nusquam civilibus armis 150
 Tanta fuit merces, inhumatos condere manis,
 Sanguine semiviri Magnum satiare tyranni.
 Non ego Pellaeis arcis adytisque reiectum
 Corpus Alexandri pigra Mareotide mergam?
 Non mihi pyramidum tumulis evulsus Amasis 155
 Atque alii reges Nilo torrente natabunt?
 Omnia dent poenas nudo tibi, Magne, sepulera:
 Evolvam busto iam numen gentibus Isim
 Et teatum lino spargam per vulgus Osirim,
 Et sacer in Magni cineres mactabitur Apis, 160
 Suppositisque deis uram caput. Has mihi poenas
 Terra dabit: linquam vacuos cultoribus agros,
 Nec, Nilus cui crescat, erit, solusque tenebis
 Aegyptnm, genitor, populis superisque fugatis.'
 Dixerat et classem saevus rapiebat in undas; 165
 Sed Cato landatam iuvenis compescuit iram.
 Interea totis auditio funere Magni
 Littoribns sonuit percussus planetibus aether,
 Exemplaque carens et nulli cognitus aevo
 Luctus erat, mortem populos deflere potentis.
 Sed magis, ut visa est lacrimis exhausta solutas 170
 In vultus effusa comas Cornelias puppe

- Egrediens, rursus geminato verbere plangunt.
 Vt primum in sociae pervenit littora terrae,
 Conlegit vestis misericque insignia Magni 175
 Armaque et impressas auro, quas gesserat olim,
 Exuvias pietasque togas, velamina summo
 Ter conspecta Iovi, funestoque intulit igni.
 Ille fuit miserae Magni cinis. Accipit omnis
 Exemplum pietas et toto littore busta 180
 Surgunt Thessalicis reddentia manibus ignem.
 Sic, ubi depastis submittere grama campis
 Et renovare parans hibernas Apulus herbas
 Igne fovet terras, simul et Garganus et arva
 Vulturis et calidi lucent buceta Matini. 185
 Non tamen ad Magni pervenit gratius umbram,
 Omne quod in superos audet convicia vulgus
 Pompeiumque deis obicit quam pauca Catonis
 Verba, sed a pleno venientia pectore veri.
 ‘Civis obit,’ inquit, ‘multum maioribus impar 190
 Nosse modum iuris, sed in hoc tamen utilis aeo,
 Cui non ulla fuit iusti reverentia; salva
 Libertate potens et solus plebe parata
 Privatus servire sibi rectorque senatus,
 Sed regnantis, erat. Nil belli iure poposeit, 195
 Quaeque dari voluit, voluit sibi posse negari.
 Inmodicas possedit opes, sed pluza retentis
 Intulit. Invasit ferrum, sed ponere norat;
 Praetulit arma togae, sed pacem armatus amavit;
 Iuvit sumpta ducem, iuvit dimissa potestas. 200
 Casta domus luxuque carens corruptaque numquam
 Fortuna domini. Clarum et venerabile nomen
 Gentibus et multum nostrae quod proderat urbi.
 Olim vera fides Sulla Marioque receptis
 Libertatis obit: Pompeio rebus adempto 205
 Nune et fieta perit. Non iam regnare pudebit,
 Nec color imperii nec frons erit ulla senatus.
 O felix cui summa dies fuit obvia victo
 Et cui quaerendos Pharium scelus obtulit ensis!
 Forsitan in soceri potuisses vivere regno. 210

Seire mori sors prima viris, sed proxima cogi.
Et mihi, si fatis aliena in iura venimus,
Fac talem, Fortuna, Iubam; non deprecor hosti
Servari, dum me servet cervice recisa.'

CALPVRNIVS—NEMESIANVS

IT was not till 1854 that the eleven bucolic poems which had up to that time been attributed to one Calpurnius Siculus, of uncertain date, were shown by M. Haupt, in a famous dissertation, to be made up of two sets of eclogues, the first seven only belonging to Calpurnius, while the remaining four were the work of Nemesianus.

This separation was based partly upon the testimony of several MSS., partly on the observation that the two groups of poems were widely different in metrical and prosodical usage, those of Calpurnius being rigidly exact and closely modelled upon the Eclogues of Vergil. The last four are not only much less carefully constructed, but they also exhibit palpable imitations of Calpurnius and remarkable coincidences in certain stylistic features with the *Cynegetica* of Nemesianus.

The date of Calpurnius was also convincingly determined by M. Haupt, numerous allusions in the seven eclogues clearly pointing to the early years of Nero's reign, while Nemesianus, if he be identical—as is all but certain—with the author of the poem on hunting, mentioned above, lived towards the close of the third century.

The first, fourth, and seventh eclogues of Calpurnius are more or less fulsome panegyrics of Nero, the shepherds serving merely as the mouthpiece of the poet's patriotic sentiments. The others are strictly bucolic. The second pictures the delight of a pastoral life, and ends with the praise of a maiden of whom the two interlocutors—a shepherd and a gardener—are enamoured. The third deals with a song which a lovesick but jilted shepherd composed to win back the affection of his sweetheart. The fifth is a kind of pastoral

catechism, in which Micon, an aged shepherd about to retire, hands over his flocks to young Caanthus, with wise precepts as to their proper care. The sixth describes the mutual railing of two shepherds, which eventually prevents the friendly singing contest that had been arranged between them.

The four idyls of Nemesianus are similar in content. The first and second describe two singing contests, the former sounding the praises of Meliboeus, the latter eulogizing an imprisoned maiden, Donace. The fourth likewise contains a love ditty, while the third is a panegyric of Pan, the god of shepherds, put into the mouth of Bacchus.

The literary value of these bucolic poems, if compared with those of Theocritus, or even of Vergil, can naturally not be rated very highly; but when judged—as in fairness they should be—in the light of contemporary poetic efforts, they appear to considerably better advantage and amply repay perusal. They, in fact, frequently remind the modern reader of the pastorals of Pope, an equally artificial product in which an external polish and rhetorical elaboration take the place of originality, sincerity of sentiment, and spontaneity of expression.

CALPVRNIVS

Eclogue III.

Iollas. Numquid in hac, Lycida, vidisti forte invencam
Valle meam? solet ista tuis oculis rerrere tauris,
Et iam paene duas, dum quaeritur, eximit horas;
Nec tamen adparet. Duris ego perdita ruseis
Iam dudum nullus dubitavi crura rabetis 5
Seindere, nec quidquam post tantum sanguinis egi.
Lycidas. Non satis attendi: nec enim vacat. Vror,

Iolla,

Vror, et inmodice: Lycidan ingrata reliquit
Phyllis amatque novum post tot mea munera Mopsum.
I. Mobilior ventis o femina! sic tua Phyllis! 10
Quae sibi, nam memini, si quando solus abesses,
Mella etiam sine te iurabat amara videri.

L. Altius ista querar, si forte vacabis, Iolla.
Has pete nunc salices et laevas fleete sub ulmos.
Nam cum prata calent, illuc requiescere noster 15
Taurus amat gelidaque iacet spatirosus in umbra
Et matutinas revocat palearibus herbas.

I. Non equidem, Lycida, quamvis contentus, abibo.
Tityre, quas dixit salices pete solus et illinc,
Si tamen invenies, deprensam verbere multo 20
Huc age; sed fractum referas hastile memento.
Nunc age dic. Lycida: quae noxam magna tulere
Iurgia? quis vestro deus intervenit amori?

L. Phyllide contentus sola (tu testis, Iolla)
Callirhoen sprevi, quamvis eum dote rogaret:

En, sibi cum Mopso calamos intexere cera
 Incipit et puerο comitata sub ilice cantat.
 Haec ego cum vidi, fateor, sic intimus arsi,
 Vt nihil ulterius tulerim. Nam protinus ambas
 Diduxi tunicas et pectora nuda cecidi.

30

Aleippen irata petit dixitqne: ‘relichto
 Improbe, te, Lycida, Mopsum tua Phyllis amabit.’
 Nunc penes Aleippen manet ac ne forte negetur,
 A! vereor; nec tam nobis ego Phyllida reddi
 Exopto quam cum Mopso iurgetur anhelo.

35

I. A te cooperunt tua iurgia; tu prior illi
 Vietas tende manus; decet indulgere puellae,
 Vel cum prima nocet. Si quid mandare iuvabit,
 Sedulus iratae contingam nuntius auris.

L. Iam dudum meditor quo Phyllida carmine placem. 40
 Forsitan audito poterit mitescere cantu;
 Et solet illa meas ad sidera ferre Camenas.

I. Die age; nam cerasi tua cortice verba notabo
 Et decisā feram rutilanti carmina libro.

L. ‘Has tibi, Phylli, preces iam pallidus, hos tibi cantus 45
 Dat Lycidas quos nocte miser modulatur acerba,
 Dum flet et excluso disperdit lumina somno.

Non sic destricta marcescit turdus oliva,
 Non lepus, extremas legulus cum sustulit uvas,
 Vt Lycidas domina sine Phyllide tabidus erro. 50
 Te sine, vae misero, mihi lilia nigra videntur
 Nec sapiunt fontes et aescunt vina bibenti.

At si tu venias, et candida lilia fient
 Et sapient fontes et dulcia vina bibentur.

Ille ego sum Lyeidas quo te cantante solebas

55

Dicere felicem, cui dulcia saepe dedisti
 Oscula nec medios dubitasti rumpere cantus
 Atque inter calamos errantia labra petisti.
 A dolor! et post haec placuit tibi torrida Mopsi
 Vox et carmen iners et acerbae stridor avenae? 60
 Quem sequeris? quem, Phylli, fugis? formosior illo
 Dicor et hoc ipsum mihi tu iurare solebas.
 Sum quoque divitior: certaverit ille tot haedos

65

Pascere quot nostri numerantur vespere tauri.
 Quid tibi quae nosti referam? seis, optima Phylli, 65
 Quam numerosa meis siccetur bucula muletris
 Et quam multa suos suspendat ad ubera natos.
 Sed mihi nec gracili sine te fiscella salicto
 Texitur et nullo tremuere coagula lacte.
 Quod si dura times etiam nunc verbera, Phylli,
 Tradimus ecce manus: licet illae vimine torto, 70
 Seu licet, et lenta post tergum vite domentur.
 Vt mala nocturni religavit brachia Mopsi
 Tityrus et furem medio suspendit ovili.
 Accipe, ne dubites, meruit manus utraque poenas. 75
 His tamen, his isdem manibus tibi saepe palumbes,
 Saepe etiam leporem decepta matre paventem
 Misimus in gremium; per me tibi lilia prima
 Contigerunt primaeque rosae: vixdum bene florem
 Degustarat apis, tu cingebare coronis. 80
 Aurea sed forsan mendax tibi munera iactat.
 Qui metere occidua feralis nocte lupinos
 Dicitur et coeto pensare legumine panem:
 Qui sibi tunc felix, tunc fortunatus habetur,
 Vilia cum subigit manualibus ordea saxis. 85
 Quod si turpis amor precibus, quod abominor, istis
 Obstiterit, laqueum miseri nectemus ab illa
 Ilice quae nostros primum violavit amores.
 Hi tamen ante mala figentur in arbore versus:
 "Credere, pastores, levibus nolite puellis; 90
 Phyllida Mopsus habet, Lycidan habet ultima rerum."'
 Nunc age, si quidquam miseris succurris, Iolla,
 Perfer et exora modulato Phyllida cantu.
 Ipse procul stabo vel acuta carice tectus
 Vel proprius latitans vicina saepe sub horti. 95
I. Ibumus: et veniet, nisi me praesagia fallunt.
 Nam bonus a! dextrum fecit mihi Tityrus omen,
 Qui redit inventa non inritus ecce iuvencia.

Eclogue VI.

Astylus. Serus ades, Lycida: modo Nyctilus et puer
Alcon

Certavere sub his alterno carmine ramis
Iudice me, sed non sine pignore. Nyctilus haedos
Iuncta matre dedit; catulum dedit ille, leaenae
Iuravitque genus, sed sustulit omnia victor. 5

Lycidas. Nyctilon ut cantu rudis exsuperaverit Alcon?
Astyle, credibile est, si vincat acanthida cornix,
Vocalem superet si dirus aedona bubo.

A. Non potiar Petale, qua nunc ego maceror una,
Si magis aut docili calamorum Nyctilus arte 10
Aut cantu magis est quam vultu proximus illi.

L. Iam non decipior: te indice pallidus alter
Venit et hirsuta spinosior hystrice barbam;
Candidus alter erat laevique decentior ovo
Et ridens oculis erinque simillimus auro, 15
Qui posset dici, si non cantaret, Apollo.

A. O Lycida, si quis tibi carminis usus inesset,
Tu quoque laudatum nosses Alcona probare.

L. Vis igitur, quoniam nec nobis, improbe, par es,
Ipse tuos iudex calamos committere nostris? 20
Vis conferre manum? veniat licet arbiter Alcon.

A. Vincen tu quemquam? vel te certamine quisquam
Dignetur, qui vix stillantes, aride, voces
Rumpis et expellis male singultantia verba?

L. Fingas plura licet: nec enim potes, improbe, vera 25
Exprobrare mihi, sicut tibi multa Lycotas.

Sed quid opus vana consumere tempora lite?

Ecce venit Mnasyllus: erit (nisi forte recusas)
Arbiter inflatis non credulus, improbe, verbis.

A. Malueram, fateor, vel praedammatus abire
Quam tibi certanti partem committere vocis.

Ne tamen hoc impune feras, en aspicis illum,
Candida qui medius cubat inter lilia, cervum?
Quamvis hunc Petale mea diligat, accipe victor. 30

- Scit frenos et ferre iugum sequiturque vocantem 35
 Credulus et mensae non improba porrigit ora.
 Adspicis, ut fruticat late caput utque sub ipsis
 Cornibus e tereti pendent redimicula collo?
 Adspicis, ut niveo frons inretita capistro
 Lucet et a dorso quae totam circuit alvum, 40
 Alternat vitreas lateralis cingula bullas?
 Cornua subtile ramosaque tempora molles
 Implicnere rosae rutiloque monilia torque
 Extrema cervice natant, ubi pendulus apri
 Dens sedet et nivea distinguit pectora luna. 45
 Hunc, sic . . . vides, Mnasylle, paciscor
 Perdere, dum sciat hic se non sine pignore vinci.
L. Terreri, Mnasylle, suo me munere credit:
 Adspice, quam timeam! genus est, ut scitis, equarum
 Non vulgare mihi; quarum de sanguine ponam 50
 Veloce Petason, qui grama matre relictus
 Nunc primum teneris libavit dentibus: illi
 Terga sedent, micat acre caput, sine pondere cervix,
 Et tornata brevi substringitur ungula cornu,
 Vngula, qua viridi sic exultavit in arvo, 55
 Tangeret ut fragilis, sed non curvaret, aristas:
 Hunc dare, si vincar, silvestria numina iuro.
Mnasyllus. Et vacat et vestros cantus audire iuvabit.
 Iudice Mnasylo contendite, si libet: istic
 Protinus ecce torum fecere sub ilice Musae. 60
A. Sed, ne vicini nobis sonus obstrepat amnis,
 Gramina linquamus ripamque volubilis undae.
 Namque sub exeso rancum mihi pumice lymphae
 Respondent et obest arguti glarea rivi.
L. Si placet, antra magis vicinaque saxa petamus, 65
 Saxa quibus viridis stillanti vellere museus
 Dependet scopulisque cavum sinuantibus arcum
 Inminet exesa veluti testudine concha.
M. Venimus et tacito sonitum mutavimus antro:
 Seu residere libet, dabit ecce sedilia tophus, 70
 Ponere seu cubitum, melior viret herba tapetis.
 Nunc mihi seposita reddantur carmina lite;

Nam vicibus teneros malim cantetis amores:
Astyle, tu Petalen, Lycida, tu Phyllida landa.

L. Tu modo nos illis (iam nunc, Mnasylle precamur) 75
Auribus accipias quibus hunc et Acanthida nuper
Diceris in silva index audisse Thalea.

A. Non equidem possum, cum provocet iste, tacere.

Rumpor enim, Mnasylle: nihil nisi iurgia quaerit.
Audiat aut dicat, quoniam cupid; hoc mihi certe 80
Dulce satis fuerit, Lycidam spectare trementem,
Dum te teste palam sua crimina pallidus audit.

L. Me, puto, vicinus Stimicon, me proximus Aegon
Hos inter frutices tacite risere volentem
Oscula cum tenero miscere virilia Mopso. 85

A. Fortior o utinam non nunc Mnasyllus adesset!

Efficerem, ne te quisquam tibi turpior esset.

M. Quid furitis, quo vos insania tendere iussit,
Si vicibus certare placet? sed non ego vobis
Arbiter: hoc alius possit discernere index. 90
Et venit ecce Micon, venit et vicinus Iollas:
Litibus hi vestris poterunt imponere finem.

NEMESIANVS

Eclogue III.

Nyctilus atque Micon nec non et pulcher Amyntas
Torrentem patula vitabant ilice solem,
Cum Pan venatu fessus recubare sub ulmo
Cooperat et somno laxatas sumere viris;
Quem super e tereti pendebat fistula ramo.

Hanc pueri, tamquam praedem pro carmine possent
Sumere fasque esset calamos tractare decorum,
Invadunt furto; sed nec resonare canorem
Fistula quem suerat nec vult contexere carmen,
Sed pro carminibus male dissona sibila reddit,

Cum Pan excussus sonitu stridentis avenae
Iamque videns ‘pueri, si carmina poseatis,’ inquit,
‘Ipse canam: nulli fas est inflare cicutas
Quas ego Maenaliis cera coniungo sub antris.

Iamque ortus, Lenacee, tuos et semina vitis
Ordine detexam: debemus carmina Baecho.’
Haec fatuus coepit calamis sic montivagus Pan:
‘Te cano qui gravidis hederata fronte corymbis
Vitea serta plicas quique udo palmite tigres
Ducis odoratis perfusus colla capillis,

Vera Iovis proles; nam cum post sidera caeli
Sola Iovem Semele vidit Iovis ora professum,
Hunc pater omnipotens, venturi providus aevi,
Pertulit et iusto produxit tempore partus.
Hunc Nymphae Faunique senes Satyrique procaces,

Nosque etiam Nysae viridi nutrimus in antro.

Quin et Silenus parvum veteranus alumnum
 Aut gremio fovet aut resupinis sustinet ulnis,
 Evocat aut risum digito motuve quietem
 Adlicit aut tremulis quassat crepitacula palmis. 30

Cui deus adridens horrentes pectore setas
 Vellicat aut digitis auris adstringit acutas
 Adplauditve manu mutilum caput aut breve mentum
 Et simas tenero conlidit pollice nares.

Interea pueri florescit pube iuventus 35
 Flavaque maturo tumuerunt tempora cornu.
 Tum primum laetas extendit pampinus uvas:
 Mirantur Satyri frondes et poma Lyaei.
 Tum deus ‘o Satyri, maturos carpite fetus’
 Dixit ‘et ignotos proni calcate racemos.’ 40

Vix haec ediderat, decerpunt vitibus uvas
 Et portant calathis celerique elidere planta
 Concava saxa super properant: vindemia fervet
 Collibus in summis, crebro pede rumpitur uva
 Nudaque purpureo sparguntur pectora musto. 45

Tum Satyri, lasciva cohors, sibi pocula quisque
 Obvia conripiunt: quae fors dedit, occupat usus.
 Cantharon hic retinet, cornu bibit alter adunco,
 Concavat ille manus palmasque in pocula vertit,
 Pronus at ille lacu bibit et crepitantibus haurit 50

Musta labris; aliis vocalia cymbala mergit
 (Excipit aes potum saliensque liquore resultat);
 Atque alius latices pressis resupinus ab uvis
 Evomit, inque umeros et pectora defluit umor.
 Omnia ludus habet cantusque chorique licentes; 55

Et Venerem iam vina movent: raptantur amantes
 Coneubitu Satyri fugientes iungere Nymphas
 Iamiamque elapsas hic crine, hic veste retentat.
 Tum primum roseo Silenus cymbia musto
 Plena senex avide non aequis viribus hausit. 60

Ex illo venas inflatus nectare dulci
 Hesternoque gravis semper ridetur Iaccho.
 Quin etiam deus ille, deus Iove prosatus ipso,
 Et plantis uvas premit et de vitibus hastas

Integit et lynxi praebet cratera bibenti.⁶⁵
 Haec Pan Maenalia pueros in valle docebat,
 Sparsas donec oves campo conducere in unum
 Nox iubet, uberibus suadens siccare fluorem
 Laetis et in niveas adstrictum cogere glebas.

Eclogue IV.—Lycidas. Mopsus.

Populea Lycidas nec non et Mopsus in umbra,
 Pastores, calamis et versu doctus uterque
 Nec triviale sonans, proprios cantabat amores.
 Nam Mopso Meroe, Lycidae crinitus Iollas
 Ignis erat; parilisque furor de dispare sexu
 Cogebat trepidos totis discurrere silvis.⁵
 Hos puer ac Meroe multum lusere furentes,
 Dum modo condicias vitant in vallibus ulmos,
 Nunc fagos placitas fugiunt promissaque fallunt
 Antra nec est animus solitos ad ludere fontis.
 Cum tandem fessi quos torridus ederat ignis,
 Sic sua desertis nudarunt vulnera silvis
 Inque vicem dulces cantu dixere querellas.
Mopsus. Inmitis Meroe rapidisque fugacior Euris,
 Cur nostros calamos, cur pastoralia vitas
 Carmina? quemve fugis? quae me tibi gloria victo?¹⁵
 Quid vultu mentem premis ac spem fronte serenas?
 Tandem, dura, nega: possum nam velle negantem.
 Cantet, amat quod quisque: levant et carmina curas.
Lycidas. Respice me tandem, puer o crudelis Iolla.²⁰
 Non hoc semper eris perdunt et gramina flores,
 Perdit spina rosas nec semper lilia eandent
 Nec longum tenet uva comas nec populus umbras:
 Donum forma breve est nec se quod commonet annis.
 Cantet, amat quod quisque: levant et carmina curas.²⁵
M. Cerva marem sequitur, taurum formosa iuvenca,
 Et Venerem sensere lupae, sensere leaenae
 Et genus aerium volvres et squamea turba
 Et montes silvaeque, suos habet arbor amores:

- Tu tamen una fugis, miserum tu prodis amantem. 30
 Cantet, amat quod quisque: levant et carmina curas.
L. Omnia tempus alit, tempus rapit; usus in arto est.
 Ver erat, et vitulos vidi sub matribus istos
 Qui nunc pro nivea coiere in cornua vacca.
 Et tibi iam tamidae nares et fortia colla, 35
 Iam tibi bis denis numerantur messibus anni.
 Cantet, amat quod quisque: levant et carmina curas.
M. Huc, Meroe formosa, veni: vocat aestus in umbram.
 Iam pecudes subiere nemus, iam nulla canoro
 Guttura cantat avis, torto non squamea tractu 40
 Signat humum serpens: solus cano. Me sonat omnis
 Silva, nec aestivis cantu concedo cicadis.
 Cantet, amat quod quisque: levant et carmina curas.
L. Tu quoque, saeve puer, nivem ne perde colorem
 Sole sub hoc: solet hic lucentes urere malas. 45
 Hac age pampinea mecum requiesce sub umbra;
 Hic tibi lene virens fons murmurat, hic et ab ulmis
 Purpureae fetis dependent vitibus uvae.
 Cantet, amat quod quisque: levant et carmina curas.
M. Qui tulerit Meroes fastidia lenta superbae, 50
 Sithonias feret ille nives Libya eque calorem,
 Nerinas potabit aquas taxique nocentis
 Non metuet sucos, Sardorum grama vincent
 Et iuga Marmaricos coget sua ferre leones.
 Cantet, amat quod quisque: levant et carmina curas. 55
L. Quisquis amat pueros, ferro praecordia duret,
 Nil properet discatque diu patienter amare
 Prudentesque animos teneris non spernat in annis,
 Perferat et fastus. Sic olim gaudia sumet,
 Si modo sollicitos aliquis deus andit amantes. 60
 Cantet, amat quod quisque: levant et carmina curas.
M. Quid prodest, quod me pagani mater Amyntae
 Ter vittis, ter fronde sacra, ter ture vaporo
 Lustravit cineresque aversa effudit in annem,
 Incendens vivo crepitantes sulphure lauros, 65
 Cum sic in Meroen totis miser ignibus urar?
 Cantet, amat quod quisque: levant et carmina curas.

L. Haec eadem nobis quoque versicoloria fila
Et mille ignotas Mycale circumtulit herbas;
Cantavit, quo luna tumet, quo rumpitur anguis, 70
Quo currunt scopuli, migrant sata, vellitur arbos.
Plus tamen ecce meus, plus est formosus Iollas.
Cantet, amat quod quisque: levant et carmina curas.

OCTAVIA

THIS anonymous and meritorious tragedy owes its preservation to the fortunate error of having been at a very early date attributed to Seneca, and it was hence handed down together with his genuine dramas.

It is the only extant specimen of the *fabula praetexta*, or historical Roman tragedy, and deals with the pathetic story of Octavia, the daughter of Claudius and Messalina. Having been married against her will to Nero, she was, after a few years of unhappy married life, discarded by her husband in favor of Poppaea Sabina, and subsequently, in 62 A.D., banished to a desert island to be there executed. With this domestic tragedy the poet has, however, skilfully interwoven political motives. The populace is represented as taking sides with Octavia, but this very uprising is destined to accelerate her doom, for Nero seizes upon it as a pretext to condemn its unhappy and innocent cause.

The play—in reality a virulent impeachment of Nero—was composed shortly after his death, in 68 A.D., this event being unmistakably alluded to in vss. 620–630, while vs. 71 is a reminiscence of Lucan I. 135.

This fact would be alone sufficient to render Seneca's alleged authorship out of the question, for he died three years before Nero. Besides, he himself appears as one of the *dramatis personae* in the capacity of a shrewd and sensible statesman, in contrast to the lawless and despotic character of his imperial master and one-time pupil.

Nor does the *Octavia* exhibit, except in a general way, any of the typical characteristics of Seneca's other plays; the five-act rule is, indeed, observed, but the choral lyrics do not constitute the connecting links between the acts; at

no time do three actors appear in one scene ; the versification is confined to iambic metres in the dialogue, while the choruses, though they form a very prominent feature, are restricted to anapestic systems somewhat loosely constructed. The characters themselves are not mere artificial stage heroes, or villains as in Seneca, but passionate human beings of flesh and blood, drawn consistently and to life. The influence of Greek tragedy is, of course, everywhere discernible, the *Electra* of Sophocles being, as it seems, put under special contribution, but the plot is original, the story itself well adapted for dramatic treatment, and the artistic execution, while not the work of genius, is of a high order of merit.

OCTAVIA

*Characters: OCTAVIA, NURSE OF OCTAVIA, SENECA, NERO,
A PREFECT, AGRIPPINA, NURSE OF POPPaea, POPPaea,
MESSENGER, CHORUS.*

Octavia. Iam vaga caelo sidera fulgens
• Aurora fugat, surgit Titan
Radiante coma mundoque diem
Reddit clarum.
Age, tot tantis onerata malis, 5
Repete adsuetos iam tibi questus
Atque aequoreas vince Aleyonas,
Vince et volucres Pandionias:
Gravior namque his fortuna tua est.
Semper, genetrix, deflenda mihi, 10
Prima meorum causa malorum,
Tristis questus natae exaudi,
Si quis remanet sensus in umbris.
Vtinam ante manu grandaeva sua
Mea rupisset stamina Clotho, 15
Tua quam maerens vulnera vidi
Oraque foedo sparsa cruento!
O lux semper funesta mihi,
Tempore ab illo
Lux es tenebris invisa magis: 20
Tulimus saevae iussa novercae,
Hostilem animum vultusque truces.
Illa, illa meis tristis Erinys
Thalamis Stygios praetulit ignis

Teque extinxit, miserande pater,
Modo eni totus paruit orbis
Vltra Oceanum
Cuique Britanni terga dedere,
Ducibus nostris ante ignoti
Iurisque sui.
Coniugis, heu me, pater, insidiis
Oppresse iaces servitque domus
Cum prole tua capta tyranno.

25

Nutrix. Fulgore primo captus et facie nova

Fallaeis aulae quisquis adtonitus stupet,
Subito † latentis ecce Fortunae impetu
Modo praepotentem cernat eversam domum
Stirpemque Clandi, enius imperio fuit
Subiectus orbis, paruit liber diu
Oceanus et recepit invitus ratis.

35

En, qni Britannis primus imposuit ingum,
Ignota tantis classibns texit freta
Interque gentis barbaras tutus fuit
Et saeva maria, coniugis scelere occidit;
Mox illa nati: cuius extinctus iacet
Frater venenis. Maeret infelix soror

40

Eademque coniunx nec graves luctus valet
Ira coacta tegere crudelis viri;
Quem saneta refugit semper atque odio pari
Ardens maritus mutua flagrat face.

45

Animum dolentis nostra solatur fides
Pietasque frustra: vincit inmitis dolor
Consilia nostra nec regi mentis potest
Generosus ardor, sed malis viris capit.
Heu quam nefandum prospicit noster timor
Scelus, quod utinam numen avertat deum.

50

55

Oct. O mea nullis aequanda malis
Fortuna, licet
Repetam luctus, Electra, tuos:
Tibi maerenti eaesum lieuit

60

- Flere parentem,
 Scelus ulcisci vindice fratre,
 Tua quem pietas hosti rapuit
 Texitque fides:
 Me crudeli sorte parentes 65
 Raptos prohibet lugere timor
 Fratrisque necem deflere vetat,
 In quo fuerat spes una mihi
 Totque malorum breve solamen.
 Nune in luctus servata meos
 Magni resto nominis umbra. 70
- Nutr.* Vox en nostras percavit auris
 Tristis alumnae; casset thalamis
 Inferre gradus tarda senectus?
- Oct.* Excipe nostras lacrimas, nutrix, 75
 Testis nostri fida doloris.
- Nutr.* Quis te tantis solvet curis,
 Miseranda, dies?
- Oct.* Qui me Stygias mittet ad umbras.
- Nutr.* Omina quaequo sint ista procul. 80
- Oct.* Non vota meos tua nunc casus,
 Sed fata regunt.
- Nutr.* Dabit adflictæ meliora deus
 Tempora mitis; tu modo blando
 Vince obsequio placata virum. 85
- Oct.* Vincam saevos ante leones
 Tigresque truces, fera quam saevi
 Corda tyranni.
- Odit genitos sanguine claro,
 Spernit superos hominesque simul, 90
 Nec fortunam capit ipse suam
 Quam dedit illi per scelus ingens
 Infanda parens. Licet ingratum
 Diræ pudeat munere matris
 Hoc imperium cepisse, licet 95
 Tantum munus morte rependat,
 Feret hunc titulum post fata tamen
 Femina longo semper in aevo.

Nutr. Animi retine verba furentis,
Temere emissam comprime vocem.

Oct. Toleranda quamvis patiar, haud umquam queant 100
Nisi morte tristi nostra finiri mala.
Genetrix caesa, per seclus rapto patre,
Orbata fratre, miseriis luctu obruta,
Maerore pressa, coningi invisa ac meae
Subiecta famulæ lneæ non grata frnor, 105
Trepidante semper corde nou mortis metu,
Sed sceleris—absit erimen a fatis meis,
Mori invabit; poena nam gravior nece est
Videre tumidos et truces miserae mihi
Vultus tyranni iungere atque hosti oscula, 110
Timere nutus enius obsequium meus
Haud ferre posset fata post fratris dolor
Seelere interempti, cuius imperium tenet
Et sorte gaudet anctor infandæ necis.
Quam saepe tristis umbra germani meis 115
Offertur oenlis, membra cum solvit quies
Et fessa fletu lumina oppressit sopor:
Modo facibus atris armat infirmas manns
Oculosque et ora fratris infestus petit,
Modo trepidus idem refngit in thalamos meos; 120
Persequitur hostis atque inhaerenti mihi
Violentus ensem per latns nostrum rapit.
Tunc tremor et ingens executit somnos pavor
Renovatque luctus et metus miserae mihi.
Adice his superbam paelicem, nostræ domus 125
Spoliis nitentem, enius in munus suam
Stygiae parentem natus imposnit rati,
Quam dira post naufragia superato mari
Ferro interemit saevior pelagi fretis:
Quae spes salutis post nefas tantum mihi? 130
Inimica vietrix imminet thalamis meis
Odioque nostri flagrat et pretium stupri
Iustæ maritum coningis poseit caput.
Emergere nimbris et fer auxilium tuæ ,

Natae invocanti, genitor, aut Stygios sinus
Tellure erupta pande, quo praeceps ferar.

135

Nutr. Frustra parentis invocas manes tui,
Miseranda, frustra, nulla cui prolis sua
Manet inter umbras cura: qui nato suo
Praeferre potuit sanguine alieno satum
Genitamque fratris coniugem pactus sibi
Toris nefandis flebili iunxit face.

Hinc orta series facinorum: caedes, doli,
Regni cupido, sanguinis clari sitis;
Mactata socii concidit thalamis gener
Victima, tuis ne fieret hymenaeis potens.

140

Pro facinus ingens! feminae est munus datus
Silanus et crux foedavit suo
Patrios penates, criminis ficti reus.

Intravit hostis, ei mihi, captam domum,
Dolis novercae principis factus gener
Idemque natus, iuvenis infandi ingenii,
Scelerum capacis, dira cui genetrix facem
Accedit et te iunxit invitam metu.

150

Tantoque victrix facta successu ferox
Ausa inminere est orbis imperio sacri.
Quis tot referre facinorum formas potest
Et spes nefandas feminae et blandos dolos
Regnum petentis per gradus scelerum omnium?

155

Tunc sancta Pietas extulit trepidos gradus
Vacuamque Erinyis saeva funesto pede
Intravit aulam, polluit Stygia face
Sacros penates, iura naturae furens
Fasque omne rupit: miscuit coniunx viro

160

Venena saeva, cecidit atque eadem sui
Mox scelere nati; tu quoque extinctus iaces,
Deflende nobis semper infelix puer,
Modo sidus orbis, columen augustae domus,
Britannice, heu me, nunc levis tantum cinis
Et tristis umbra; saeva cui lacrimas dedit
Etiam noverca, cum rogis artus tuos
Dedi cremandos membraque et vultus deo

165

170

- Similes volanti funebris flamma abstulit. . . .
Oct. Extinguat et me, ne manu nostra cadat!
Nutr. Natura viris non dedit tantas tibi. 175
Oct. Dolor ira maeror miseriae luctus dabunt.
Nutr. Vince obsequendo potius immitem virum.
Oct. Ut fratrem ademptum scelere restituat mihi?
Nutr. Incolumis ut sis ipsa, labentem ut domum
Genetoris olim subole restitutas tua. 180
Oct. Expectat aliam principis subolem domus;
Me dira miseri fata germani trahunt.
Nutr. Confirmet animum civium tantus favor.
Oct. Solatur iste nostra, non relevat mala.
Nutr. Vis magna populi est.
Oct. Principis maior tamen. 185
Nutr. Respiciet ipse coningem.
Oct. Paelex vetat.
Nutr. Invisa ennetis nempe.
Oct. Sed cara est viro.
Nutr. Nondum uxor est.
Oct. Iam fiet, et genetrix simul.
Nutr. Juvenilis ardor impetu primo fuit,
Languescit idem facile nec durat diu 190
In Venere turpi, eeu levis flammæ vapor:
Amor perennis coniugis castæ manet.
Violare prima quæ toros ausa est tuos
Animumque domini famula possedit diu,
Iam metuit eadem—
Oct. Nempe prælatam sibi. 195
Nutr. Subiecta et humilis, atque monimenta extruit
Quibus timorem fassa testatur suum.
Et hanc levis fallaxque destituet deus
Volnœ Cupido: sit licet forma eminens,
Opibus superba, gaudium capiet breve. 200

Passa est similes ipsa dolores
Regina deum.
Cum se formas vertit in omnis
Dominus caeli divumque pater,

Et modo pennas sumpsit oloris 205
 Modo Sidonii cornua tauri,
 Aureus idem fluxit in imbris;
 Fulgent caelo sidera Ledae,
 Patrio residet Bacchus Olympo,
 Deus Alcides possidet Heben
 Nec Iunonis iam timet iras, 210
 Cuins gener est qui fuit hostis.
 Vicit sapiens tamen obsequium
 Coniugis altae pressusque dolor:
 Sola Tonantem tenet aetherio
 Secura toro maxima Iuno, 215
 Nec mortali captus forma
 Deserit altam Iuppiter aulam.
 Tu quoque, terris altera Iuno,
 Soror Augusti coniunxque, gravis
 Vince dolores. 220

Oct. Iungentur ante saeva sideribus freta
 Et ignis undae, Tartaro tristi polus,
 Lux alma tenebris, roseidae nocti dies,
 Quam cum scelesti coniugis mente impia 225
 Mens nostra, semper fratris extincti memor.
 Vtinam nefandi principis dirum caput
 Obruere flammis caelitum rector paret,
 Qui saepe terras fulmine infesto quatit
 Mentisque nostras ignibus terret saeris 230
 Novisque monstris; vidimus caelo iubar
 Ardens cometam pandere infestam facem,
 Qua planstra tardus noctis aeterna vice
 Regit Bootes, frigore Arctoo rigens:
 En ipse diro spiritu saevi ducis 235
 Polluitur aether, gentibus cladis novas
 Minantur astra quas regit dux impius.
 Non tam ferum Typhona neglecto Iove
 Irata Tellus edidit quondam parens:
 Hie gravior illo pestis, hie hostis deum 240
 Hominumque templis expulit superos suis

Civisque patria, spiritum fratri abstulit,
 Hansit cruorem matris—et lucem videt
 Fruiturque vita noxiam atque animam trahit!
 Pro summe genitor, tela cur frustra iacis 245
 Invicta totiens temere regali manu?
 In tam nocentem dextra cur cessat tua?
 Vtinam suorum facinorum poenas luat
 Nero insitivus, Domitio genitus patre,
 Orbis tyrannus quem premit turpi iugo 250
 Morumque vitiis nomen Augustum inquinat!
Nutr. Indignus ille, fateor, est thalamis tuis;
 Sed cede fatis atque fortunae tuae,
 Alumna, quaeso, neve violenti move
 Iram mariti. Forsitan vindex deus 255
 Existet aliquis, laetus et veniet dies.
Oet. Gravi deorum nostra iam pridem domus
 Vrgetur ira, prima quam pressit Venus
 Furore miserae dura genetricis meae,
 Quae nupta demens nupsit incesta face, 260
 Oblita nostri, zoniugis, legum immemor.
 Illi soluta erine, siccincta anguibus
 Vltrix Erinys venit ad Stygios toros
 Raptasque thalamis sanguine extinxit faces;
 Incendit ira principis pectus truci 265
 Caedem in nefandam: cecidit infelix parens,
 Hen. nostra ferro meque perpetuo obruit
 Extineta luctu; coniugem traxit suum
 Natumque ad umbras, prodidit lapsam domum.
Nutr. Renovare luctus parce cum fletu pios, 270
 Manis parentis neve sollicita tuae,
 Gravis furoris quae sui poenas dedit.

Chorus. Quae fama modo venit ad auris?

Vtinam falso credita perdat
 Frustra totiens iactata fidem, 275
 Nec nova coniunx nostri thalamos
 Principis intret teneatque suos
 Nupta penates Claudia proles;

- Edat partu pignora pacis
Qua tranquillus gaudeat orbis 280
Servetque decus Roma aeternum.
- Fratri thalamos sortita tenet
Maxima Iuno; soror Augusti
Soeiata toris cur a patria
Pellitur aula? sancta quid illi 285
Prodest pietas divusque pater,
Quid virginitas castusque pudor?
Nos quoque nostri sumus immemores
Post fata ducis cuius stirpem
- Prodimus aevo suadente metum. 290
Vera priorum virtus quondam
Romana fuit verumque genus
Martis in illis sanguisque viris.
Illi reges hac expulerunt
- Vrbe superbos ultique tuos 295
Sunt bene manes,
Mactata tua miseranda manu,
Nata Luereti, stuprum saevi
- Passa tyranni.
Dedit infandi sceleris poenas
Cum Tarquinio Tullia coniunx 305
Quae per caesi membra parentis
Egit saevos impia currus
Laceroque seni violenta rogos
Nata negavit.
- Haec quoque nati videre nefas
Saccula magnum, cum Tyrrhenum
Rate ferali princeps captam
Fraude parentem misit in aquor.
Properant placidos linquere portus
Iussi nautae, resonant remis 315
Pulsata frcta:
Fertur in altum proiecta ratis
Quae resoluto robore labens
Pressa dehiscit sorbetque mare.
Tollitur ingens clamor ad astra 320

Cum femineo mixtus planetu.
 Mors ante oculos dira vagatur;
 Quaerit leti sibi quisque fugam:
 Alii lacerae puppis tabulis
 Haerent nudi fluctusque secant,
 Repetunt alii litora nantes;
 Multos mergunt fata profundo.
 Seindit vestis Augusta suas
 Laceratque comas rigat et maestis
 Fletibus ora.

325

Postquam spes est nulla salutis,
 Ardens ira, iam vieta malis:
 ‘Haec,’ exclamat, ‘mihi pro tanto
 Munere reddis praemia, nate?
 Hac sum, fateor, digna carina
 Quae te genui, quae tibi lucem
 Atque imperium nomenque dedi
 Caesaris amens. Exere vultus
 Acheronte tuos poenisque meis
 Pascere, coniunx:

330

Ego causa tua, miserande, necis
 Natoque tuo funeris auctor
 En, ut merui, ferar ad manis
 Inhumata tuos, obruta saevis
 Aequoris undis.’

340

Ferunt fluctus ora loquentis,
 Ruit in pelagus rursumque salo
 Pressa resurgit, pellit palmis
 Cogente metu freta, sed cedit
 Fessa labori. Mansit tacitis
 In pectoribus spreta tristi
 Iam morte fides; multi dominae
 Ferre auxiliuin pelago fractis
 Viribus aulent, bracchia quamvis
 Lenta trahentem voce hortantur
 Manibusque levant. Quid tibi saevi
 Fugisse maris profuit undas!
 Ferro es nati moritura tui

345

350

355

Cuius facinus vix posteritas,
Tarde semper saecula credent. 360
Furit ereptam pelagoque dolet
Vivere matrem
Impius ingens, geminatque nefas:
Ruit in miserae fata parentis
Patiturque moram sceleris nullam. 365
Missus peragit iussa satelles:
Reserat dominae pectora ferro.
Caedis moriens illa ministrum
Rogat infelix, utero dirum
Condat ut ensem:
'Hic est, hic est fodiendus,' ait,
'Ferro monstrum qui tale tulit.'
Post hanc vocem
Mixtam gemitu cum supremo
Animam tandem per fera tristem 375
Vulnera reddit.

Seneca. Quid me, potens Fortuna, fallaci mihi
Blandita vultu, sorte contentum mea
Alte extulisti, gravius ut ruerem edita
Receptus arce totque prospicerem metus? 380
Melius latebam procul ab invidiae malis
Remotus inter Corsici rupis maris,
Vbi liber animus et sui iuris mihi
Semper vacabat studia recolenti mea.
O quam iuvabat, quo nihil maius parens 385
Natura genuit, operis immensi artifex,
Caelum intueri, solis alternas vices 387a 388b
Orbemque Phoebes, astra quem cingunt vaga, 389
Lateqne fulgens aetheris magni decus;
Qui si senescit, tantus in caecum chaos
Casurus iterum est—nune ades mundo, dies
Supremus ille qui premas genus impium
Caeli ruina, rursus ut stirpem novam
Generet renascens melior, ut quondam tulit 395
Iuvenis, tenente regna Saturno poli.

Tunc illa virgo, numinis magni dea,
 Iustitia, caelo missa cum sancta Fide
 Terris regebat mitis humanum genus.
 Non bella norant, non tubae fremitus truces,
 Non arma gentes, cingere adsuerant suas
 Muris nec urbis: pervium cunctis iter,
 Communis usus omnium rerum fuit;
 Et ipsa Tellus laeta fecundos sinus
 Pandebat ultiro, tam piis felix parens
 Et tuta alumnis. Alia sed suboles, minus
 Experta mitis, tertium sollers genus
 Novas ad artis extitit, sanctum tamen;
 Mox inquietum, quod sequi cursu feras
 Auderet acres, fluctibus tectos gravi
 Extrahere piscis rete vel calamo leví
 Decipere volucres . . .
 Tenere laqueo, premere subiectos iugo
 Tauros feroce, vomere inmunem prius
 Sulcare terram, laesa quae fruges suas
 Interius alte condidit saero sinu.
 Sed in parentis viscera intravit suae
 Deterior aetas: eruit ferrum grave
 Aurumque, saevas mox et armavit manus;
 Partita finis regna constituit, novas
 Extruxit urbis, tecta defendit sua,
 Aliena telis ant petit praedae inminens.
 Neglecta terras fugit et mores feros
 Hominum et cruenta caede pollutas manus
 Astraea virgo, siderum magnum decus.
 Cupido belli crevit atque auri fames
 Totum per orbem, maximum exortum est malum
 Luxuria, pestis blanda cui viris dedit
 Roburque longum tempus atque error gravis.
 Conlecta vitia per tot aetates diu
 In nos redundant: saeculo premimur gravi,
 Quo scelerata regnant, saevit impietas furens,
 Turpi libido Venere dominatur potens,
 Luxuria victrix orbis immensas opes

400

405

410

415

420

425

430

Iam pridem avaris manibus, ut perdat, rapit.
 Sed ecce, gressu fertur adtonito Nero
 Trucique vultu. Quid ferat mente horreo.

435

Nero. Perage imperata: mitte, qui Plauti midi
 Sulla que caesi referat abscisum caput.

Praefectus. Iussa haud morabor: castra confestim petam.

Sen. Nihil in propinquos temere constitui decet. 440

Ner. Iustum esse facile est cui vacat pectus metu.

Sen. Magnum timoris remedium clementia est.

Ner. Extinguere hostem maxima est virtus ducis.

Sen. Servare civis maior est patriae patri.

Ner. Praecepere mitem convenit pueris senem. 445

Sen. Regenda magis est fervida adulescentia.

Ner. Aetate in hac sat esse consilii reor.

Sen. Ut facta superi comprobent semper tua.

Ner. Stulte verebor, ipse cum faciam, deos.

Sen. Hoc plus verere quod licet tantum tibi. 450

Ner. Fortuna nostra cuncta permittit mihi.

Sen. Crede obsequenti parcus: levis est dea.

Ner. Inertis est nescire quid liceat sibi.

Sen. Id facere laus est quod decet, non quod licet.

Ner. Caleat iacentem vulgus.

Sen. Invisum opprimit. 455

Ner. Ferrum tuetur principem.

Sen. Melius fides. 460

Ner. Metuant necesse est—

Sen. Quidquid exprimitur grave est. 458

Ner. Iussisque nostris pareant.

Sen. Iusta impera.

Ner. Statuam ipse.

Sen. Quae consensus efficiat rata. 460

Ner. Despectum ut ensis feriat?

Sen. Hoc absit nefas.

Ner. An patiar ultra sanguinem nostrum peti,
 Inultus et contemptus ut subito opprimar?

Exilia non fregere submotos procul

Plautum atque Sullam, pertinax quorum furor

465

Armat ministros sceleris in caedem meam,
 Absentium cum maneat etiam ingens favor
 In urbe nostra qui fovet spes exulum.
 Tollantur hostes ense suspecti mihi,
 Invisa coniunx pereat et carum sibi
 Fratrem sequatur. Quidquid excelsum est cadat. 470
Sen. Pulcrum eminere est inter illustris viros,
 Consulere patriae, parcere afflictis, fera
 Caede abstinere tempus atque irae dare,
 Orbi quietem, saeculo pacem suo.

Haec summa virtus, petitur hac caelum via.

Sie ille patriae primus Augustus parens
 Complexus astra est colitur et templis deus.

Illum tamen Fortuna iactavit diu

Terra marique per gravis belli vices, 480

Hostis parentis donec oppressit sui;

Tibi numen incruenta submisit suum

Et dedit habenas imperi facili manu

Nutuque terras maria subiecit tuo.

Invidia tristis victa consensu pio 485

Cessit; senatus, equitis accensus favor;

Plebisque votis atque iudicio patrum

Tu pacis auctor, generis humani arbiter

Electus orbem iam saera specie regis

Patriae parens: quod nomen ut serves petit 490

Suosque civis Roma commendat tibi.

Ner. Munus deorum est, ipsa quod servit mihi

Roma et senatus quodque ab invitis preces

Humilisque voces exprimit nostri metus.

Servare civis principi et patriae gravis, 495

Claro tumentes genere quae dementia est,

Cum licet nra voce suspectos sibi

Mori iubere? Brutus in caedem dueis,

A quo salutem tulerat, armavit manus:

Invictus acie, gentium domitor, Iovi

Aequatus altos ipse per honorum gradus

Caesar nefando civium scelere occidit.

Quantum cruoris Roma tum vidit sui,

Lacerata totiens! ille qui meruit pia
 Virtute caelum, divus Augustus, viros
 Quot interemit nobilis, iuvenes senes
 Sparsos per orbem, cum suos mortis metu
 Fugerent penates et trium ferrum ducum,
 Tabula notante deditos tristi neci!

505

Exposita rostris capita caesorum patres
 Videre maesti, flere nec licuit suos,
 Non gemere dira tabe polluto foro,
 Stillante sanie per putres vultus gravi.
 Nec finis hic crux aut caedis stetit:

510

Pavere volucres et feras saevas diu
 Tristes Philippi, † hausit et Siculum mare
 Classis virosque † saepe cedentes suos
 Concussus orbis viribus magnis ducum.
 Superatus acie puppis Nilum petit

515

Fugae paratis, ipse periturus brevi:
 Hausit crux incesta Romani ducis
 Aegyptus iterum; nunc levis umbras tegit.
 Illic sepultum est impie gestum diu
 Civile bellum. Condidit tandem suos
 Iam fessus ensis victor hebetatos feris
 Vulneribus et continuo imperium metus.
 Armis fideque militis tutus fuit,
 Pietate nati factus eximia deus,
 Post fata consecratus et templis datus.

520

Nos quoque manebunt astra, si saevo prior
 Ense occuparo quidquid infestum est mihi
 Dignaque nostram subole fundaro domum.
Sen. Implebit aulam stirpe caelesti tuam
 Generata divo Claudio gentis decus,
 Sortita fratri more Iunonis toros.

525

Ner. Incesta genetrix detrahit generi fidem,
 Animusque numquam coniugis iunctus mihi.

530

Sen. Teneris in annis haud satis clarus ferest,
 Pudore victus cum tegit flammis, amor.

Ner. Hoc equidem et ipse credidi frustra diu,
 Manifesta quamvis pectore insociabili

535

Vultuque signa proderent odium mei;
 Tandem quod ardens statuit ulcisci dolor.
 Dignamque thalamis coniugem inveni meis
 Genere atque forma victa cui cedat Venus
 Iovisque coniunx et ferox armis dea.

545

Sen. Probitas fidesque coniugis, mores pudor
 Placeant marito: sola perpetuo manent
 Subiecta nulli mentis atque animi bona;
 Florem decoris singuli carpunt dies.

550

Ner. Omnis in unam contulit laudes deus
 Talemque nasci fata voluerunt mihi.

Sen. Recedet a te (temere ne credas) amor.

Ner. Quem submovere fulminis dominus nequit,
 Caeli tyrannum, saeva qui penetrat freta
 Ditisque regna, detrahit superos polo?

555

Sen. Voluerem esse Amorem fingit inmitem deum
 Mortalis error, armat et telis manus
 Areuque sacras, instruit saeva face
 Genitumque credit Venere, Vulcano satum:
 Vis magna mentis blandus atque animi calor
 Amor est; inventa gignitur, luxu otio
 Nutritur inter laeta Fortunae bona.
 Quem si fovere atque alere desistas, cadit
 Brevisque viris perdit extinctus suas.

560

Ner. Hanc esse vitae maximam causam reor,
 Per quam voluptas oritur; interitu caret,
 Cum procreetur semper humanum genus
 Amore grato qui truces mulcet feras.
 Hie mihi ingales praefferat taedas deus
 Inngatque nostris igne Poppaeam toris.

565

Sen. Vix sustinere possit hos thalamos dolor
 Videre populi, sancta nec pietas sinat.

Ner. Prohibebor unus facere quod cunctis licet?

570

Sen. Maiora populus semper a summo exigit.

Ner. Libet experiri, viribus fractus meis
 An cedat animis temere conceptus favor.

Sen. Obsequere potius civibus placidus tuis.

Ner. Male imperatur, cum regit vulgus duces.

- Sen.* Nihil impetrare cum valet, iuste dolet. 580
Ner. Exprimere ius est, ferre quod nequeunt preces?
Sen. Negare durum est.
Ner. Principem cogi nefas.
Sen. Remittat ipse.
Ner. Fama sed victim feret.
Sen. Levis atque vana.
Ner. Sit licet, multos notat.
Sen. Excelsa metuit.
Ner. Non minus carpit tamen. 585
Sen. Facile opprimetur. Merita te divi patris
Aetasque frangat coniugis, probitas pudor.
Ner. Desiste tandem, iam gravis nimium mihi,
Instare: liceat facere quod Seneca improbat.
Iam pridem et ipse vota Poppaeae moror, 590
Cum portet utero pignus et partem mei.
Quin destinamus proximum thalamis diem?
Agrippina. Tellure rupta Tartaro gressum extuli,
Stygiam cruenta praefferens dextra facem
Thalamis scelestis: nubat his flammis meo 595
Poppaea nato iuncta quas vindex manus
Dolorque matris vertet ad tristis rogos.
Manet inter umbras impiae caedis mihi
Semper memoria, manibus nostris gravis
Adhuc inultis: reddita est meritis meis
Funesta merces puppis et pretium imperi
Nox illa qua naufragia deflevi mea;
Comitum necem natique crudelis nefas
Deflere votum fuerat—haud tempus datum est
Lacrimis, sed ingens scelere geminavit nefas. 605
Perempta ferro, foeda vulneribus sacros
Intra penates spiritum effudi gravem
Erepta pelago, sanguine extinxi meo
Nec odia nati: saevit in nomen ferus
Matris tyrannus, obrui meritum cupid,
Simulacra, titulos destruit matris metu
Totum per orbem quem dedit poenam in meam
Puer regendum noster infelix amor. 610

- Extinctus umbras agitat infestus meas
 Flammisque vultus noxios coniunx petit, 615
 Instat, minatur, imputat fatum mihi
 Tumulumque nati, poscit anctorem necis.
 Iam parce: dabitur, tempus haud longum peto.
 Vlrix Erinys impio dignum parat
 Letum tyranno, verbera et turpem fugam
 Poenasque quis et Tantali vineat sitim, 620
 Dirum laborem Sisyphi, Tityi alitem
 Ixionisque membra rapientem rotam.
 Licet extruat marmoribus atque auro tegat
 Superbus aulam, limen armatae ducis
 Servent cohortes, mittat inmensas opes 625
 Exhanstus orbis, supplices dextram petant
 Parthi cruentam, regna divitias ferant:
 Veniet dies tempusque quo reddat suis
 Animam noecentem sceleribus, iugulum hostibus
 Desertus ac destructus et cunctis egens. 630
 Heu, quo labor, quo vota ecederunt mea?
 Quo te furor provexit adtonitum tuus
 Et fata, nate, cedat ut tantis malis
 Genetricis ira quae tuo scelere occidit? 635
 Vtinam antequam te parvulum in lucem edidi
 Aluique, saevae nostra lacerassent ferae
 Visceera: sine ullo scelere, sine sensu innocens
 Meus occidisses; iunctus atque haerens mihi
 Semper quietam cerneret sedem inferum, 640
 Proavos patremque, nominis magni viros
 Quos nunc pudor luctusque perpetuus manet
 Ex te, nefande, meque quae talem tuli.
 Quid tegere cesso Tartaro vultus meos,
 Noverca coniunx mater infelix meis? . 645

Octavia. Parcite lacrimis urbis festo
 Laetoque die, ne tantus amor
 Nostrique favor principis aeris
 Suscitet iras vobisque ego sim
 Causa malorum. Non hoc primum

650

Pectora vulnus mea senserunt:
 Graviora tuli; dabit hic nostris
 Finem curis vel morte dies:
 Non ego saevi cernere cogar
 Coniugis ora,
 Non invisos intrare mihi
 Thalamos famulae;
 Soror Augusti, non uxor ero.
 Absint tantum tristes poenae
 Letique metus.

655

Scelerum diri, miseranda, viri
 Potes hoc demens sperare memor?
 Hos ad thalamos servata diu
 Victima tandem funesta cades.
 Sed quid patrios saepe penates
 Respicis udis confusa genis?
 Propera tectis efferre gradus,
 Linque cruentam principis aulam.

660

665

Chorus. En inluxit suspecta din,
 Fama totiens iactata dies:

670

Cessit thalamis Claudia diri
 Pulsa Neronis quos iam victrix
 Poppaea tenet, cessat pietas
 Dum nostra gravi compressa metu
 Segnisque dolor.

675

Vbi Romani vis est populi,
 Fregit claros quae saepe duces,
 Dedit invictae legis patriae,
 Fasces dignis civibus olim,
 Iussit bellum pacemque, feras

680

Gentis domuit,
 Captos reges carcere clausit?
 Gravis en oculis undique nostris
 Iam Poppaeae fulget imago,
 Iuneta Neroni!

685

Adfligat humo violenta manus
 Similes nimium vultus dominae

Ipsamque toris detrahat altis,
Petat infestis mox et flammis
Telisque feris principis aulam.

Nutrix Poppaeae. Quo trepida gressum coniugis thalamis tui

690

Effers, alumna, quidve secretum petis
Turbata vultu? cur genae fletu madent?
Certe petitus precibus et votis dies
Nostris refusit: Caesari iuncta es tuo
Taeda iugali quem tuus cepit decor, 695
Contempta Senecae tradidit vinclum tibi
Genetrix Amoris, maximum numen, Venus.
O qualis altos quanta pressisti toros
Residens in aula! vedit adtonitus tuam
Formam senatus, tura cum superis dares
Saerasque grato spargeres aras mero, 700
Velata sumnum flammeo tenni caput;
Et ipse lateri iunctus atque haerens tuo
Sublimis inter civium laeta omina
Incessit habitu atque ore laetitiam gerens
Prineeps superbo: talis emersam freto 705
Spumante Peleus coniugem accepit Thetin
Quorum toros celebrasse caelestis ferunt,
Pelagiique numen omne consensu pari.
Quae subita vultus causa mutavit tuos?
Quid pallor iste, quid ferant lacrimae doce. 710

710

Poppaea. Confusa tristi proximae noctis metu
Visuque, nutrix, mente turbata feror,
Defecta sensu. Laeta nam postquam dies
Sideribus atris cessit et nocti polus, 715
Inter Neronis iuneta complexus mei
Somno resolvor; nee diu plaeida frui
Quiete lieuit. Visa nam thalamos meos
Celebrare turba est maesta: resolutis comis
Matres Latinae flebiles planetus dabant;
Inter tubarum saepe terribilem sonum
Sparsam eruore coniugis genetrix mei 720

Vultu minaci saeva quatiebat facem.
 Quam dum sequor coacta praesenti metu,
 Diducta subito patuit ingenti mihi
 Tellus hiatu; lata quo paeceps toros
 Cerno iugalis pariter et miror meos
 In quis residi fessa. Venientem intuor
 Comitante turba coniugem quondam meum
 Natumque; properat petere complexus meos
 Crispinus, intermissa libare oscula:
 Inrupit intra tecta cum trepidus mea
 Ensemque iugulo condidit saevum Nero.
 Tandem quietem magnus excussit timor;
 Quatit ossa et artus horridus nostros tremor
 Pulsatque pectus; continet vocem timor,
 Quam nunc fides pietasque produxit tua.
 Heu quid minantur inferum manes mihi
 Aut quem cruentem coniugis vidi mei?
Nutr. Quaecumque mentis agitat † infestus vigor,
 Ea per quietem sacer et arcanus refert
 Veloxque sensus. Coniugem thalamos toros
 Vidiisse te miraris amplexu novi
 Haerens mariti? sed movent laeto die
 Pulsata palmis pectora et fusae comae?
 Octaviae discidia planxerunt sacros
 Inter penates fratris et patrium larem.
 Fax illa, quam secuta es, Augustae manu
 Praelata clarum nomen invidia tibi
 Partum ominatur. Inferum sedes toros
 Stabilis futuros spondet aeternae domus.
 Iugulo quod ensem condidit princeps tuus:
 Bella hand movebit, pace sed ferrum teget.
 Reconlige animum, recipi laetitiam, precor,
 Timore pulso redde te thalamis tuis.
Pop. Delubra et aras petere constitui sacras,
 Caesis litare victimis numen deum,
 Vt expientur noctis et somni minae
 Terrorque in hostis redeat adtonitus meos.
 Tu vota pro me suscipe et precibus piis
 Superos adora, maneat ut praesens status.

725

730

735

740

745

750

755

760

Chorus. Si vera loquax fama Tonantis
 Furta et gratos narrat amores
 (Quem modo Ledae pressisse sinum
 Tectum plumis pennisque ferunt,765
 Modo per fluctus raptam Europen
 Taurum tergo portasse trucem),
 Quae regit et nunc deseret astra,
 Petet amplexus, Poppaea, tuos
 Quos et Ledae praeferre potest770
 Et tibi, quondam cui miranti
 Fulvo, Danae, fluxit in auro.
 Formam Sparte iactet alumnae
 Licet et Phrygius praemia pastor:
 Vineat vultus haec Tyndaridos775
 Qui moverunt horrida bella
 Phrygiaeque solo regna dedere.
 Sed quis gressu ruit adtonito
 Aut quid portat pectore anhelo?

Nuntius. Quicumque tectis exeubat miles ducis,780
 Defendat aulam cui furor populi inminet.
 Trepidi cohortes ecce praefecti trahunt
 Praesidia ad urbis, victa nec eedit metu
 Concepta rabies temere, sed viris capit.

Chor. Quis iste mentis agitat adtonitus furor?785

Nunt. Octaviae favore percussa agmina
 Et efferata per nefas ingens ruunt.

Chor. Quid ausa facere quove consilio doce.

Nunt. Reddere penates Claudioe divi parant
 Torosque fratris, debitam partem imperi.790

Chor. Quos iam tenet Poppaea concordi fide?

Nunt. Hie urit animos pertinax nimium favor
 Et in furorem temere praecipites agit:

Quaecumque claro marmore effigies stetit

Aut aere fulgens, ora Poppaeae gerens,795
 Adficta vulgi manibus et saevo iacet
 Eversa ferro; membra per partis trahunt
 Deducta laqueis, obruunt turpi diu

Calcata caeno. Verba convenient feris
 Inmixta factis quae timor reticet meus.
 Sepire flammis principis sedem parant,
 Populi nisi irae coniugem reddat novam,
 Reddat penates Claudiæ victus suos.
 Vt noscat ipse civium motus, mea
 Voce hand morabor iussa praefecti exequi.

800

805

Chorus. Quid fera frustra bella movetis
 Invicta gerit tela Cupido:
 Flammis vestros obruet ignis
 Quibus extinxit fulmina saepe
 Captumque Iovem caelo traxit.
 Laeso tristis dabitis poenas
 Sanguine vestro. Non est patiens
 Fervidus irae facilisque regi:
 Ille ferocem iussit Achillem
 Pulsare lyram, fregit Danaos,
 Fregit Atridem, regna evertit
 Priami, claras diruit urbis;
 Et nunc animus quid ferat horret
 Vis inmitis violenta dei.

810

815

Nero. O lenta nimium militis nostri manus
 Et ira patiens post nefas tantum mea
 Quod non crux civilis accensas faces
 Extinguit in nos, caede nec populi madet
 Funerca Roma quae viros talis tulit.
 Admissa sed iam morte puniri parum est:
 Graviora meruit impium plebis scelus;
 At illa, cui me civium subicit furor,
 Suspecta coniunx et soror semper mihi,
 Tandem dolori spiritum reddat meo
 Iramque nostram sanguine extinguat suo.
 Mox tecta flammis concidant urbis meis,
 Ignes ruinae noxiūm populūm premant
 Turpisque egestas, saeva cum luctu famēs.
 Exsultat ingens saeculi nostri bonis

820

825

830

Conrupta turba nec capit elementiam
 Ingrata nostram ferre nec pacem potest,
 Sed inquieta rapitur hinc audacia,
 Hinc temeritate fertur in praeceps sua:
 Malis domanda est et gravi semper iugo
 Premenda, ne quid simile temptare audeat
 Contraque sanetos coniugis vultus meae
 Adtollere oculos; fracta per poenas metu
 Parere discepit principis nutu sui.
 Sed adesse cerno rara quem pietas virum
 Fidesque castris nota praeposuit meis.

835

840

845

Praefectus. Populi furorem eaede paucorum, diu
 Qui restiterunt temere, compressum adfero.

Ner. Et hoc sat est? sic miles audisti ducem?
 Compescis? haec vindicta debetur mihi?

Praef. Cecidere motus impii ferro duees.

850

Ner. Quid illa turba, petere quae flammis meos
 Ausa est penates, principi legem dare,
 Abstrahere nostris coniugem tantam toris,
 Violare quantum licuit incesta manu

Et voce dira? debita poena vacat?

855

Praef. Poenam dolor constituet in civis tuos?

Ner. Constituet, aetas nulla quam famae eximat.

Praef. Tua temperet nos ira, non noster timor.

Ner. Iram expiabit prima quae meruit meam.

Praef. Quam poscat ede, nostra ne pareat manus.

860

Ner. Caedem sororis poscit et dirum caput.

Praef. Horrore vinclum trepidus adstrinxit rigor.

Ner. Parere dubitas?

Praef. Cur meam damnas fidem?

Ner. Quod parcis hosti.

Praef. Femina hoc nomen capit?

Ner. Si scelera cepit.

Praef. Estne qui sontem arguat?

865

Ner. Populi furor.

Praef. Quis regere dementis valet?

Ner. Qui concitare potuit.

Praef. Haud quemquam reor.

Ner. Mulier, dedit natura cui primum malo
Animum, ad nocendum pectus instruxit dolis.

Praef. Sed vim negavit.

Ner. Vt ne inexpugnabilis 870
Esset, sed aegras frangeret viris timor
Vel poena; quae iam sera damnatam premet
Diu nocentem. Tolle consilium ac preces
Et imperata perage: devectam rate
Procul in remotum litus interimi iube,
Tandem ut residat pectoris nostri timor. 875

Chorus. O fnnestus multis populi

Dirusque favor qui cum flatu

Vela secundo ratis implevit

Vexitque procul, languidus idem

Deserit alto saevoque mari. 880

Flevit Graecos miseranda parens,

Perdidit ingens quos plebis amor

Nimiusque favor genere inlustris,

Pietate fide lingua claros,

Pectore fortis, legibus aeris. 885

Te quoque, Livi, simili leto

Fortuna dedit quem neque fasces

Texere suae nec tecta domus.

Plura referre prohibet praesens

Exempla dolor: modo cui patriam

Reddere civis, aulam et fratriss

Voluere toros, nunc ad poenam

Letumque trahi flentem miseram

Cernere possunt. Bene paupertas

Humili tecto contenta latet:

Quatiunt altas saepe procellae

Aut evertit Fortuna domos. 890

Octavia. Quo me trahitis quodve tyrannus

Aut exilium regina iubet,

Si mihi vitam fracta remittit 900

Tot iam nostris et victa malis?
 Sin caede mea cunmlare parat
 Luctus nostros, invidet etiam
 Cur in patria mihi saeva mori?
 Sed iam spes est nulla salutis:
 Fratris cerno miseranda ratem.
 Hac en cuins vecta carina
 Quondam genetrix, nunc et thalamis
 Expulsa soror miseranda vehar.
 Nullum Pietas nunc numen habet
 Nec sunt Superi: regnat mundo
 Tristis Erinys.
 Quis mea digne deflere potest
 Mala? quae lacrimis nostris questus
 Reddat aedon? cuius pennis
 Vtinam miserae mihi fata darent!
 Fugerem luctus sublata meos
 Penna volueri procul et coetus
 Hominum tristis caedemque feram.
 Sola in vaeno nemore et tenni
 Ramo pendens querulo possem
 Guttur maestum fundere murmur.
Chor. Regitur fatis mortale genus,
 Nec sibi quisquam spondere potest
 Firmum et stabile . . .
 Per quae easus volvit varios
 Semper nobis metuenda dies;
 Animum firment exempla tuum,
 Iam multa domus quae vestra tulit:
 Quid saevior est Fortuna tibi?
 Tu mihi primum
 Tot natorum memoranda parens,
 Nata Agrippae, nurus Augusti,
 Caesaris uxor cuins nomen
 Clarum toto fulsit in orbe,
 Vtero totiens enixa gravi
 Pignora pacis, mox exilium
 Verbera, saevas passa catenas,

905

910

915

920

925

930

935

- Funera, luctus, tandem letum 940
 Cruciatu diu. Felix thalamis
 Livia Drusi natisque ferum
 Ruit in facinus poenamque suam.
 Iulia matris fata secta est;
 Post longa tamen tempora ferro 945
 Caesa est, quamvis criminis nullo.
 Quid non potuit quondam genetrix
 Tua quae rexit principis anlam
 Cara marito partuque potens?
 Eadem famulo subiecta sno 950
 Cecidit diri militis ense.
 Quid cui licuit regnum in caelum
 Sperare, parens tanta Neronis?
 Non funesta violata manu
 Remigis ante, 955
 Mox et ferro lacerata diu
 Saevi iacnit victima nati?
Oct. Me quoque tristis mittit ad umbras
 Ferus et manis ecce tyrannus.
 Quid iam frustra miseranda moror? 960
 Rapite ad letum quis ius in nos
 Fortuna dedit. Testor superos—
 Quid agis, demens? parce precari
 Quibus invisa es numina divum.
 Tartara testor 965
 Erebiq[ue] deas seclerum ultrices
 Et te, genitor . . . dignum tali
 Morte et poena: non invisa est
 Mors ista mihi.
 Armate ratem, date vela fretis 970
 Ventisque petat puppis rector
 Pandatariae litora terrae.
Chor. Lenes aurae zephyrique leves,
 Tectam quondam nube aetheria
 Qui vexistis raptam saevae 975
 Virginis aris Iphigeniam.
 Hanc quoque tristi procul a poena

Portate, precor, templa ad Triviae.
Vrbe est nostra mitior Aulis
Et Taurorum barbara tellus:
Hospitis illie caede litatur
Numen superum;
Civis gaudet Roma crux.

980

SILIUS ITALICVS

T. CATIUS SILIUS ITALICUS was born in 25 A.D. He was an active advocate under Nero, in the last year of whose reign (68 A.D.) he reached the consulship. In the subsequent struggle between Vespasian and Vitellius he played a prominent part, taking the side of the latter. About the year 77 he was proconsul of the important province of Asia, which he governed with ability and energy.

After the expiration of his term of office, Silius retired from public life and spent the remainder of his days in scholarly leisure and in the enjoyment of his great wealth. At the age of seventy-six, being afflicted with an incurable disease, he voluntarily and with stoic composure starved himself to death, as we learn from an interesting letter of Pliny (III. 7) written shortly after. From Martial, who naturally lauds his wealthy patron to the skies, we further learn that Silius owned one of the villas of Cicero and the grave of Vergil, for whom he, indeed, professed an idolatrous veneration.

The fruit of his retirement is the extant epic, which was begun in the year of his consulship and continued with unflagging devotion down to his old age. It is entitled *Punica*, and contains the story of the Second Punie War, in seventeen books. Book I. begins with Rome's appearance in Spain, which led to the war with Carthage; book II. describes the heroic but futile struggle at Saguntum; book III. is taken up with Hannibal, the crossing of the Alps, and his sudden arrival in Italy; book IV. deals with the battle at the Ticinus; book V. is devoted to the victory at Lake Trasimenus; book VI. contains a long episode concerning the deeds of Regulus in the First Punie War; book VII. is devoted to Fabius Maximus Cunctator; book VIII. gives an ac-

count of the preparations for the battle of Cannae; books ix. and x. tell the story of the great Carthaginian victory; book xi. takes us to Capua; book xii. relates the success of Marcellus at Nola and Hannibal's appearance before Rome. In book xiii. the fall of Capua is the main theme; in book xiv. the capture of Syracuse by Marcellus. Books xv. and xvi. centralize about P. Scipio and his achievements in Spain, the whole epic closing with Hannibal's defeat at Zama.

The historical material accumulated in this epic was, as in the case of Lucan, mainly derived from Livy; but, unlike the author of the *Pharsalia*, Silius slavishly adhered to all the traditional and time-honored epic conventionalities, such as assemblies and interventions of the gods, etc., sanctioned by Homer and Vergil.

This work, the longest epic poem in Latin literature, was not inspired of the Muses, but was written, as Pliny truly says, *maiore cura quam ingenio*. Read in its entirety, it is undoubtedly monotonous and tiresome; nevertheless, it contains many passages of genuine dramatic power and often rises to a sustained dignity of expression worthy of Vergil himself.

Silius Italicus seems, however, never to have been even moderately popular, and his poem had been wholly forgotten until discovered by Poggio, in 1416, in the monastery of St. Gall.

SILIVS ITALICVS

Book I., 1-20: Prooemium.

Ordior arma, quibus caelo se gloria tollit
Aeneadum, patiturque ferox Oenotria iura
Carthago. Da, Musa, deus memorare laborum
Antiquae Hesperiae, quantosque ad bella crearit
Et quot Roma viros, saeri cum perfida pacti 5
Gens Cadmea super regno certamina movit;
Quaesitumque diu, qua tandem poneret arce
Terrarum Fortuna caput. Ter Marte sinistro
Iuratumque Iovi foedus conventaque patrum
Sidonii fregere duces, atque impius ensis 10
Ter placitani suasit temerando rumpere pacem.
Sed medio finem bello excidiumque vicissim
Molitae gentes, propiusque fuere periclo,
Quis superare datum: reseravit Dardanus arcis
Ductor Agenoreas, obsessa Palatia vallo 15
Poenorum, ac muris defendit Roma salutem.
Tantarum causas irarum odiunque perenni
Servatum studio et mandata nepotibus arma
Fas aperire mihi superasque recludere mentis.
Iamque adeo magni repeatam primordia motus. 20

Book I., 21-139, 239-270: Hannibal.

Pygmalioneis quondam per caerulea terris
Pollutum fugiens fraterno crimine regnum

- Fatali Dido Libyes adpellitur orae.
 Tum pretio mercata locos nova moenia ponit,
 Cingere qua secto permissum litora tauro. 25
 Hie Iuno ante Argos—sic eredit alt a vetustas—
 Ante Agamemnoniam, gratissima tecta, Mycenen
 Optavit profugis aeternam condere gentem.
 Verum ubi magnanimis Romam caput urbibus alte
 Exerere ae missas etiam trans aequora classis 30
 Totum signa videt vetricia ferre per orbem,
 Iam proprius metuens bellandi corda furore
 Phoenicum exstimalat. Sed enim conamine primae
 Contuso pugnae fractisque in gurgite coeptis
 Sicanio Libycis, iterum instaurata capessens 35
 Arma remolitur; dux agmina sufficit unus
 Turbanti terras pontumque movere paranti.
- Iamque deae cunctas sibi belliger induit iras
 Hannibal; hunc audet solum componere fatis.
 Sanguineo tum laeta viro atque in regna Latini
 Turbine mox saevo venientum hand inscia cladum:
 ‘Intulerit Latio, spreta me, Troïus,’ inquit,
 ‘Exul Dardaniam et bis numina capta penates 40
 Sceptraque fundarit vitor Lavinia Teueris,
 Dum Romana tuae, Ticine, cadavera ripae
 Non capiant, similisque mihi per Celtica rura
 Sanguine Pergameo Trebia et stipantibus armis
 Corporibusque virum retro fluat, ac sua largo
 Stagna reformidet Thrasymennus turbida tabo;
 Dum Cannas tumulum Hesperiae campumque cruore 45
 Ausonio mersum sublimis Iapyga cernam
 Teque vadi dubium coëuntibus, Aufide, ripis
 Per clipeos galeasque virum caesosque per artus
 Vix iter Hadriaci rumpentem ad litora ponti.’
 Haec ait ac iuvenem facta ad Mavortia flammat. 50
 Ingenio motus avidus fideique sinister
 Is fuit, exsuperans astu, sed devius aequi.
 Armato nullus divum pudor; improba virtus
 Et pacis despectus honos; penitusque medullis
 Sanguinis humani flagrat sitis; his super, aevi 55
 60

Flore virens, avet Aegatis abolere, parentum
 Dede^{cus}, ac Siculo demergere foedera ponto.
 Dat mentem Iuno ac laudum spe corda fatigat.
 Iamque aut nocturno penetrat Capitolia visu
 Aut rapidis fertur per summas passibus Alpis. 65
 Saepe etiam famuli turbato ad limina somno
 Expavere trucem per vasta silentia vocem
 Ac largo sudore virum invenere futuras
 Miscentem pugnas et inania bella gerentem.

Hanc rabiem in finis Italum Saturniaque arva
 Addiderat tantam puero patris heu furor altus.
 Sarrana prisci Barcae de gente, vetustos
 A Belo numerabat avos. Namque orba marito
 Cum fugeret Dido famulam Tyron, impia diri
 Belides iuvenis vitaverat arma tyranni 75
 Et se participem casus sociarat in omnis.
 Nobilis hoc ortu et dextra spectatus Hamilear,
 Vt fari primamqne datum distinguere lingua
 Hannibali vocem, sollers nutrire furores,
 Romanum sevit puerili in pectore bellum. 80

Vrbe fuit media sacrum genetricis Elissae
 Manibus et patria Tyriis formidine cultum,
 Quod taxi circum et piceae squalentibus umbris
 Abdiderant caelique arcebant lumine, templum.
 Hoc sese, nt perhibent, curis mortalibus olim
 Exuerat regina loco. Stant marmore maesto
 Effigies, Belusque parens omnisque nepotum
 A Belo series; stat gloria gentis Agenor,
 Et qui longa dedit terris cognomina Phoenix. 85
 Ipsa sedet tandem aeternum coniuncta Sychaeo;
 Ante pedes ensis Phrygins iacet; ordine centum
 Stant arae caelique deis Ereboque potenti.
 Hic, erine effuso, atque Hennaeae numina divae
 Atque Acheronta vocat Stygia cum veste sacerdos.
 Inmugit tellus rumpitque horrenda per umbras 90
 Sibila; inaceensi flagrant altaribus ignes.
 Tum magico volitant cantu per inania manes
 Exciti, vultusque in marmore sudat Elissae.

Hannibal haec patrio iussu ad penetralia fertur;
Ingressique habitus atque ora explorat Hamilcar.

100

Non ille euhantis Massylae palluit iras,

Non diros templi ritus aspersaque tabo

Limina et auditio surgentis carmine flamas.

Olli permuleens genitor caput oscula libat

Adtollitque animos hortando et talibus implet:

105

‘Gens recidiva Phrygum Cadmeae stirpis alumnos

Foederibus non aequa premit; si fata negarint

Dedecus id patriae nostra depellere dextra,

Haec tua sit laus, nate, velis; age, concipe bella

Latura exitium Laurentibus; horreat ortus

110

Iam pubes Tyrrhena tuos, partusque recusent,

Te surgente, puer, Latiae producere matres.’

His acuit stimulis, subiectque hand mollia dictu:

‘Romanos terra atqne undis, ubi competit actas,

Ferro ignique sequar Rhoeteaque fata revolvam.

115

Non superi mihi, non Martem cohibentia pacta,

Non celsae obstiterint Alpes Tarpeiaque saxa.

Hanc mentem iuro nostri per numina Martis,

Per manes, regina, tuos.’ Tum nigra triformi

Hostia mactatur divae, raptimque recludit

120

Spirantis artus poscens responsa sacerdos

Ac fugientem animam properatis consulit extis.

Ast ubi quaesitas artis de more vetustae

Intravit mentis superum, sic deinde profatur:

‘Aetolos late consterni milite campos

125

Idaeoque laevis flagrantis sanguine cerno.

Quanta procul moles scopulis ad sidera tendit,

Cuius in aërio pendent tua vertice castra!

Iamque ingis agmen rapitur; trepidantia fumant

Moenia et Hesperio tellus porrecta sub axe

130

Sidoniis luctet flammis, fluit ecce cruentus

Eridanus, iacet ore truei super arma virosque,

Tertia qui tulerit sublimis opima Tonanti.

Heu quaenam subitis horrescit turbida nimbis

Tempestas, ruptoque polo micat igneus aether!

135

Magna parant superi. Tonat alti regia caeli,

Bellanteinque Iovem cerno.' Venientia fata
 Scire ultra vetuit Iuno, fibraeque repente
 Conticuere. Latent easus longique labores.

Hae postquam Tyrio gentes cessere tyranno,
 Vtque dati rerum freni, nunc arte paterna 240
 Conciliare viros armis, consulta senatus
 Vertere nunc donis. Primus sumpsisse laborem,
 Primus iter carpsisse pedes partemque subire,
 Si valli festinet opus. Nec cetera segnis,
 Quaecumque ad laudem stimulant; somnumque negabat 245
 Naturae noctemque vigil dncebat in armis,
 Interdum projectus humi turbaeque Libyssae
 Insignis sagulo duris certare maniplis;
 Celsus et in magno praecedens agmine ductor
 Imperium proferre suum; tum vertice nudo 250
 Excipere insanos imbris caelique ruinam.
 Spectarunt Poeni, tremuitque exterritus Astur,
 Torquentem cum tela Iovem permixtaque nimbis
 Fulmina et excusso ventorum flatibus ignes
 Turbato transiret equo; nec pulvere fessum 255
 Agminis ardenti labefecit Sirius astro.
 Flammiferis tellus radiis cum exusta dehiscit,
 Candente globo medius coquit aethera fervor,
 Femineum putat umenti iacuisse sub umbra
 Exeretque sitim et spectato fonte recedit. 260
 Idem conreptis sternacem ad proelia frenis
 Frangere equum et famam letalis amare lacerti
 Ignotique amnis tranare sonantia saxa
 Atque e diversa socios accersere ripa.
 Idem expugnati primus stetit aggere muri, 265
 Et quotiens campo rapidus fera proelia miscet,
 Qua sparsit ferrum, latus rubet aequore limes.
 Ergo instat fatis, et rumpere foedera certus,
 Quo datur, interea Romam comprehendere bello
 Gaudet et extremis pulsat Capitolia terris. 270

Book II., 270–390: The Romans declare war.

Poenorum interea quis rerum summa potestas, 270
 Consultant bello super et quae dieta ferantur
 Ansoniae populis, oratorumque minaci
 Adventu trepidant. Movet hinc foedusque fidesque
 Et testes superi iurataque paeta parentum,
 Hinc popularis amor coeptantis magna inventae, 275
 Et sperare iuvat belli meliora. Sed, olim
 Ductorem infestans odiis gentilibus, Hannōn
 Sic adeo increpitat studia incantumque favorem:
 ‘Cuncta quidem, patres—neque enim cohibere minantur
 Irae se valuere—premuunt formidine vocem. 280
 Hand tamen abstiterim, mortem licet arma propinquent.
 Testabor superos et caelo nota relinquam,
 Quae postrema salus rerum patriaeque reposcit.
 Nec nunc obsessa demum et fumante Sagunto
 Haec serus vates Hannōn canit; anxia rupi 285
 Pectora, ne castris inntriretur et armis
 Exitiale caput, monni et, dum vita, monebo,
 Ingenitum noscens virus flatusque paternos.
 Vt, qui stelligero speculatur sidera caelo,
 Venturam pelagi rabiem Caurique futura 290
 Praedicit miseris hand vannis flamina nautis.
 Consedit solio rerumque invasit habenas—
 Ergo armis foedus fasque omne abrumpitur armis,
 Oppida quassantur, longeque in moenia nostra
 Aeneadum adrectae mentes, disiectaque pax est. 295
 Exagitant manis iuvenem furiaeque paternae
 Ae funesta saera et conversi foedere rupto
 In caput infidum superi Massylaque vates.
 An nunc ille novi eaeus caligine regni
 Externas areces quatit? hand Tirynthia tecta—
 Sie propria luat hoc poena nee misceat urbis
 Fata suis—nunc hoc, hoc inquam, tempore muros
 Oppugnat, Carthago, tuos teqne obsidet armis.
 Lavimus Hemaeas animoso sanguine vallis 300

- Et vix conducto produximus arma Lacone. 305
 Nos ratibus laceris Scyllaea replevimus antra
 Classibus et refluo spectavimus aequore raptis
 Contorta e fundo revomentem transtra Charybdin.
 Respice, pro demens! pro pectus inane deorum!
 Aegatis Libyaecne procul fluitantia membra. 310
 Quo ruis? et patriae exitio tibi nomina quaeris?
 Seilicet immensa, visis iuvenilibus armis,
 Subsident Alpes, subsidet mole nivali
 Alpibus aequantum adtollens caput Apenninus.
 Sed campos fac, vane, dari. Num gentibus istis 315
 Mortales animi? aut ferro flammave fatisunt?
 Haud tibi Neritia cernes cum prole laborem.
 Pubescit castris miles, galeaque teruntur
 Noudum signatae flava lanugine malae.
 Nec requies aevi nota, exsanguesque merendo 320
 Stant prima inter signa senes letumque lacessunt.
 Ipse ego Romanas perfosso corpore turmas
 Tela intorquentis conrepta e vulnere vidi:
 Vidi animos mortisque virum decorisque furorem.
 Si bello obsistis nec te victoribus offers. 325
 Quantum heu, Carthago, donat tibi sanguinis Hannon?
 Gestar ad haec—namque impatiens asperque coquebat
 Iamdudum inmites iras mediamque loquentis
 Bis conatus erat turbando abrumpere vocem:
 ‘Concilione,’ inquit, ‘Libya Tyrioque senatu, 330
 Pro superi! Ausonius miles sedet? armaque tantum
 Haud dum sumpta viro? nam cetera non latet hostis.
 Nunc geminas Alpes Apenninumque minatur,
 Nunc freta Sicaniae et Scyllaei litoris undas;
 Nec procul est, quin iam manis umbrasque pavescat 335
 Dardanias; tanta accumulat praeconia leto
 Vulneribusque virum ac tollit sub sidera gentem.
 Mortalem, mili crede, licet formidine turpi
 Frigida corda tremant, mortalem sumimus hostem.
 Vidi ego, cum, geminas artis post terga catenis 340
 Evinctus palmas, vulgo traheretur ovante
 Carceris in tenebras spes et fiducia gentis

Regulus Hectoreae; vidi, cum robore pendens
Hesperiam cruce sublimis spectaret ab alta.
Nec vero terrent puerilia protinus ora 345
Sub galea et pressae properata casside maiae.
Indole non adeo segni sunius. Adspice, turmae
Qnot Libycae certant annos anteire labore
Et nudis bellantur equis. Ipse, aspice, ductor,
Cum primam tenero vocem proferret ab ore, 350
Iam bella et lituos ac flammis urere gentem
Iurabat Phrygiam atque animo patria arma movebat.
Proinde polo crescant Alpes, astrisque coruscos
Apenninus agat scopulos: per saxa nivesque—
Dicam etenim, ut stimulent atram vel inania mentem— 355
Per caelum est qui pandat iter. Pudet Hercule tritas
Desperare vias laudemque timere secundam.
Sed Libyae clades et primi incendia belli
Aggerat atque iterum pro libertate labores
Hannon ferre vetat. Ponat formidinis aestus 360
Parietibusque dominus imbellis femina servet
Singultantem animam; nos, nos contra ibimus hostem,
Quis procul a Tyria dominos depellere Byrsa,
Vel Iove non aequo, fixum est. Sim fata repugnant,
Et iam damnata cessit Carthagine Mavors, 365
Occumbam potius nec te, patria inclita, dedam
Aeternum famulam liberque Acheronta videbo.
Nam quae, pro superi! Fabius iubet? ociis arma
Exuite et capta descendite ab arce Sagunti.
Tum delecta manus scutorum incendat acervos, 370
Vranturque rates, ac toto absistite ponto.
Di, procul o, merita est umquam si talia plecti
Carthago, prohibete nefas nostrique solutas
Ductoris servate manus! Vt deinde resedit—
[Factaque censendi patrum de more potestas, 375
Hic Hannon redi propere certamine rapta
Instat et auctorem violati foederis addit]—
Tum vero adtoniti, eun templo intrumperet hostis.
Exsiluere patres, Latioque id verteret omen,
Oravere deum. At postquam discordia sensit 380

Pectora et infidas ad Martem vergere mentis,
 Non ultra patiens Fabius rexisse dolorem,
 Consilium propere exposcit, patribusque vocatis,
 Bellum se gestare sinn pacemque profatus,
 Quid sedeat, legere ambiguis neu fallere dictis
 Imperat ac, saevo neutrum rennente senatu,
 Ceu clausas acies gremioque effunderet arma:
 ‘Accipite infaustum Libyae eventisque priori
 Par,’ inquit, ‘bellum’—et laxos effundit amictus.
 Tum patrias repetit pugnandi nuntius arces.

385
390*Book II., 475–579: Siege of Saguntum.*

Desuper haec caelo spectans Tirynthius alto
 Inlacrimat fractae nequidquam casibus urbis.
 Namque metus magnique tenent praecepta parentis,
 Ne saevae tendat contra decretta novoreiae.
 Sic igitur, copta occultans, ad limina sanctae
 Contendit Fidei secretaque pectora tentat.
 Arcanis dea laeta polo tum forte remoto
 Caelicolum magnas volvebat conscientia curas;
 Quam tali adloquitur Nemeae pacator honore:
 ‘Ante Iovem generata, deens divumque hominumque,
 Qua sine non tellus pacem, non aeque norunt,
 Iustitiae consors tacitumque in pectore numen,
 Exitiumne tuae dirum spectare Sagunti
 Et tot pendentem pro te, dea, cernere poenas
 Vrbem lenta potes? moritur tibi vulgus, et unam
 Te matres, vinecente fame, te maesta virorum
 Ora vocant, primaque sonant te voce minores.
 Fer caelo auxilium et fassis da surgere rebus.’

475
480
485
490

Haec satus Alcmena; contra cui talia virgo:
 ‘Cerno equidem, nec pro nihilo est mihi foedera rumpi;
 Statque dies, ausis olim tam tristibus ultor.
 Sed me, pollutas properautem linquere terras,
 Sedibus his tectisque novis succedere alegit
 Fecundum in fraudes hominum genus; impia liqui

495

- Et, quantum terrent, tantum metuentia regna
 Ac furias auri nec vilia praemia fraudum 500
 Et super haec ritu horrifieos ac more ferarum
 Viventis rapto populos luxuque solutum
 Omne decus multaque oppressum nocte pudorem.
 Vis colitur, iurisque locum sibi vindicat ensis,
 Et probris cessit virtus. En, aspice gentis: 505
 Nemo insons; pacem servant commercia culpae.
 Sed secura tua fundata ut moenia dextra
 Dignum te servent memorando fine vigorem,
 Dedita nec fessi tramittant corpora Poeno—
 Quod solum nunc fata sinunt seriesque futuri— 510
 Extendam leti decus atque in saecula mittam
 Ipsaque landatas ad manes prosequar umbras.
 Inde severa levi decurrentis aethere virgo
 Luctantem fatis petit inflammata Saguntum;
 Invalidit mentis et pectora nota pererrat 515
 Inmittitque animis numen. Tum, fusa medullis,
 Implicat atque sui flagrantem inspirat amorem.
 Arma volunt tentantque aegros ad proelia nisus.
 Insperatus adest vigor, interiusque recursat
 Dulcis honor divae et sacrum pro virginie letum.
 It tacitus fassis per ovantia pectora sensus, 520
 Vel leto graviora pati saevasque ferarum
 Altentare dapes et mensis addere crimen.
 Sed prohibet culpa pollutam extendere lueem
 Casta Fides paribusque famem compescere membris. 525
 Quam simul invisa gentis conspexit in arce,
 Forte ferens sese Libyeis Saturnia castris,
 Virgineum incerepitat miscentem bella furorem
 Atque, ira turbata gradum, ciet ocius atram
 Tisiphonen, imos agitantem verbere manis, 530
 Et palmas tendens: ‘hos,’ inquit, ‘noctis alumna,
 Hos muros impelle manu populumque feroem
 Dextris sterne suis; Inno iubet, ipsa propinqua
 Effectus studiumque tuum de nube videbo.
 Illa deos sumnumque Iovem turbantia tela, 535
 Quis Acheronta moves, flammam immanesque chelydros

Stridoremque tuum, quo territa comprimit ora
 Cerberus, ac, mixto quae spumant felle, venena
 Et quidquid scelerum, poenarum quidquid et irae
 Pectore feeundo coquitur tibi, congere praeceps 540
 In Rutulos totamque Erebo demitte Saguntum.
 Hac mercede Fides constet delapsa per auras.'

Sic voce instimulans dextra dea coneita saevam
 Eumenida incussit muris; tremuitque repente
 Mons circum, et gravior sonnit per litora fluctus. 545
 Sibilat insurgens capiti et turgentia circa
 Multus colla mieat squalenti tergore serpens.
 Mors graditur, vasto cava pandens guttura rietu,
 Casroque inhiat populo: tunc Luctus et atri
 Pectora circumstant Plancts Maerorque Dolorque, 550
 Atque omnes adsunt Poenae, formaque trifauci
 Personat insomnis lacrimosae Ianitor aulae.

Protinus adsimulat faciem mutabile monstrum
 Tiburnae gressumque simul sonitumque loquenti.
 Haec bello vacuos et saevi turbine Martis 555
 Lngebat thalamos, Murro spoliata marito;

Clara genus Daunique trahens a sanguine nomen.
 Cui vultus induta pares disiectaque crinem
 Eumenis, in medios inrumpit turbida coetus

Et maestas lacerata genas: 'quis terminus?' inquit, 560
 'Sat Fidei proavisqne datum! vidi ipsa eruentum,

Ipsa meum vidi lacerato vulnere nostras
 Terrentem Murrum noctis et dira sonantem:

Eripe te, coniux, miserandae casibus urbis
 Et fuge, si terras adimit victoria Poeni, 565

Ad manes, Tiburna, meos; ecedere penates,
 Occidimus Rutuli, tenet omnia Punicus ensis.

Mens horret, nec adhuc oculis absistit imago.
 Nullane iam posthae tua teeta, Sagunte, videbo?

Felix, Murre, necis patriaque superstite felix. 570
 At nos, Sidoniis famulatum matribus actas,

Post belli casus vastique pericula ponti
 Carthago adspiciet vietrix; tandemque suprema

Nocte obita, Libyae gremio captiva iacebo.

Sed vos, o iuvenes, vetait quos conscientia virtus
Posse capi, quis telum ingens contra aspera mors est,
Vestris servitio manibus subducite matris.
Ardua virtutem profert via. Pergite primi
Nec facilem populis nec notam invadere laudem.'

575

Book II., 650-695: Fall of Saguntum.

Quis diros urbis casus landandaque monstrat
Et Fidei poenas ac tristia fata piornum
Imperet evolvens laerimis? vix Punica fletu
Cessassent castra ac miseresccere nesciis hostis.
Vrbs, habitata din Fidei caeloque parentem
Murorum repetens, ruit inter perfida gentis
Sidoniae tela atque inmania facta suorum,
Iniustis neglecta deis; furit ensis et ignis,
Quique caret flamma, scelerum est locus. Erigit atro
Nigrantem fumo rogus alta ad sidera nubem.
Ardet in excelso proceri vertice montis
Arx, intacta prius bellis—hinc Punica castra
Litoraque et totam soliti spectare Saguntum—
Ardent tecta deum. Resplendet imagine flammæ
Aequor et in tremulo vibrant incendia ponto.
Ecce inter medios caedium Tiburna furores,
Fulgenti dextram mucrone armata mariti
Et laeva infelix ardente lampada quassans
Squalentemque erecta comam ac liventia planetu
Pectora nudatis ostendens saeva lacertis,
Ad tumulum Murri super ipsa cadavera fertur.
Qualis, ubi inferni dirum tonat aula parentis,
Iraque turbatos exerceat regia manis,
Alecko solium ante dei sedemque tremendam
Tartareo est operata Iovi poemasque ministrat.
Arma viri, multo nuper defensa cruento,
Imponit tumulo inlacrimans; manisque precata,
Acciperent sese, flagrantem lampada subdit.
Tunc rapiens letum: 'tibi ego haec,' ait, 'optime coniux,

650

655

660

665

670

675

- Ad manis, eu, ipsa fero.' Sic ense recepto
Arma super ruit et flammas invadit hiatu. 680
- Semiambusta iacet nullo discrimine passim
Infelix obitus, permixto funere, turba.
- Ceu, stimulante fame, eum victor ovilia tandem
Faucibus invasit siccis leo, mandit hianti
- Ore fremens imbelle pecus, patuloque redundat 685
Gutturē rictatus large crux; incubat atris
Semesae stragis cumulis aut, murmure anhelo
Infrendens, laceros inter spatiatur acervos.
- Late fusa iacent pecudes cunctosque Molossus
Pastorumque cohors stabulique gregisque magister, 690
Totaque vastatis disiecta mapalia tectis.
- Inrumpunt vaenam Poeni tot cladibus arcem.
Tum demum ad manis, perfecto munere, Erinnys
Iunoni laudata redit magnamque superba
Exultat rapiens secum sub Tartara turbam. 695

Book II., 696–707: Epilogue.

- At vos, sidereae, quas nulla aequaverit aetas,
Ite, decus terrarum, animae, venerabile vulgus,
Elysium et castas sedes decorate piorum.
- Cui vero non aqua dedit victoria nomen—
Audite, o gentes, nea rumpite foedera pacis 700
Nec regnis postferte fidem!—vagus exul in orbe
Errabit toto, patriis proiectus ab oris,
Tergaque vertentem trepidans Carthago videbit.
Saepe Saguntinis somnos exterritus umbris
Optabit cecidisse manū; ferroque negato,
Invictus quondam Stygias bellator ad undas 705
Deformata feret liventi membra veneno.

Book III., 1–157: The war in Spain.

- Postquam rupta fides Tyriis, et moenia castae,
Non aequo superum genitore, eversa Sagunti,

- Extemplo positos finiti cardine mundi
 Victor adit populos cognataque limina Gades.
 Nec vatum mentis agitare et praescia corda
 Cessatum super imperio. Citus aequore Bostar
 Vela dare et rerum praenososcere fata iubetur. 5
 Prisca fides adytis longo servatur ab aevo,
 Qua sublime sedens, Cirrhaeis aemulus antris,
 Inter anhelantis Garamantas corniger Hammon
 Fatidico pandit venientia saccula luco. 10
 Hinc omen coepitis at casus scire futuros
 Ante diem bellique vices novisse petebat.
- Exin clavigeri veneratus numinis aras
 Captivis onerat donis quae nuper ab arce
 Victor fumantis rapuit semusta Sagunti. 15
 Vulgatum, nec cassa fides, ab origine fani
 Impositas durare trabis solasque per aevum
 Condentum novisse manus. Hinc credere gaudent
 Consedisse deum seniumque repellere templis.
 Tum, quis fas et honos adyti penetralia nosse,
 Femineos prohibent gressus ac limine curant
 Saetigeros arcere sues; nec discolor ulli
 Ante aras cultus; velantur corpora lino,
 Et Pelusiaco prae fulget stamine vertex. 25
 Discinetis mos tura dare atque e lege parentum
 Sacrificam lato vestem distinguere clavo.
 Pes nudus tonsaeque comae castumque cubile;
 Inrestineta foecis servant altaria flammæ.
 Sed nulla effigies simulacrae nota deorum
 Maiestate locum et sacro implevere timore. 30
- In foribus labor Aleidae: Lernaea recisis
 Anguibus hydra iaeet, nexuque elisa leonis
 Ora Cleonaei patnlo caelantur hiatu.
 At Stygius, saevis terrens latratibus umbras,
 Ianitor, aeterno tum primum tractus ab antro,
 Vincla indignatur, metuitque Megaera catenas. 35
 Iuxta Thraces equi pestisque Erymanthia et altos
 Aeripedis ramos superantia cornua cervi.
 Nec levior vinei Libycae telluris alumnus
 40

Matre super stratique genus deforme bimembres
 Centauri frontemque minor nunc amnis Acarnan.
 Inter quae fulget sacratis ignibus Oete,
 Ingentemque animam rapiunt ad sidera flammae.

Postquam oculos varia implevit virtutis imago, 45
 Mira dehinc cernit: surgentis mole profundi
 Iniectum terris subitum mare nullaque circa
 Litora et infuso stagnantis aequore campos.
 Nam qua caeruleis Nereus evolvitur antris
 Atque imo freta contorquet Neptnnia fundo, 50
 Proruptum exundat pelagus, caecosque relaxans
 Oceanus fontis torrentibns ingruit undis.

Tum vada, ceu saevo penitus permota tridenti,
 Luctantur terris tumefactum imponere pontum.
 Mox remeat gurges tractoque relabitur aestu, 55
 Ac ratis erepto campis deserta profndo,
 Et fusi transtris expectant aequora nautae.
 Cymothoea ea regna vagae pelagine labores
 Luna movet, Luna, inmissis per caerulea bigis,
 Fertque refertque fretum, sequiturque reciproca Tethys. 60

Haec propere spectata duci; nam multa fatigant.
 Curarum prima exercet, subducere bello
 Consortem thalami parvumque sub ubere natum.
 Virgineis iuvenem taedis primoque Hymenaeo
 Imbuerat coniux memorique tenebat amore. 65
 At puer, obsessae generatns in ore Sagunti,
 Bissenos Lunae nondum compleverat orbis.
 Quos ut seponi stetit et secernere ab armis,
 Adfatur ductor: ‘spes o Carthaginis altae,
 Nate, nec Aeneadum levior metus, amplior, oro, 70
 Sis patrio decore et factis tibi nomina condas,
 Quis superes bellator avum; iamque aegra timoris
 Roma tuos numerat lacrimandos matribus annos.
 Ni praesaga meos ludunt praecordia sensus,
 Ingens hic terris creseit labor; ora parentis
 Agnosco torvaque oculos sub fronte minacis 75
 Vagitumque gravem atque irarum elementa mearnum.
 Si quis forte deum tantos inciderit actus

Et nostro abrumpat leto primordia rerum,
Hoc pignus belli, coniux, servare labora.

80

Cumque datum fari, duc per cunabula nostra;
Tangat Elissaeas palmis puerilibus aras
Et cimeri iuret patrio Laurentia bella.

Inde ubi flore novo pubescet firmior aetas,
Emieet in Martem et, calcato foedere, victor
In Capitolina tumulum mihi vindicet arce.

85

Tu vero, tanti felix quam gloria partus
Expectat, veneranda fide, discede perielis
Incerti Martis durosque relinque labores;
Nos clausae nivibus rupes suppostaque caelo
Saxa manent; nos Alcidae, mirante novorea,
Sudatus labor et, bellis labor acrior, Alpes.
Quod si promissum vertat Fortuna favorem
Laevaque sit coepitis, te longa stare senecta
Aevumque extendisse velim; tua iustior aetas,
Ulta me improperae ducant cui fila sorores.'

90

Sic ille. At contra Cirrhaei sanguis Imilce
Castalii, cui materno de nomine dicta
Castulo Phoebei servat cognomina vatis
Atque ex sacrata repetebat stirpe parentes:
Tempore quo Bacchus populos domitabat Hiberos,
Coneutiens thyrso atque armata Maenade Calpen,
Lascivo genitus Satyro nymphaque Myrice,
Miliehus indigenis late regnabat in oris,
Cornigeram adtollens genitoris imagine frontem.
Hinc patriam clarumque genus referebat Imilce,
Barbarica paulum vitiato nomine lingua.

100

Quae tune sic lacrimis sensim manantibus infit:
'Mene, oblite tua nostram pendere salute,
Abnus inceptis comitem? sic foedera nota
Primitiaeque tori, gelidos ut scandere tecum
Deficiam montis coninx tua? crede vigori
Femineo; eastum haud superat labor ullus amorem.
Sin solo adspicieimur sexu, fixumque relinquui.
Cedo equidem nec fata moror; deus annuat, oro:
I felix, i numinibus votisque secundis

105

110

115

Atque acies inter flagrantiaque arma relictæ
 Coniugis et nati curam servare memento.
 Quippe nec Ausonios tantum nec tela nec ignis,
 Quantum te, metuo; ruis ipsos acer in ensis 120
 Obiectasque caput telis; nec te ulla secundo
 Eventu satiat virtus, tibi gloria soli
 Fine caret, credisque viris ignobile letum
 Belligeris in pace mori. Tremor implicat artus,
 Nec quemquam horresco qui se tibi conferat unus. 125
 Sed tu, bellorum genitor, miserere nefasque
 Averte et serva caput inviolabile Teucris.'

Iamque adeo egressi steterant in litore primo,
 Et promota ratis, pendentibus arbore nantis,
 Aptabat sensim pulsanti carbasa vento, 130
 Cum, lenire metus properans aegramque levare
 Adtonitis mentem curis, sic Hannibal orsus:
 'Omnibus parco et lacrimis, fidissima coniux.
 Et pace et bello cunctis stat terminus aevi,

Extremumque diem primus tulit; ire per ora 135
 Nomen in aeternum paucis mens ignea donat
 Quos pater aetheriis caelestum destinat oris.

An Romana iuga et famulas Carthaginis arces
 Perpetiar? stimulant manes noctisque per umbras
 Increpitans genitor; stant arae atque horrida sacra 140
 Ante oculos, brevitasque vetat mutabilis horae

Prolatare diem. Sedeamus, ut noverit una
 Me tantum Carthago? et, qui sim, nesciat omnis
 Gens hominum? letique metu decora alta relinquam?
 Quantum etenim distant a morte silentia vitae?

Nec tamen incautos laudum exhorresce furores;
 Et nobis est lucis honos, gaudetque senecta
 Gloria, cum longo titulis celebratur in aevo
 Te quoque magna manent suscepti praemia belli;

Dent modo se superi, Thybris tibi serviet omnis
 Iliacaeque nurus et dives Dardanus auri.
 Dumque ea permixtis inter se fletibus orant,
 Confisus pelago celsa de puppe magister
 Cunctantem ciet. Abripiuntur divulsa marito.

120

125

130

135

140

145

150

Haerent intenti vultus et litora servant,
Donec, iter liquidum volueri rapiente carina,
Consumpsit visus pontns, tellusque recessit.

155

Book III., 158–213: The dream of Hannibal.

At Poenus belli euris avertere amorem
Adparat et repetit properato moenia gressu.
Quae dum perlustrat crebroque obit omnia visu,
Tandem sollicito cessit vis dura labori,
Belligeramque datur somno componere mentem.

160

Tum pater omnipotens, gentem exercere periclis
Dardaniam et fama saevorum tollere ad astra
Bellorum meditans priscosque referre labores,
Praecipitat consulta viri segnemque quietem
Terret et innissa rumpit formidine somnos.
Iamque per umentem noctis Cyllelius umbram
Aligero lapsu portabat iussa parentis.

165

Nec mora. Mulcentem seculo membra sopore
Adgreditur iuvenem ac monitis incessit amaris:
· Turpe duei totam sonno consumere noctem,
O rector Libya. Vigili stant bella magistro.
Iam maria effusas cernes turbare carinas
Et Latiam toto pubem volitare profundo,
Dum lentus coepti terra cunctaris Hibera.
Seilieet, id satis est decoris memorandaque virtus,
Quod tanto ecedit molimine Graia Saguntos?
En age, si quid inest animo par fortibus ausis,
Fer gressus agilis mecum et comitare vocantem;
Respexisse veto—monet hoc pater ille deorum—
Victorem ante altae statnam te moenia Romae.'

170

Iamque videbatur dextram innectare graduque
Laetantem trahere in Saturnia regna citato,
Cum subitus circa fragor et vibrata per auras
Exterrent saevis a tergo sibila linguis;
Ingentique metu divum praeepta paventi
Effluxere viro, et turbatus lumina flectit.

175

180

185

- Ecce iugis rapiens silvas ac robora vasto
 Contorta amplexu tractasque per invia rupis,
 Ater letifero stridebat turbine serpens. 190
- Quantus non aequas perlustrat flexibus Aretos,
 Et geminum lapsu sidus circumligat Anguis,
 Inmani tantus favees didueit hiatu
 Adtollensque caput nimbasis montibus aequat. 195
- Congeminat sonitus rupti violentia caeli
 Imbriferamque hiemem permixta grandine torquet.
 Hoc trepidus monstro—neque enim sopor ille nec altae
 Vis aderat noctis, virgaque fugante tenebras
 Misceuerat lucem somno deus—ardua quae sit, 200
- Scitatur, pestis terrasque urgentia membra
 Quo ferat et quosnam populos deposeat hiatu.
 Cui gelidis almae Cyllenes editus antris:
 ‘Bella vides optata tibi. Te maxima bella,
 Te strages nemorum, te moto turbida caelo 205
- Tempestas caedesque virum magnaeque ruinae
 Idaei generis lacrimosaque fata secuntur.
 Quantus per campos populatis montibus actas
 Contorquet silvas squalenti tergore serpens
 Et late umectat terras spumante veneno, 210
- Tantus, perdomitis decurrens Alpibus, atro
 Involves bello Italianam tantoque fragore
 Eruta convulsis prosternes oppida muris.’
 His aegrum stimulis liquere deusque soporque. 215
- It membris gelidus sudor, lactoque pavore
 Promissa evolvit somni noctemque retractat.
 Iamque deum regi Martique sub omnia fausto
 Instauratus honos; niveoque ante omnia tauro
 Placatus meritis monitor Cyllenius aris.
 Extemplo edieit convellere signa, repensque 220
- Castra quatit clamor permixtis dissona linguis.

Book III., 477-556: Hannibal's march into Italy by way of the Alps.

Sed iam praeteritos ultra meminisse labores
 Conspectae proprius dempsere paventibus Alpes:
 Cumeta gelu canaque aeternum grandine tecta
 Atque aevi glacie cohibent; riget ardua montis 480
 Aetherii facies, surgentique obvia Phoebo
 Dnratas nescit flammis mollire pruinias.
 Quantum Tartareus regni pallentis hiatus
 Ad manis imos atque atrae stagna paludis
 A supera tellure patet, tam longa per annas 485
 Erigitur tellus et caelum intercipit umbra.
 Nullum ver usquam nullique aestatis honores.
 Sola iugis habitat diris sedesque tuetur
 Perpetuas deformis hiems; illa undique nubis
 Hue atras agit et mixtos cum grandine nimbos. 490
 Iam enneti flatus ventique furentia regna
 Alpina posuere domo. Caligat in altis
 Obtutus saxis, abeuntque in nubila montes.
 Mixtus Athos Tauro Rhodopeque adiuncta Mimanti
 Ossaque cum Pelio cumque Haemo cesserit Othrys. 495
 Primus inexpertas adiit Tirynthius arces.
 Scindentem nubis frangentemque ardua montis
 Spectarunt superi longisque ab origine saeculis
 Intemerata gradu magna vi saxa domantem.

At miles dubio tardat vestigia gressu,
 Impia ceu sacros in finis arma per orbem,
 Natura prohibente, ferant divisque repugnant.
 Contra quae ductor—non Alpibus ille nec ullo
 Turbatus terrore loci, sed languida maestis
 Corda virum fovet hortando revocatque vigorem:
 ‘Non pudet obsequio superum fessosque secundis,
 Post belli deens atque aries, dare terga nivosis
 Montibus et segnes submittere rupibus arma?
 Nunc, o nunc, socii, dominantis moenia Romae
 Credite vos summumque Iovis conseedere culmen. 510

- Hic labor Ausoniam et dabit hie in vincula Thybrim.⁵¹⁵
 Nee mora, commotum promissis ditibus agmen
 Erigit in collem et vestigia linquere nota
 Herculis edicit magni eruditisque locorum
 Ferre pedem ac proprio turmas evadere calle.
 Rumpit inaccessos aditus atque ardua primus
 Exsuperat summaque vocat de rupe cohortes.
 Tum, qua durati concreto frigore collis
 Lubrica frustratur canenti semita clivo,
 Luctantem ferro glaciem premit. Haurit hiatu
 Nix resoluta viros, altoque e culmine paeceps
 Vmenti turmas operit delapsa ruina.
 Interdum adverso glomeratas turbine Corus
 In media ora nives fuseis agit horridus alis;
 Aut rursum inmani stridens avulsa procella
 Nudatis rapit arma viris volvensque per orbem
 Contorto rotat in nubis sublimia flatu.
 Quoque magis subiere iugo atque, evadere nisi,
 Erexisse gradum, crescit labor. Ardua supra
 Sese aperit fessis et nascitur altera moles,
 Vnde nec edomitos exudatosque labores
 Respexisse libet; tanta formidine plana
 Exterrent repetita oculis; atque una pruinæ
 Canentis, quaecumque datur promittere visus,
 Ingeritur facies. Medio sic navita ponto,
 Cum dulcis liquit terras, et inania nullos
 Inveniunt ventos securo carbasa malo,
 Iuimensas prospectat aquas ac, vieta profundis
 Aequoribus, fessus renovat sua lumina caelo.⁵³⁰
- Iamque super eladis atque importuna locorum
 Illuvie rigidaeque comae squalore perenni
 Horrida semiferi promunt e rupibus ora,
 Atque effusa cavis exesi pumicis antris
 Alpina invadit manus adsuetoque vigore
 Per dumos notasque nivis atque invia pernix
 Clausum montivagis infestat cursibus hostem.
 Mutatur iam forma locis. Hie sanguine multo
 Infectae rubuere nives, hic, nescia vinei,⁵³⁵

Paulatim glacies cedit tepefacta cruore;
 Dnmque premit sonipes duro vestigia cornu, 550
 Vngula perfossis haesit compressa pruinis.
 Nec pestis lapsus simplex; abscisa relincunt
 Membra gelu, fractosque asper rigor amputat artus.
 Bis senos soles, totidem per vulnera saevas
 Emensi noctis, optato vertice sidunt
 Castraque praeruptis suspendunt ardua saxis. 555

Book III., 557-629: Colloquy between Juno and Venus concerning the fate of the Romans.

At Venus, ancipiti mentem labefacta timore,
 Adfatur genitorem et rumpit maesta querellas:
 'Quis poenae modus aut pereundi terminus, oro,
 Aeneadis erit? et quando terrasqne fretumque 560
 Emensis sedisse dabis? eur pellere nostros
 A te concessa Poenus parat urbe nepotes?
 Alpibus imposuit Libyam finemque minatur
 Imperio. Casus metuit iam Roma Sagunti.
 Quo Troiae extremos cineres sacramque ruinam
 Assaraciqne larem et Vestae secreta feramus,
 Da sedem, genitor, tutisque iacere. Parumne est,
 Exilia errantis totum quaesisse per orbem?
 Anne iterum capta repetentur Pergama Roma?' 565

His Venus; et contra genitor sic deinde profatur: 570
 'Pelle metus, neu te Tyriae conamina gentis
 Turbarint, Cytherea; tenet longumque tenebit
 Tarpeias arces sanguis tuis. Hae ego Martis
 Mole viros spectare paro atque expendere bello.
 Gens ferri patiens ac laeta domare labores
 Paulatim antiquo patrum dissuescit honori;
 Atque ille, haud umquam parcus pro laude cruaris
 Et semper famae sitiens, obscura sedendo
 Tempora agit, mutum volvens inglorius aevum,
 Sanguine de nostro populus, blandoque veneno
 Desidiae virtus paulatim evicta senescit. 580

Magnae molis opus multoque labore parandum,
 Tot populos inter soli sibi poscere regna.
 Iamque tibi veniet tempus, quo maxima rerum
 Nobilior sit Roma malis. Hinc nomina nostro 585
 Non indigna polo referet labor; hinc tibi Paulus,
 Hinc Fabius gratusque mihi Marcellus optimis.
 Hi tantum parient Latio per vulnera regnum,
 Quod luxu et multum mutata mente nepotes
 Non tamen evertisse queant. Iamque ipse creatus, 590
 Qui Poenum revocet patriae Latioque repulsum
 Ante suae muros Carthaginis exuat armis.
 Hinc, Cytherea, tuis longo regnabitur aevo.
 Exin se Curibus virtus caelestis ad astra
 Efferet et sacris augebit nomen Iulis 595
 Bellatrix gens bacifero nutrita Sabino.
 Hinc pater ignotam donabit vincere Thylen
 Inque Caledonios primus trahet agmina lucos;
 Compescet ripis Rhenum, reget impiger Afros
 Palmiferamque senex bello domitabit Idymen. 600
 Nec Stygis ille lacus viduataque lumine regna,
 Sed superum sedem nostrosque tenebit honores.
 Tum iuvenis, magno praezellens robore mentis,
 Excipiet patriam molem celsusque feretur,
 Aequatum imperio tollens caput. Hic fera gentis 605
 Bella Palaestinae primo delebit in aevo.
 At tu transeendas, Germanice, facta tuorum,
 Iam puer auricomus praeformidate Batavo.
 Nec te terruerint Tarpei culminis ignes,
 Sacrilegas inter flammas servabere terris. 610
 Nam te longa manent nostri consortia mundi.
 Huic laxos arcus olim Gangetica pubes
 Submittet, vacuasque ostendent Bactra pharetras.
 Hic et ab Aretoo currus aget axe per urbem,
 Duceat et Eeos, Baccho cedente, triumphos. 615
 Idem, indignantem tramittere Dardana signa,
 Sarmaticis victor compescet sedibus Histrium.
 Quin et Romuleos superabit voce nepotes,
 Quis erit eloquio partum decus. Huic sua Musae

Sacra ferent, meliorque lyra cui substitit Hebrus 620
 Et venit Rhodope, Phoebo miranda loquetur.
 Ille etiam, qua prisca, vides, stat regia nobis,
 Aurea Tarpeia ponet Capitolia rupe
 Et iunget nostro templorum culmina caelo.
 Tunc, o nate deum divosque dature, beatas 625
 Imperio terras patrio rege. Tarda senectam
 Hospitia excipient caeli, solioque Quirinus
 Concedet, mediumque parens fraterque locabunt:
 Siderei iuxta radiabunt tempora nati.'

Book III., 630-646: Landing in Italy.

Dnm pandit seriem venturi Iupiter aevi, 630
 Ductor Agenorens, tumulis delatus iniquis,
 Lapsantem dubio devexa per invia nisu
 Firmabat gressum atque umentia saxa premebat.
 Non acies hostisve tenet, sed prona minaci
 Praerupto turbant et eautibus obvia rupes. 635
 Stant clausi maerentque moras et dura viarum.
 Nec refovere datur torpentia membra quiete;
 Noctem operi innigunt et robora ferre coactis
 Adproperant umeris ac raptas collibus ornos.
 Iamque ubi nudarunt silva densissima montis, 640
 Adgessere trabes; rapidisque accensus in orbem
 Excoquitur flammis scopulus. Mox proruta ferro
 Dat gemitum putris resoluto pondere moles
 Atque aperit fessis antiqui regna Latini.
 His tandem ignotas transgressus easibus Alpis, 645
 Taurinis ductor statuit tentoria campis.

Book III., 647-714: The African oracle.

Interea, voces Iovis atque oracula portans,
 Emensis aderat Garamantum laetus arenis
 Bostar et ut viso stimulabat corda Tonante:

<p>Maxime Belide, patriis qui moenibus arees
Servitium dextra, Libyeas penetravimus aras.
Nos tulit ad superos perfundens sidera Syrtis,
Nos paene aequoribus tellus violentior hausit.
Ad finem caeli medio tenduntur ab orbe
Squalentes campi. Tumulum natura negavit
Inmensis spatiis, nisi quem cava nubila torquens
Construxit turbo, impaeta glomeratus arena,
Vel si, perfracto populatus carcere terras,
Afrius et, pontum spargens super aëra, Corus
Invasere truces capientem proelia campum
Inque vicem ingestu cumularunt pulvere montis.
Has observatis vallis enavimus astris;
Namque dies confundit iter, peditemque profundo
Errantem campo et semper media arva videntem
Sidoniis Cynosura regit fidissima nautis.
Verum ubi defessi luceos nemorosaque regna
Cornigeri Iovis et fulgentia templaque subimus,
Exceptos hospes tectis inducit Arisbas.
Stat fano vicina, novum et memorabile, lympha,
Quae nascente die, quae deficiente tepescit
Quaeque riget, medius eum sol accendit Olympum,
Atque eadem rursum nocturnis fervet in nimbris.
Tum loca plena deo, dites sine vomere glebas
Ostentat senior laetaque ita mente profatur:
‘ Has umbras, nemorum et connexa cacumina caelo
Calcatoisque Iovi luceos prece, Bostar, adora.
Nam cui dona Iovis non divulgata per orbem,
In gremio Thebes geminas sedisse columbas?
Quarum, Chaonias pennis quae contigit oras,
Implet fatidico Dodonida murmure quercum.
At quae, Carpathium super aequor vecta, per auras
In Libyen niveis tranavit concolor alis,
Hanc sedem templo Cytherea condidit ales;
Hic, ubi nunc aram luceosque videtis opacos,
Ductore electo gregis, admirabile dictu.
Lanigeri capitis media inter cornua perstans,
Marmaricis ales populis responsa canebat.</p> | 650
655
660
665
670
675
680
685 |
|--|--|

Mox subitum nemus atque annoso robore lucus
Exiluit; qualesque premunt nunc sidera quercus,
A prima venere die; prisco inde pavore 690
Arbor numen habet coliturque tepentibus aris.
Dumque ea miramur, subito stridore tremendum
Impulsae patuere fores, maiorque repente
Lux oculos ferit. Ante aras stat veste sacerdos
Effulgens nivea. et populi concurrere certant. 695
Inde ubi mandatas effudi pectore voces,
Ecce intrat subitus vatem deus. Alta sonoro,
Conlisis trabibus, volvuntur murmura luceo,
Ae maior nota iam vox prorumpit in auras:
Tenditis in Latium belloque agitare paratis 700
Assaraci prolem, Libyes. Coepta aspera cerno
Gradivumque trucem eurus iam scandere et atram
In latus Hesperium flammam expirare furentis
Cornipedes multoque fluentia sanguine lora.
Tu, qui pugnarum eventus extremaque fati 705
Deposcis claroque ferox das vela labori,
Invade Aetoli dñctoris Iapyga campum;
Sidonios augebis avos nullique relinquens,
Altius Ausoniae penetrare in viscera gentis,
Donec vieta tibi trepidabunt Dardana regna. 710
Nec ponet pubes umquam Saturnia curram,
Dum carpet superas in terris Hannibal auras.
Talia portabat laetis oracula Bostar
Impleratque viros pugnae propioris amore.

Book IX., 66–177: Before the battle of Cannae.

Ne non et noctem sceleratus polluit error.
Xanthippo captus Libycis tolerarat in oris
Servitium Satricus, mox inter praemia regi
Autololum dono datus ob virtutis honorem.
Huic domus et gemini fuerant Sulmone relicti 70
Matris in uberibus nati, Mancinus et una
Nomine Rhoeteo Solimus; nam Dardana origo

Et Phrygio genus a proavo qui, sceptr'a secutus
Aeneac, claram muris fundaverat urbem

Ex sese dictam Solimon; celebrata colonis

75

Mox Ital'is, paulatim adtrito nomine, Sulmo.

At tum barbaricis Satricus cum rege catervis

Advectus, quo non spretum—si posceret usus—

Noscere Gaetulis Latias interprete voces.

Postquam posse datum Peligna revisere tecta

80

Et patrium sperare larem, ad conamina noctem

Advocat ac furtim castris evadit iniquis.

Sed fuga nuda viri; sumpto nam prodere coepit

Vitabat clipeo et dextra remeabat inermi.

Exuvias igitur prostrataque corpora campo

85

Lustrat et exutis Mancini eingitur armis.

Iamque metus levior; verum, cui dempta ferebat

Exsangui spolia et cuius nudaverat artus,

Natus erat, paulo ante Maeca prostratus ab hoste.

Ecce sub adventum noctis primumque soporem

90

Alter natorum, Solimus, vestigia vallo

Ausonio vigil extulerat, dum sorte vicissim

Alternat portae excubias, fratrisque petebat

Mancini stratum sparsa inter funera corpus,

Furtiva cupiens miserum componere terra.

95

Nec longum celerarat iter, cum tendere in armis

Aggere Sidonio venientem conspicit hostem.

Quodque dabat fors in subitis necopina, sepulcro

Aetoli condit membra occultata Thoantis.

Inde, ubi nulla sequi propius pone arma virumque

100

Incomitata videt vestigia ferre per umbras,

Prosilens tumulo contorquet nuda parentis

In terga haud frustra iaculum; Tyriamque sequentum

Satricus esse manum et Sidonia vulnera credens,

Anctorum caeci trepidus circumspicit ictus.

105

Verum ubi victorem iuvenili robore cursus

Adtulit, et notis fulsit lux tristis ab armis,

Fraternusque procul, luna prodente, retexit

Ante oculos sese et radiavit cominus umbo.

Exclamat iuvenis, subita flammatus ab ira:

110

‘ Non sim equidem Salmone satus tua, Satrice, proles
 Nec frater, Maneine, tuus fatearque nepotem
 Pergameo indignum Solimo, si evadere detur
 Huic nostras impune manus. Tu nobile gestes
 Germani spolium ante oculos referasque superba,115
 Me spirante, domus Pelignae perfidus arma?
 Haec tibi, cara parens Acca, ad solatia luctus
 Dona feram, nati ut figas aeterna sepulero.’
 Talia vociferans stricto muerone ruebat.

Ast illi iam tela manu iamque arma fluebant,120
 Audita patria natisque et coniuge et armis,
 Ac membra et sensus gelidus stupefecerat horror.
 Tum vox semanimi miseranda effunditur ore:
 ‘ Parce, precor, dextrae, non ut mihi vita supersit,125
 —Quippe nefas hae velle frui—sed sanguine nostro
 Ne damnes, o nate, manus. Carthaginis ille
 Captivus, patrias nunc primum advectus in oras,
 Ille ego sum Satricus, Solimi genus. Hand tua, nate,
 Fraus ulla est. Iaceres in me cum servidus hastam,
 Poenus eram. Verum, castris elapsus acerbis,130
 Ad vos et carae properabam coniugis ora.
 Hunc rapui exanimi clipeum; sed iam, unice nobis,
 Haec fratris tumulis arma excusata reporta.
 Curarum tibi prima tamen sit, nate, referre
 Duetori monitus Paulo, producere bellum135
 Nitatur Poenoque ueget certamina Martis.
 Augurio exultat divum immensamque propinquaque
 Stragem acie sperat. Quaeso, cohibete furentem
 Varronem; namque hunc fama est impellere signa.
 Sat magnum hoc miserae fuerit mihi cardine vitae140
 Solamen, cassis meis. Nunc ultima, nate,
 Invento simul atque amisso redde parenti
 Oseula.’ Sic fatus galeam exuit atque rigentis
 Invadit nati tremebundis colla lacertis,
 Adtonitoque timens verbis sanare pudorem145
 Vulneris impressi, telum excusare laborat:
 ‘ Quis testis nostris, quis conscius adfuit actis?
 Non nox errorem nigranti condidit umbra?’

Cur trepidas? da, nate, magis, da iungere pectus.
 Absolvo pater ipse manum atque in fine laborum 150
 Hac condas oculos dextra, precor.' At miser, imo
 Pectore suspirans, iuvenis non verba vicesque
 Adloquio vocemve refert; sed sanguinis atri
 Sistere festinat cursum laceroque ligare
 Ocius inlacrimans altum velamine vulnus. 155
 Tandem inter gemitus miserae erupere querellae;
 'Sicine te nobis, genitor, Fortuna reducit
 In patriam? sic te nato natumque parenti
 Impia restituit? felix o terque quaterque
 Frater cui fatis genitorem agnoscere ademptum! 160
 Ast ego, Sidoniis imperditus, ecce, parentem
 Vulnere cognosco. Saltem hoc, Fortuna, fuisse
 Solamen culpae, dubia ut mihi signa dedisses
 Infrausti generis. Verum linquetur iniquis
 Non ultra superis nostros celare labores.' 165

Haec dum amens queritur, iam, deficiente eruore,
 In vacuas senior vitam disperserat auras.
 Tum iuvenis, maestum adtollens ad sidera vultum:
 'Pollutae dextrae et facti Titania testis
 Infandi quae nocturno mea lumine tela 170
 Dirigis in patrium corpus, non amplius,' inquit,
 'His oculis et damnato violabere visu.'
 Haec memorat, simul ense fudit praecordia et, atrum
 Sustentans vulnus, mananti sanguine signat
 In clipeo mandata patris: *Fuge proelia Varro;* 175
 Ac summi tegimen suspendit cuspide teli
 Defletumque super prosternit membra parentem.

Book X., 326–386: After the battle.

At Poenus, per longa diem certamina saevis
 Caedibus emensus, postquam eripuere furori
 Insignem tenebrae lueam, tum denique Martem
 Dimisit tandemque suis in caede pepercit.
 Sed mens invigilat curis noctisque quietem

Ferre nequit. Stimulat dona inter tanta deorum
Hortatns, nondum portas intrasse Quirini.
Proxima lux placet. Hinc strictos ferre ocius ensis,
Dum fervet eruor et perfusae caede cohortes,
Destinat ac iam claustra manu, iam moenia flamma 335
Occupat et iungit Tarpeia incendia Cannis.

Quo turbata viri coniux Saturnia coepto
Irarumque Iovis Latiique haud insecia fati,
Ineautum ardorem atque avidas ad futile votum
Spes iuvenis frenare parat. Ciet inde quietis 340
Regnantem tenebris Somnum; quo saepe ministro
Edomita invitit componit lumina fratris.
Atque huie adridens: 'non te maioribus,' inquit,
'Avis, dive, voco nec poseo, ut mollibus alis
Des victum mihi, Somne, Iovem. Non mille premendi 345
Sunt oculi tibi, nec spernens tua numina custos
Inachiae multa superandus nocte iuvencae.
Duetori, preeor, immittas nova somnia Poeno,
Ne Romam et vetitos cupiat nunc visere muros,
Quos intrare dabit numquam regnator Olympi.' 350

Imperium celer exequitur curvoqne volueris
Per tenebras portat medicata papavera cornu.
Ast ubi, per tacitum adlapsus, tentoria prima
Barcae petiit iuvenis, quatit inde soporas
Devexo capiti pennas oculisque quietem 355
Inrorat, tangens Lethaea tempora virga.
Exerceat rabidam truculenta insomnia mentem:
Iamque videbatur multo sibi milite Thybrim
Cingere et insultans adstare ad moenia Romae.
Ipse refulgebat Tarpeiae culmine rupis, 360
Elata torquens flagrantia fulmina dextra,
Iupiter, et lati fumabant sulphure campi
Ae gelidis Anien trepidabat eaerulus undis;
Et densi ante oculos iterumque iterumque tremendum
Vibrabant ignes. Tunc vox effusa per auras: 365
'Sat magna, o iuvenis, prensa est tibi gloria Cannis.
Siste gradum; nec enim sacris intrumpere mnris,
Poene, magis dabitar, nostrum quam scindere cælum.'

Adtonitum visis maioraque bella paventem
Post confecta Sopor Iunonia iussa relinquit; 370
Nee lux terribili purgavit imagine mentem.

Quos inter motus somni vanosque tumultus
Dedita per noctem relico cum milite castra
Nuntiat et praedam pleno trahit agmine Mago.
Huic ductor laetas Tarpeio vertice mensas 375
Spondenti, cum quinta diem nox orbe tulisset,
Celatis superum monitis clausoque pavore,
Vulnera et exhaustas saevo certamine viris
Ac nimium laetis excusat fidere rebus.
Tum spe deiectus iuvenis, eeu vertere ab ipsis 380
Terga iuberetur muris ac signa referre:
'Tanta mole,' inquit, 'non Roma, ut credidit ipsa,
Sed Varro est victus. Quaenam tam prospera Martis
Munera destituis fato patriamque moraris?
Mecum exultet eques: iuro hoc caput, accipe muros 385
Iliacos portosque tibi sine Marte patentis.'

Book X., 503–577: The burial of Paulus.

Talia dum pandit, vicinus parte sinistra
Per subitum erumpit clamor. Permixta ruina
Inter et arma virum et lacerata cadavera Pauli 505
Eruerant corpus media de strage iacentum.
Heu quis erat! quam non similis modo Punica telis
Agmina turbanti! vel cum Taulantia regna
Vertit et Illyrico sunt addita vincla tyranno!
Pulvere canities atro arentique cruento 510
Squalebat barba et perfracti turbine dentes
Muralis saxi, tum toto corpore vulnus.

Quae postquam adspexit geminatus gaudia ductor
Sidonius: 'fuge, Varro,' inquit, 'fuge, Varro, superstes,
Dum iaceat Paulus. Patribus Fabioque sedenti 515
Et populo consul totas edissere Cannas.
Concedam hanc iterum, si lucis tanta cupido est,
Concedam tibi, Varro, fugam. At cui fortia et hoste

- Me digna haud parvo caluerunt corda vigore,
Funere supremo et tumuli decoretur honore. 520
- Quantus, Paule, iaces! qui tot mihi milibus unus
Maior laetitiae causa es. Cum fata vocabunt,
Tale preeor nobis, salva Carthagine, letum.
Haec ait et socinm mandari corpora terrae,
Postera cum thalamis Aurora rubebit apertis,
Imperat armorumque iubet consurgere acervos,
Arsuros, Gradive, tibi. Tum munera iussa,
Defessi quamquam, aeeelerant sparsoque propinquos
Agmine prosternunt lucos; sonat aeta bipenni
Frondosis silva alta iugis. Hinc ornus et altae
Populus alba comae, validis aeeisa lacertis,
Scinditur, hinc ilex, proavorum condita saeolo.
Devolvunt quercus et amantem litora pinum
Ae, ferale decus, maestas ad busta cupressos.
Funereas tum deinde pyras certamine texunt,
Officium infelix et munus inane peremptis,
Donec anhelantis stagna in Tartessia Phoebus
Mersit equos, fugiensque polo Titania caeem
Orbita nigranti traxit caligine noctem.
Post, ubi fulserunt primis Phaethontia frena
Ignibns atque sui terris rediere colores,
Supponunt flamman et manantia corpora tabo
Hostili tellure cremant. Subit horrida mentem
Formido incerti casus, tacitusque pererrat
Intima corda pavor, si fors ita Martis iniqui
Mox ferat, hae ipsis inimica sede iacendum.
At tibi, bellipotens, saerum, constructus accervo
Ingenti mons armorum surgebat ad astra.
Ipse, manu eelsam pinum flammaque comantem
Adtollens, ductor Gradivum in vota ciebat:
‘ Primitias pugnae et laeti libamina belli
Hannibal Ansonio eremat haec de nomine viator,
Et tibi, Mars genitor, votorum hand surde meorum,
Arma electa dieat spirantum turba virorum.’
Tum, face coniecta, populatur fervidns ignis
Flagrantem molem et, rupta caligine, in anras 530
540
545
550
555

Actus apex claro perfundit lumine campos.
 Hinc citus ad tumulum donataque funera Paulo
 Ibat et hostilis leti iactabat honorem.
 Sublimem eduxere pyram mollisque virenti 560
 Stramine composuere toros. Superaddita dona,
 Funereum decus: expertis invisus et ensis
 Et clipeus, terrorque modo atque insigne superbum,
 Tum laceri fasces captaeque in Marte secures.
 Non coniux native aderant, non iuncta propinquo 565
 Sanguine turba virum aut eelsis de more feretris
 Praecedens prisca exsequias decorabat imago.
 Omnibus exuviis nudo iamque Hannibal unus
 Sat decoris laudator erat; fulgentia pingui
 Murice suspirans iniciit velamina et auro 570
 Intextam chlamydem ac supremo adfatur honore:
 'I, decus Ausoniae, quo fas est ire superbas
 Virtute et factis animas. Tibi gloria leto
 Iam parta insigni. Nostros Fortuna labores
 Versat adhuc casusque iubet nescire futuros.' 575
 Haec Libys; atque repens, crepitantibus undique flammis,
 Aetherias anima exsultans evasit in auras.

Book X., 578-658: Conduct of the Romans.

Fama dehinc glidente sono iam sidera adibat;
 Iam maria ac terras primamque intraverat urbem.
 Diffidunt muris; solam pavitantibus arcem 580
 Speravisse sat est. Nec enim superesse iuventam,
 Ac stare Ausoniae vacuum sine corpore nomen.
 Quodque adeo nondum portis intruperit hostis.
 Contemptu cessare putant. Iam tecta cremari
 Ac delubra rapi, eaedesque ante ora nefandae 585
 Natorum, septemque arces fumare videntur.
 Lux una eversas bis centum in strage eurulis,
 Ac iuvenum bis tricensis orbata gemebat
 Milibus exhaustae nutantia moenia Romae;
 Atque ea post Trebiam, post Tusei stagna profundi, 590
 Nec socium numero pariter leviore perempto.

Sed vero, sed enim reliqui pia turba senatus
 Munera sortito invadunt. Celer omnia lustrans
 Clamitat adtonitis Fabius: ‘non ulla reicta est,
 Credite, cunctandi ratio. Adproperemus, ut hostis 595
 Nequidquam armatos ausit succedere muros.
 Dura inter pavidos alitur fortuna sedendo
 Et gliseunt adversa metu; ite ocius, arma
 Deripite, o pubes, templis. Vos atria raptim
 Nudate et clipeos in bella refigite captos. 600
 Sat patriae sumus, e numero si ad proelia nostro
 Nil minuit pavor. In patulis illa horrida campis
 Sit metuenda lues: muros haud fregerit umquam,
 Exsultare levis nudato corpore, Maurus.’

Dum Fabius lapsas acuit formidine mentis,
 Varronem adventare vagus per moenia rumor 605
 Spargit et occulto perfundit pectora motu.
 Haud secus, ac fractae rector si forte carinae
 Litoribus solns vacuis ex aequo sospes
 Adnatet, ineerti trepidant, tendantne negentue
 Iactato dextras, ipsamque odere salutem 610
 Vnius amissa superantis puppe magistri.
 Quam restare viro labem qui accedere portis
 Andeat ac dirum veniat pavitantibus omen!

Hos muleens questus Fabius deforme docebat
 Cladibus irasei vulgumque arcebatur ab ira. 615
 Adversis etenim ferri non esse virorum,
 Qui Martem inscribant genti, non posse dolores
 Condere et ex poena solatia posevere luctus.
 Si vero reprobrare sinant, sibi tristius illum
 Inluxisse diem, quo castris viderit ire 620
 Varronem, quam quo videat remeare sine armis.
 His dictis sedere minae et conversa repente
 Pectora: nunc fati miseret, nunc gaudia Poeno
 Consulibus reputant eaesis erepta duobus. 625
 Ergo omne effundit longo iam se agmine vulgus
 Gratantum, magnaque actum se credere mente
 Testantur, quod, fisus avis sceptrisque superbis,
 Laomedontiadum non desperaverit urbi.

Nec minus infelix culpae grandique pudore 630
 Turbatus, consul titubantem ad moenia gressum
 Portabat lacrimans; deiectum ad tollere vultum
 Ac patriam adspicere et luctus renovare pigebat.
 Quod vero reduci tum se populusque patresque
 Offerrent, non gratari, sed poscere natos 635
 Quisque suos fratresque simul miseraeque parentes
 Ire videbantur laceranda ad consulis ora.
 Sie igitur muto lictore inveetus in urbem,
 Damnatum superis aspernabatur honorem.

At patres Fabiusque, procul maerore remoto,
 Praecipitant euras. Raptim delecta inventa
 Servitia armantur; nec claudit castra saluti
 Postpositus pondor. Infixum est Aeneia regna
 Parcarum in leges quacumque rednecere dextra
 Proque arce et sceptris et libertatis honore 640
 Vel famulas armare manus. Primaeva snorum
 Corpora praetexto spoliant velamine et armis
 Insolitis cingunt. Puerilis casside vultus
 Clauditur atqne hostis pubescere caede iubetur.
 Idem obseerantis, captivum vulgus ut auro 645
 Pensarent parvo—nec panca funere precantum
 Milia—miranti durarunt prodere Poeno.
 Cuneta adeo scelera et noxam superaverat omnem,
 Armatum potuisse capi. Tunc terga dedisse
 Damnatis Siculas longe meritare per oras 650
 Impositum, donec Latio decederet hostis.
 Haec tum Roma fuit; post te cui vertere mores
 Si stabat fatis, potius, Carthago, maneres.

Book XII., 387-413: Eulogy of Ennius.

Non equidem innumeras caedes totque horrida facta
 Sperarim tanto digne pro nomine rerum
 Pandere nec dietis bellantum aequare calorem.
 Sed vos, Calliope, nostro donate labori, 690
 Nota parum magni longo tradantur ut aevo

Facta viri, et meritum vati sacremus honorem.
 Ennius, antiqua Messapi ab origine regis,
 Miscebat primas acies, Latiaeque superbū
 Vitis adornabat dextram decus; hispida tellus 395
 Miserunt Calabri; Rudiae genuere vetustae;
 Nunc Rudiae solo memorabile nomen alumno.
 Is prima in pugna—vates ut Thraciū olim,
 Infestam bello quateret cum Cyzicus Argo,
 Spicula deposito Rhodopeia pectine torsit— 400
 Spectandum sese non parva strage virorum
 Fecerat, et dextrae gliscebat caedibus ardor.
 Advolat, aeternum sperans fore, pelleret Hostus
 Si tantam labem, ac perlibrat viribus hastam.
 Risit nube sedens vani conamina coepti 405
 Et telum procul in ventos dimisit Apollo
 Ac super his: ‘ nimium, iuvenis, nimiumque superbi
 Sperata hauſisti. Sacer hic ac magna sororum
 Aonidum cura est et dignus Apolline vates.
 Hic canet inlustri primus bella Itala versu 410
 Adtolletque duces caelo; resonare docebit
 Hic Latiis Helicona modis nec cedet Homero
 Ascreo famave seni.’

Book XIII., 850–895: The sibyl's prophecy.

Mox deinde: ‘ Videnti 850

Nunc animas tibi quae potant oblivia, paucas
 In fine enumerasse paro et remeare tenebris.
 Hic Marius—nec multa dies iam restat ituro
 Aetheriam in lucem—veniet tibi origine parva
 In longum imperium consul, nec Sulla morari 855
 Inssa potest aut amne diu potare soporo.
 Lux vocat et nulli divum mutabile fatum.
 Imperium hic primus rapiet, sed gloria culpae,
 Quod reddit solus: nec tanto in nomine quisquam
 Existet, Sullae qui se velit esse secundum. 860
 Ille, hirta cui subrigitur coma fronte, decorum

Et gratum terris Magnus caput; ille deum gens,
 Stelligerum adtollens apicem, Troiannus Iulo
 Caesar avo; quantas molis, cum sede reclusa
 Hinc tandem erumpent, terraque marique movebunt! 865
 Heu miseri, quotiens toto pugnabis orbe!
 Nec leviora lues, quam victus, erima vitor.'

Tum iuvenis lacrimans: 'restare haec ordine duro
 Lamentor rebus Latiis. Sed luce remota
 Si nulla est venia, et merito mors ipsa laborat: 870
 Perfidiae Poenus quibus aut Phlegethontis in undis
 Exuret ductor scelus aut quae digna renatos
 Ales in aeternum laniabit morsibus artus?'
 'Ne metue,' exclamat vates, 'non vita sequetur
 Inviolata virum: patria non ossa quiescent. 875
 Namque ubi, fractus opum, magnae certamine pugnae
 Pertulerit vinci turpemque orare salutem,
 Rursus bella volet Macetum instaurare sub armis.
 Damnatusque doli, desertis coniuge fida
 Et dulci nato, linquet Carthaginis arces 880
 Atque una profugus lustrabit eaerula puppe.
 Hinc Cilicis Tauri saxosa cacumina viset.
 Pro! quanto levius mortalibus aegra subire
 Servitia atque hiemes aestusque fugamque fretumque
 Atque famem, quam posse mori! post Itala bella 885
 Assyrio famulus regi falsusque cupiti
 Ausoniae motus, dubio petet aequora velo,
 Donec, Prusiacas delatus segniter oras,
 Altera servitia imbelli patietur in aevo
 Et latebram munus regni. Perstantibus inde
 Aeneadis reddique sibi poscentibus hostem,
 Pocula furtivo rapiet properata veneno
 Ac tandem terras longa formidine solvet.'
 Haec vates Erebique cavis se reddidit umbris.
 Tum laetus socios iuvenis portumque revisit. 895

Book XV., 1-151: P. Cornelius Scipio.

At nova Romuleum carpebat cura senatum,
 Quis trepidas gentis Martemque subiret Hiberum,
 Adtritis rebus. Geminus iacet hoste superbo
 Scipio, belligeri Mavortia pectora fratres.
 Hinc metus, in Tyrias ne iam Tartessia leges
 Concedat tellus propioraque bella pavescat.
 Anxia turba patrum quasso medicamina maesti
 Imperio circumspectant divosque precantur
 Qui laceris ausit ductor succedere castris.

Absterret iuvenem, patrios patruique piare
 Optantem manis, tristi conterrata luctu
 Et reputans annos cognato sanguine turba.
 Si gentem petat infaustam, inter busta suorum
 Deeertandum hosti qui fregerit arma duorum,
 Qui consulta ducum ac flagret meliore Gradivo.
 Nec promptum teneris inmania bella lacertis
 Moliri regimenque rudi deposcere in aevo.

Has, lauri residens iuvenis viridante sub umbra,
 Aedibus extremis volvebat pectore euras,
 Cum subito adsistunt, dextra laevaque per auras
 Adlapsae, haud paulum mortali maior imago,
 Hinc Virtus, illine virtuti inimica Voluptas.
 Altera Achaeum spirabat vertice odorem,
 Ambrosias diffusa comas et veste refulgens,
 Ostrum qua fulvo Tyrium suffuderat auro;
 Fronte decor quaesitus aeu, lascivaque crebras
 Ancipi motu iaciebant lumina flamas.
 Alterius dispar habitus: frons hirta nec unquam
 Composita mutata eoma; stans vultus, et ore
 Incessuque viro propior laetique pudoris,
 Celsa humeros niveae fulgebat stamine pallae.

Occupat inde prior, promissis fissa, Voluptas:
 · Quis furor hic, non digne puer, consumere bello
 Florem aevi? Cannaene tibi graviorque palude

5

10

15

20

25

30

- Maeonius Stygia lacus excessere Padusque? 35
 Quem tandem ad finem bellando fata lacesse?
 Tunc etiam tentare paras Atlantica regna
 Sidoniasque domos? moneo, certare periclis
 Desine et armisonae caput obiectare procellae.
 Ni fugis hos ritus, Virtus te saeva iubebit 40
 Per medias volitare acies mediosque per ignis.
 Haec patrem patruumque tuos, haec prodiga Paulum,
 Haec Decios Stygias Erebi detrusit ad undas,
 Dum cineri titulum memorandaque nomina bustis
 Praetendit nec sensurae, quod gesserit, umbrae. 45
 At si me comitere, puer, non limite duro
 Iam tibi decurrat concessi temporis aetas.
 Haud umquam trepidos abrumpet bucina somnos;
 Non glaciem Arctoam, non experiere furentis
 Ardorem Cancri nec mensas saepe cruento 50
 Gramine compositas; aberunt sitis aspera et haustus
 Sub galea pulvis partique timore labores:
 Sed current albusque dies horaeque serenae,
 Et molli dabitur vietu sperare senectam.
 Quantas ipse deus laetos generavit in usus 55
 Res homini plenaque dedit bona gaudia dextra!
 Atque idem, exemplar lenis mortalibus aevi,
 Imperturbata placidus tenet otia mente.
 Illa ego sum, Anchisae Venerem Simoentos ad un-
 das
 Quae iunxi, generis vobis unde editus auctor. 60
 Illa ego sum, verti superum quae saepe parentem
 Nunc avis in formam, nunc torvi in cornua tauri.
 Huc adverte auris. Currit mortalibus aevum,
 Nec nasci bis posse datur; fugit hora, rapitque
 Tartareus torrens ac secum ferre sub umbras, 65
 Si qua animo placuere, negat. Quis luce suprema
 Dimisisse meas sero non ingemit horas?
 Postquam conticuit, finisque est addita dictis,
 Tum Virtus: 'quasnam iuvenem florentibus,' inquit,
 'Pellicis in fraudes annis vitaeque tenebras, 70
 Cui ratio et magnae caelestia semina mentis

Munere sunt coneessa deum? mortalibus alti
 Quantum caelicola, tantumdem animalibus isti
 Praeceilunt cunctis. Tribuit namque ipsa minores
 Hos terris Natura deos; sed foedere certo
 Degeneres tenebris animas damnavit Avernus. 75

At quis aetherii servatur seminis ortus,
 Caeli porta patet. Referam quid cuncta domantem
 Amphitryoniadem? quid, cui, post Seras et Indos
 Captivo Liber cum signa referret ab Euro, 80
 Cancaseae currum duxere per oppida tigres?
 Quid suspiratos magno in discrimine nautis
 Ledaeos referam fratres vestrumque Quirinum?
 Nonne vides, hominum ut celos ad sidera vultus
 Sustulerit deus ac sublimia finxerit ora, 85
 Cum pecudes voluerumque genus formasque ferarum
 Segnem atque obscenam passim stravisset in alvum?
 Ad laudes genitum, capiat si munera divum,
 Felix ad laudes hominum genus. Hue, age, paulum
 Adspice—nec longe repetam—modo Roma minanti 90
 Impar Fidenae contentaque crescere asylo,
 Quo sese extulerit dextris; idem adspice, late
 Florentis quondam luxus quas verterit urbis.
 Quippe nec ira deum tantum nec tela nec hostes,
 Quantum sola noxes animis inlapsa Voluptas. 95
 Ebrietas tibi foeda comes, tibi Luxus et atris
 Circa te semper volitans Infamia pennis;
 Mecum Honor ac Laudes et laeto Gloria vultu
 Et Decus ac niveis Victoria concolor alis.
 Me cinetus lauro producit ad astra Triumphus. 100
 Casta mihi domus et celso stant colle penates,
 Ardua saxoso perducit semita elivo.
 Asper principio—neque enim mihi fallere mos est—
 Prosequitur labor. Adnitendum intrare volenti,
 Nec bona censendum quae Fors infida dedisse 105
 Atque eadem rapuisse valet. Mox celsus ab alto
 Infra te cernes hominum genus. Omnia contra
 Experienda manent, quam spondet blanda Voluptas.
 Stramine proiectus duro patiere sub astris

Insomnis noctis frigusque famemque domabis. 110
 Idem iustitiae cultor quaecumque capesses,
 Testis factorum stare arbitrabere divos.

Tunc, quotiens patriae rerumque pericula poscent,
 Arma feres primus; primus te in moenia tolles
 Hostica; nec ferro mentem vincere nec auro. 115

Hinc tibi non Tyrio vitiatas murice vestis,
 Nec donum deforme viro fragrantis amomi,
 Sed dabo qui vestrum saevo nunc Marte fatigat
 Imperium, superare manu laurumque superbam
 In gremio Iovis excisis deponere Poenis.' 120

Quae postquam cecinit saerato pectore Virtus,
 Exemplis laetum vultuque auditâ probantem
 Convertit iuvenem. Sed enim indignata Voluptas
 Non tenuit voces. 'Nil vos iam demoror ultra,'
 Exclamat, 'venient, venient mea tempora quondam, 125
 Cum docilis nostris magno certamine Roma
 Serviet imperiis, et honos mihi habebitur uni.'
 Sic quassans caput in nubis se sustulit atras.

At iuvenis, plenns monitis, ingentia corde
 Molitur iussaeque calet virtutis amore. 130
 Ardua rostra petit, nullo fera bella volente,
 Et gravia ancipitis deposita munera Martis.
 Adrecti eunctorum animi; pars lumina patris,
 Pars credunt torvos patrui revirescere vultus.
 Sed quamquam instinctis tacitus tamen aegra per- 135

ielis
 Pectora subrepit terror, molemque paventes
 Expendunt belli, et numerat favor anxius annos.

Dumque ea confuso percenset murmure vulgus,
 Ecce, per obliquum caeli squalentibus auro
 Effulgens maculis, ferri inter nubila visus 140
 Anguis et ardenti radiare per aera sulco,
 Quaque ad caeliferi tendit plaga litus Atlantis,
 Perlabi resonante polo. Bis terque coruseum
 Addidit augurio fulmen pater, et vaga late
 Per subitum moto strepuere tonitrua mundo. 145
 Tum vero capere arma iubent genibusque salutant

Submissi augurium atque iret, qua dueere divos
Perspicuum et patrio monstraret semita signo.
Certatim comites rerum belliique ministros
Adglomerant sese atque aeris sociare labores 150
Exposeunt; laudumque loco est isdem esse sub armis.

VALERIVS FLACCVS

C. VALERIUS FLACCUS SETINUS BALBUS is the only poet of the reign of Vespasian whose works are extant. He seems to have belonged to a well-to-do family, for he was a member of the sacred college of the quindecimviri sacris faciundis. Quintilian x. 1, 90 (writing about 93 A.D.)—the only ancient author, by the way, to mention this gifted poet—briefly says: *multum nuper in Valerio Flacco amisimus.* This has generally been held to prove that he died in the early years of Domitian's reign (81–96), but the elastic meaning of *nuper* in Latin does not warrant us in assuming so precise a date. He probably was younger than Silius Italicus.

His *Argonautica* ends abruptly with the eighth book, a circumstance in all probability due rather to a mutilation of the MSS. than to its having been left incomplete by the poet himself. The work is dedicated to Vespasian, and is based upon the famous epic of Apollonius Rhodius, which Varro Ataeinus, a century earlier, had translated into Latin. The well-known theme is handled by Valerius Flaccus with considerable independence, and he has in many instances greatly improved upon his Greek model, by eliminating or curtailing many dry details of the original, by adding new material admirably adapted to a dramatic justification of the actions of his hero, and above all by a more careful delineation of character.

In his style Valerius is under deep obligations to Vergil, although the rhetorical exigencies of the time and his own limitations did not permit him to attain to the crystalline clearness and delicate art of the Mantuan poet, his phraseology and syntax being but too often involved, obscure, and artificial. In his versification, however, he exhibits a punc-

tilious exactness quite Ovidian, albeit not so smooth and varied.

Everything considered, the *Argonautica* is a brilliant effort, and, with the possible exception of Claudian, Valerius Flaccus is, perhaps, the ablest post-Vergilian epic poet in Latin literature.

There is an excellent commentary to the poem by P. Langen (Berlin, 1897).

VALERIVS FLACCVS

Book I., 294-351: Jason's departure.

- Iamque mero ludoque modus, positique quietis
Conticuere toris: solus quibus ordine fusis 295
Impatiens somni ductor manet. Hunc gravis Aeson
Et pariter vigil Alcimede spectantque tenentque
Pleni oculos. Illis placidi sermonis Iason
Suggerit adfatus turbataque pectora muleet.
Mox, ubi vieta gravi ceciderunt lumina somno, 300
Visa coronatae fulgens tutela carinae
Vocibus his instare duci: 'Dodonida quercum
Chaoniique vides famulam Iovis. Aequora tecum
Ingredior, nec fatidicis avellere silvis
Me nisi promisso potuit Saturnia caelo. 305
Tempus adest. Age rumpe moras, dumque aequore toto
Currimus, incertus si nubila duxerit aether,
Iam nunc mitte metus. fidens superisque mihique.'
Dixerat. Ille pavens, laeto quamquam omne divum,
Prosiluit stratis. Minyas simul optulit omnis 310
Alma novo crispans pelagus Tithonia Phoebo.
Discurrunt transtris: hi celso cornua malo
Expediunt, alii tonsas in marmore summo
Practemptant, prora funem legit Argus ab alta.
Increscunt matrum gemitus et fortia languent 315
Corda patrum; longis flentes amplexibus haerent.
Vox tamen Alcimedes planetus supereminet omnis:
Femineis tantum illa furens ululatibus opstat,
Obruit Idaean quantum tuba Martia buxum.

- Fatn et haec: 'Nate indignos aditure labores,
Dividimur; nec ad hos animum componere casus
Ante datum, sed bella tibi terrasque timebam.
Vota aliis facienda deis. Si fata reducunt
Te mihi, si trepidis placabile matribus aequor,
Possum equidem Incemque pati longumque timorem. 325
Sin aliud Fortuna parat, miserere parentum,
Mors bona, dum metus est nec adhuc dolor. Ei mihi,
Colehos'
- Vnde ego et aveeti timuissem vellera Phixi?
Quos iam mente dies, quam saeva insomnia curis
Prospicio! quotiens rancos ad litoris ictus 330
Deficiam Scythicum metuens pontumque polumque
Nec de te credam nostris ingrata serenis!
Da, precor, amplexus haesuraque verba relinque
Auribus et dulci iam nunc preme lumina dextra.'
Talibus Aleimede maeret; sed fortior Aeson
Adtollens dictis animos: 'O si mihi sanguis,
Quantus erat, cum signiferum cratera minantem
Non leviore Pholum manus haec compesuit auro;
Primus in aeratis posnissem puppibus arma
Concussoque ratem gauderem tollere remo. 340
Sed patriae valuere preces auditaque magnis
Vota deis. Video nostro tot in aequore reges
Teque ducem. Talis, talis ego ducere suetus
Atque sequi. Nunc ille dies (det Iuppiter oro),
Ille super, quo te Scythici regisque marisque
Victorem atque umeros ardentem vellere rapto
Accipiam cedamque tuae mea facta inventae.'
Sic ait. Ille suo conlapsam pectore matrem
Sustinuit magnaque senem cervice recepit.
Et iam finis erat: Zephyrumque ratemque morantis 345
Solverat amplexus tristi tuba tertia signo.

Book I., 484–573: The plans of Zeus.

- Ecce per obliqui rapidum compendia montis
 Ductor ovans laetusque dolis agnoscit Acastum 485
 Horrentem iaculis et parmae luce coruscum.
 Ille ubi se mediae per scuta virosque carinae
 Intulit, ardenti Aesonides retinacula ferro
 Abscidit, haud aliter saltus vastataque pernix
 Venator ceu lustra fugit dominoque timentem 490
 Vrguet equum, teneras compressus pectore tigris,
 Quas astu rapuit pavido, dum saeva relictis
 Mater in adverso catulis venatur Amano.
 It pariter propulsa ratis, stant litore matres
 Claraque vela oculis percussaque sole secuntur 495
 Scuta virum, donec iam celsior arbore pontus
 Inmensusque ratem spectantibus abstulit aer.
 Siderea tunc arce pater pulcherrima Graium
 Coepta tuens tantamque operis consurgere molem
 Laetatur; patrii neque enim probat otia regni. 500
 Vna omnes gaudent superi venturaque mundo
 Tempora quaeque vias cernunt sibi crescere Parcae.
 Sed non et Seythici genitor diserimine nati
 Intrepidus tales fundit Sol pectore voces:
 ‘Summe sator, cui nostra dies volventibus annis 505
 Tot peragit reficitque vices, tuane ista voluntas?
 Graiaque nunc undis duce te mutuque secundo
 It ratis? an meritos fas est mihi riumpere questus?
 Hoc metuens et nequa foret manus invida nato,
 Non mediae telluris opes, non improba legi 510
 Divitis arva plague (teneant uberrima Teucer
 Et Libys et vestri Pelopis domus): horrida saevo
 Quae premis arva gelu strictosque insedimus annes.
 Cederet his etiam et sese sine honore referret
 Ulterius, sed nube rigens ac nescia rerum 515
 Stat super et nostros iam zona reverberat ignis.
 Quid regio inmanis, quid barbans annibus ullis
 Phasis et adversis proles mea gentibus obstat?

Quid Minyae meruere queri? num vellere Graio
 Vi potitur? profugo quin agmina iungere Phrixo 520
 Abnuit Inoas ulti nec venit ad aras,
 Imperii sed parte virum nataeque moratus
 Coniugio videt e Graia nunc stirpe nepotes
 Et generi vocat adiunetas sibi sanguine terras.
 Flecte ratem motusque, pater, nec vulnere nostro 525
 Aequora pande viris: veteris sat conscientia luctus
 Silva Padi et viso flentes genitore sorores.
 Adfremit his quassatque caput qui vellera dono
 Bellipotens sibi fixa videt, temptataque contra
 Pallas et amborum gemnit Saturnia questus. 530

Tum genitor ‘vetera haec nobis et condita pergunt
 Ordine cuncta suo rerumque a principe cursu
 Fixa manent; neque enim terris tum sanguis in ulla
 Noster erat, cum fata darem, iustique facultas
 Hinc mihi, cum varios struerem per saecula reges. 535
 Atque ego curarum repetam decreta mearum.
 Iam pridem regio, quae virginis aquor ad Helles
 Et Tanai tenus inmenso descendit ab Euro,
 Vndat equis floretque viris, nec tollere contra
 Villa paris animos nomenque capessere bellis 540
 Ausa manus; sic fata, locos sic ipse fovebam.
 Accelerat sed summa dies Asiamque labantem
 Linquimus et poseunt iam me sua tempora Grai.
 Inde meae quereus tripodesque animaeque parentum
 Hanc pelago misere manum. Via facta per undas 545
 Perque hiemes, Bellona, tibi. Nec vellera tantum
 Indignanda manent propiorque ex virgine rapta
 Ille dolor—sed nulla magis sententia menti
 Fixa meae—veniet Phrygia iam pastor ab Ida,
 Qui gemitus irasque paris et mutua Grais 550
 Dona ferat. Qua classe dehinc effusa procorum
 Bella! quot ad Troiam flentes hiberna Mycenae!
 Quot proceres natosque deum, quae robora cernes
 Oppetere et magnis Asiam concedere fatis!
 Hinc Danaum de fine sedet gentesque fovebo 555
 Mox alias. Pateant montes silvaeque laeisque

Cunctaque claustra maris; spes et metus omnibus esto
 Arbiter. Ipse locos terrenaque summa movendo
 Experiar, quaenam populis longissima cunctis
 Regna velim linquamque datas ubi certus habenas.⁵⁶⁰
 Tunc oculos Aegaea refert ad eaerula robur
 Herculeum Ledaeque tuens genus atque ita fatur:
 Tendite in astra, viri: † me primum regia mundo
 Iapeti post bella trueis Phlegraequae labores
 Imposuit: durum vobis iter et grave caeli
 Institui. Sic ecce meus, sic orbe peracto
 Liber et expertus terras remeavit Apollo.⁵⁶⁵
 Dixit et ingenti flammatem nubila sulco
 Direxit per inane facem, quae puppe propinqua
 In bifidum discessit iter fratresque petivit
 Tyndareos, placida et mediis in frontibus haesit
 Protinus amborum lumenque innoxia fundit
 Purpureum, miseris olim implorabile nautis.

Book II., 451–578: Arrival of the heroes at Colchos.

Alcides Telamonique comes dum litora blando
 Anfractu sinuosa legunt, vox accedit auris,
 Flebile succedens, cum fracta remurmurat unda.
 Adtoniti pressere gradum vacuumque secuntur
 Vocis iter; iam certa sonat, desertaque durae
 Virgo neci quem non hominum superumque vocabat?⁴⁵⁵
 Acrius hoc instare viri succeurrere certi,
 Qualiter, implevit gemitu cum taurus acerbo
 Avia, frangentem morsu super alta leonem
 Terga ferens, coit e sparso concita mapali
 Agrestum manus et caeco clamore coloni.⁴⁶⁰
 Constitit Alcides, visuque eniſus in alta
 Rupe truces manicas defectaque virginis ora
 Cernit et adsiduo turgentia lumina fletu,
 Exanimum veluti multa tamen arte coactum
 Maeret ebur, Pariusve notas et nomina sumit
 Cum lapis aut liquidi referunt miranda colores.

465

470

- Ductor ait: 'Quod, virgo, tibi nomenque genusque.
Quae sors ista, doce, tendunt eur vineula palmas?' 470
 Illa tremens tristique oenlos deiecta pudore
 'Non ego digna malis,' inquit; 'suprema parentum
Doma vides, ostro seopulos auroque frequentes.
 Nos Ili veteris quondam genus, invida donec
Latomedonteos fugeret Fortuna penates.
 Princípio morbi caeloque exaeta sereno 475
 Temperies; arsere rogis certantibus agri.
 Tum subitus fragor et fluetus Idaea moventes
 Cum stabulis nemora. Eece repens consurgere ponto
 Belua, monstrum ingens; hanc tu nec montibus ullis
 Nec nostro metire mari. Primaeva furenti 480
 Huic manus amplexus inter planetusque parentum
 Deditur. Hoe sortes, hoc corniger imperat Hammon,
 Virgineam damnare animam sortitaque Lethen
 Corpora; erudelis seopolis me destinat urna.
 Verum o iam redeunt Phrygibus si numina tuque 485
 Ille ades auguriis promisse et sorte deorum,
 Iam cui eandentis votivo in gramine pascit
 Cornipedes genitor, nostrae stata dona salutis,
 Adnne meque, precor, defectaque Pergama monstris
 Eripe, namque potes. Neque enim tam lata videbam 490
 Pectora, Neptunus muros eum iungeret astris,
 Nec tales numeros pharetramique gerebat Apollo.'
 Anxerat haec locus et facies maestissima capti
 Litoris et tumuli eaelumque, quod incubat urbi,
 Quale laborantis Nemees iter aut Erymanthi 495
 Vidit et infectae miseratus flumina Lernae.
 Dat proeul interea signum Neptunus et una
 Monstriferi mugire sinus Sigeaque pestis
 Adglomerare fretum, cuius stellantia glauca
 Lumina nube trement, atque ordine curva trisulco 500
 Fulmineus quatit ora fragor, pelagoque remenso
 Canda redit, passosque sinus rapit ardua cervix.
 Illam ineumbentem per mille volumina pontus
 Prosequitur lateri adsultans, trepidisque ruentem
 Litoribus sua cogit hiems. Non fluetibus aequis 505

Nubiferi venit unda Noti, non Africus alto
 Tantus ovat patriisque manus cum plenus habenis
 Orion bipedum flatu mare tollit equorum.
 Ecce ducem placitae furiis crudescere pugnae
 Surgentemque toris stupet inmanemque paratu 510
 Aeacides pulsantque graves ut terga pharetrae.
 Ille patrem pelagique deos suaque arma precatus
 Insiluit scopulo, motumque e sedibus aequor
 Horruit et celsi spatiosa volumina monstri,
 Qualis ubi a gelidi Boreas convallibus Illebri 515
 Tollitur et volucres Riphaea per ardua nubis
 Praecipitat, pieco nox tum tenet omnia caelo.
 Illa simul molem horrificam scopulosaque terga
 Promovet ingentique umbra subit, intremere Iden
 Inlidique vadis pronasque resurgere turres. 520
 Occupat Alcides arcum totaque pharetræ
 Nube premit. Non illa magis quam sede movetur
 Magnus Eryx, deferre velint quem vallibus imbris.
 Iam brevis et telo volueri non utilis aer.
 Tum vero fremitus vanique insania coepti 525
 Et tacitus pudor et rursus pallescere virgo.
 Proicit arma manu, scopulos vicinaque saxa
 Respicit, et, quantum ventis adiuta vetustas
 Impulerat pontive fragor, tantum abscidit imi
 Concutiens a sede maris. Iamque agmine toto 530
 Pistris adest miseraeque inhiat iam proxima praedæ.
 Stat mediis elatus aquis recipitque ruuentem
 Aleides saxoque prior surgentia colla
 Obruit; hinc vastos nodosi roboris ictus
 Congeminat. Fluctus defertur belua in imos 535
 Iam totis resoluta vadis; Idaeaque mater
 Et chorus et summis ulularunt collibus Amnes.
 Protinus e scopolis et opaca valle resurgunt
 Pastores magnisque petunt clamoribus urbem.
 Nuntius hinc socios Telamon vocat, ae simul ipsi 540
 Horrescant subitoque vident in sanguine puppem.
 Nec minus in scopulos crudique cacumina saxi
 Emicat Alcides vinclisque tenentibus aufert

- Virgineas de rupe manus aptatque superbis
 Arma umeris; regem inde petens superabat ovante 545
 Litora tuta gradu, qualis per pascua vincto
 Ingreditur, tum colla tumens, tum celsior armis
 Taurus, ubi adsueti pecoris stabula alta revisit
 Et patrium nemus et bello quos ultus amores.
- Obvia cui contra longis emissa tenebris 550
 Turba Phrygum parvumque trahens cum coniuge natum
 Laomedon; iam maestus equos, iam debita posci
 Dona gemit. Pars aerii fastigia muri
 Cingit et ignotis iuvenem mirantur in armis.
 Illum torva tuens atque acri lubrieus astu
 Rex subit et patrio fatur male laetus amore: 555
 ‘Maxime Graiugenum, quem non Sigea petentem
 Litora nec nostrae miserantem funera Troiae
 Adpulit his fors ipsa locis, si vera parentem
 Fama Iovem summiq[ue] tibi genus esse Tonantis,
 Noster ades iunctisque venis; sator unus et idem 560
 Stirpis honos, quamquam longis disiungimur oris.
 Quot mihi post laerimas, post quanta piacula patrum
 Serus ades! quam parva tuis iam gloria factis!
 Verum age nunc socios fraternis moenibus infer; 565
 Crastina lux biinges stabulis ostendat apertis.’
 Dixerat haec; tacitusque dolos dirumque voluntat
 Corde nefas, clausum ut thalamis somnoque gravatum
 Inmolet et rapta eludat responsa pharetra:
 Namque bis Herculeis deberi Pergama telis 570
 Audierat. Priami sed quis iam vertere regnis
 Fata queat? manet innotis nox Dorica lustris
 Et genus Aeneadum et Troiae melioris honores.
 ‘Nos,’ ait, ‘ad Scythici,’ Tirynthius, ‘ostia ponti
 Raptat iter; mox hue vestras revehemur ad oras 575
 Donaque dicta feram.’ Tum vero plura vocatis
 Adnuit ille deis, promissa infida tyranni
 Iam Phryges et miserae flebant discrimina Troiae.

Book VI., 427-506: Juno and Medea.

- Talia certatim Minya sparsique Cytaei
 Funera miscebant campis Seythiamque premebant,
 Cum Iuno Aesonidae, non hanc ad vellera cernens
 Esse viam nec sic reditus regina parandos, 430
 Extremam molitur open, funesta prius quam
 Consilia ac saevas aperit rex perfidus iras.
 Increpat et seris Vulcanum maesta querellis,
 Cuius flammiferos videt inter regia tauros
 Pascua Tartaream proflantes pectore noctem. 435
 Haec etenim Minyas ne iungere Marte peracto
 Monstra satis iubeat Cadmei dentibus hydri
 Aeetes, timet et varias circumspicit artis.
 Sola animo Medea subit, mens omnis in una
 Virgine, nocturnis qua nulla potentior aris. 440
 Illius ad fremitus sparsosque per avia sucos
 Sidera fixa pavent et avi stupet orbita Solis.
 Mutat agros fluviumque vias, suus adligat ingens
 Cuneta sopor, recoquit fessos aetate parentes,
 Datque alias sine lege colus. Hanc maxima Circe 445
 Terrificis mirata modis, hanc advena Phrixus,
 Quamvis Atracio lunam spumare veneno
 Sciret et Haemoniis agitari cantibus umbras.
 Ergo opibus magicis et virginitate tremendam
 Inno duci sociam coniungere quaerit Achivo. 450
 Non aliam tauris videt et nascentibus armis
 Quippe parem, nec quae medio stet in agmine flammae,
 Nullum nata nefas, nullos horrescere visus.
 Quid si caecus amor saevisque accesserit ignis?
 Hinc Veneris thalamos semperque recentia sertis 455
 Tecta petit. Visa iamdudum prosilit altis
 Diva toris voluerumque exercitus omnis Amorum.
 Ac prior hanc placidis supplex Saturnia dictis
 Adgreditur veros metuens aperire timores.
 ‘In manibus spes nostra tuis omnisque potestas
 Nunc,’ ait; ‘hoc etiam magis adnue vera fatenti. 460

Durus ut Argolicis Tirynthius exulat oris,
Mens mihi non eadem Iovis atque adversa voluntas,
Nullus honor thalamis flammaeve in nocte priores.

Da, precor, artificis blanda adspiramina formae

465

Ornatusque tuos terra caeloque potentes.'

Sensit diva dolos iam pridem sponte requirens
Colchida et invisi genus omne exseindere Phoebi.

Tum vero optatis potitur; nec passa precari

470

Vlterius dedit acre decus secundaque monstris

Cingula, non pietas quibus aut custodia famae,

Non pudor, at contra levis et festina cupidus

Adfatusque mali dulcisque labantibus error

Et metus et demens alieni enra pericli.

'Omne,' ait, 'imperium natorumque arma meorum

475

Cuneta dedi; quascumque libet nunc concute mentis.'

Cingitur arcinis Saturnia laeta venenis,

Atque hinc virgineae venit ad penetralia sedis

Chaleiopen imitata sono formaque sororem.

Fulsit ab invita lumen procul, et pavor artus

480

Protinus atque ingens Aetida percult horror.

'Ergo nec ignotis Minyas hue fluctibus,' inquit,

'Advenisse, soror, nec nostro sola parenti

Seis socias iunxisse manus? at cetera muros

Turba tenet fruiturque virum caelestibus armis,

485

Tu thalamis ignava sedes, tu sola paterna

Fixa domo? tales quando tibi cernere reges?

Illa nihil contra; nec enim dea passa manumque

Implicat et rapidis mirantem passibus aufert.

Dueitur infelix ad moenia summa futuri

490

Nescia virgo mali et falsae commissa sorori,

Lilia per vernos lucent velut alba colores

Praecipue, quis vita brevis totusque parumper

Floret honor fuscis et iam Notus inminet alis.

Hanc residens altis Hecate Perseia lucis

495

Flebat et has imo referebat pectore voces:

'Deseris heu nostrum nemus aequalisque catervas,

A misera, ut Graias haud sponte vageris ad urbis!

Non invisa tamen; neque te, mea cura, relinquam.

Magna fugae monumenta dabis, spernere nec usquam 500
 Mendaci captiva viro, meque ille magistram
 Sentiet et raptu famulæ doluisse pudendo.'
 Dixerat. Ast illæ murorum extrema capessunt
 Defixaæque virum lituumque fragoribus horrent,
 Quales instanti nimborum frigore maestæ 505
 Succedunt ramis haerentque pavore volucres.

Book VI., 575-601, 657-689: Medea's first view of Jason.

Ecce autem muris residens Medea paternis 575
 Singula dum magni lustrat certamina belli
 Atque hos ipsa procul densa in caligine reges
 Agnoscit quaeritque alios Iunone magistra,
 Conspicit Aesonium longe caput, ac simul aeres
 Huic oculos sensusque refert animumque faventem, 580
 Nunc quo se raperet, nunc quo diversus abiret,
 Ante videns, quotque unus equos, quot funderet arma,
 Errantesque viros quam densis sisteret hastis.
 Quaque iterum tacito sparsit vaga lumina vultu
 Aut fratris quaerens aut pacti coniugis arma, 585
 Saevus ibi miserae solusque occurrit Iason.
 Tunc his germanam adgreditur, cœn nescia, dictis:
 'Quis, precor, hic, toto iamdudum fervere campo
 Quem tueor quenque ipsa vides? nam te quoque tali
 Adtonitam virtute reor.' Contra aspera Iuno 590
 Reddit agens stimulis ac diris fraudibus urguet:
 'Ipsum,' ait, 'Aesoniden cernis, soror, aequore tanto
 Debita cognati repetit qui vellera Phrixi,
 Nec nunc lande prior generis, nec sanguine quisquam.
 Adspicis, ut Minyas inter proceresque Cytaeos 595
 Emicet effulgens quantisque insultet acervis;
 Et iam vela dabit, iam litora nostra relinquit,
 Thessaliae felicis opes dilectaque Phrixo
 Rura petens. Eat atque utinam superetque labores!'
 Tantum effata magis campis intendere suadet, 600

Dum datur, ardentesque viri perecurrere pugnas.

At regina virum (neque enim deus amovet ignem)
 Persequitur lustrans oculisque ardentibus haeret;
 Et iam laeta minus praesentis imagine pugnae
 Castigatque metus et quas alit inscia euras, 660
 Respiciens, an vera soror; nec credere falsos
 Audet atrox vultus eademque in gaudia rursus
 Labitur et saevae trahitur dulcedine flammæ.
 Ac velut ante comas ac summa cacumina silvae
 Lenibus adludit flabris levis austera, at illum 665
 Protinus innanem miserae sensere carinae:
 Talis ad extremos agitur Medea furores.
 Interdum blandæ derepta monilia divæ
 Contrectat miseroque aptat flagrantia collo,
 Quaque dedit teneros aurum furiale per artus,
 Deficit; ac sua virgo deæ gestamina reddit, 670
 Non gemmis, non illa levi turbata metallo,
 Sed facibns, sed mole dei, quem pectore toto
 Iam tenet; extremus roseo pudor errat in ore.
 Ac prior his: 'credite patrem promissa daturum,
 O soror, Argoliens cui dis melioribus hospes
 Contigit? aut belli quantum iam restat acerbi?
 Hen quibus ignota sese pro gente periclis
 Obiecit!' haec fantem medio in sermone reliquit
 Incepti iam Iuno potens securaque fraudis. 675
 Inminet e celsis audentius improba muris
 Virgo nec ablatam sequitur quaeritve sororem.
 At quotiens vis dura duenm densique repente
 Aesoniden pressere viri cumque omnis in nnum
 Imber iit, totiens saxis pulsatur et hastis. 680
 Primaque ad infesti Lexanoris horrit arcus,
 Alta sed Aesonium supra caput exit arundo,
 Teque, Caice, petit; coniunx miseranda Caico
 Linquitur et primo domus imperfecta cubili.

Book VII., 1-152: The meeting of Medea and Jason.

Te quoque Thessalico iam serus ab hospite vesper
Dividit et iam te tua gaudia, virgo, relinquent,
Noxque ruit soli veniens non mitis amanti.

Ergo ubi cunetatis extremo in limine plantis
Contigit aegra toros et mens incensa tenebris,
Vertere tunc varios per longa insomnia questus
Nec pereat quo scire malo; tandemque fateri
Ausa sibi pavidum, medio sic fata dolore est:

‘Nunc ego quo casu vel quo sic pervigil usque
Ipsa volens errore trahor? non haec mihi certe
Nox erat ante tuos, invenis fortissime, vultus.

Quos ego eur iterum demens iterumque recordor
Tam magno discreta mari? quid in hospite solo
Meus mihi? cognati potius iam vellera Phrixi
Accipiat, quae sola petit quaeque una laborum
Causa viro. Nam quando domos has ille reviset?

Aut meus Aesonias quando pater ibit ad urbis?
Felices, mediis qui se dare fluctibus ausi
Nee tantas timuere vias talemque secuti

Huc qui deinde virum, sed sic quoque talis abito.’
Tum iactata toro serumque experta enibile,
Ecce videt tenui candescere limen Eoo;

Nec minus insomnem lux orta refecit amantem,
Quam cum languentes levis erigit imber aristas,
Grataque iam fessis descendunt flamina remis.

At sua longarum Minyas iam cura viarum
Admonet, inque ipso nequicquam tempore regem
Laetitiae meritique petunt; quem passus Iason
Vota prius captasque deis accendere praedas
Prominet atque oculos longe tenet, aurea si iam
Pellis et oblatis clarescant atria villis.

Ille autem iam iam vultus vocesque paratas
Ante aperit rumpitque moras inque ipsa morantis
Prosilit ora viri talique effunditur ira:
• Orbe satos alio, sua litora regnaque habentes,

Quis furor has mediis tot fluctibus egit in oras,
 Quisve mei vos tantus amor? tu prima malorum
 Causa mihi, tu, Phrixe gener. Non te aequore mersum
 Quo soror! ut felix nullos nunc nomine Graios
 Nossem ego. Quis regum Pelias, quis Thessalus, aut
 quae 40
 Graecia? quodnam hominum cerno genus? aut ubi
 eautes
 Cyaneae? venit Seythicas en hospes in oras.
 Quinquaginta Asiam (pudet heu!) penetrarit Iason
 Exulibus? meque ante alios sie spreverit una,
 Vna ratis, spolium ut vivo de rege reportet? 45
 Ipsum offerre meos, ipsum me pandere lueos
 Imperet et nullo dignetur vincere bello?
 Cur age non templis saerata avellere dona
 Omnibus atque ipsas gremiis abducere natas,
 Praedo, libet? vobisne domos, vobisne parentes
 Esse putem, ratis infandis quos sola rapinis 50
 Saevaque paseit hiems et quos, eredamus ut ipsis,
 Rex suus inlisis pelago vtnitque reverti?
 Seilicet Aeoliae pecudis poteretur ut auro?
 Ante meus caesa descendit Caucasus umbra
 Ac prior Haemonias rapuit super aequora praedas 55
 Haud ego cum vittis statui feralibus Hellen?
 Si tamen his aliter perstas non cedere terris
 Teque pudor cassi reditus movet ac latet una
 Nescio quid plus puppe viris, hand ipse morabor
 Quae petitis; modo nostra prior tu perfice iussa. 60
 Martius ante urbem longis iacet horridus annis
 Campus, et ardentes ac me quoque vomere presso,
 Me quoque cunctantes interdum agnoscere tauri.
 His magis atque magis rabiem nunc nostra senectus
 Luxuriemque dedit, solitoque superbior ignis
 Ore fremit. Succede meae, fortissime, landi, 65
 Et nostros recole, hospes, agros. Nee semina derunt,
 Quae prius ipse dabam, et messes, quas solus obibam.
 Consiliis nox una satis, tecumque retracta
 Cumque tuis haec iussa deis; ac siquid in isto est 70

Robore, praedicti venies in rura laboris.
 Ipse incertus adhuc, tenebris te protinus illis
 Involvi flammisque velim, durare parumper
 An magis, everso iacias dum semina campo,
 Ac tibi Cadmei dum dentibus exeat hydri
 Miles et armata florescant pube novales.'

Filia prima trucis vocem mirata tyranni
 Haesit et ad iuvenem pallentia rettulit ora
 Contremuitque metu, ne nescius audeat hospes 75
 Seque miser ne posse putet. Perstrinxerat horror
 Ipsum etiam et maesta stabat defixus in ira.
 Non ita Tyrrhenus stupet Ioniisque magister,
 Qui iam te, Tiberine, tuens clarumque serena
 Arce pharon, † praeeceps subito nusquam Ostia, nusquam 85
 Ausoniam videt, at saevas accedere Syrtes.
 Tum tamen, infando quae det responsa tyranno,
 Conligit et tandem obtutu consurgit ab alto.
 'Non,' ait, 'hos reditus, non hanc, Aeeta, dedisti
 Spem Minyis, cum prima tuis pro moenibus arma 90
 Induimus. Quo versa fides? quos vestra volant
 Iussa dolos? alium hic Pelian, alia aequora cerno.
 Quin agite hoc omnes odiisque urguete tyranni
 Imperiisque caput; nunquam mihi dextera nec spes
 Defuerit; mos iussa pati nec cedere duris. 95
 Vnum oro, seu me illa suis seges obruet hastis,
 Hauriet adverso seu crastinus ignis hiatu,
 Nuuntius hinc saevas Peliae mittatur ad auris,
 Hic periisse viros et me, si vestra fuisset
 Villa fides, reducem patriae potuisse referri.'

Talibus adtonitos dietis natamque patremque
 Linquit et infida praeeceps prorumpit ab aula.
 At trepida et medios inter deserta parentes
 Virgo silet, nec fixa solo servare parumper
 Lumina nec potuit maestos non fleetere vultus; 105
 Respexitque foris et adhuc invenit euntem;
 Visus et heu miserae tunc pulchrior hospes amanti
 Discedens; talis umeros, ea terga relinquit.
 Illa domum atque ipsos paulum procedere postis

- Optat, at ardentis tenet intra limina gressus. 110
 Qualis ubi extremas Io vaga sentit arenas
 Fertque refertque pedem, tumido quam cogit Eriny
 Ire mari Phariaeque vocant trans aequora matres,
 Circnit haud aliter foribusque impendet apertis,
 An melior Minyas revocet pater; oraque quaerens 115
 Hospitis aut solo maeret defecta cubili,
 Aut venit in earae gremium refugitque sororis
 Atque loqui conata silet; rursusque recedens
 Quaerit, ut Aeaeis hospes consederit oris
 Phrixus, ut aligeri Circen rapnere dracones. 120
 Tum comitum visu fruitur miseranda suarum
 Implorique nequit; subitoque parentibus haeret
 Blandior et patriae circumfert oscula dextræ.
 Sic adsueta toris et mensæ duleis erili
 Aegra nova iam peste canis rabieque futura, 125
 Ante fugam totos lustrat queribunda penates.
 Tandem etiam molli semet sic increpat ira:
 ‘Pergis,’ ait, ‘demens, teque illius angit imago
 Curaque, qui profuga forsitan tenet alta carina,
 Quique meum patrias referet nec nomen ad urbis? 130
 Quid me autem sic ille movet, superetne labores,
 An cadat et tanto turbetur Graecia luetu?
 Saltem, fata virum si iam supra ferebant,
 Iussus ad ignotos potius foret ire tyrannos!
 O utinam et tandem non hac moreretur in urbe! 135
 Namque et sidereo nostri de sanguine Phixi
 Dicitur, et caram vidi indoluisse sororem;
 Seque ait has iussis actum miser ire per undas.
 At redeat quoquinque modo, meque ista precari
 Nesciat, atque memin non oderit ille parentem.’ 140
 Dixerat haec stratoque gravis proiecerat artus,
 Si veniat miserata quies, cum saevior ipse
 Turbat agitque sopor; supplex hinc sternitur hospes,
 Hinc pater. Illa nova rumpit formidine somnos
 Erigiturque toro; famulas carosque penates 145
 Agnoscit, modo Thessalicas raptata per urbis:
 Turbidus ut Poenis caecisque pavoribus ensem

Conripit et saevae ferit agmina matris Orestes;
 Ipsum angues, ipsum horrisoni quatit ira flagelli;
 Atque iterum incestae se fervere caede Lacaenae
 Credit agens, falsaque redit de strage dearum
 Fessus et in miserae conlabitur ore sororis.

150

Book VII., 153–397: Juno successfully invokes the aid of Venus to inflame Medea with love for Jason.

His ubi nequiquam nutantem Colchida curis
 Iuno videt necdum extremo parere furori,
 Non iam mentitae vultum vocemque resumit
 Chalciopes. Quando ardor hebet leviorque pudori
 Mensque obnixa malo, tenues sublimis in auras
 Tollitur et fulvo Venerem vestigat Olympo.
 ‘Sum memor, ut sis hunc mecum partita laborem;
 Illa nimis sed dura manet conversaque in iram
 Et furias (dolet ah!) me non decepta reliquit.
 I, precor, atque istum, quo me frustratur, amorem
 Vince, procax patriis ut tandem evadere tectis
 Audeat atque meum casu defendere ab omni
 Aesoniden. Quin immo sacro, quo freta, veneno
 Illum etiam totis adstantem noctibus anguem,
 Qui nemus omne suum, quique aurea (respice porro)
 Vellera tot spiris circum, tot ductibus implet,
 † Solvat et in somnos ingenti solvat ab orno.
 Haec tibi: nam Furyis atque ipsi cetera mando.’

155

Tum Venus aligerum mater sic fatur Amorum:
 ‘Nec tibi, cum primos adgressa es flectere sensus
 Virginis ignotaque animum contingere cura,
 Defuimus, data continuo sed cingula soli
 Nostra tibi, quis mota loco labefactaque cessit.
 Haud satis est, sed me ipsa opus, et cunetantia poseunt
 Pectora me dubiusque pudor: iam foedera faxo
 Aesonii petat ipsa viri metuatque morari.
 Tu face luciferae citus ad delubra Dianaee
 Deveniat, sacras solita est ubi fundere taedas

160

165

170

175

180

Colehis et aequali dominae lustrare caterva.

Nec te nunc Hecates subeat metus, aut mea forte
Impediat ne copta time. Quin audeat opto:
Continuo transbit amor, cantuque trilingui
Ipsam flammiferos cogam compescere tauros
Amplexumque pati.'

185

. voluerem tunc adspicit Irin
Festinainque iubet monitis parere Diones
Et invenem Aesonium praedicto sistere luco.
Protinus hinc Iris Minyas, Cytherea petivit
Colchida; Caucaseis speculatrix Iuno resedit
Rupibus, adtonitos Aeaca in moenia vultus
Speque metuque tenens et adhuc ignara futuri.

190

Vix primas occulta Venus prospexerat arces,
Virginis ecce novus mentem perstringere angor
Incipit; ingeminant conmotis questibus aestus.
Ergo iterum sensus varios super hospite volvens
Maeret et absenti nequ quam talia fatur:
'O tibi Thessalicis nunc si tua forte venenis!
Mater et heu, si qua est, posset succurrere coniunx!
Quidve tuos virgo possim nisi flere labores?
Ei mihi! vel casus etiam spectare supremos
Atque iterum durae cogar comes ire sorori?
Et nunc ille sua non quemquam sorte moveri,
Non illum meminisse putat, cumque omnibus odit
Me quoque. Siquando fuerit tamen ulla potestas,
Illum ego, qui diris enim ultimus haeserit arvis,
Ossaque, quis tauri saevusque pepercerit ignis,
Componam sedemque dabo. Fas tunc mihi manes
Dilexisse viri tumuloque has reddere curas.'

200

Dixerat. Ecce toro Venus improvisa resedit,
Sicut erat mutata deam mentitaque pictis
Vestibus et magica Circen Titanida virga.
Illa velut lenti fallatur imagine somni,
Hic oenlos incerta tenet magnique sororem
Paulatim putat esse patris; tum flebile gaudens
Prosiluit saevaque ulti tulit oscula divae,

205

210

215

Ac prior: 'O tandem, vix tandem redditā Circe
 Dura tuis, quae te biugis serpentibus egit
 Hinc fuga? quaeve fuit patriis mora gratior oris?
 Ante et Thessalicae Phasin petiere carinae 220
 Perque tot infelix frustra vada venit Iason,
 Quam patriae te movit amor.' Tum cetera rumpit
 Occurritque Venus: 'Tu nunc mihi causa viarum
 Sola: tuae venio iam pridem gnara iuventae;
 Cetera parcee queri, neu me meliora secutam 225
 Argue; quippe etiam repetentur munere divum,
 Omnibus hunc potius communem animantibus orbem
 Communis et crede deos. Patriam inde vocato,
 Qua redit itque dies. Nec nos, o nata, malignus
 Cluserit hoc uno semper sub frigore mensis. 230
 Fas mihi non habilis, fas et tibi linquere Colchos.
 Et nunc Ausonii coniunx ego regia Pici,
 Nec mihi flammiferis horrent ibi pascua tauris,
 Meque vides Tusei dominam maris. At tibi quinam
 Sauromatae, miseranda, proci? eni vadis IIibero 235
 (Ei mihi!) vel saevo coniunx non una Gelono?'

Illa deae contra iamdudum spernere voces;
 'Non ita me inmemorem magnae Perseidos,' inquit,
 'Cernis, ut infelix thalamos ego eagar in illos.
 I, precor, atque vanum pro me dimitte timorem. 240
 Sed magis his miseram, quando potes, eripe enris,
 Vnde metus aestusque mihi, quaeque aspera, mater,
 Perpetior dubiae iamdudum incendia mentis.
 Nulla quies animo, nullus sopor adligat artus.
 Quaere malis nostris requiem mentemque repone, 245
 Redde diem noctemque mihi, da prendere vestis
 Somniferas istaque oculos eomponere virga.
 Tu quoque nil, mater, prodes mihi; fortior ante
 Sola fui. Tristis thalamos infestaque cerno
 Omnia, vipereos ipsi tibi surgere erines.'
 Talia verba dabat conlapsaque flebat iniquae
 In Veneris Medea sinus pestemque latentem
 Ossibus atque imi monstrabat pectoris ignem.
 Occupat amplexu Venus et furialia figit

- Oscula permixtumque odiis inspirat amorem. 255
 Dumque illam variis maerentem vocibus ambit
 Inque alio sermone tenet, ‘quin hoc,’ ait, ‘audi
 Atque adtolle genas,’ lacrimisque haec infit obortis:
 ‘Cum levis Hesperiis ad te modo laberer oris,
 Forte ratem primo fugientem litore cerno, 260
 Qualem nostra suo numquam dimittere portu
 Velleth adhuc omnis quae detinet insula nautas.
 Vnus ibi ante alios qui tum mihi pulchrior omnis
 Visus erat (longeque dueem mirabar et ipsa)
 Advolat, atque unam comitum ratus esse tuarum
 ‘Per tibi si quis,’ ait, ‘morituri protinus horror,
 Et quem non meritis videoas occurrere monstris,
 Haec preeor, haec dominae referas ad virginis aurem;
 Tu fletus ostende meos; illi has ego voces
 Qua datur, hasque manns, ut possum, a litore tendo. 270
 Ipsae, quas meeum per mille pericula traxi,
 Defecere deae; spes et via sola salutis
 Quam dederit, si forte dabit. Ne vota repellat,
 Ne meat; totque animas, qualis nec viderit ultra,
 Die, precor, auxilio iuvet atque haec nomina servet. 275
 Ei mihi, quod nullas hie possum exsolvere grates! 284
 Vt tamen hoc saeva corpus de morte receptum
 Hanc animam seiat esse suam. Miserebitur ergo?
 Die,’ ait, ‘an potius?’—strictumque rnebat in ensem.
 Promisi; ne fulle, precor. Cumque ipsa moverer 280
 Adloquio casunque viri, te passa rogari
 Sum potius; tu laude nova, tu supplice digno
 Dignior es; et fama meis iam parta venenis. 291
 Si Pelopis duros prior Hippodamia labores
 Expediit totque ora simul vulgata procorum
 Respiciens tandem patrios exhorruit axis,
 Si dedit ipsa neci fratrem Minoia virgo,
 Cur non hospitibus fas sit succurrere dignis
 Te quoque et Aeaeos iubeas mitescere campos?
 Occidat aeterna tandem Cadmeia morte 296
 Iam seges et viso fumantes hospite tauri.’
 Torscerat illa gravi iamdudum lumina vultu

Vix animos dextramque tenens, quin ipsa loquentis
Iret in ora deae; tanta pudor aestnat ira.

Iamque toro trepidas infelix obruit auris,
Verba cavens, horror molles invaserat annos.
Nec quo ferre fugam, nec quo se vertere posset
Prensa videt; rupta condi tellure premique
Iamdudum cupit ac diras evadere voces.

Illa sequi iubet et portis expectat in ipsis.
Saevus Echionia ceu Penthea Bacchus in aula
Deserit † infectis per roscida cornua vittis,
Cum tenet ille deum pudibundaque tegmina matris
Tympanaque et mollem subito miser accipit hastam;
Haud aliter deserta pavet perque omnia circum
Fert oculos tectisque negat procedere virgo.

Contra saevus amor, contra periturus Iason
Vrguet et auditae crescent in pectore voces.
Heu quid agat? videt externo se prodere patrem
Dura viro, famam scelerum iamque ipsa suorum
Prospicit, et questu superos questuque fatigat
Tartara; pulsat humum, manibusque inmurmurat uncis
Noctis eram Ditemque ciens, succurrere tandem
Morte velint ipsumque simul demittere leto,
Quem propter furit; absentem saevissima poscit
Nunc Pelian, tanta iuvenem qui perderet ira,
Saepe suas misero promittere destinat artis,
Denegat atque una potius decernit in hora;
Ac neque tam turpi cessuram semet amori
Proclamat neque opem ignoto virisque daturam;
Atque toro proiecta manet, cum visa vocari
Rursus et impulso sonuerunt cardine postes.

Ergo ubi nescio quo penitus se numine vinci
Sentit et abscisum, quidquid pudor ante monebat,
Tum thalami penetrale petit, quae maxima norat
Auxilia Haemoniae quaerens pro rege carinae.
Vtque procul magicis spirantia tecta venenis
Et saevae patuere fores, oblataque contra
Omnia, quae Ponto, quae manibus eruit imis
Et quae sauguineo lunae destriñxit ab ore,

296

295

300

305

310

315

320

325

330

‘Tune sequeris,’ ait, ‘quidquam aut patiere pudendum,
 Cum tibi tot mortes scelerisque brevissima tanti
 Effugia?’ haec dicens, qua non velocior ulla
 Pestis erat toto nequ quam lumine lustrat,
 Cunctaturque super morituraqne conligit iras: 335
 (O nimium incunda dies, qnam cara sub ipsa
 Morte magis!) stetit et sese mirata furentem est.
 ‘Oeedit heu! primo potes hoc durare sub aevo?’
 ‘Nec tu lucis,’ ait, ‘nec videris ulla inventae
 Gaudia, nec dulces fratris pubescere malas? 340
 Hunc quoque, quicunque est, crudelis, Iasona nescis
 Morte perire tua, qui te nunc invocat, unam,
 Qui rogit, heu! nostro quem primum in litore vidi!
 Cur tibi fallaces placuit coniungere dextras
 Tunc, pater, atque istis iuvenem non perdere monstris 345
 Protinus? ipsa etiam, fateor, tunc ipsa volebam.
 Testor cara tuas, Circe Titania, voces,
 Te ducente sequor, tua me grandaeva fatigant
 Consilia et monitis cedo minor.’ Haec ubi fata,
 Rursus ad Haemonii iuvenis curamque metumque 350
 Vertitur; hunc solum propter seu vivere gaudens,
 Sive mori, quodenique velit, maiora precatur
 Carmina, maiores Hecaten inmittere viris
 Nunc sibi, nec notis stabat contenta venenis.
 Cingitur inde sinus, et qua sibi fida magis vis 355
 Nulla, Prometheae florem de sanguine fibrae
 Caucasetum promit nutritaque gramina ventis,
 Quae sacer ille nivis inter tristisque pruinias
 Dnrat alitque crnor, eum viscere vultur adeso
 Tollitur e scopulis et rostro inrorat aperto. 360
 Idem nec longi languescit finibus aevi
 Immortale virens, idem stat fulmina contra
 Sanguis et in mediis florescunt ignibus herbae.
 Prima Hecate Stygiis duratum fontibus harpen
 Intulit et validas scopulis effodit aristas: 365
 Mox famulae monstrata seges, quae lampade Phoebes
 Sub decima iuga feta metit saevitque per omnis
 Reliquias saniemque dei; gemit inritus ille

- Colchidos ora tuens; totos tunc contrahit artus
 † Monte dolor cunetaeque tremunt sub falce catenae. 370
- Talibus infelix contra sua regna venenis
 Induitur noctique tremens infertur opacae.
 Dat dextram vocemque Venus blandisque paventem
 Adloquitis innetoque trahit per moenia passu.
 Qualis adhuc teneros supremum callida fetus 375
 Mater ab excelso produxit in aera nido
 Hortaturque seqni brevibusque insurgere pinnis,
 Illos caerulei primus ferit horror Olympi,
 Iamque redire rogant adsuetaque quaeritur arbor,
 Haud aliter caecae per moenia deficit urbis 380
 Incedens horretque domos Medea silentis.
 Hic iterum extremae neququam in limine portae
 Substitit atque iterum fletus animique soluti,
 Respexitque deam paulumque his vocibus haesit:
 ‘Ipse rogit certe meque ipse implorat Iason. 385
 Nullane culpa subest? labes non ulla pudoris,
 Nullus amor? nec turpe viro servire precanti?’
 Illa nihil contra vocesque abrumpit inanis.
 Et iam iam magico per opaea silentia Colchis
 Cooperat ire sono montanaque condere vultus 390
 Numina cumque suis averti collibus amnis;
 Iam stabulis gregibusque pavor strepitusque sepuleris
 Inciderat; stupet ipsa gravi nox tardior umbra.
 Iamque tremens longe sequitur Venus; utque sub altas
 Pervenere trabis divaeque trifloris in umbram, 395
 Hic subito ante oculos nondum speratus Iason
 Emicuit, vidiisque prior conterrita virgo.

Book VII., 398-521: Jason and Medea in the grove of Hecate.

- Atque hic se profugam volueri Thaumantias ala
 Sustulit; inde Venus dextrae dilapsa tenenti.
 Obvius ut sera cum se sub nocte magistris
 Impingit pecoriique pavor, qualesve profundum 400

Per chaos occurruunt caecae sine vocibus umbrae;
 Haud secus in mediis noctis nemorisque tenebris
 Inciderant ambo adtoniti iuxtaque subibant,
 Abietibus tacitis aut immotis cyparissis
 Adsimiles, rapidus nondum quas miscuit auster.

405

Ergo ut erat vultu defixus uterque silenti
 Noxque suum peragebat iter, iam iam ora levare
 Aesoniden farique cupit Medea priorem.

Quam simul effusis pavitanem fletibus heros
 Flagrantesque genas vidit miserumque pudorem,
 Has tandem voces dedit et solatus amantem est.
 · Fersne aliquam spem lucis? ait, · miserata laborem
 Nempe venis? an et ipsa mea laetabere morte?

410

Ne, precor, infando similem te, virgo, parenti
 Gesseris, hand talis decet incelementia vultus.
 Hascine nunc grates, haec expectata laborum
 Dona dari deceuit? sic te sub teste remitti
 Fas me, virgo? tuas iustis da vocibus auris.

415

Cur pater ille tuus tantis me opponere monstris,
 (Quid meritum?) aut talis voluit me pendere poenas?
 An iacet externa quod nunc mihi cuspide Canthus?
 Quodque meus vestris eecidit pro moenibus Iphis?

420

Aut Seythiae tanta inde manus? iussisset abire
 Perfidus atque suis extemplo cedere regnis.
 Spem mihi promissam per quae discrimina rursus
 Et reddat qua lege, vides. Occumbere tandem
 Possunus, idque sedet, quam non quacumque subire
 Patris iussa tui; nunquam sine vellere abibo
 Hinc ego, degenerem nec me tu prima videbis.

425

430

Haec ait. Illa tremens, ut supplicis adspicit ora
 Contienisse viri iamque et sua verba reposci,
 Nec quibus incipiat demens videt, ordine nec quo,
 Quove tenus, prima cupiens effundere voce
 Omnia, sed nec prima pudor dat verba timenti.
 Haeret et adtollens vix tandem lumina fatur:
 · Quid, precor, in nostras venisti, Thessale, terras?
 Vnde mei spes ulla tibi? tantosque petisti
 Cur non ipse tua fretus virtute labores?

435

Nempe, ego si patriis timuissem excedere tectis, 440
 Occideras, nempe hanc animam eras saeva manebant
 Funera. Iuno ubi nunc, ubi nunc Tritonia virgo?
 Sola tibi quod iam tantis in casibus adsum
 Externae regina domus, miraris et ipse,
 Credo, nec agnoscunt hae nunc Aeetida silvae. 445
 Sed fatis sum vieta tuis; cape munera supplex
 Nunc mea; teque iterum Pelias si perdere quaeret,
 Inque alios casus, alias si mittet ad urbis,
 Heu formae ne crede tuae.' Titania iamque
 Gramina Perseasque sinu depromere viris 450
 Cooperat, hisque iterum compellat Iasona dietis:
 'Si tamen aut superis aliquam spemi ponis in istis
 Aut tua praesenti virtus educere leto
 Si te forte potest, etiam nunc deprecor, hospes,
 Me sine et insontem misero dimitte parenti.' 455
 Dixerat. Extemploque (etenim matura ruebant
 Sidera et extremus se flexerat axe Bootes)
 Cum gemitu et multo iuveni medicamina fletu
 Non secus ac patriam pariter famamque decusque
 Obicit. Ille manu subit et vim conripit omnem. 460

Inde ubi facta nocens et non revocabilis umquam
 Cessit ab ore pudor propiorque implevit Erinys,
 Carmina nunc totos, volvit figitque per artus
 Aesonidae et totum septeno murmure fertur
 Per clipeum atque viro graviorem reddidit hastam; 465
 Iamque sui tauris languent absentibus ignes.
 'Nunc age et has,' inquit, 'cristas galeamque resume,
 Quam modo funerea tenuit Discordia dextra.
 Hanc iace per medias, cum verteris aequora, messis;
 Protinus in sese conversa furoribus ibit 470
 Cuncta phalanx, atque ipse fremens mirabitur et me
 Respiciet fortasse pater.' Sie deinde locuta
 Iam magis atque magis mentem super alta ferebat
 Aequora, pandentes Minyas iam vela videbat
 Se sine. Tum vero extremo percussa dolore 475
 Adripit Aesoniden dextra ac submissa profatur:
 'Sis memor, oro, mei, contra memor ipsa manebo,

Crede, tui. Quando hinc aberis, dic, quaeso, profundi
 Quod caeli spectabo latus? sed te quoque tangat
 Cura mei quocumque loco, quoscumque per annos, 480
 Atque hunc te meminisse velis et nostra fateri
 Munera, servatum pudeat nec virginis arte.
 Ei mihi, cur nulos spargunt tua lumina fletus?
 An me mox merita morituram patris ab ira
 Dissimulas? te regna tuae felicia gentis, 485
 Te coniunx natique manent; ego prodita obibo.
 Nec queror et pro te lucem quoque laeta relinquam.¹
 Protinus hospes ad haec (tacitis nam cantibus illum
 Flexerat et simili iamdudum adflarat amore)
 'Tune,' ait, 'Aesoniden quidquam te velle relicta 490
 Credis et illa pati sine te loca? redde tyranno
 Me potius, recipe ingratos atque exue cantus.
 Quis mihi lucis amor? patriam cur amplius optem,
 Si non et genitor te primam amplexitur Aeson,
 Teque tuo longe fulgentem vellere gaudens 495
 Spectat et ad primos procurrit Graecia fluctus?
 Respice ad has voces et iam, precor, adnue, coniunx.
 Per te, quae superis divisque potentior imis,
 Perque haec, virgo, tuo redeuntia sidera nutu
 Atque per has nostri inro discriminis horas, 500
 Vmquam ego si meriti, si noctis sim immemor huius,
 Si te seeptra, domum, si te liquisse parentes
 Senseris et me iam non haec promissa tuentem,
 Tum me non tauros iuvet evasisse ferosque
 Terrigenas, tum me tectis tua turbet in ipsis 505
 Flamma tuaeque artes; nullus succurrere contra
 Ingrato queat et, siquid tu saevius, istis
 Adicias meque in medio terrore relinquas.'
 Audiit atque simul meritis periuria poenis
 Despondet questus semper Furor ultus amantis. 510
 Haec ubi dicta, tamen perstant defixus uterque,
 Et nunc ora levant audaci laeta inventa,
 Ora simul totiens dulcis rapientia visus,
 Nunc deicit vultus aeger pudor et mora dictis
 Redditur; ac rursus conterret Iasona virgo: 515

‘Nondum cuncta tibi, fateor, promissa peregi:
Accipe, perdomitis quae deinde pericula tauris
Et quis in Aeolio maneat te vellere custos;
Saevior ingenti Mavortis in arbore restat,
Crede, labor; quem—tanta utinam fiducia nostri 520
Sit tibi nocturnaeque Hecates nostrique vigoris.’

STATIVS

P. PAPINIUS STATIUS was born at Naples about 40 A.D. His father was the principal of a fashionable school, and himself a poet of repute. The son developed literary gifts at an early age, and won many triumphs at poetic contests, but of these works none has come down to us. He was still living in 95 A.D., but seems not to have survived his patron Domitian, who died the year following.

We possess *three* works of Statius. The *Thebaid*, an epic poem in twelve books, which treated of the story of the Seven against Thebes. It was begun about 80 and was not finished till twelve years later. Excepting a number of beautiful episodes, this epic possesses few merits. The mythological material, handled as it had been by a long series of illustrious Greek and Latin poets, lay ready for his use; its treatment however, though correct in technique, is wearisome and declamatory. The conventional epic machinery—such as the intervention of the gods, descriptions of battles, episodes, and the like—is employed to satiety. The indebtedness to Vergil, his acknowledged master and guide, is also conspicuously evident throughout, and, in the famous closing lines, the poet, while predicting his immortality, modestly deprecates any rivalry with the *Aeneid*. This prediction was verified, for the *Thebaid* was not only much admired and imitated by later poets, but it was one of the most popular poems throughout the Middle Ages, as is evident from the prominence given to Statius by Dante and from the large number of existing MSS.

But if modern scholars, not unjustly, assign a low rank to this epic, the *Achilleis*, which remained unfinished, shows what Statius might have accomplished, for the little

more than one thousand lines which he lived to complete are all but wholly free from the more glaring defects of the earlier poem. It was conceived on a large scale, for the extant verses do not advance beyond the story of Achilles' sojourn at the court of Lycomedes and his departure for Troy, after Ulysses and Diomede had cleverly detected him in his female attire.

The third work is entitled *Silvae*. It is in five books, the last being incomplete, and probably published after the poet's death. The others were edited with short prose prefaces by the author himself. The *Silvae* form a collection of thirty-one miscellaneous poems, some of considerable length, and contain descriptions of villas and works of art, verses of congratulation and condolence, and fulsome panegyries, especially on the emperor Domitian. Many of them were mere improvisations, in which Statius exhibited a marvellous facility, but all were written quickly and often by special request, his splendid poetic gifts being ever ready at the call of wealth or power. The style, however, is uniformly brilliant, the versification smooth, and the contents are of great interest to us as a mirror of the society of the poet's time. In his shortcomings and his virtues, Statius has much in common with Ovid.

There is an exhaustive commentary on the *Silvae* by Fr. Vollmer (Leipzig, 1898).

STATIVS

Silvae I., 6: The Calends of December.

Et Phoebus pater et severa Pallas
Et Musae procul ite feriatae:
Iani vos revocabimus Kalendis.
Saturnus mihi compede exsoluta,
Et multo gravidus mero December
Et ridens Iocus et Sales protervi
Adsint, dum refero diem beatum
Laeti Caesaris ebriamque partem.

Vix aurora novos movebat ortus,
Iam bellaria linea pluebant
(Hunc rorem veniens profudit Eurus):

Quidquid nobile Ponticis nucetis
Fecundis cadit aut iugis Idumes,
Quod ramis pia germinat Damascos,

Et quod percoquit Ebosia Caunos,
Largis gratuitum cadit rapinis;
Molles gaioli lucuntulique

Et massis Amerina non perustis
Et mustaceus et latente palma
Praegnantes caryotides cadebant.

Non tantis Hyas inserena nimbis
Terras obruit aut soluta Plias,
Qualis per cuneos hiems Latinos
Plebem grandine contudit serena.
Ducat nubila Iuppiter per orbem
Et latis pluvias minetur agris,

5

10

15

20

25

Dum nostri Iovis hic ferantur imbræ.

Ecce autem caveas subit per omnis
Insignis specie, decora cultu
Plebes altera non minor sedente.

Hi panaria candidasque mappas
Subiectant epulasque lauiores,
Illi marcida vina largiuntur:
Idaeos totidem putes ministros.

Orbem, qua melior severiorque est,
Et gentis alis insemel togatas
Et cum tot populos beata pascas,
Hunc Annona diem superba nescit.
I nunc saecula compara, Vetustas,
Antiqui Iovis aureumque tempus:
Non sic libera vina tunc fluebant
Nec tardum seges occupabat annum.
Vna vescitur omnis ordo mensa:
Parvi, femina, plebs, eques, senatus;
Libertas reverentiam remisit.

Et tu quin etiam—quis hoc vogare,
Quis promittere possit hoc deorum?—
Nobiscum socias dapes inisti.
Iam se, quisquis is est, inops, beatus
Convivam dueis esse gloriatur.

Hos inter fremitus novosque luxus
Spectandi levis effugit voluptas:
Stat sexus rudis insciisque ferri;
Ut pugnas capit improbus virilis!
Credas ad Tanaim ferumque Phasim

Thermodontiacas calere turmas.

Hic audax subit ordo pumilorum
Quos natura brevis statim peracta
Nodosum semel in globum ligavit.
Edunt vulnera conseruntque dextras
Et mortem sibi—qua manu!—minantur.
Ridet Mars pater et cruenta Virtus,
Casnraeque vagis grues rapinis
Mirantur pugiles ferociores.

30

35

40

45

50

55

60

- Iam noctis propioribus sub umbris 65
 Dives sparsio quos agit tumultus!
 Hic intrant faciles emi puellae.
 Hic agnoscitur omne quod theatris
 Aut forma placet aut probatur arte.
 Hoc plaudunt grege Lydiae tumentes, 70
 Illic cymbala tinnulaeque Gades;
 Illic agmina confremunt Syrorum,
 Hie plebs scaenica quique conminutis
 Permutant vitreis gregale sulphur.
 Inter quae subito cadunt volatu 75
 Immensae volucrum per astra nubes,
 Quas Nilus sacer horridusque Phasis,
 Quas udo Numidae legunt sub austro.
 Desunt qui rapiant sinusque pleni
 Gaudent, dum nova lucra comparantur. 80
 Tollunt inumeras ad astra voces,
 ‘Saturnalia principis’ sonantes,
 Et dulci ‘dominum’ favore clamant:
 Hoc solum vetuit licere Caesar.
 Vixdum caerulea nox subibat orbem, 85
 Descendit media nitens arena
 Densas flammeus orbis inter umbras,
 Vincens Gnostiaceae facem coronae.
 Conluect polus ignibus nihilque
 Obscurae patitur licere nocti. 90
 Fugit pigra Quies, inersque Somnus
 Haec cernens alias abit in urbis.
 Quis spectacula, quis iocos licentes,
 Quis convivia, quis dapes inemptas,
 Largi flumina quis canat Lyaei? 95
 Iam iam deficio tuoque Baccho
 In serum trahor ebrius soporem.
 Quos ibit procul hic dies per annos,
 Quam nullo sacer exolescat aevo!
 Dum montes Latii paterque Thybris, 100
 Dum stabit tua Roma dumque terris,
 Quod redditis, capitolium manebit.

Silvae II., 4: The Parrot.

Psittace, dux voluerum, domini faeunda voluptas,
 Humanae sollers imitator, psittace, linguae,
 Quis tua tam subito preeclnsit murmura fato?
 Hesternas, miserande, dapes moriturus inisti
 Nobiscum, et gratae carpentem munera mensae
 Errantemque toris mediae plus tempore noctis
 Vidimus. Adfatus etiam meditataque verba
 Reddideras. At nunc aeterna silentia Lethes
 Ille canorus habes. Cedat Phaethontia vulgi
 Fabula: non soli celebrant sua funera eygni.

At tibi quanta domus rutila testudine fulgens,
 Conexusque ebori virgarum argenteus ordo
 Argutumque tuo stridentia limina eornu,
 Et querulæ tam forte fores! vacat ille beatus
 Career, et augusti nusquam convicia teeti!

Hue doctae stipentur aves, quis nobile fandi
 Ius natura dedit: plangat Phoebeius ales
 Auditasque memor penitus dimittere voces
 Sturnus et Aonio versae certamine picae,
 Quique refert iungens iterata vocabula perdix
 Et quae Bistonio queritur soror orba eubili:
 Ferte simul gemitus cognataque ducite flammis
 Funera et hoc cunctæ miserandum addiscite carmen:

‘Oecidit aeriae celeberrima gloria gentis
 Psittacus, ille plagae viridis regnator Eoae;
 Quem non gemmata volueris Iunonia eanda
 Vinceret adspectu, gelidi non Phasidis ales,
 Nec quas umenti Numidae rapuere sub austro.
 Ille salutator regum nomenque locutus
 Caesarenim et queruli quondam vice functus amici,
 Nunc conviva levis monstrataque reddere verba
 Tam facilis, quo tu, Melior dileete, recluso
 Numquam solus eras. At non inglorius umbris
 Mittitur: Assyrio cineres adolentur amomo
 Et tenues Arabum respirant gramine plumae’

Sicaniisque erocis; senio nec fessus inertis
Scandit odoratos Phoenix felicior ignis.

Silvae II., 7: Lucan's birthday.

Lucani proprium diem frequentet,
Quisquis collibus Isthmiae Diones
Docto pectora concitatus oestro,
Pendentis bibit ungulae liquorem.
Ipsi, quos penes est honor canendi,
Vocalis eitharae repertor Arcas
Et tu Bassaridum rotator Euhan,
Et Paean et Hyantiae sorores,
Laetae purpureas novate vittas,
Crinem eomite candidamque vestem
Perfundant hederae recentiores.
Doeti largius evagentur amnes
Et plus Aoniae virete silvae
Et, si qua laceram diem recepit,
Sertis mollibus expleatur umbra.
Centum Thespiaeis odora lucis
Stent altaria vietimaeque centum
Quas Diree lavat aut alit Cithaeron.
Lucanum canimus, favete linguis!
Vestra est ista dies, favete, Musae,
Dum qui vos geminas tulit per artis,
Et vinetae pede vocis et solutae,
Romani colitur chori sacerdos.
Felix (heu nimis!) et beata tellus
Quae pronos Hyperionis meatus
Summis oceanii vides in undis
Stridoremque rotae carentis audis,
Quae Tritonide fertilis Athenas
Vnetis, Baetica, provocas trapetis:
Lucanum potes imputare terris!
Hoe plus quam Seneeam dedisse mundo
Aut dulcem generasse Gallionem.

5

10

15

20

25

30

- A dtollat refluos in astra fontis
 Graio nobilior Melete Baetis;
 Baetim, Mantua, provocare noli. 35
- Natum protinus atque humum per ipsam
 Primo murmure dulce vagientem
 Blando Calliope sinu recepit.
 Tum primum posito remissa luctu
 Longos Orpheos exnit dolores 40
 Et dixit: 'puer o dicate Musis,
 Longaevos cito transiture vates,
 Non tu flumina nec greges ferarum
 Nec plectro Geticas movebis ornos,
 Sed septem iuga Martiumque Thybrim 45
 Et doctos equites et eloquente
 Cantu purpureum trahes senatum.
 Nocturnas alii Phrygum ruinas
 Et tardi reducis vias Vlxis
 Et puppem temerariam Minervae, 50
 Trita vatibus orbita, sequantur:
 Tu carus Latio memorque gentis
 Carmen fortior exeres togatum.
 Ac primum teneris adhuc in annis
 Ludes Hectora Thessalosque currus 55
 Et supplex Priami potentis aurum,
 Et sedes reserabis inferorum,
 Ingratus Nero dulcibus theatris
 Et noster tibi proferetur Orpheus,
 Dices culminibns Remi vagantis 60
 Infandos domini nocentis ignis.
 Hinc castae titulum decusque Pollae
 Inennda dabis adlocutione.
 Mox copta generosior iuventa
 Albos ossibus Italos Philippo 65
 Et Pharsalia bella detonabis:
 Quo fulmen ducis inter arma divi,
 Libertate gravem pia Catonem
 Et gratum popularitate Magnum.
 Tu Pelusiaci seclus Canopi 70

- Deflebis pius et Pharo cruenta
Pompeio dabis altius sepulcrum.
Haec primo invenis canes sub aevo,
Ante annos culicis Maronian*i*.
Cedet Musa rudit*s* ferocis Enni
Et docti furor arduus Lucreti,
Et qui per freta duxit Argonautas,
Et qui corpora prima transfigurat.
Quid? maius loquar: ipsa te Latinis
Aeneis venerabitur carentem. 80
Nec solum dabo carminum nitorem,
Sed taedis genialibus dicabo
Doctam atque ingenio tuo decoram
Forma, simplicitate, comitate,
Censu, sanguine, gratia, decore,
Qualem blanda Venus daretque Iuno;
Et vestros hymenaeon ante postis
Festis cantibus ipsa personabo.
O saevae nimium gravesque Parcae!
O numquam data longa fata summis!
Cur plus, ardua, casibus patetis?
Cur saeva vice magna non senescunt?
Sic natum Nasamonii Tonantis
Post ortus obitusque fulminatos
Angusto Babylon premit sepulcro. 95
Sic fixum Paridis manu trementis
Peliden Thetis horruit eadentem.
Sic ripis ego murmurantis Hebri
Non mutum caput Orpheos sequebar.
Sic et tu (rabidi nefas tyrammi!) 100
Iussus praecepitem subire Lethen,
Dum pugnas canis arduaque voce
Das solatia grandibus sepuleris.
(O dirum scelus! o scelus!) tacebis.
Sic fata est leviterque decidentes
Abrasit lacrimas nitente plectro.
- At tu, seu rapidum poli per axem
Famae curribus arduis levatus,

75

80

85

90

95

100

105

Qua surgunt animae potentiores,
Terras despicias et supulcra rides; 110
Seu pacis merito nemus reclusi
Felix Elysii tenes in oris,
Quo Pharsalica turba congregatur,
Et te nobile carmen insonantem
Pompei comitantur et Catones, 115
Tu magna sacer et superbus umbra
Nescis Tartaron et procul nocentum
Audis verbera pallidumque visa
Matris lampade respicis Neronem.

Adsis lucidus et vocante Polla
Vnum, quaeso, diem deos silentum
Exores: solet hoc patere limen
Ad nuptas redeuntibus maritis.
Haec te non thyasis procax dolosis
Falsi numinis induit figura, 120
Ipsum sed colit et frequentat ipsum
Imis altius insitum medullis,
Ac solatia vana subministrat
Vultus, qui simili notatus auro
Stratis praenitet incubatque somno 125
Securae. Procul hinc abite, Mortes:
Haec vitae genialis est origo.
Cedat luctus atrox genisque manent
Iam dulces lacrimae dolorque festus,
Quidquid fleverat ante, nunc adoret. 130

Silvae V., 4: Sleep.

Crimine quo merui, invenis placidissime divum,
Quove errore miser, donis ut solus egerem,
Somne, tuis? tacet omne pecus volucresque feraeque
Et simulant fessos curvata cacumina somnos,
Nec trucibus flaviis idem sonus, occidit horror 5
Aequoris et terris maria adclinata quiescunt.
Septima iam rediens Phoebe mihi respicit aegras

Stare genas, totidem Oetaeae Paphiaeque revisunt
 Lampades et totiens nostros Tithonia questus
 Praeterit et gelido spargit miserata flagello. 10
 Vnde ego sufficiam? non sunt mihi lumina mille,
 Quae sacer alterna tantum statione tenebat
 Argus et hand umquam vigilabat corpore toto.
 At nunc, heu, si aliquis longa sub nocte puellae
 Brachia nexa tenens ulti te, Somne, repellit. 15
 Inde veni! nec te totas infundere pennas
 Luminibus compello meis (hoe turba precetur
 Laetior) extremo me tange cacumine virgae
 Sufficit aut leviter suspenso poplite transi.

Silvae V., 5: On the death of his adopted son.

Me miserum! neque enim verbis sollemnibus ulla
 Incipiam nunc Castaliae vocalibus undis
 Invisus Phoeboque gravis! quae vestra, sorores,
 Orgia, Pieriae, quas incestavimus aras?
 Dicite, post poenam liceat commissa fateri. 5
 Numquid inaccesso posui vestigia luco?
 Num vetito de fonte bibi? quae culpa, quis error,
 Quem luimus tantis? morientibus ecce lacertis
 Viseera nostra tenens animamque avellitur infans,
 Non de stirpe quidem nec qui mea nomina ferret 10
 Oraque—non fueram genitor, sed (cernite fletus
 Liventesque genas et credite planctibus, orbi)
 Orbus ego. Huc patres et aperto pectore matres
 Conveniant cineremque oculis et cinnama fert!
 Si qua sub umberibus plenis ad funera natos 15
 Ipsa gradu labente tulit madidumque cecidit
 Pectus et ardentis restinxit lacte papillas,
 Quisquis adhuc tenerae signatum flore iuventae
 Immersit cineri iuvenem primaque iacentis
 Serpere crudelis vidi lanugine flamas, 20
 Adsit et alterno mecum clamore fatiseat:
 Vincetur lacrimis, et te, Natura, pudebit,

Tanta mihi feritas, tanta est insania luctus.
 Hoc quoque cum nitor, ter dena luce peracta
 Adelinis tumulo planetus in carmina verto 25
 Discordesque modos et singultantia verba.
 Molior orsa lyra—libitum est, atque ira taeendi
 Impatiens—sed nec solitae mihi vertice laurus
 Nec fronti vittatur honos. En taxea mareet
 Silva comis, hilarisque hederas plorata cupressus 30
 Excludit ramis nec eburno pollice chordas
 Pulso, sed incertam digitis errantibus amens
 Seindo chelyn. Iuvat heu, iuvat inlandabile carmen
 Fundere et incompte miserum nudare dolorem.
 Sie merui, sic me cantuque habituque nefastum 35
 Adspiciant superi, pudeat Thebasque novumque
 Aeaciden—nil iam placidum manabat ab ore.
 Ille ego qui, quotiens! blande matrumque patrumque
 Vulnera qui vivos potui mulcere dolores,
 Ille ego lugentum mitis solator, acerbis 40
 Auditus tumulis et descendantibus umbris,
 Deficio medieasque manus fomentaque quaero
 Vulneribus, sed summa, meis. Nunc tempus, amici,
 Quorum ego manantis oculos et saucia tersi
 Pectora: redite open, saevas et solvite gratis. 45
 Nimirum cum vestra domus ego funera maestus—
 Increpitant: ‘qui damna doles aliena, repone
 Infelix lacrimas et tristia carmina serva.’
 Verum erat; absumptae vires et copia fandi
 Nulla mihi dignumque nihil mens fulmine tanto 50
 Repperit; inferior vox omnis et omnia sordent
 Verba. Ignosee, puer: tu me caligine maestum
 Obruis. A, durus viso si vulnere caraee
 Coniugis invenit caneret quod Thraciis Orpheus
 Dulce sibi, si busta Lini complexus Apollo 55
 Non tacuit; nimius fortasse avidusque doloris
 Dicor et in lacrimis iustum excessisse pudorem.
 Quisnam autem gemitus lamentaque nostra reprendis?
 O nimium felix, nimium crudelis et expers
 Imperii, Fortuna, tui, qui dieere legem 60

Fletibus aut finis audet censere dolendi!
 Incitat, heu, planetus; potius fugientia ripas
 Flumina detineas rapidis aut ignibus obstes,
 Quam miseros lugere vetes. Tamen ille severus,
 Quisquis is est, nostrae cognoscat vulnera causae.

65

Non ego mercatus Pharia de pube loquaces
 Delicias doctumque sui convicia Nili
 Infantem, lingua nimium salibusque protervum,
 Dilexi: meus ille, mens. Tellure cadentem
 Adspexi atque unctum genitali stramine fovi,
 Posecentemque novas tremulis ululatibus auras
 Inserui vitae. Quid plus tribuere parentes?
 Quin alios ortus libertatemque sub ipsis
 Vberibus tibi, parve, dedi; heu, munera nostra
 Rideres ingratus adhuc. Properaverit ille,
 Sed merito properabat amor, ne perderet unum
 Libertas tam parva diem. Nonne horridus inde
 Invidia superos iniustaque Tartara pulsein?
 Nonne gemam te, care puer, quo sospite natos
 Non cupii, primo gemitum qui protinus ortu
 Implieuit fixitque mihi, eni verba sonosque
 Monstravi questusque et vulnera caeca resolvi,
 Reptanteque solo demissus ad oscula dextra
 Erexi, blandoque sinu iam iamque cadentes
 Exsopire genas dulcesque accersere somnos,
 Cui nomen vox prima meum ludusque tenello
 Risus et a nostro veniebant gaudia vultu. . . .

70

80

85

Thebais IV., 246–344: Parthenopaeus.

Tu quoque Parrhasias ignara matre catervas
 (A rufis annorum, tantum nova gloria suadet!),
 Parthenopae, rapis; saltus tune forte remotos
 Torva parens (neque enim haec iuveni foret ire potestas)
 Pacabat cornu gelidique aversa Lyeai.
 Pulchrior haud ulli triste ad discriminem ituro
 Vultus et egregiae tanta indulgentia formae;

250

- Nec desunt animi, veniat modo fortior aetas.
 Quas non ille duces nemorum fluiisque dicata
 Numina, quas magno non abstulit igne Napaeas? 255
 Ipsam, Maenalia puerum cum vidi in umbra,
 Dianam, tenero signantem gramina passu,
 Ignovisse ferunt comiti Dietaeaque tela
 Ipsam et Amyclaeas umeris aptasse pharetras.
 Prosilit audaci Martis percussus amore, 260
 Arma, tubas audire calens et pulvere belli
 Flaventem sordore comam captoque referri
 Hostis equo: taedet nemorum, titulumque nocentem
 Sanguinis humani pudor est nescire sagittas.
 Igneus ante omnis auro micat, igneus ostro, 265
 Vndantemque sinum nodis inrugat Hiberis,
 Imbelli parma pictus Calydonia matris
 Proelia; trux laeva sonat arcus, et aspera plumis
 Terga Cydonea corytos arundine pulsat
 Electro pallens et iaspide clarus Eoa. 270
 Cornipedem trepidos suetum prævertere cervos,
 Velatum geminae deiectu lyncis et arma
 Mirantem gravioris eri, sublimis agebat,
 Dulce rubens viridique genas spectabilis aevo.
 Arcades huic veteres astris lunaque priores, 275
 Agmina fida datis, nemorum quos stirpe rigenti
 Fama satos, cum prima pedum vestigia tellus
 Admirata tulit; nondum arva domusque nec urbes
 Conubiiisve modus; quereus laurique ferebant
 Cruda puerperia ac populos umbrosa creavit 280
 Fraximus et feta viridis puer excidit orno.
 Hi lucis stupuisse vices noctisque feruntur
 Nubila et occiduum longe Titana secuti
 Desperasse diem. Rarescunt alta colonis
 Maenala, Parthenium fugitur nemus, agmina bello 285
 Rhipeque et Stratie ventosaque donat Enispe.
 Non Tegea, non ipsa deo vacat alite felix
 Cyllene templumque Aleae nemorale Minervae
 Et rapidus Clitor et qui tibi, Pythie, Ladon
 Paene soer candensque iugis Lampia nivosis 290

- Et Pheneos nigro Styga mittere eredita Diti.
 Venit et Idaeis ululatibus aemulus Azan
 Parrhasiique duces, et quae risistis, Amores,
 Grata pharetrato Nonacria rura Tonanti,
 Dives et Orchomenos pecorum et Cynosura ferarum. 295
 Aepytios idem ardor agros Psophidaque celsam
 Vastat et Herculeo vulgatos robore montis
 Monstriferumque Erymanthon et aerisonum Stymphalon.
 Arcades hi, gens una viris, sed dissona cultu
 Seinditur: hi Paphias myrtos a stirpe recurvant 300
 Et pastorali meditantur proelia trunco,
 His areus, his tela sudes, his cassida crinis
 Integit, Arcadii morem tenet ille galeri,
 Ille Lycaoniae rictu caput asperat ursae.
 Hos belli coetus iurataque pectora Marti
 Milite vicinae nullo iuvere Mycenae; 305
 Funereae tune namque dapes mediique recursus
 Solis, et hie alii miscebant proelia fratres.
 Iamque Atalantaeas implerat nuntius auris,
 Ire ducem bello totamque impellere natum 310
 Arcadiam: tremuere gradus, elapsaque iuxta
 Tela; fugit silvas perniciose alite vento
 Saxa per et plenis obstantia flumina ripis,
 Qualis erat, conrepta sinus et vertice flavum
 Crinem sparsa noto; raptis velut aspera natis 315
 Praedatoris equi sequitur vestigia tigris.
 Ut stetit adversisque impegit pectora frenis
 (Ille ad humum pallens): ‘unde haec furibunda cupido.
 Nata, tibi? teneroque unde improba pectore virtus?
 Tu bellis aptare viros, tu pondera ferre
 Martis et ensiferas inter potes ire catervas? 320
 Quamquam utinam vires! nuper te pallida vidi,
 Dum premis obnixo venabula cominus apro,
 Poplite succiduo resupinum ac paene ruuentem,
 Et ni curvato torsissem spicula cornu,
 Nune ubi bella tibi? Nil te mea tela invabunt 325
 Nec teretes areus maculis nec discolor atris
 Hic, cui fidis, equus; magnis conatibus instas,

Vix Dryadum thalamis Erymanthiadumque furori
 Nympharum mature puer. Sunt omina vera: 330
 Mirabar, eur templa mihi tremuisse Diana
 Nuper et inferior vultu dea visa, sacrisque
 Exuviae cecidere tholis; hoc segnior arcus
 Difficilesque manus et nullo in vulnere certae.
 Expecta, dum maior honos, dum firmius aevum, 335
 Dum roseis venit umbra genis vultusque recedunt
 Ore mei; tunc bella tibi ferrumque, quod ardes,
 Ipsa dabo, et nullo matris revocabere fletu.
 Nunc refer arma domum! vos autem hunc ire sinetis,
 Arcades, o saxis nimirum et robore nati! 340
 Plura cupit; fusi circum natusque ducesque
 Solantur minnuntque metus, et iam horrida clangunt
 Signa tubae. Nequit illa pio dimittere natum
 Complexu multumque duei commendat Adrasto.

Thebais X., 84–155: The grove of Sleep.

Stat super occiduae nebulosa cubilia noctis
 Aethiopasque alios, nulli penetrabilis astro, 85
 Lucus iners, subterque cavis grave rupibus antrum
 It vacuum in montem, qua desidis atria Somni
 Securumque larem segnis Natura locavit.
 Limen opaca Quies et pigra Oblivio servant
 Et numquam vigili torpens Ignavia vultu. 90
 Otia vestibulo pressisque Silentia pinnis
 Muta sedent abiguntque truces a culmine ventos
 Et ramos errare vetant et murmura demunt
 Alitibus. Non hic pelagi, licet omnia clament
 Litora, non ullus caeli fragor; ipse profundis 95
 Vallibus effugiens speluncae proximus amnis
 Saxa inter scopulosque iacet: nigrantia circum
 Armenta, omne solo recubat pecus, et nova marcent
 Gramina, terrarumque inclinat spiritus herbas.
 Mille intus simulaera dei caelaverat ardens 100
 Mulciber: hic haeret lateri redimita Voluptas,

Hic comes in requiem vergens Labor; est ubi Baccho,
 Est ubi Martigenae socium pulvinar Amori
 Obtinet; interius tecti in penetralibus altis
 Et cum Morte iacet, nullique ea tristis imago.

105

Ipse autem, vacuus curis, umentia subter
 Antra soporifero stipatos flore tapetas
 Ineubat; exhalant vestes et corpore pigro
 Strata calent, supraque torum niger efflat anhelo
 Ore vapor; manus haec fusos a tempore laevo
 Sustentat crines, haec cornu oblitera remisit.
 Adsunt in numero circum vaga Somnia vultu,
 Vera simul falsis permixtaque . . .

110

Noctis opaca cohors, trabibusque aut postibus haerent,
 Aut tellure iacent. Tenuis qua circuit aulam,
 Invalidusque nitor, primosque hortantia somnos
 Languida succidens expirant lumina flaminis.

115

Huc se caeruleo libravit ab aethere virgo
 Discolor: effulgent silvae, tenebrosaque Tempe
 Adrisere deae, et zonis lucentibus icta

120

Evigilat domus; ipse autem nee lampade clara
 Nec sonitu nee voce deae percussus eodem
 More iacet, donec radios Thaumantias omnis
 Impulit inque oculos penitus descendit inertis.

Tunc sic orsa loqui nimborum fulva creatrix:

125

‘Sidonios te Iuno duces, mitissime divum
 Somne, iubet populumque trueis defigere Cadmi,
 Qui nunc eventu belli tumefactus Aehaeum
 Pervigil adservat vallum et tua iura recusat.

Da precibus tantis (rara est hoc posse facultas),
 Placatumque Iovem dextra Iunone mercere.’

130

Dixit, et inerepitans languentia pectora dextra,
 Ne pereant voces, iterumque iterumque monebat.
 Ille deae inssis vultu, quo nutat, eodem
 Adnuit; exceedit gravior nigrantibus antris
 Iris et obtusum multo inbar excitat imbr.

135

Ipse quoque et voluerem gressum et ventosa citavit
 Tempora, et obscuri sinuatam frigore caeli
 Implevit chlamydem, tacitoque per aethera cursu

Fertur et Aoniis longe gravis inminet arvis. 140
 Illius aura solo volucres pecudesque ferasque
 Explicat, et penitus, quacumque supervolat orbem,
 Languida de scopulis sidunt freta, pigrus haerent
 Nubila, demittunt extrema cacumina silvae,
 Pluraque lassato ceciderunt sidera caelo. 145
 Primus adesse deum subita caligine sensit
 Campus, et innumerae voces fremitusque virorum
 Submisere sonum; eum vero umentibus alis
 Incubuit picaque haud umquam densior umbra
 Castra subit, errare oculi resolutaque colla, 150
 Et medio adfatu verba imperfecta relinquui.
 Mox et fulgentes elipeos et saeva remittunt
 Pila manu, lassique cadunt in pectora vultus.
 Et iam cuncta silent: ipsi iam stare recusant
 Cornipedes, ipsos subitus cinis abstulit ignis. 155

Achilleis, 1-19: Prooemium.

Magnanimum Aeaciden formidatamque Tonanti
 Progeniem et patrio vetitam succeedere caelo,
 Diva, refer: quainquam acta viri multum inclita cantu
 Maeonio, sed plura vacant: nos ire per omnem
 (Sic amor est) heroa velis Seyroque latentem 5
 Dulichia proferre tuba nec in Hectore tracto
 Sistere, sed tota iuvenem deducere Troia.
 Tu modo, si veteres digno deplevimus haustu,
 Da fontis mihi, Phoebe, novos ac fronde secunda
 Neete comas: neque enim Aonium nemus advena pulso 10
 Nec mea nunc primis albescunt tempora vittis.
 Seit Dircaeus ager meque inter prisca parentum
 Nomina cumque suo numerant Amphione Thebae.
 At tu, quem longe primum stupet Itala virtus
 Graiaque, cui geminae florent vatumque duenque 15
 Certatim laurus (olim dolet altera vincit)
 Da veniam ac trepidum patere hoe sudare parumper
 Pulvere. Te longo needum fidente paratu
 Molimur magnusque tibi praeludit Achilles.

20-94: *Thetis's appeal to Poseidon.*

Solverat Oebalio classem de litore pastor 20
 Dardanus incautas clam depopulatus Amyclas,
 Plenaque materni referens praesagia somni
 Culpatum relegebat iter, qua condita ponto
 Fluctibus invisis iam Nereis imperat Helle:
 Cum Thetis Idaeos (heu, numquam vana parentum 25
 Auguria!) expavit vitreo sub gurgite remos.
 Nec mora, et undosis turba comitante sororum
 Prosiluit thalamis: fervent coeuntia Phixi
 Litora et angustum dominas non explicat aequor.
 Illa ubi discusso primum subit aera ponto: 30
 'Me petit haec, mihi classis,' ait, 'funesta minatur,
 Agnosco monitus et Protea vera locutum.
 Ecce novam Priamo facibus de puppe levatis
 Fert Bellona nurum: video iam mille carinis
 Ionium Aegaeumque premi; nec sufficit, omnis 35
 Quod plaga Graiugenum tumidis coniurat Atridis:
 Iam pelago terrisque mens quaeretur Achilles
 Et volet ipse sequi. Quid enim cunabula parvo
 Pelion et torvi commisimus antra magistri?
 Illic, ni fallor, Lapitharum proelia ludit 40
 Improbus et patria iam se metitur in hasta.
 O dolor, o seri materno in corde timores!
 Non potui infelix, cum primum gurgite nostro
 Rhoeteae cecidere trabes, adtollere magnum
 Aequor et incesti praedonis vela profunda 45
 Tempestate sequi enctasque inferre sorores?
 Nunc quoque—sed tardum, iam plena iniuria raptæ.
 Ibo tamen pelagine deos dextramque secundi,
 Quod superest, complexa Iovis per Tethyos annos
 Grandaevumque patrem suppplex miseranda rogabo 50
 Vnam hiemem.' Dixit magnumque in tempore regem
 Adspicit. Oceano veniebat ab hospite, mensis
 Laetus et aequoreo diffusus nectare vultus,
 Vnde hiemes ventique silent cantuque quieto

- Armigeri Tritones eunt scopulosaque cete
Tyrrhenique greges circumque infraque rotantur 55
Rege salutato; placidis ipse arduus undis
Eminet et triplici telo iubet ire ingalis.
Illi spumiferos glomerant a pectore cursus,
Pone natant delentque pedum vestigia cauda. 60
Cum Thetis: ‘o magni genitor, rectorque profundi,
Adspicis in qualis miserum patefeceris nsus
Aequor? Eunt tutis terrarum crimina velis,
Ex quo iura freti maiestatemque repostam
Rupit Iasonia puppis Pagasaea rapina. 65
En aliud furto scelus et spolia hospita portans
Navigat iniustae temerarius arbiter Idae,
Eheu quos gemitus terris caeloque daturus!
Quos mihi! sic Phrygiae pensamus gaudia palmae,
Hi Veneris mores, hoc gratae munus alumnae! 70
Has saltem (non semideos nostrumque reportant
Thesea), si quis adhuc undis honor, obrue puppis!
Haud permitte fretum! nulla inclemens: fas sit
Pro nato timuisse mihi. Da pellere luctus,
Nee tibi de tantis placeat me † fluetibus unam 75
Litus et Iliaci scopulos habitare sepuleri.’
Orabat laniata genas et pectore nudo
Caeruleis obstabat equis. Sed rector aquarum
Invitat currū dietisque ita muleet amicis:
‘Ne pete Dardaniam frustra, Theti, mergere classem: 80
Fata vetant, ratus ordo deis miscere cruentas
Europamque Asiamque manus, consultaque bella
Iuppiter et tristis edixit eadibus annos.
Quem tu illie natum Sigeo in pulvere, quanta
Adspicies victrix Phrygiarum funera matrum! 85
Cum tuus Aeacides tepido modo sanguine Teucros
Vndabit campos, modo crassa exire vetabit
Flumina et Hectoreo tardabit funere currus
Impelletque manu nostros, opera irrita, muros.
Pelea iam desiste queri thalamoque minores: 90
Credideris peperisse Iovi; nee inulta dolebis,
Cognatis utere fretis: dabo tollere fluetus,

Cum reducees Danai nocturnaque signa Caphereus
Exeret et dirum pariter quaeremus Vlixem.'

95–158: Thetis visits the Thessalian home of Chiron, the tutor of Achilles.

Dixerat. Illa gravi vultum demissa repulsa, 95
Quae iam excire fretum et ratibus bellare parabat
Iliacis, alias animo commenta paratus,
Tristis ad Haemonias detorquet brachia terras.
Ter eonata manu, liquidum ter gressibus aequor
Reppulit et niveas feriunt vada Thessala plantas. 100
Laetantur montes et conubialia pandunt
Antra sinus lateque deae Spercheos abundat
Obvius et dulci vestigia circuit unda.
Illa nihil gavisa locis, sed copta fatigat
Pectore consilia et sollers pietate magistra 105
Longaevum Chirona petit. Domus ardua montem
Perforat et longo suspendit Pelion arcu;
Pars exhausta manu, partem sua ruperat aetas.
Signa tamen divumque tori et quem quisque sacrarit
Accubitu genioque locum monstrantur: at intra 110
Centauri stabula alta patent, non aqua nefandis
Fratribus. Hic hominum nullos experta eruores
Spieula nec truncæ bellis genialibus orni
Ant consanguineos fracti crateres in hostis,
Sed pharetræ insontes et inania terga ferarum. 115
Haec quoque dum viridis; nam tunc labor unus inermi
Nosse salutiferas dubiis animantibus herbas,
Aut monstrare lyra veteres heroas alumno.
Et tunc venatu redditum in limine primo
Opperiens properatqne dapes largoque serenat 120
Igne dominum, cum visa proœul de litore surgens
Nereis; erumpit silvis (dant gaudia viris)
Notaque desneto erepuit senis ungula campo.
Tunc blandus dextra atque imos demissus in armos
Pauperibus teitis inducit et admonet antri. 125

Iamdudum tacito Iustrat Thetis omnia visu
 Nee perpessa moras: ‘ubinam mea pignora, Chiron?
 Diē,’ ait, ‘aut cur ulla puer iam tempora dueit
 Te sine? Non merito trepidus sopor atraque matri
 Signa deum et magnos utinam mentita timores!
 Namque modo infensos utero mihi contuor ensis,
 Nunc planetu livere manus, modo in ubera saevas
 Ire feras: saepe ipsa (nefas!) sub inania natum
 Tartara et ad Stygios iterum fero mergere fontis.
 Hos abolere metus magici iubet ordine sacri
 Carpathius vates puerumque sub axe peracto
 Secretis lustrare fretis, ubi litora summa
 Oceani et genitor tepet inlabentibus astris
 Pontus, ubi ignotis horrenda piacula divis
 Donaque: sed longum cuncta enumerare vedorque;
 Trade magis!’ Sie fieta parens: neque enim ille dedisset,
 Si mollis habitus et tegmina foeda fateri
 Ausa seni. Tunc ipse refert: ‘Duc, optima, quaeso,
 Due genetrix humilique deos infringe precatu.
 Nam superant tua vota modum placandaque multum
 Invidia est. Non addo metum, sed vera fatebor:
 Nescio quid magnum (nec me patria omina fallunt)
 Vis festina parat tenerosque supervenit annos.
 Olim et ferre minas avideque audire solebat
 Imperia et nostris procul hand discedere ab antris:
 Nunc illum non Ossa capit, non Pelion ingens
 Pharsalive nives. Ipsi mihi saepe queruntur
 Centauri raptasque domos abstractaque coram
 Armenta et semet campis fluviisque fugari:
 Insidiasque et bella parant tumideque minantur.
 Olim equidem Argoos pinus cum Thessala reges
 Hae veheret, invenem Aleiden et Thesea vidi—
 Sed taceo.’ Figit gelidus Nereida pallor.

130

135

140

145

150

155

159-197: *Thetis and Achilles.*

Ille aderat multo sudore et pulvere maior,
 Et tamen arma inter festinatosque labores
 Dulcis adhuc visu: niveo natat ignis in ore
 Purpureus fulvoque nitet coma gratior auro.
 Necdum prima nova lanugine vertitur aetas,
 Tranquillaeque faces oculis et plurima vultu
 Mater inest: qualis Lycia venator Apollo
 Cum reddit et saevis permuat plectra pharetris.
 Forte et laetus adest (o quantum gaudia formae
 Adiciunt!): fetum Pholoes sub rupe leaenam
 Perculerat ferro vacuisque reliquerat antris
 Ipsam, sed catulos adportat et incitat unguis.
 Quos tamen, ut fido genetrix in limine visa est,
 Abicit exceptamque avidis circumligat ulnis,
 Iam gravis amplexu iamque aequus vertice matri.
 Insequitur magno iam tunc conexus amore
 Patroclus tantisque extenditur aemulus actis,
 Par studiis aevique modis, sed robore longe
 Et tamen aequali visurus Pergama fato.

Protinus ille subit rapido quae proxima saltu
 Flumina fumantisque genas crinemque novatur
 Fontibus: Eurotae qualis vada Castor anhelo
 Intrat equo fessumque sui iubar excitat astri.
 Miratur comitque senex, nunc pectora mulcens.
 Nunc fortis umeros: angunt sua gandia matrem.
 Tunc libare dapes Baccheaque munera Chiron
 Orat et adtonitae varia oblectamina nectens
 Elicit extremo chelyn et solantia euras
 Fila movet leviterque expertas pollice chordas
 Dat puer. Canit ille libens inmania laudum
 Semina: quot tumidae superarit iussa novercae
 Amphitryoniades, crudum quo Bebryca caestu
 Obruuerit Pollux, quanto circumdata nexu
 Ruperit Aegides Minoia brachia tauri,
 Maternos in fine toros superisque gravatum

160

165

170

175

180

185

190

Pelion: hic ficto risit Thetis anxia vultu.

Nox trahit in somnos, saxo conlabitur ingens

195

Centaurus blandusque umeris se innectit Achilles,

Quamquam ibi fida parens, adsuetaque pectora mavult.

198–284: *Thetis takes Achilles while asleep to the court of Lycomedes.*

At Thetis undisonis per noctem in rupibus adstans,

Quae nato secreta velit, quibus abdere terris

Destinet, huc illuc divisa mente volutat.

200

Proxima nec studiis multum Mavortia Thrace

Nec Macetum gens dura placet laudumve daturi

Cecropidae stimulos, nimium opportnna carinis

Sestos Abydenique sinus: placet ire per altas

Cycladas. Hic spretae Myconosque humilisque Seriphos 205

Et Lemnos non aequa viris atqne hospita Delos

Gentibus. Imbelli nuper Lyeomedis ab aula

Virgineos coetus et litora persona ludo

Audierat, duros laxantem Aegaeona nexus

Missa sequi centumque dei numerare catenas.

210

Haec placet, haec timidae tellus tutissima matri.

Qualis vicino volueris iam sedula partu

Iamque timens, qua fronde domum suspendat inanem,

Providet hie ventos, hie anxia cogitat anguis,

Hic homines: tandem dubiae placet umbra, novisque 215

Vix stetit in ramis et protinus arbor amatur.

Altera consilio sperest tristemque fatigat

Cura deam, natum ipsa sinn complexa per undas

An magno Tritone ferat, ventosne volvences

Advoget an pelago solitam Thaumantida pasci.

220

Elicit inde fretis et murice frenat aento

Delphinis biugos, quos illi maxima Tethys

Gurgite Atlanteo pelagi sub valle sonora

Nutrierat: nullis vada per Neptunia glaucae

Tantus honos formae nandique potentia nec plus

225

Pectoris humani; iubet hos subsistere pleno

- Litore, ne nudae noceant contagia terrae.
 Ipsa dehinc toto resolutum pectore Achillem
 (Qui pueris sopor) Haemonii de rupibus antri
 Ad placidas deportat aquas et iussa tacere 230
 Litora: monstrat iter totoque effulgnrat orbe
 Cynthia. Prosequitur divam celeresque recursus
 Securus pelagi Chiron notat uadaque celat
 Lumina et abreptos subito iam iamque latentis
 Erecto prospectat equo qua eana parumper 235
 Spumant signa fugae et liquido perit orbita ponto.
 Illum non alias redditum ad Thessala Tempe
 Iam tristis Pholoe, iam nubilus ingemit Othrys
 Et senior Spercheos aquis speluncaque docti
 Muta senis; quaerunt puerilia carmina Fanni 240
 Et sperata diu plorant conubia Nymphae.
- Iam premit astra dies humilique ex aequore Titan
 Rorantis evolvit equos et ab aethere magno
 Sublatum currū pelagus cadit, ae vada mater
 Seyria iamdudum fluctus emensa tenebat, 245
 Exierantque ingo fessi delphines erili:
 Cum pueri tremefacta quies ocnlique patentes
 Infusum sensere diem. Stupet aere primo,
 Quae loca, qui fluctus, ubi Pelion? Omnia versa
 Atque ignota videt dubitatque agnoscere matrem. 250
 Occupat illa manu blandeque adfata paventem:
 'Si mihi, care puer, thalamos sors aequa tulisset
 Quos dabat, aetheriis ego te complexa tenerem
 Sidus grande plagis, magnique puerpera caeli
 Nil humilis Parcas terrenaque fata vererer. 255
 Nunc impar tibi, nate, genus, praeclusaque leti
 Tantum a matre via est; quin et metuenda propinquant
 Tempora et extremis admota pericula metis.
 Cedamus, paulumque animos submitte virilis
 Atque habitus dignare meos. Si Lydia dura 260
 Pensa manu mollisque tulit Tirynthius hastas,
 Si decet aurata Bacchum vestigia palla
 Verrere, virgineos si Inppiter induit artus,
 Nec magnum ambigui fregerunt Caenea sexus:

Has sine, quaeso, minas nubemque exire malignam. 265
 Mox iterum campos, iterum Centaurica reddam
 Lustra tibi: per ego hoc deus et ventura iuventae
 Gaudia, si terras humilemque experta maritum
 Te propter, si progenitum Stygos amne severo
 Armavi (totumque utinam!) eape tuta parumper 270
 Tegmina nil nocitura animo. Cur ora reducis?
 Quidve parant oculi? Pudet hoc mitescere cultu?
 Per te, care puer, cognata per aequora iuro,
 Nesciet hoc Chiron.' Sie horrida pectora traetat
 Neququam mulcens; obstat genitorque roganti 275
 Nutritorque ingens et eruda exordia magnae
 Indolis. Effrenae tumidum velut igne iuventae
 Si quis equum primis submittere temptet habenis,
 Ille diu campis fluviisque et honore superbo
 Gavisus non colla iugo, non aspera praebet 280
 Ora lupis dominique fremit captivus inire
 Imperia atque alios miratur discere cursus.
 Quis deus adtonitae fraudes astumque parenti
 Contulit? Indocilem quae mens detraxit Achillem?

285-396: Achilles among the daughters of Lycomedes.

Palladi litoreae celebrabat Scyros honorum 285
 Forte diem, placidoque satae Lycomede sorores
 Luce sacra patriis (quae rara licentia) muris
 Exierant dare veris opes divaeque severas
 Fronde ligare comas et spargere floribus hastam.
 Omnibus eximium formae deus, omnibus idem 290
 Cultus et expleto teneri iam fine pudoris
 Virginitas matura toris annique tumentes.
 Sed quantum virides pelagi Venus addita Nymphas
 Obruit, aut umeris quantum Diana relinquit
 Naidas, effulget tantum regina decori 295
 Deidamia chori pulchrisque sororibus obstat.
 Illius et roseo flammatur purpura vultu
 Et gemmis lux maior inest et blandius aurum:

- Atque ipsi par forma deae est, si pectoris angues
Ponat et exempta pacetur casside vultus. 300
- Hanc ubi ducentem longe socia agmina vidit
Trux puer et nullo temeratus pectora motu,
Diriguit totisque novum bibt ossibus ignem.
Nec latet haustus amor, sed fax vibrata medullis
In vultus atque ora redit lucemque genarum 305
Tingit et impulsam tenui sudore pererrat.
Laetea Massagetae veluti cum pocula fucant
Sanguine puniceo vel ebur conrumpitur ostro,
Sic variis manifesta notis palletque rubetque
Flamma repens. Eat atque ultro ferus hospita saera 310
Dissiciat turbae securus et inmemor aevi,
Ni pudor et iunctae teneat reverentia matris.
Vt pater armenti quondam ductorque futurus,
Cui nondum toto peraguntur cornua gyro,
Cum sociam pastus niveo candore iuvencam 315
Adspicit, ardescent animi primusque per ora
Spumat amor, spectant hilares obstantque magistri.
- Ocupat adrepto iam conscientia tempore mater:
'Hasne inter simulare choros et brachia ludo
Nectere, nate, grave est? gelida quid tale sub Ossa 320
Peliasisque iugis? o si mihi iungere curas
Atque alium portare sinu contingat Achillem?'
Mulcetur laetumque rubet visusque protertos
Obliquat vestisque manu leviore repellit.
Adspicit ambiguum genetrix cogique volentem 325
Iniecitque sinus; tum colla rigentia mollit
Submittitque gravis umeros et fortia laxat
Brachia et impexos certo domat ordine erinis,
Ae sua dilecta cervice monilia transfert;
Et pieturato cohicens vestigia limbo 330
Incessum motumque docet fandique pudorem.
Qualiter artifici vieturae polliae cerae
Accipiunt formas ignemque manumque seenuntur,
Talis erat divae natum mutantis imago.
Nec Inctata diu; superest nam plurimus illi 335
Invita virtute decor, fallitque tuentis

Ambiguus tenuique latens discrimine sexus.

Procedunt, iterumque monens rursumque fatigans
Blanda Thetis: ‘Sic ergo gradum, sic ora manusque,
Nate, feres comitesque modis imitabere fictis,
Ne te suspectum molli non misceat aulae
Rector et incepti pereant mendacia furti.’
340
Dicit et admoto non cessat comere tactu.
Sic ubi virgineis Hecate lassata Therapnis
Ad patrem fratremque redit, comes haeret eunti
Mater et ipsa umeros exertaque brachia velat;
Ipsa arcum pharetrasque locat vestemque latentem
Dedicit sparsosque tumet componere crinis.

Protinus adgreditur regem atque ibi testibus aris
‘Hanc tibi,’ ait, ‘nostri germanam, rector, Achillis
(Nonne vides, ut torva genas aequandaque fratri?)
Tradimus: arma umeris arcumque animosa petebat
Ferre et Amazonio conubia pellere ritu.
Sed mihi curarum satis est pro stirpe virili:
Haec calathos et saera ferat, tu frange regendo
Indocilem sexuque tene, dum nubilis aetas
Solvendusque pudor; neve exercere protervas
Gymnadas aut lustris nemorum concede vagari.
Intus ale et similis inter seclude puellas;
Litore praecipue portuque arcere memento.
355
Vidisti modo vela Phrygum: iam mutua iura
Fallere transmissae pelago didicere carinae.’

Accedit dietis pater ingenioque parentis
Occultum Aeaciden (quis divum fraudibus obstet?)
Accipit; ultro etiam veneratur supplice dextra
Et grates electus agit: nec turba piarum
365
Seyriadum cessat nimio defigere visu
Virginis ora novae, quantum cervice comisque
Emineat quantumque umeros ac pectora fundat.
Dein sociare choros castisque accedere sacris
Hortantur, ceduntque loco et contingere gaudent.
Qualiter Idaliae volnices, ubi mollia frangunt
Nubila, iam longum caeloque domoque gregatae,
Si iunxit pinnas diversoque hospita tractu
370

Venit avis, cunctae primum mirantur et horrent: 375
 Mox propius propiusque volant, atque aere in ipso
 Paulatim fecere suam plausuque secundo
 Circueunt hilares et ad alta cubilia ducunt.
 Digreditur multum cunctata in limine mater, 380
 Dum repetit monitus arcanaque murmura figit
 Auribus et tacito dat verba novissima vultu.
 Tunc excepta freto longe cervice reflexa
 Abnatat et blandis adfatur litora votis.
 ‘Cara mihi tellus, magnae cui pignora curae
 Depositumque ingens timido commisimus astu, 385
 Sis felix taceasque, precor, quo more tacebat
 Creta Rheae: te longus honos aeternaque cingent
 Templa nec instabili fama superabere Delo;
 Et ventis et sacra fretis interque vadosas
 Cycladas, Aegaeae frangunt ubi saxa procellae, 390
 Nereidum tranquilla domus iurandaque nautis
 Insula, ne solum Danaas admitte carinas,
 Ne, precor! Hic thiasi tantum et nihil utile bellis,
 †Hoc famam narrare doce, dumque arma parantur
 Dorica et alternum Mavors interfurit orbem, 395
 (Cedo equidem) sit virgo pii Lycomedis Achilles.’

397–466: The Trojan expedition at Aulis.

Interea meritos ultrix Europa dolores
 Dulcibus armorum furiis et supplice regum
 Conquestu flammata movet; quippe ambit Atrides,
 Ille magis, cui nupta domi, facinusque relatu 400
 Asperat Iliacum: captam sine Marte, sine armis
 Progeniem caeli Spartaeque potentis alumnam,
 Iura fidem superos una calcata rapina.
 Hoc foedus Phrygium, haec geminae commercia terrae?
 Quid maneat populos, ubi tanta iniuria primos 405
 Degrassata duces?—Coeunt gens omnis et aetas:
 Nec tantum exciti, bimari quos Isthmia vallo
 Claustra nec undisonae quos circuit umbo Maleae,

Sed procul amoti, Phixi qua semita iungi
 Europamque Asiamque vetat; quasque ordine gentis 410
 Litore Abydeno maris adligat unda superni.
 Fervet amor belli concussasque erigit urbis.
 Aera domat Temese, quatitur navalibus ora
 Enbois, innumera resonant incude Mycenae,
 Pisa novat currus, Nemee dat terga ferarum, 415
 Cirrha sagittiferas certat stipare pharetras,
 Lerna gravis clipeos caesis vestire iuvencis.
 Dat bello pedites Aetolus et asper Acarnan,
 Argos agit turmas, vaenantur paseua ditis
 Arcadiae, frenat celeres Epiros alumnos, 420
 Phocis et Aoniae iaculis rarescitis umbrae,
 Murorum tormenta Pylos Messenaque tendunt.
 Nulla immunis humus; velluntur postibns altis
 Arma olim dimissa patrum, flammisque liquecunt
 Dona deum: ereptum superis Mars efferat aurum. 425
 Nusquam umbrae veteres: minor Othrys et ardua sidunt
 Taygeta, exuti viderunt aera montes.
 Iam natat omne nemus, caeduntur robora classi,
 Silva minor remis. Ferrum lassatur in usus
 Innumeros, quod rostra liget, quod muniat arma, 430
 Belligeros quod frenet eqnos, quod mille catenis
 Squalentes neeat tunicas, quod sanguine fumet
 Vulneraque alta bibat, quod conspirante veneno
 Impellat mortis; tenuant umentia saxa
 Adtritu et pigris addunt mucronibus iram. 435
 Nec modus aut arcus lentare aut fundere glandis
 Aut torrere sudis galeasque adtollere conis.
 Hos inter motus pigram gemit una quietem
 Thessalia et geminis incensat fata querellis,
 Quod senior Pelous nec adhuc maturus Achilles. 440
 Iam Pelopis terras Graiumque exhauserat orbem
 Praecipitans in transtra viros insanus equosque
 Bellipotens. Fervent portus et operta carinis
 Stagna suaque hiemes classis promota suosque
 Adtollit fluctus; ipsum iam puppibus aequor 445
 Deficit et totos consumunt carbasa ventos.

Prima rates Danaas Hecateia congregat Aulis,
 Rupibus expositis longique crepidine dorsi
 Ebboicum scindens Aulis mare, litora multum
 Montivagae dileeta deae, iuxtaque Caphereus 450
 Latratum pelago tollens caput. Ille Pelasgas
 Vt vidit tranare rates, ter monte ter undis
 Intonuit saevaeque dedit prae sagia noctis.
 Coetus ibi armorum Troiae fatalis, ibi ingens
 Iuratur bellum, donec sol annuus omnis 455
 Conficeret metas. Tunc primum Graecia viris
 Contemplata suas; tunc sparsa ac dissona moles
 In corpus vultumque coit et rege sub uno
 Disposita est. Sic curva feras in dago latentis
 Claudit et admotis paulatim cassibus artat. 460
 Illae ignem sonitumque pavent diffusaque linicunt
 Avia miranturque suum decrescere montem,
 Donec in angustam ecederunt undique vallem,
 Inque vicem stupuere greges socioque timore
 Mansuescunt: simul hirtus aper simul ursa lupusque 465
 Cogitur et captos contempsit cerva leones.

467–559: Diomedes and Ulysses sent to search for Achilles.

Sed quamquam et gemini pariter sua bella capessant
 Atridae famamque avida virtute paternam
 Tydides Sthenelusque premant, nec cogitet annos
 Antilochus septemque Ajax umbone coruseet 470
 Armenti reges atque aecum moenibus orbem,
 Consiliisque armisque vigil contendat Vlices:
 Omnis in absentem belli manus ardet Achillem,
 Nomen Achillis amant, et in Hectora solus Achilles
 Poscitur, illum unum Teuceris Priamoque locuntur 475
 Fatalem. Quis enim Haemoniis sub vallibus alter
 Creverit effossa reptans nive? cuius adortus
 Cruda rudimenta et teneros formaverit annos
 Centaurus? Patrii propior cui linea caeli,
 Quemve alium Stygios tulerit secreta per amnis 480

Nereis et pulchros ferro praestruxerit artus?
 Haec Graiae castris iterant traduntque cohortes.
 Cedit turba dueum vincique hand maesta fatetur.

Sie eum palantes Phlegraea in castra coirent
 Caelicolae iamque Odrysiam Gradius in hastam 485
 Surgeret et Libyeos Tritonia tolleret anguis
 Ingentemque manu curvaret Delius areum,
 Stabat anhela metu solum Natura Tonantem
 Respiciens: quando ille hiemes tonitrusque vocaret
 Nubibus, igniferam quot fulmina posceret Aetnen. 490

Atque ibi dum mixta vallati plebe suorum
 Et maris et belli consultant tempora reges,
 Incepitans magno vatem Calchanta tumultu
 Protesilaus ait (namque huic bellare cupidus)
 Praecipua et primae iam tune data gloria mortis): 495
 • O nimium Phoebi tripodumque oblite tuorum,
 Thestoride, quando ora deo possessa movebis
 Iustius, aut quaenam Parcarum occulta recludes?
 Cernis ut ignotum cuneti stupeantque fremantque
 Aeaciden? Sordent vulgo Calydonius heros 500
 Et magno genitus Telamone Ajaxque secundus,
 Nos quoque sed Mavors et Troia abrepta probabunt.
 Illum neglectis (pudet heu!) ductoribus omnes
 Belligerum ceu numen amant. Dic ocius (aut cur
 Serta comis et multus honos?) quibus abditus oris 505
 Quave inbes tellure peti; nam fama nec antris
 Chironis patria nec degere Peleos aula.
 Heia, inrumpe deos et fata latentia vexa,
 Laurigerosque ignis, si quando, avidissimus auri:
 Arma horrenda tibi saevosque remisimus ensis. 510
 Numquam has imbellis galea violabere vittas,
 Sed felix numeroque ducum praestantior omni,
 Si magnum Danais per te portendis Achillen?

Iamdudum trepido circumfert lumina motu
 Intrantemque deum primo pallore fatetur 515
 Thestorides; mox igne genas et sanguine torquens
 Nec socios nec castra videt, sed caecus et absens
 Nunc superum magnos deprendit in aethere coetus,

- Nunc sagas adfatur avis, nunc dura sororum
 Licia, turiferas modo consulit anxius aras 520
 Flammarumque apices rapit et caligine sacra
 Pascitur. Exsiliunt crines rigidisque laborat
 Vitta comis, nec colla loco nec in ordine gressus.
 Tandem fessa tremens longis mugitibus ora
 Solvit, et oppositum vox eluctata furorem est:
 'Quo rapis ingentem magni Chironis alumnum
 Femineis, Nerei, dolis? hue mitte: quid aufers?
 Non patiar: meus iste, meus. Tu diva profundi,
 Et me Phoebus agit. Latebris quibus abdere temptas
 Eversorem Asiae? video per Cycladas altas 530
 Adtonitam et turpi quaerente litora furto.
 Occidimus: placuit Lycomedis conscientia tellus.
 O scelus! en fluxae veniunt in pectora vestes.
 Scinde, puer, scinde et timidae ne cede parenti.
 Ei mihi raptus abit! quaenam haec procul improba virgo?' 535
- Hic nutante gradu stetit amissisque furoris
 Viribus ante ipsas tremefactus conruit aras.
 Tunc haerentem Ithacum Calydonius occupat heros:
 'Nos vocat iste labor; neque enim comes ire recusem,
 Si tua cura trahat. Licet ille sonantibus antris 540
 Tethyos aversae gremioque prematur aquosi
 Nereos: invenies. Tu tantum providus astu
 Tende animum vigilem fecundumque erige pectus.
 Nam mihi quis vatuum dubiis in easibus adsit
 Fata videre prior?' subicit gavisus Vlices. 545
 'Sic deus omnipotens firmet, sic adnuat illa
 Virgo paterna tibi! sed me spes lubrica tardat:
 Grande euidem armatum castris inducere Achilleum;
 Sed si fata negent, quam foedum ac triste reverti!
 Vota tamen Danaum non intemptata relinquam. 550
 Iamque adeo aut aderit mecum Peleius heros,
 Aut verum penitus latet et sine Apolline Calchas.'
 Conclamant Danai stimulatque Agamemno volentes:
 Laxantur coetus resolutaque murmure laeto
 Agmina discedunt. Quales iam nocte propinqua 555
 E pastu referuntur aves, vel in antra reverti

Melle novo gravidas mitis videt Hybla catervas.
Nec mora, iam dextras Ithacesia carbasus auras
Poseit et in remis hilaris sedere inventus.

560-639: Achilles and Deidamia.

- At procul occultum falsi sub imagine sexus 560
 Aeaciden furto iam noverat una latenti
 Deidamia virum; sed opertae conscientiae culpae
 Cuncta pavet tacitasque putat sentire sorores.
 Namque ut virgineo stetit in grege durus Achilles 565
 Exsolvitque rudem genetrix digressa pudorem,
 Protinus elegit comitem, quamquam omnis in illum
 Turba coit, blandeque novas nil tale timenti
 Admovet insidias: illam sequiturque premitque
 Improbis, illam oculis iterumque iterumque resumit.
 Nunc nimius lateri non evitantis inhaeret, 570
 Nunc levibus sertis, lapsis nunc sponte canistris,
 Nunc thyrso parcente ferit; modo duleia notae
 Fila lyrae tennesque modos et carmina monstrat
 Chironis ducitque manum digitosque sonanti
 Infringit eitharae, nunc occupat ora canentis 575
 Et ligat amplexus et mille per oscula landat.
 Illa libens disceit, quo vertice Pelion et quis
 Aeacides, puerique auditum nomen et actus
 Adsidue stupet et praesentem cantat Achillen.
 Ipsa quoque et validos proferre modestius artus 580
 Et tenuare rudis adtrito pollice lanae
 Demonstrat reficitque colus et perdita dura
 Pensa manu; vocisque sonum pondusque tenentis,
 Quodque fugit comites, nimio quod lumine sese
 Figat et in verbis intempestivus anhelet, 585
 Miratur: iam iamque dolos aperire parantem
 Virginea levitate fugit prohibetque fateri.
 Sic sub matre Rhea invenis regnator Olympi
 Oscula securae dabat insidiosa sorori
 Frater adhuc, medii donec reverentia cessit 590

Sanguinis et veros germana expavit amores.
Tandem detecti timidae Nereidos astus.

Lucus Agenorei sublimis ad orgia Bacchi
Stabat et admissum caelo nemus: huius in umbra
Alternam renovare piae trieterida matres

595

Consuerant scissumque pecus terraque revulsas
Ferre trabis gratosque deo praestare furores.

Lex procul ire mares: iterat praecepta verendus
Ductor, inaccessumque viris edicitur antrum.

Nec satis est: stat fine dato metuenda sacerdos
Exploratque aditus, ne quis temerator oberret

600

Agmine femineo. Tacitus sibi risit Achilles.

Illum, virgineae ducentem signa catervae

Magnaque difficii solventem brachia motu
(Et sexus pariter decet et mendacia matris)

605

Mirantur comites. Nec iam pulcherrima turbae
Deidamia suae tantumque admota superbo

Vincitur Aeacide, quantum premit ipsa sorores.

Vt vero e tereti demisit nebrida collo

Errantesque sinus hedera conlegit et alte

610

Cinxit purpureis flaventia tempora vittis

Vibravitque gravi redimitum missile dextra:

Adtonito stat turba metu, sacrisque relictis

Illum ambire libet pronosque adtollere vultus.

Talis, ubi ad Thebas vultumque animumque remisit

615

Enhius et patrio satiavit pectora luxu,

Serta comis mitramque levat thyrsumque virentem

Armat et hostilis invisit fortior Indos.

Scandebat roseo medii fastigia caeli

Luna iugo, totis ubi somnus inertior alis

620

Defluit in terras mutantque amplectitur orbem:

Consedere chori paulumque exercita pulsu

Aera tacent, tenero cum solus ab agmine Achilles

Haec secum: 'Quoniam timidae commenta parentis

625

Vsque feres? primumque imbelli carcere perdes

Florem animi? non tela licet Mayortia dextra,

Non trepidas agitare feras? ubi campus et annes

Haemonii? quaerisne meos, Sperchee, natatus

Promissasque comas? an desertoris alumni
 Nullus honos? Stygiasque procul iam raptus ad umbras 630
 Dicor, et orbatus plangit mea funera Chiron?
 Tu nunc tela manu, nostros tu dirigis arcus
 Nutritosque mihi scandis, Patrocle, ingalis:
 Ast ego pampineis diffundere brachia thyrsis
 Et tenuare colus (pudet heu, taedetque fateri!) 635
 Iam scio. Quin etiam dilectae virginis ignem
 Aequacvamque facem captus noctesque diesque
 Dissimulas? quonam usque premes urentia pectus
 Vulnera? teque marem (pudet heu!) nec amore probabis?
 Sic ait; et densa noctis gavisus in umbra 640
 Tempestiva suis torpere silentia furtis
 Vi potitur votis et toto pectore veros
 Admovet amplexus: vidi chorus omnis ab alto
 Astrorum et tenerae rubuerunt cornua Lunae.
 Illa quidem clamore nemus montemque replevit: 645
 Sed Bacchi comites, discussa nube soporis,
 Signa choris indicta putant, fragor undique notus
 Tollitur, et thyrsos iterum vibrabat Achilles,
 Ante tamen dubiam verbis solatus amicis:
 'Ille ego (quid trepidas?), genitum quem caerula mater 650
 Peneis silvis nivibusque inmisit alendum
 Thessalicis. Nec ego hos cultus aut foeda subissem
 Tegmina, ni primo te visa in litore: cessi
 Te propter, tibi pensa manu, tibi mollia gesto
 Tympana. Quid defles magno nurus addita ponto? 655
 Quid gemis ingentis caelo paritura nepotes?
 Sed pater—: ante igni ferroque excisa iacebit
 Seyros et in tumidas ibunt haec versa procellas
 Moenia, quam saevo mea tu conubia pendas
 Funere: non adeo parebimus omnia matri.' 660
 [Vade, sed erectum celes taceasque pudorem.]
 Obstipuit tantis regina exterrita monstris,
 Quamquam olim suspecta fides et minus ipsum
 Horruit et facies multum mutata fatentis.
 Quid faciat? casusne suos ferat ipsa parenti? 665
 Seque simul invenemque premat, fortassis acerbas

Hausurum poenas? Et adhuc in corde manebat
 Ille diu deceptus amor: silet aegra premitque
 Iam commune nefas; unam placeat addere furtis
 Altricem sociam, precibus quae victa duorum 670
 Adnuit. Illa astu tacito raptumque pudorem
 Surgentemque uterum atque aegros in pondere mensis
 Occuluit, plenis donec stata tempora metis
 Adtulit et partus index Lucina resolvit.

675-960: The detection of Achilles and his departure for Troy.

Iamque per Aegaeos ibat Laertia flexus 675
 Puppis, et innumeras mutabant Cycladas aurae:
 Iam Paros Olearosque latent; iam raditur alta
 Lemnos et a tergo decrescit Bacchica Naxos,
 Ante oculos crescente Samo; iam Delos opacat
 Aequor: ibi e celsa libant carchesia puppe 680
 Responsique fidem et verum Calchanta precantur.
 Audiit Arquitenens Zephyrumque e vertice Cynthi
 Impulit et dubiis pleno dedit omina velo.
 It pelagi secura ratis: quippe alta Tonantis
 Iussa Thetin certas fatorum vertere leges 685
 Arcebant aegram lacrimis ac multa trementem,
 Quod non erueret pontum ventisque fretisque
 Omnibus invisum iam tunc sequeretur Vlixen.

Frangebat radios humili iam pronus Olympo
 Phoebus et Oceani penetrabile litus anhelis 690
 Promittebat equis: cum se scopolosa levavit
 Seyros; in hanc totos emisit puppe rudentes
 Dux Laertiades, sociisque resumere pontum
 Imperat et remis Zephyros supplere cadentes.
 Accedunt iussa, et magis indubitata magisque 695
 Seyros erat placidique super Tritonia custos
 Litoris. Egressi numen venerantur amiae
 Aetolusque Ithaenusque deae. Tunc providus heros,
 Hospita ne subito terrorent moenia coetu,
 Puppe iubet remanere suos; ipse ardua fido 700

Cum Diomede petit. Sed iam praevenerat arcis
 Litoreae servator Abas ignotaque regi
 Ediderat (sed Graia tamen) succedere terris
 Carbasa. Procedunt, gemini ceu foedere iuncto
 Hiberna sub nocte Iupi: licet et sua pulset 705
 Natorumque fames, penitus rabiemque minasque
 Dissimulant humilisque meant, ne nuntiet hostis
 Cura canum et trepidos moneat vigilare magistros.

Sic segnes heroes eunt campumque patentem,
 Qui medius portus celsamque interiaeet urbem, 710
 Alterno sermone terunt; prior occupat acer
 Tydides: ‘qua nunc verum ratione paramus
 Scrutari? namque ambigno sub pectore pridem
 Verso, quid imbellis thyrsos mercatus et aera
 Vrbibus in mediis Baccheaque terga mitrasque 715
 Huc tuleris varioque aspersas nebridas auro?
 Hisne gravem Priamo Phrygibusque armabis Achillen?’

Illi subridens Ithacus paulum ore remisso:
 ‘Haec tibi, virginea modo si Lycomedis in aula est
 Fraude latens, ultro confessum in proelia ducent 720
 Peliden; tu cuneta citus de puppe memento
 Ferre, ubi tempus erit, clipeumque his iungere donis
 Qui pulcher signis auroque asperrimus adstat.
 Hoe sat erit: tecum lituo bonus adsit Agyrtes
 Occultamque tubam tacitos adportet in usus.’ 725

Dixerat, atque ipso portarum in limine regem
 Cernit et ostensa pacem praefatus oliva:
 ‘Magna, reor, pridemque tuas pervenit ad auris
 Fama trucis belli, regum placidissime, quod nunc
 Europamque Asiamque quatit. Si nomina forte 730
 Hue perlata dueum, fudit quibus ultior Atrides:
 Hic tibi quem tanta meliorem stirpe creavit
 Magnanimus Tydeus, Ithacis ego ductor Vlices.
 Causa viae (metnam quid enim tibi cuneta fateri,
 Cum Graius notaque fide celeberrimus unus?) 735
 Explorare aditus invisaque litora Troiae,
 Quidve parent.’ Medio sermone intercepit ille:
 ‘Adnuerit fortuna, precor, dextrique secundent

Ista dei! Nunc hospitio mea teeta piumque
Inlustrate larem.' Simul intra limina ducit.
Nec mora, iam mensas famularis turba torosque
Instruit. Interea visu perlustrat Vlixes
Serutaturque domum, si qua vestigia magnae
Virginis aut dubia facies suspecta figura;
Porticibusque vagis errat totosque penatis,
Ceu miretnr, adit: velut ille cubilia praedae
Indubitata tenens muto legit arva Molosso
Venator, videat donec sub frondibus hostem
Porrectum somno positosque in cespite dentis.

Rumor in areana iamdudum perstrepit aula,
Virginibus qua fida domus, venisse Pelasgum
Ductores Graiamque ratem sociosque receptos.
Iure pavent aliae; sed vix sua gaudia celat
Pelides avidusque novos heroas et arma
Vel talis vidisse cupit. Iamque atria fervent
Regali strepitu et picto discumbitur ostro,
Cum pater ire iubet natas comitesque pudicas
Natarum. Subeunt, quales Maeotide ripa,
Cum Scythicas rapuere domos et capta Getarum
Moenia, sepositis epulantur Amazones armis.
Tum vero intentus vultus ac pectora Vlixes
Perlibrat visu: sed nox inlataque fallunt
Lumina et extemplo latuit mensura iacentum.
At tamen erectumque genas oculisque vagantem
Nullaque virginie servantem signa pudoris
Defigit comitique obliquo lumine monstrat.
Quid? nisi praecepit blando complexa moneret
Deidamia sinu nudataque pectora semper
Exsertasque manus numerosque in veste teneret,
Et prodire toris et poscere vina vetaret
Saepius, et fronti crinale reponeret aurum?
Argolieis dñeibus iam tunce patuisset Achilles.

Vt placata fames epulis bis terque repotis,
Rex prior adloquitur paterisque hortatur Achivos:
'In video vestris, fateor, decora inclita gentis
Argolicae, coeptis: utinam et mihi fortior aetas.

740

745

750

755

760

765

770

775

- Quaeque fuit, Dolopas cum Seyria litora abortos
Perdomui fregique vadis! quae signa triumphi,
Vidistis celsa murorum in fronte carinas.
- Saltem si suboles, aptum quam mittere bello — 780
Nunc ipsi virisque meas et cara videtis 782
- Pignora: quando novos dabit haec mihi turba nepotes?
Dixerat, et sollers adrepto tempore Vlixes:
'Haud spernenda cupis; quis enim non visere gentis 785
Innumeris variosque duces atque agmina regum
Ardeat? omne simul roburque deusque potentis
Europae meritos ultro iuravit in ensis.
- Rura urbesque vacant, montis spoliavimus altos,
Omne fretum longa velorum obtexitur umbra; 790
Tradunt arma patres, rapit inrevocata iuventus.
Non alias umquam tantae data copia famae
Fortibus aut campo maiore exercita virtus.'
Adspicit intentum vigilique haec aure trahentem,
Cum paveant aliae demissaque lumina flectant, 795
Atque iterat: 'quisquis proavis et gente superba,
Quisquis equo iaeuloque potens qui praevalet arcu,
Omnis honos illie, illie ingentia certant
Nomina: vix timidae matres aut agmina cessant
Virginea; a! multum sterilis damnatus in annos 800
Invisusque deis, si quem haec nova gloria segnem
Praeterit.' Exisset stratis, ni provida signo
Deidamia dato cunetas hortata sorores
Liquisset mensas ipsum complexa. Sed haeret
Respicieius Ithacum coetuque novissimus exit. 805
Ille quoque incepto paulum ex sermone remittit
Pauca tamen iungens: 'at tu tranquillus in alta
Pace mane carisque para connbia natis,
Quas tibi sidereis divarum vultibus aequas
Fors dedit. Vt me olim tacitum reverentia tangit!
Is decor et formae species permixta virili.'
- Occurrit genitor: 'quid si aut Bacchea ferentes
Orgia. Palladias aut circum videris aras?
Et dabimus, si forte novus cunetabitur anster.'
Excipiunt cupidi et tacitis spes addita votis. 815

Cetera depositis Lycomedis regia curis
 Tranquilla sub pace silet, sed longa sagaci
 Nox Ithaco, lucemque cupit somnumque gravatur.

- Vixdum exorta dies et iam comitatus Agyrta
 Tydides aderat praedictaque dona ferebat. 820
- Nec minus egressae thalamo Seyreides ibant
 Ostentare choros promissaque saera verendis
 Hospitibus. Nitet ante alias regina comesque
 Pelides: qualis Siculae sub rupibus Actnae
 Naidas Ennaeas inter Diana feroxque 825
 Palladas et Elysi lucebat sponsa tyanni.
 Iamque movent gressus thiasisque Ismenia buxus
 Signa dedit, quater aera Rheae, quater enthea pulsant
 Terga manu variosque quater legere recursus.
- Tunc thyrso pariterque levant pariterque reponunt 830
 Multiplicantque gradum, modo quo Curetes in actu,
 Quoque pii Samothraces eunt; nunc obvia versae
 Pectine Amazonio, modo quo citat orbe Lacaenas
 Delia plaudentesque suis intorquet Amyclis.
- Tunc vero, tunc praecipue manifestus Aehilles 835
 Nec servare vices nec brachia iungere eurat;
 Tunc mollis gressus, tunc aspernatur amictus
 Plus solito rumpitque choros et plurima turbat.
 Sie indignantem thyrso acceptaque matris
 Tympana iam tristes spectabant Penthea Thebae. 840
- Solvuntur laudata cohors repetuntque paterna
 Limina, ubi in mediae iamdudum sedibus aulae
 Munera virgineos visus tractura locarat
 Tydides, signum hospitii pretiumque laboris:
 Hortaturque legant, nec rex placidissimus areet. 845
- Heu simplex nimiumque rudis qui callida dona
 Graiorumque dolos variumque ignoret Vlixen!
 Hic aliae, quas sexus iners naturaque ducit,
 Aut teretes thyrso aut respondentia temptant
 Tympana, gemmatis aut neectunt tempora limbis:
 Arma vident magnoque putant donata parenti. 850
- At ferus Aeacides, radiantem ut cominus orbem,
 Caelatum pugnas (saevis et forte rubebat

- Bellorum maeulis) acclinem conspicit hastae:
 Infremuit torsitque genas, et fronte relicta 855
 Surrexere comae; nusquam mandata parentis,
 Nusquam occultus amor, totoque in pectore Troia est.
 Vt leo, materno cum raptus ab ubere mores
 Accepit peetique iubas hominemque vereri
 Edidicit nullasque rapi nisi iussus in iras, 860
 Si semel adverso radiavit lumine ferrum,
 Einrata fides domitorque inimicus; in illum
 Prima fames, timidoque iuvat saevire magistro.
 Vt vero accessit propins luxque aemula vultum
 Reddidit et simili talem se vidit in auro, 865
 Horruit erubuitque simul. Tunc acer Vlices
 Admotus lateri submissa voce: ‘quid haeres?
 Scimus,’ ait, ‘tu semiferi Chironis alumnus,
 Tu caeli pelagique nepos: te Dorica classis,
 Te tua suspensis exspectat Graecia signis, 870
 Ipsaque iam dubiis nutant tibi Pergama muris.
 Heia, abrumpe moras: sine perfida palleat Ide,
 Et iuvet haec audire patrem, pudeatque dolosam
 Sie pro te timuisse Thetin.’ Iam pectus amictu
 Laxabat, eum grande tuba sie iussus Agyrtes 875
 Insonuit: fugiunt disiectis undique donis
 Implorantque patrem conmotaque proelia credunt.
 Illius intactae cecidere a pectore vestes,
 Iam clipeus breviorque manu consumitur hasta
 (Mira fides!). Ithacumque umeris exceedere visus 880
 Aetolumque ducem: tantum subita arma calorque
 Martius horrenda confundit luce penatis.
 Immanisque gradu, ceu protinus Hectora poscens,
 Stat medins trepidante domo; Peleiaque virgo
 Quaeritur. Ast alia plangebat parte reiectos 885
 Deidamia dolos, cuius eum grandia primum
 Lamenta et notas accepit pectore voces,
 Haesit et oeculto virtus infracta calore est.
 Demittit clipeum regisque ad lumina versus
 Adtonitum factis inopinaque monstra paventem, 890
 Sicut erat, mediis Lycomeden adfatur in armis:

‘Me tibi, care pater, (dubium dimitte pavorem!)
Me dedit alma Thetis: te pridem tanta manebat
Gloria; quaesitum Danais tu mittis Achillen,
Gratior et magno, si fas dixisse, parente

895

Et dulci Chirone mihi. Sed corda parumper
Huc adverte libens atque has bonus accipe voces.
Peleus te nato sacerum et Thetis hospita iungunt,
Allegantque suos utroque a sanguine divos.

Vnam virgineo natarum ex agmine poseunt:
Dasne? an gens humilis tibi degeneresque videmur?
Non renuis. Iunge ergo manus et conceipe foedus
Atque ignosce tuis. Tacito iam cognita furto
Deidamia mihi; quid enim his obstare lacertis,
Qua potuit nostras possessa repellere viris?

900

Me luere ista iube; pono arma et reddo Pelasgis
Et maneo. Quid triste fremis? quid lumina mutas?
Iam sacer es’ (natum ante pedes prostravit et addit:)

‘Iamque avus; innitis quotiens iterabitur ensis,
Turba sumus.’ Tunc et Danai per sacra fidemque
Hospitii blandusque precum compellat Vlices
Ille. ctsi carae comperta iniuria natae,
Et Thetidis mandata movent, prodique videtur
Depositum tam grande deae, tamen obvius ire
Tot metuit fatis Argivaque bella morari.

910

Fac velit: ipsam illic matrem sprevisset Achilles;
Nec tamen abnueret genero se iungere tali,—
Vincitur. Areanis effert pudibunda tenebris
Deidamia gradum, veniae nee protinus amens
Credit et opposito genitorem placat Achille.

915

Mittitur Haemoniam, magnis qui Pelea factis
Impleat et classem comitesque in proelia poscat.
Nec non et geminas regnator Seyrius alnos
Deductit genero virisque excusat Achivis.

Tunc epulis consumpta dies, tandemque reiectum
Foedus et intrepidos nox conscientia iungit amantes.

920

Illi ante oculos nova bella et Xanthus et Ide
Argolicaeque rates atque ipsas cogitat undas
Auroramque timet: cara cervice mariti

- Fusa novi lacrimas iam solvit et occupat artus. 930
 ‘Adspiciamne iterum meque hoc in pectore ponam,
 Aeacide? rursusque tuos dignabere partus?
 An tumidus Teucrosque Laris et capta reportans
 Pergama virgineae noles meminisse latebrae?
 Quid precer, heu! timeamve prius? quidve anxia mandem, 935
 Cui vix flere vaeat? Modo te nox una deditque
 Inviditque mihi! thalamis haec tempora nostris?
 Hiene est liber hymen? O dulcia furtu dolique,
 O timor! abripitur miserae permissus Achilles.
 I (neque enim tantos ausim revocare paratus), 940
 I cautus, nec vana Thetin timuisse memento,
 I felix nosterque redi; nimis improba posco!
 Iam te sperabunt laerimis planetuque decorae
 Troades optabuntque tuis dare colla catenis
 Et patriam pensare toris; aut ipsa placebit
 Tyndaris, incesta nimium laudata rapina. 945
 Ast egomet primae puerilis fabula culpae
 Narrabor famulis aut dissimulata latebo.
 Quin age, due comitem; cur non ego Martia tecum
 Signa feram? tu pensa manu Baccheaque mecum
 Sacra, quod infelix non credet Troia, tulisti. 950
 Attamen hunc, quem maesta mihi solatia linquis,
 Hunc saltem sub corde tene et concede precanti
 Hoe solum, pariat ne quid tibi barbara coniux,
 Ne qua det indignos Thetidi captiva nepotes.’
 Talia dicentem non ipse immotus Achilles 955
 Solatur iuratque fidem iurataque fletu
 Spondet, et ingentis famulas captumque reversus
 Ilion et Phrygiae promittit munera gazae.
 Inrita veutosae rapiebant verba procellae. 960

MARTIALIS

M. VALERIUS MARTIALIS was born March 1, between 38–41 A.D., in Bilbilis, a Spanish town near the modern Saragossa. In 64, having received a careful rhetorical education, he came to Rome. After a continuous sojourn of thirty-four years, he, for reasons unknown to us, returned to his native town, the generosity of some wealthy friends enabling him at last to secure the ease and material comfort which he had longed for in vain in the imperial city. The poet's wish to reach the age of seventy-five was, however, not fulfilled, for he died not later than 104.

Martial's life in Rome was passed amid mendicant appeals for aid and abject flattery of the emperor Domitian, of his courtiers, and of wealthy patrons generally. His muse was thoroughly mercenary and shameless. On the other hand, he was a man of singular modesty and free from envy or hypocrisy. His numerous shortcomings were, in fact, rather due to his age and environment than to himself.

But if Martial's character, on the whole, can lay no claim to our respect, his poetic qualities call for mistinted admiration. He is one of the few original poets that Rome produced. In fertility of invention and lucidity of expression, in freedom from rhetorical bombast, and in his faultless technique no less than in his trenchant wit and knowledge of human nature. Martial has no rival in Latin literature.

His poems comprise fifteen books, with a total of 1521 epigrams, which vary in length from two lines, and these are by far the most numerous, to one of fifty-one verses (III. 58). Books I.–XII. (published between 85–101 A.D.) are preceded by the *Liber spectaculorum*, so called because it deals with the games instituted by Titus and Domitian. Books XIII.–

XIV. (published 84–85 A.D.), known also by the titles *Xenia* and *Apophoreta* are, with five exceptions out of 450, all single distichs, and designed as mottoes or inscriptions to accompany gifts presented at the Saturnalia.

The success of these poems was instantaneous, their popularity continuous, their influence profound, and owing to the scanty remains of Simonides and Callimachus, Martial represents for us the greatest master of epigrammatic poetry in the literature of the world. On the other hand, the marvellous variety of his themes, his versatility of treatment, and his accurate portraiture of contemporary society, give to these epigrams an independent historical interest and importance.

The standard commentary on Martial is the exhaustive edition of L. Friedländer, 2 vols. (Leipzig, 1886).

MARTIALIS

Book I.: Preface.

Spero me secutum in libellis meis tale temperamentum, ut de illis queri non possit quisquis de se bene senserit, cum salva infimarum quoque personarum reverentia ludant; quae adeo antiquis auctoribus defuit, ut non minibus non tantum veris abusi sint, sed et magnis. Mihi fama vilius constet et probetur in me novissimum ingenium. Absit a iocorum nostrorum simplicitate malignus interpres nec epigrammata mea scribat: improbe facit qui in alieno libro ingeniosus est. Lascivam verborum veritatem, id est epigrammaton lingnam, excusarem, si meum esset exemplum: sic scribit Catullus, sic Marsus, sic Pedo, sic Gaetulicus, sic quicunque perlegitur. Si quis tamen tam ambitione tristis est, ut apud illum in nulla pagina latine loqui fas sit, potest epistola vel potius titulo contentus esse. Epigrammata illis scribuntur, qui solent spectare Floralis. Non intret Cato theatrum meum, aut si intraverit, spectet. Videor mihi meo inre facturus, si epistolam versibus clusero:

Nosses iocosae dulce cum sacrum Florae
Festosque lusus et licentiam vulgi,
Cur in theatrum, Cato severe, venisti?
An ideo tantum veneras, ut exires?

II.

Qui tecum cupis esse meos ubiunque libellos
Et comites longae quaeris habere viae,

Hos eme, quos artat brevibus membrana tabellis:
 Scrinia da magnis, me manus una capit.
 Ne tamen ignores ubi sim venalis, et erres
 Vrbe vagus tota, me duce certus eris:
 Libertum docti Lueensis quaere Secundum
 Limina post Pacis Palladiumque forum.

5

VII.

Stellae Delieium mei Columba,
 Verona licet audiente dicam,
 Vicit, Maxime, Passerem Catulli.
 Tanto Stella meus tuo Catullo
 Quanto passere maior est columba.

5

VIII.

Quod magni Thraseae consummatique Catonis
 Dogmata sic sequeris, salvus ut esse velis,
 Pectore nec nudo strietos ineurris in ensis,
 Quod fecisse velim te, Deciane, facis.
 Nolo virum facili redimit qui sanguine famam,
 Hunc volo, laudari qui sine morte potest.

5

XIII.

Casta suo gladium eum traderet Arria Paeto,
 Qnem de visceribus strinxerat ipsa suis,
 ‘Si qua fides, vulnus quod feci non dolet,’ inquit,
 ‘Sed quod tu facies, hoc mihi, Paete, dolet.’

XVI.

Sunt bona, sunt quaedam mediocria, sunt mala plura
 Quae legis hic: aliter non fit, Avite, liber.

XIX.

Si memini, fuerant tibi quattuor, Aelia, dentes:
 Expulit una dnos tussis et una dnos.
 Iam secura potes totis tussire diebns:
 Nil istic quod agat tertia tussis habet.

XXV.

Ede tuos tandem populo, Faustine, libellos
 Et cultum docto pectore profer opus,
 Quod nec Cecropiae damnent Pandionis arces
 Nec sileant nostri praetereantque senes.
 Ante fores stantem dubitas admittere Famam
 Teque piget curae praemia ferre tuae?
 Post te victurae per te quoque vivere chartae
 Incipient: cineri gloria sera venit. 5

XXIX.

Fama refert nostros te, Fidentine, libellos
 Non aliter populo quam recitare tuos.
 Si mea vis dici, gratis tibi carmina mittam:
 Si dici tua vis, hoc eme, ne mea sint.

XXX.

Chirurgus fuerat, nunc est vispillo Dianlus.
 Coepit quo poterat clinicus esse modo.

XXXVIII.

Quem recitas meus est, o Fidentine, libellus:
 Sed male cum recitas, incipit esse tuus.

XXXIX.

Si quis erit rarus inter numerandus amicos,
 Quales prisca fides famaque novit amis,
 Si quis Cecropiae madidus Latiaeque Minervae
 Artibus et vera simplicitate bonus,
 Si quis erit recti custos, mirator honesti
 Et nihil arcano qui roget ore deos, 5
 Si quis erit magnae subnixus robore mentis:
 Dispeream, si non hic Deelianus erit.

XLII.

Coniugis audisset fatum cum Poreia Bruti
 Et subtracta sibi quaereret arma dolor,

'Nondum scitis,' ait, 'mortem non posse negari?
 Credideram, fatis hoc docuisse patrem.'
 Dixit et ardentis avido babit ore favillas.
 I nunc et ferrum, turba molesta, nega.

LXI.

Verona docti syllabas amat vatis,
 Marone felix Mantua est,
 Censemur Apona Livio suo tellus
 Stellaque nec Flacco minus,
 Apollodoro plaudit imbrifer Nilus,
 Nasone Paetigni sonant,
 Dnosque Senecas unicumque Lucanum
 Facunda loquitur Corduba,
 Gaudent iocosae Canio suo Gades,
 Emerita Deciano meo:
 Te, Liciniane, gloriabitur nostra
 Nec me tacebit Bilbilis.

5

10

LXIII.

Vt recitem tibi nostra rogas epigrammata. Nolo.
 Non audire, Celer, sed recitare cupis.

LXVI.

Erras, meorum fur avare librorum,
 Fieri poetam posse qui putas tanti,
 Scriptura quanti constat et tomus vilos:
 Non sex paratur aut decem sophos nummis.
 Secreta quaere carmina et rudit curas,
 Quas novit unus sernioque signatas
 Custodit ipse virginis pater chartae,
 Quae trita duro non inhorruit mento.
 Mutare dominum non potest liber notus.
 Sed pumicata fronte si quis est nondum
 Nec umbilicis cultus atque membrana,
 Mercare: tales habeo: nec sciit quisquam.
 Aliena quisquis recitat et petit famam,
 Non emere librum, sed silentium debet.

5

10

LXX.

Vade salutatum pro me, liber: ire iuberis
 Ad Proculi nitidos, officiose, lares.
 Quaeris iter, dicam. Vicinum Castora canae
 Transibis Vestae virginemque domum;
 Inde sacro veneranda petes Palatia elivo,
 Plurima qua summi fulget imago ducis.
 5
 Nec te detineat miri radiata colossi
 Quae Rhodium moles vincere gaudet opus.
 Flecte vias haec quae madidi sunt teeta Lyaei
 Et Cybeles picto stat Corybante tholus.
 10
 Protinus a laeva clari tibi fronte Penates
 Atriaque excelsae sunt adeunda domus.
 Hanc pete: ne metuas fastus limenque superbum:
 Nulla magis toto ianna poste patet,
 Nec propior quam Phoebus amet doctaeque sorores.
 15
 Si dicet, ‘Quare non tamen ipse venit?’
 Sic licet excuses, ‘Quia qualiacunque leguntur
 Ista, salutator scribere non potuit.’

LXXVI.

O mihi curarum pretium non vile mearnum,
 Flacce, Antenorei spes et alumne laris,
 Pierios differ cantus chorosque sororum;
 Aes dabit ex istis nulla puella tibi.
 Quid petis a Phoebo? nummos habet area Minervae; 5
 Haec sapit, haec omnis fenerat una deos.
 Quid possunt hederae Bacchi dare? Palladis arbor
 Inclinat varias pondere nigra comas.
 Praeter aquas Helicon et serta lyrasque dearum
 Nil habet et magnum, sed perinane sophos.
 10
 Quid tibi cum Cirrha? quid cum Permesside nuda?
 Romanum proprius divitusque forum est.
 Illic aera sonant: at circum pulpita nostra
 Et sterilis cathedras basia sola crepant.

XCVII.

Cum clamant omnes, loqueris tune, Naevoles, tantum,
 Et te patronum causidiciumque putas.
 Hac ratione potest nemo non esse disertus.
 Ecce, tacent omnes: Naevoles, dic aliquid.

CVII.

Saepe mihi dicas, Luci carissime Iuli,
 ‘Scribe aliquid magnum: desidiosus homo es.’
 Otia da nobis, sed qualia fecerat olim
 Maecenas Flacco Vergilioque suo:
 Condere viciuras temptem per saecula curas 5
 Et nomen flaminis eripuisse meum.
 In sterilis nolunt campos iuga ferre iuvenci:
 Pingue solum lassat, sed iuvat ipse labor.

CIX.

Issa est passere nequior Catulli,
 Issa est purior osculo columbae,
 Issa est blandior omnibus puellis,
 Issa est carior Indicis lapillis,
 Issa est deliciae catella Publi. 5
 Hane tu, si queritur, loqui putabis;
 Sentit tristitiamque gaudiumque.
 Collo nixa cubat capitque somnos,
 Vt suspiria nulla sentiantur;
 Et desiderio coacta ventris 10
 Gutta pallia non fefellit ulla,
 Sed blando pede suscitat toroque
 Deponi monet et rogat levari.
 Castae tantus inest pudor catellae,
 Ignorat Venerem; nec invenimus 15
 Dignum tam tenera virum puella.
 Hanc ne lux rapiat suprema totam,
 Pieta Publius exprimit tabella,
 In qua tam similem videbis Issam,

Vt sit tam similis sibi nec ipsa.
Issam denique pone cum tabella:
Aut utramque putabis esse veram,
Ant utramque putabis esse pictam.

20

CX.

Scribere me quereris, Velox, epigrammata longa.
Ipse nihil scribis: tu breviora facis.

Book II.

VII.

Declamas belle, causas agis, Attice, belle,
Historias bellas, carmina bella facis,
Componis belle mimos, epigrammata belle,
Bellus grammaticus, bellus es astrologus,
Et belle cantas et saltas, Attice, belle,
Bellus es arte lyrae, bellus es arte pilae.
Nil bene cum facias, facias tamen omnia belle,
Vis dicam quid sis? magnus es ardacio.

5

VIII.

Si qua videbuntur chartis tibi, lector, in istis
Sive obscura nimis sive latina parum,
Non meus est error: nocuit librarius illis,
Dum properat versus adnumerare tibi.
Quod si non illum, sed me peccasse putabis,
Tunc ego te credam cordis habere nihil.
'Ista tamen mala sunt.' Quasi nos manifesta negemus:
Haec mala sunt, sed tu non meliora facis.

5

XX.

Carmina Paulus emit, recitat sua carmina Paulus.
Nam quod emas, possis iure vocare tuum.

XLI.

'Ride si sapis, o puella, ride'
Paelignus, puto, dixerat poeta.

Sed non dixerat omnibus puellis.
 Verum ut dixerit omnibus puellis,
 Non dixit tibi: tu puella non es,
 Et tres sunt tibi, Maximina, dentes,
 Sed plane pieeique buxeique.
 Quare si speculo mihi que eredis,
 Debes non aliter timere risum,
 Quam ventum Spanius manumque Priseus,
 Quam eretata timet Fabulla nimbum,
 Cerussata timet Sabella solem.
 Vultus inde tu magis severos,
 Quam coniunx Priami nurusque maior.
 Mimos ridiculi Philistionis
 Et convivia nequiora vita
 Et quidquid lepida procacitate
 Laxat perspicuo labella risu.
 Te maestae deceat adsidere matri
 Lugentive virum piumve fratrem,
 Et tantum tragieis vaeare Musis.
 At tu iudicium secuta nostrum
 Plora, si sapis, o puella, plora.

LXXXIX.

Quod nimio gaudes noctem producere vino,
 Ignoseo: vitium, Gaure, Catonis habes.
 Carmina quod scribis Musis et Apolline nullo,
 Laudari debes: hoc Ciceronis habes.

XC.

Quintiliane, vagae moderator summe iuventae,
 Gloria Romanae. Quintiliane, togae,
 Vivere quod propero pauper nec inutilis annis,
 Da veniam: properat vivere nemo satis.
 Differat hoc, patrios optat qui vincere census
 Atriaque inmodicis artat imaginibus.
 Me focus et nigros non indignantia fumos
 Tecta iuvant et fons vivus et herba rudis.

5

10

15

20

Sit mihi verna satur, sit non doctissima coniunx,
Sit nox cum somno, sit sine lite dies.

10

Book III.

II.

Cuius vis fieri, libelle, munus?
Festina tibi vindicem parare,
Ne nigram eito raptus in culinam
Cordylas madida tegas papyro
Vel turis piperisque sis cucullus. 5
Faustini fugis in sinum? sapisti.
Cedro nunc licet ambules perunctus
Et frontis gemino decens honore
Pictis luxurieris umbilicis,
Et te purpura delicata velet, 10
Et ecco rubeat superbus index.
Illo vindice nec Probum timeto.

IV.

Romam vade, liber: si, veneris unde; requiret,
Aemiliae dices de regione viae.
Si, quibus in terris, qua simus in urbe, rogabit,
Corneli referas me licet esse Foro.
Cur absim, quaeret: breviter tu multa fatere: 5
‘Non poterat vanae taedia ferre togae.’
‘Quando venit?’ dieet: tu respondeto: ‘Poeta
Exierat: veniet, cum citharoedus erit.’

V.

Vis commendari sine me cursurus in urbem,
Parve liber, multis, an satis unus erit?
Vnus erit, mihi crede, satis, cui non eris hospes,
Iulus, adsiduum nomen in ore meo.
Protinus hunc primae quaeres in limine Tectae: 5
Quos tenuit Daphnis, nunc tenet ille laris.
Est illi coniunx, quae te manibusque sinuque
Exeipiet, tu vel pulverulentus eas.

Hos tu seu pariter sive hanc illumve priorem
 Videris, hoc dicees 'Marcus havere iubet,'
 Et satis est: alios commendet epistola: peccat
 Qui commendandum se putat esse suis.

10

XIX.

Proxima centenis ostenditur ursa columnnis,
 Exornant fictae qua platanona ferae.
 Huius dum patulos adludens temptat hiatus
 Pulcher Hylas, teneram mersit in ora manum.
 Vipera sed caeco scelerata latebat in aere
 Vivebatque anima deteriore fera.
 Non sensit puer esse dolos, nisi dente recepto,
 Dum perit. O facinus, falsa quod ursa fuit!

5

XX.

Dic, Musa, quid agat Canius meus Rufus:
 Vtrumne chartis tradit ille victuris
 Legenda temporum acta Claudianorum?
 An quae Neroni falsus adstruit scriptor?
 An aemulatur improbi iocos Phaedri?
 Lascivus elegis an severus herois?
 An in cothurnis horridus Sophocleis?
 An otiosus in schola poetarum
 Lepore tinetos Attico salis narrat?
 Hinc si recessit, porticum terit Magni
 An spatia carpit lentus Argonautarum?
 An delicatae sole rursus Europae
 Inter tepentis post meridiem buxos
 Sedet ambulatve liber acribus curis?
 Titine thermis an lavatur Agrippae
 An impudici balneo Tigillini?
 An rure Tulli fruitur atque Lucani?
 An Pollionis dulce currit ad quartum?
 An aestuantis iam profectus ad Baias
 Piger Lucrino nauculatur in stagno?
 'Vis scire quid agat Canius tuus? Ridet.'

5

10

15

20

20

XXXVIII.

Quae te causa trahit vel quae fiducia Romam,
 Sexte? quid aut speras aut petis inde? refer.
 ‘Causas,’ inquis, ‘agam Cicerone disertior ipso
 Atque erit in triplici par mihi nemo foro.’
 Egit Atestinus causas et Civis—utrumque 5
 Noras—sed neutri pensio tota fuit.
 ‘Si nihil hinc veniet, pangentur carmina nobis:
 Audieris, dices esse Maronis opus.’
 Insanis: omnis gelidis quicunque laeernis
 Sunt ibi, Nasones Vergiliosque vides. 10
 ‘Atria magna eolam.’ Vix tris aut quattuor ista
 Res aluit, pallet cetera turba fame.
 ‘Quid faciam? suade; nam certum est vivere Romae.’
 Si bonus es, casu vivere, Sexte, potes.

XLIV.

Occurrit tibi nemo quod libenter,
 Quod, quacunque venis, fuga est et ingens
 Circa te, Ligurine, solitudo.
 Quid sit, scire cupis? Nimis poeta es.
 Hoc valde vitium periculosum est. 5
 Non tigris eatulis citata raptis,
 Non dipsas medio pernsta sole,
 Nec sic scorpions improbus timetur.
 Nam tantos, rogo, quis ferat labores?
 Et stanti legis et legis sedenti. 10
 In thermas fugio: sonas ad aurem.
 Piscinam peto: non licet natare.
 Ad cenam proprio: tenes euntem.
 Ad cenam venio: fugas sedentem.
 Lassus dormio: suscitas iacentem. 15
 Vis, quantum facias mali, videre?
 Vir iustus, probus, innocens timeris.

XLVI.

Exigis a nobis operam sine fine togatam:
 Non eo, libertum sed tibi mitto meum.
 'Non est,' inquis, 'idem.' Multo plus esse probabo:
 Vix ego lecticam subsequar, ille feret.
 In turbam incideris, cunctos umbone repellent: 5
 Invalidum est nobis ingenuumque latus.
 Quidlibet in causa narraveris, ipse tacebo:
 At tibi tergeminum mugiet ille sophos.
 Lis erit, ingenti faciet convicia voce:
 Esse pudor vetuit fortia verba mihi. 10
 Ergo nihil nobis,' inquis, 'praestabis amicus?'
 Quidquid libertus, Candide, non poterit.

Book IV.

XIV.

Sili, Castalidum decus sororum,
 Qui perinuria barbari furoris
 Ingenti premis ore perfidosque
 Astus Hannibal's levisque Poenos
 Magnis cedere cogis Africanis: 5
 Paulum seposita severitate,
 Dum blanda vagus alea December
 Incertis sonat hinc et hinc fritillis
 Et ludit tropa nequiore talo,
 Nostris otia commoda Camenis,
 Nec torva lege fronte, sed remissa 10
 Lascivis madidos iocis libellos.
 Sic forsan tener ausus est Catullus
 Magno mittere Passerem Maroni.

XLIX.

Nescit, crede mihi, quid sint epigrammata, Flacce,
 Qui tantum Iusus ista iocosque vocat.
 Ille magis ludit, qui scribit prandia saevi
 Tereos, aut eenam, crude Thyesta, tuam,

Aut puero liquidas aptantem Daedalon alas, 5
 Pasecentem Siculas aut Polyphemon ovis.
 A nostris procul est omnis vesica libellis,
 Musa nec insano syrmate nostra tunet.
 'Illa tamen laudant omnes, mirantur, adorant.'
 Confiteor: laudant illa, sed ista legunt. 10

LXXII.

Exigis, ut donem nostros tibi, Quinte, libellos.
 Non habeo, sed habet bibliopola Tryphon.
 'Aes dabo pro nugis et emam tua carmina sanus?
 Non,' inquis, 'faciam tamen fatue.' Nec ego.

Book V.

X.

'Esse quid hoc dicam, vivis quod fama negatur
 Et sua quod rarus tempora lector amat?' 5
 Hi sunt invidiae nimirum, Regule, mores,
 Praeferat antiquos semper ut illa novis.
 Sic veterem ingratii Pompei quaerimus umbram, 5
 Sic laudant Catuli vilia templia senes;
 Ennius est lectus salvo tibi, Roma, Marone,
 Et sua riserunt saecula Maeoniden,
 Rara coronato plausere theatra Menandro,
 Norat Nasonem sola Corinna suum. 10
 Vos tamen, o nostri ne festinate libelli:
 Si post fata venit gloria, non propero.

XIII.

Sumi, fateor, semperque fui, Callistrate, pauper,
 Sed non obscurus nec male notus eques,
 Sed toto legor orbe frequens et dicitur 'Hie est,' 5
 Quodque cenis paucis, hoc mihi vita dedit.
 At tua centenis incumbunt teeta columnis
 Et libertinas arca flagellat opes,
 Magnaque Niliaceae servit tibi gleba Syenes,
 Tondet et innumeros Gallica Parma greges.

Hoc ego tuque sumus: sed quod sum, non potes esse:
Tu quod es, e populo quilibet esse potest. 10

XX.

Si tecum mihi, care Martialis,
Securis liceat frui diebus,
Si disponere tempus otiosum
Et verae pariter vacare vitae:
Nec nos atria, nec domos potentum, 5
Nec litis tetricas forumque triste
Nossemus, nec imagines superbas;
Sed gestatio, fabulae, libelli,
Campus, porticus, umbra, Virgo, thermae,
Haec essent loca semper, hi labores. 10
Nunc vivit neeuter sibi, bonosque
Solis effugere atque abire sentit,
Qui nobis pereunt et imputantur.
Quisquam vivere cum sciat, moratur?

XL.

Pinxisti Venerem, colis, Artemidore, Minervam:
Et miraris, opus dispuicuisse tuum?

LI.

Hie, qui libellis praegravem gerit laevam,
Notiorum quem premit chorus levis,
Qui codicillis hinc et inde prolatis
Epistolisque conmodat gravem vultum
Similis Catoni Tullioque Brutoque, 5
Exprimere, Rufe, fidiculae licet cogant,
Have Latinum, $\chi\alpha\tau\pi\epsilon$ non potest Graecum.
Si fingere istud me putas, salutemus.

LII.

Quae mihi praestiteris memini semperque tenebo.
Cur igitur taceo, Postume? Tu loqueris.

Incipio quotiens alicui tua dona referre,
 Protinus exclamat, 'Dixerat ipse mihi.'
 Non belle quaedam faciunt duo: sufficit unus 5
 Huic operi: si vis, ut loquar, ipse tace.
 Crede mihi, quamvis ingentia, Postume, dona
 Auctoris pereunt garrulitate sui.

LIII.

Colchida quid scribis, quid scribis, amice, Thyesten?
 Quo tibi vel Nioben, Basse, vel Andromachen?
 Materia est, mihi crede, tuis aptissima chartis
 Deucalion vel, si non placet hic, Phaethon.

LVI.

Cui tradas, Lupe, filium magistro,
 Quaeris sollicitus diu rogasque.
 Omnis grammaticosque rhetorasque
 Devites, moneo: nihil sit illi
 Cum libris Ciceronis aut Maronis; 5
 Famae Tutilium suae relinquas;
 Si versus facit, abdices poetam.
 Artis discere vult pecuniosas?
 Fac discat eitharoedus aut choraules;
 Si duri puer ingeni videtur, 10
 Praeconem facias vel architectum.

LVIII.

Cras te victurum, eras dicis, Postume, semper.
 Dic mihi, eras istud, Postume, quando venit?
 Quam longe eras istud, ubi est? aut unde petendum?
 Numquid apud Parthos Armeniosque latet?
 Iam eras istud habet Priami vel Nestoris annos. 5
 Cras istud quanti, die mihi, possit emi?
 Cras vives? hodie iam vivere, Postume, serum est:
 Ille sapit, quisquis, Postume, vixit heri.

Book VI.

XV.

Dum Phaethontea formica vagatur in umbra,
 Implicuit tenuem sucina gutta feram.
 Sic modo quae fuerat vita contempta manente,
 Funeribus facta est nunc pretiosa suis.

XIX.

Non de vi neque caede nec veneno,
 Sed lis est mihi de tribus capellis:
 Vicini queror has abesse furto.
 Hoe index sibi postulat probari:
 Tu Camnas Mithridaticumque bellum 5
 Et periuria Punici furoris
 Et Sullas Mariosque Muciosque
 Magna voce sonas manuque tota.
 Iam die, Postume, de tribus capellis.

Book VII.

III.

Cur non mitto meos tibi, Pontiliane, libellos?
 Ne mihi tu mittas, Pontiliane, tuos.

LXIII.

Perpetui numquani moritura volumina Sili
 Qui legis et Latia carmina digna toga,
 Pierios tantum vati placuisse recessus
 Credis et Aoniae Bacchica serta comae?
 Saera cothurnati non attigit ante Maronis,
 Implevit magni quam Ciceronis opus:
 Hunc miratur adhuc centum gravis hasta virorum,
 Hunc loquitur grato plurimus ore cliens.
 Postquam bis senis ingentem fascibus annum
 Rexerat, adserto qui saecur orbe fuit, 10
 Emeritos Musis et Phoebo tradidit annos,
 Proque suo celebrat nunc Helicona foro.

LXXVII.

Exigis, ut nostros donem tibi, Tueca, libellos.
Non faciam: nam vis vendere, non legere.

LXXIX.

Potavi modo consulaire vinum.
Quaeris, quam vetus atque liberale?
Ipso consule conditum: sed ipse,
Qui ponebat, erat, Severe, consul.

LXXXVIII.

Fertur habere meos, si vera est fama, libellos
Inter delicias pulchra Vienna suas:
Me legit omnis ibi senior iuvenisque puerque,
Et coram tetrico casta puella viro.
Hoc ego maluerim, quam si mea carmina cantent 5
Qui Nilum ex ipso protinus ore bibunt;
Quam mens Hispano si me Tagus implet auro,
Paseat et Hybla meas, paseat Hymettos apis.
Non nihil ergo sumus, nec blandae munere linguae
Decipimur: credam iam, puto, Lause, tibi. 10

Book VIII.

III.

‘ Quinque satis fuerant: nam sex septemve libelli
Est nimium: quid adhuc ludere, Musa, iuvat?
Sit pudor et finis: iam plus nihil addere nobis
Fama potest: teritur noster ubique liber;
Et cum rupta situ Messalae saxa iacebunt 5
Altaque cum Licini marmora pulvis erunt,
Me tamen ora legent et secum plurimus hospes
Ad patrias sedis carmina nostra feret.’
Finieram, cum sic respondit nona sororum,
Cui coma et nnguento sordida vestis erat: 10

‘Tune potes dulcis, ingrate, relinquere nugas?
 Dic mihi, quid melius desidiosus ages?
 An iuvat ad tragicos soccum transferre cothurnos,
 Aspera vel paribus bella tonare modis,
 Praelegat ut tumidus rauca te voce magister 15
 Oderit et grandis virgo bonusque puer?
 Scribant ista graves nimium nimiumque severi,
 Quos media miseros nocte lucerna videt.
 At tu Romano lepidos sale tinge libellos:
 Adgnoseat mores vita legatque suos. 20
 Angusta cantare licet videaris avena,
 Dum tua multorum vincat avena tubas.’

LVI.

Temporibus nostris actas cum cedat avorum
 Creverit et maior cum duce Roma suo,
 Ingenium sacri miraris deesse Maronis,
 Nec quemquam tanta bella tonare tuba.
 Sint Maecenates, non deerunt, Flacce, Marones 5
 Vergiliumque tibi vel tua rura dabunt.
 Iugera perdiderat miserae vicina Cremonae
 Flebat et abductas Tityrus aeger ovis
 Risit Tuscus eques, paupertateinque malignam
 Reppulit et celeri iussit abire fuga. 10
 Accipe divitias et vatum maximus esto;
 Tu licet et nostrum,’ dixit, ‘Alexin ames.’
 Adstabat domini mensis pulcherrimus ille
 Marmorea fundens nigra Falerna manu
 Et libata dabat roseis earchesia labris, 15
 Quae poterant ipsum sollicitare Iovem.
 Excidit adtonito pinguis Galatea poetae
 Thestylis et rubras messibus usta genas;
 Protinus *Italianum* concepit et *arma virumque*,
 Qui modo vix Culicem fleverat ore rudi. 20
 Quid Varios Marsosque loquar ditataque vatum
 Nomina, magnus erit quos numerare labor?
 Ergo ero Vergilius, si munera Maecenatis
 Des mihi? Vergilius non ero. Marsus ero.

Book IX.

XXVIII.

Dulce decus scaenae, ludorum fama, Latinus
 Ille ego sum, plausus deliciaeque tuae,
 Qui spectatorem potui fecisse Catonem,
 Solvere qui Curios Fabriciosque gravis.
 Sed nihil a nostro sumpsit mea vita theatro, 5
 Et sola tantum scaenicus arte feror:
 Nec poteram gratus domino sine moribus esse;
 Interius mentis inspicit ille deus.
 Vos me laurigeri parasitum dicate Phoebi,
 Roma sui famulum dum sciat esse Iovis. 10

XXIX.

Saecula Nestoreae permensa, Philaeni, senectae,
 Rapta es ad infernas tam cito Ditis aquas?
 Euboicae nondum numerabas longa Sibyllae
 Tempora: maior erat mensibus illa tribus.
 Hen quae lingua silet! non illam mille catastae 5
 Vincebant, nec quae turba Sarapin amat.
 Nec matutini eirrata eaterva magistri,
 Nec quae Strymonio de grege ripa sonat.
 Quae nunc Thessalico lnnam deducere rhombo,
 Quae sciet hos illos vendere lena toros? 10
 Sit tibi terra levis mollique tegaris arena,
 Ne tua non possint eruere ossa eanes.

XLV.

Miles Hyperboreos modo, Marcelline, triones
 Et Getici tuleras sidera pigra poli:
 Ecce Promethei rupes et fabula montis
 Quam prope sunt oculis nunc adeunda tuis!
 Videris immensis cum conclamata querellis 5
 Saxa senis, dices, ‘Durior ipse fuit.’
 Et licet haec addas: ‘Potuit qui talia ferre,
 Humanum merito finxerat ille genus.’

XLVI.

Gellius aedificat semper: modo limina ponit,
 Nune foribus clavis aptat emitque seras,
 Nunc has, nunc illas reficit mutatve fenestras;
 Dum tantum aedificet, quidlibet ille facit—
 Oranti nummos nt dicere possit amico
 Vnum illud verbum Gellius ‘Aedifico.’

5

XLVII.

Democritos, Zenonas inexplicitosque Platonas
 Quidquid et hirsutis squalet imaginibus,
 Sic quasi Pythagorae loqueris successor et heres.
 Praependet sane nec tibi barba minor:
 Sed quod et hircosis serum est et turpe pirosis,
 In molli rigidam clune libenter habes.
 Tn, qui sectarum causas et pondera nosti,
 Die mili, percidi, Pannyche, dogma quod est?

5

LXX.

Dixerat ‘o mores! o tempora!’ Tullius olim,
 Sacrilegum strueret cum Catilina nefas,
 Cum gener atque socer diris concurreret armis
 Maestaque civili caede maderet humus.
 Cur nunc ‘o mores!’ cur nunc ‘o tempora?’ dicis? 5
 Quod tibi non placeat, Caeciliane, quid est?
 Nulla ducum feritas, nulla est insania ferri;
 Pace frui certa laetitiaque licet.
 Non nostri faciunt, tibi quod tua tempora sordent,
 Sed faciunt mores, Caeciliane, tui.

10

LXXIV.

Effigiem tantum pueri pictura Camoni
 Servat, et infantis parva figura manet.
 Florentis nulla signavit imagine vultus,
 Dum timet ora pius muta videre pater.

XCVI.

Clinicus Herodes trullam subduxerat aegro:
Deprensus dixit, ‘Stulte, quid ergo bibis?’

XCVII.

Rumpitur invidia quidam, carissime Iuli,
Quod me Roma legit, rumpitur invidia.
Rumpitur invidia, quod turba semper in omni
Monstramur digito, rumpitur invidia.
Rumpitur invidia, tribuit quod Caesar uterque 5
 Ius mihi natorum, rumpitur invidia.
Rumpitur invidia, quod rus mihi dulce sub urbe est
 Parvaque in urbe domus, rumpitur invidia.
Rumpitur invidia, quod sum iucundus amicis,
 Quod conviva frequens, rumpitur invidia. 10
Rumpitur invidia, quod amainur quodque probamur:
 Rumpatur, quisquis rumpitur invidia.

XCIX.

Marcus amat nostras Antonius, Attice, Musas.
 Charta salutatrix si modo vera refert:
Marcus Palladiae non insitianda Tolosae
 Gloria, quam gennuit pacis alumna quies.
Tu qui longa potes dispendia ferre viarum, 5
 I, liber, absentis pignus amicitiae.
Vilis eras, fateor, si te nunc mitteret emptor;
 Grande tui pretium muneris auctor erit:
Multum, crede mihi, refert, a fonte bibatur
 Quae fluit, an pigro quae stupet unda lacu. 10

Book XV.

1.

Si nimius videor seraque coronide longus
 Esse liber, legitio pauca: libellus ero.
Terque quaterque mihi finitur carmine parvo
 Pagina: fac tibi me quam cupis esse brevem.

II.

Festinata prior, decimi mihi cura libelli
 Elapsum manibus nunc revocavit opus.
 Nota leges quaedam, sed lima rasa recenti;
 Pars nova maior erit: lector, utrique fave,
 Lector, opes nostrae: quem cum mihi Roma dedisset, 5
 ‘Nil tibi quod demus maius habemus,’ ait.
 ‘Pigra per hunc fugies ingratae flumina Lethes
 Et meliore tui parte superstes eris.
 Marmora Messalae findit caprificus et audax
 Dimidios Crispi mulio ridet equos: 10
 At chartis nec fata nocent et saecula prosunt,
 Solaque non norunt haec monumenta mori.’

XIX.

Nec doctum satis et parum severum,
 Sed non rusticulum nimis libellum
 Facundo mea Plinio Thalia
 I perfer: brevis est labor peractae
 Altum vincere tramitem Suburae. 5
 Illie Orpheo protinus videbis
 Vdi vertice lubricum theatri
 Mirantisque feras avemque regis,
 Raptum quae Phryga pertulit Tonanti;
 Illie parva tui domus Pedonis 10
 Caelata est aquilae minore pinna.
 Sed ne tempore non tuo disertam
 Pulses ebria ianuam, videto:
 Totos dat tetricae dies Minervae,
 Dum centum studet auribus virorum
 Hoc quod saecula posterique possint 15
 Arpinis quoque comparare chartis.
 Seras tutior ibis ad lucernas:
 Haec hora est tua, cum furiit Lyaeus,
 Cum regnat rosa, cum madent capilli:
 Tunc me vel rigidi legant Catones. 20

XXXIII.

Simplicior priscis, Munati Galle, Sabinis,
 Cecropium superas qui bonitate senem,
 Sic tibi consoceri claros retinere penates
 Perpetua natae det face casta Venus:
 Vt tu, si viridi tinctos aerugine versus 5
 Forte malus livor dixerit esse meos,
 Vt facis, a nobis abigas, nec scribere quemquam
 Talia contendat carmina, qui legitur.
 Hunc servare modum nostri novere libelli,
 Parcere personis, dicere de vitiis. 10

XXXV.

Omnes Sulpiciam legant puellae,
 Vni quae cupiunt viro placere;
 Omnes Sulpiciam legant mariti,
 Vni qui cupiunt placere nuptiae.
 Non haec Colchidos adserit furorem, 5
 Diri prandia nec refert Thyestae;
 Scyllam, Byblida nec fuisse credit:
 Sed castos docet et probos amores,
 Lusus, delicias facetiasque.
 Cuius carmina qui bene aestimarit, 10
 Nullam dixerit esse nequiorem,
 Nullam dixerit esse sanctiorem.
 Tales Egeriae iocos fuisse
 Vdo crediderim Numae sub antro.
 Hac condiscipula vel hac magistra 15
 Esse doctior et pudica, Sappho:
 Sed tecum pariter simulque visam
 Durus Sulpiciam Phaon amaret.
 Frustra: namque ea nec T'onantis uxor
 Nec Baechi nec Apollinis puella 20
 Erepto sibi viveret Caleno.

XXXVI.

Improba Massiliae quidquid fumaria cogunt,
 Accipit aetatem quisquis ab igne cadus,
 A te, Munna, venit: miseris tu mittis amicis
 Per freta, per longas toxica saeva vias;
 Nec facili pretio, sed quo contenta Falerni
 Testa sit aut cellis Setia cara suis.
 Non venias quare tam longo tempore Romam,
 Haec puto causa tibi est, ne tua vina bibas.

XXXVII.

Iuris et aequarum cultor sanctissime legum,
 Veridico Latium qui regis ore forum,
 Municipi, Materne, tuo veterique sodali
 Callaicum mandas siquid ad Oceanum —.
 An Laurentino turpis in litore ranas
 Et satius tenues ducere eredisacos,
 Ad sua captivum quam saxa remittere nullum,
 Visus erit libris qui minor esse tribus?
 Et fatuam summa cenare pelorida mensa
 Quosque tegit levi cortice concha brevis,
 Ostrea Baianis quam non liventia testis,
 Quae domino pueri non prohibente vorent?
 Hie oolidam elamosus ages in retia vulpem
 Mordebitque tuos sordida praeda canis:
 Illic piscoso modo vix educta profundo
 Impedient lepores umida lina meos. —
 Dum loquor, ecce reddit sporta piscator inani,
 Venator capta maele superbus adest:
 Omnis ab urbano venit ad mare cena macello.
 Callaicum mandas siquid ad Oceanum.

5

5

10

15

20

XXXIX.

Consule te Bruto quod iuras, Lesbia, natam,
 Mentiris. Nata es, Lesbia, rege Numa?
 Sic quoque mentiris. Namque, ut tua saecula narrant,
 Ficta Prometheo diceris esse luto.

XLVI.

Omnia vis belle, Matho, dicere. Die aliquando
Et bene; dic neutrum; dic aliquando male.

XLVII.

Vitam quae faciant beatorem,
Iucundissime Martialis, haec sunt:
Res non parta labore, sed relictā;
Non ingratus ager, focus perennis;
Lis numquam, toga rara, mens quieta; 5
Vires ingenuae, salubre corpus;
Prudens simplicitas, pares amici;
Convictus facilis, sine arte mensa;
Nox non ebria, sed soluta curis;
Non tristis torus et tamen pudicus; 10
Somnus, qui faciat brevis tenebras:
Quod sis, esse velis nihilque malis;
Summum nec metuas diem nec optes.

L.

Frangat Idumiaeas tristis Victoria palmas,
Plange, Favor, saeva pectora nuda manu;
Mutet Honor cultus, et inquis munera flaminis
Mitte coronatas, Gloria maesta, comas.
Heu facinus! prima fraudatus, Scorpē, iuventa 5
Occidis et nigros tam cito iungis equos.
Curribus illa tuis semper properata brevisque
Cur fuit et vitae tam prope meta tuae?

LI.

Sidera iam Tyrius Phrixei respicit agni
Taurus et alternum Castora fugit hiems;
Ridet ager, vestitur humus, vestitur et arbor,
Ismarium paelex Attica plorat Ityn.
Quos, Faustine, dies, quales tibi Roma recessus 5
Abstulit! o soles, o tunicata quies!

O nemus, o fontes solidumque madentis arenas
 Litus et aequoreis splendidus Anxur aquis,
 Et non unius spectator lectulus undae,
 Qui videt hinc puppis fluminis, inde maris! 10
 Sed nec Marcelli Pompeianumque, nec illuc
 Sunt triples thermae, nec fora iuncta quater,
 Nec Capitolini sumnum penetrale Tonantis,
 Quaeque nitent caelo proxima templa suo.
 Dicere te lassum quotiens ego credo Quirino: 15
 ‘Quae tua sunt, tibi habe: quae mea, redde mihi.’

LIV.

Mensas, Ole, bonos ponis, sed ponis operatas.
 Ridiculum est: possum sic ego habere bonas.

XCVI.

Saepe loquar nimium gentis quod, Avite, remotas,
 Miraris, Latia factus in urbe senex,
 Auriferumque Tagum sitiam patrumque Salonem
 Et repetam saturae sordida rura casae.
 Illa placet tellus, in qua res parva beatum 5
 Me facit et tenuis luxuriantur opes:
 Pascitur hic, ibi pascit ager; tepet igne maligno
 Hic focns, ingenti lumine luctet ibi;
 Hic pretiosa fames conturbatorque macellus,
 Mensa ibi divitiis ruris operta sui; 10
 Quattuor hic aestate togae pluresve teruntur,
 Autumnis ibi me quattuor una tegit.
 I, cole nunc reges, quidquid non praestat amicus
 Cum praestare tibi possit, Avite, locus.

Book VI.

VI.

Vnctis falciferi senis diebus,
 Regnator quibus imperat fritillus,
 Versu ludere non laborioso
 Permittis, puto, pileata Roma.

Risisti; licet ergo, non vetamur. 5
 Pallentes procul hinc abite curiae;
 Quidquid venerit obvium, loquamur
 Morosa sine cogitatione.
 Misce dimidios, puer, trientes,
 Quales Pythagoras dabat Neroni, 10
 Misce, Dindyne, sed frequentiores:
 Possum nil ego sobrius; bibenti
 Sucurrent mihi quindecim poetae.
 Da nunc basia, sed Catulliana:
 Quae si tot fuerint, quot ille dixit, 15
 Donabo tibi Passerem Catulli.

XIII.

Quisquis Flaminiam teris, viator,
 Noli nobile praeterire marmor.
 Vrbis deliciae salesque Nili,
 Ars et gratia, lusus et voluptas,
 Romani decus et dolor theatri 5
 Atque omnes Veneres Cupidinesque
 Hoc sunt condita, quo Paris, sepulcro.

XIV.

Heredes, nolite brevem sepelire colonum:
 Nam terra est illi quantulacumque gravis.

Book XVII.

III.

Ad populos mitti qui nuper ab urbe solebas,
 Ibis, io, Romam nunc, peregrine liber.
 Auriferi de gente Tagi tetricique Salonis,
 Ad patrios manes quae mihi terra potens. 5
 Non tamen hospes eris, nec iam potes advena dici,
 Cuius habet fratres tot domus alta Remi.
 Iure tuo veneranda novi pete limina templi,
 Reddita Pierio sunt ubi tecta choro.

Vel si malueris, prima gradiere Subura;
 Atria sunt illic consulis alta mei:
 Laurigeros habitat facundus Stella penates,
10
 Clarus Iautheae Stella sitior aquae;
 Fons ibi Castalius vitreo torrente superbit,
 Vnde novem dominas saepe bibisse ferunt:
 Ille dabit populo patribusque equitique legendum,
15
 Nec nimium siccis perleget ipse genis.
 Quid titulum poscis? versus duo tresve legantur,
 Clamabunt omnes te, liber, esse meum.

IV.

Quod Flaeceo Varioque fuit summoque Maroni
 Maecenas, atavis regibus ortus eques,
 Gentibus et populis hoc te mihi, Prisce Terenti,
 Fama fuisse loquax chartaque dicet anus.
 Tu facis ingenium, tu, si quid posse videmur;
5
 Tu das ingenuae ius mihi pigritiae.

LII.

Tempora Pieria solitus redimire corona,
 Nec minus adtonitis vox celebrata reis,
 Hic situs est, hic ille tuus, Sempronia, Rufus,
 Cuius et ipse tui flagrat amore cinis.
 Dulcis in Elysio narraris fabula campo,
5
 Et stupet ad raptus Tyndaris ipsa tuos:
 Tu melior quae deserto raptore redisti
 Illa virum voluit nec repetita sequi.
 Audit et Iliacos ridet Menelaus amores:
 Absolvit Phrygium vestra rapina Parin.
10
 Accipient olim cum te loca laeta piorum,
 Non erit in Stygia notior umbra domo;
 Non aliena videt, sed amat Proserpina raptas:
 Iste tibi dominam conciliabit amor.

LIII.

Nummi cum tibi sint opesque tantae,
 Quantas civis habet, Paterne, rarus,

Largiris nihil ineubasque gazae,
 Vt magnus draco quem canunt poetae
 Custodem Scythici fuisse luci. 5
 Sed causa, ut memoras et ipse iactas,
 Dirae filius est rapacitatis.
 Ecquid tu fatuos rudisque quaeris,
 Inludas quibus auferasque mentem?
 Huic semper vitio pater fuisti. 10

LX. .

Martis alumne dies, roseam quo lampada primum
 Magnaque siderei vidimus ora dei,
 Si te rure coli viridesque pudebit ad aras,
 Qui fueras Latia cultus in urbe mihi:
 Da veniam, servire meis quod nolo Kalendis, 5
 Et quia sum genitus, vivere luce volo.
 Natali pallere suo, ne calda Sabello
 Desit; et ut liquidum potet Alauda merum,
 Turbida sollicito transmittere Caecuba sacco;
 Atque inter mensas ire, redire suas; 10
 Excipere hos illos et tota surgere cena
 Marmora calcantem frigidiora gelu:
 Quae ratio est, haec sponte sua perferre patique,
 Quae te si iubeat rex dominusque, neges?

XCII.

Saepe rogare soles, qualis sim, Prisce, futurus,
 Si fiam locuples simque repente potens.
 Quemquam posse putas mores narrare futuros?
 Dic mihi, si fias tu leo, qualis eris?

XCIV.

Scribebamus epos; coepisti scribere: cessi.
 Aemula ne starent carmina nostra tuis.
 Transtulit ad tragicos se nostra Thalia cothurnos
 Aptasti longum tu quoque syrma tibi.

Fila lyrae movi Calabris exculta Camenis: 5
 Plectra rapis nobis, ambitiose, nova.
 Audemus saturas: Lucilius esse laboras.
 Ludo levis elegos: tu quoque ludis idem.
 Quid minus esse potest? epigrammata fingere coepi:
 Hinc etiam petitur iam mea palma tibi. 10
 Elige, quid nolis—quis enim pudor, omnia velle?—
 Et si quid non vis, Tucca, relinque mihi.

*Book XIV.**Apophoreta.*

CLXXXV.

Accipe facundi Culicem, studiose, Maronis,
 Ne nucibus positis *arma virumque* legas.

CLXXXVI.

Quam brevis immensum cepit membrana Maroneum!
 Ipsius et vultus prima tabella gerit.

CLXXXVIII.

Si comes ista tibi fuerit membrana, putato
 Carpere te longas cum Cicerone vias.

CLXXXIX.

Cynthia—facundi carmen iuvenale Properti—
 Accepit famam, non minus ipsa dedit.

CXC.

Pellibus exiguis artatur Livius ingens,
 Quem mea non totum bibliotheca capit.

CXCI.

Hic erit, ut perhibent doctorum corda virorum,
 Primus Romana Crispus in historia.

CXCIII.

Vssit amatorem Nemesia lasciva Tibullum,
In tota iuvit quem nihil esse domo.

CXCIV.

Sunt quidam, qui me dicant non esse poetam:
Sed qui me vendit bibliopola putat.

CXCV.

Tantum magna suo debet Verona Catullo,
Quantum parva suo Mantua Vergilio.

IVVENALIS

OUR knowledge of the life of Decimus Junius Juvenalis is based upon a contemporary inscription, found near his native town, Aquinum (in Latium), and upon twelve brief 'vitae.' But the information given by these, though abundant, is too conflicting and untrustworthy to admit of anything more than approximate data, the poems themselves, unfortunately, furnishing but scanty biographical material.

Juvenal was born about 60 A.D., and in early life followed the career of a soldier, serving with the rank of a military tribune in Britain, possibly also in Africa and other places. Subsequently he seems to have settled down in Rome as an active rhetorician, and it is as such only that Martial knows him. About the close of Domitian's reign (96 A.D.), he appears to have returned to his native town, where, as the inscription records, he occupied the highest municipal offices. The tradition of Juvenal's exile, though abundantly attested, contains too many irreconcilable discrepancies to be accepted as authentic. He died about 140 A.D., in the reign of Antoninus Pius.

Juvenal seems not to have begun his satires until well advanced in life. We possess in all sixteen, the last however, owing to an accidental mutilation in the MSS., being but a fragment. They are all unquestionably genuine, the ingenious attempt of O. Ribbeck to prove the spuriousness of a number of them being an acknowledged failure.

The contents of these satires are best described in the poet's own words (1.85 f.): *Quidquid agunt homines, rotum, timor, ira, voluptas, Gaudia, discursus, nostri farrago libelli est*; and he avers that an honest indignation at the appalling degeneracy of society was the inciting motive of

his verse. Juvenal paints in lurid colors. Not a ray of sunshine illumines his pages, not a trace of humor relieves the oppressive gloom. But, as in the case of Persius, it was this very air of righteous protest that won for the 'Juvenalis ethicus' the enthusiastic plaudits of the Middle Ages, and even upon the modern reader his satires, like Tacitus's histories, leave an indelible impression, in spite of their rhetorical elaboration and meretricious coloring, qualities apparently incompatible with sincerity of conviction and fidelity of portraiture.

The best commentaries are those of Mayor (Cambridge), vol. I.⁴ (1886), II.² (1878), but exclusive of Satires II. and VI.; and of L. Friedländer, 2 vols. (Leipzig, 1895).

IVVENALIS

Satire I.: Reasons for composing satires.

Semper ego auditor tantum? numquamne reponam,
Vexatus toties rauci Theseïde Cordi?

Impune ergo mihi recitaverit ille togatas,
Hic elegos? impune diem consumpscerit ingens
Telephus aut summi plena iam margine libri
Scriptus et in tergo needum finitus Orestes?

Nota magis nulli domus est sua, quam mihi lucus
Martis et Acoliis vicinum rupibus antrum
Vulcani; quid agant venti, quas torqueat umbras
Aeacus, unde alias furtivae devehat aurum
Pelliculae, quantas iaculetur Monychus ornos.
Frontonis platani convulsaque marmora clamant

Semper et adsiduo ruptae lectore columnae:
Expectes eadem a summo minimoque poeta.

Et nos ergo manum ferulae subduximus, et nos
Consilium dedimus Sullae, privatus ut altum
Dormiret. Stulta est clementia, cum tot ubique
Vatibus occurras, periturae parcere chartae.
Cur tamen hoc potius libeat decurrere campo
Per quem magnus equos Auruncae flexit alumnus,
Si vacat ac placidi rationem admittitis, edam.

Cum tener uxorem ducat spado, Maevia Tuseum
Figat aprum et nuda teneat venabula mamma:
Patricios omnis opibus cum provocet unus
Quo tondente gravis iuveni mihi barba sonabat,
Cum pars Niliacae plebis, cum verna Canopi
Crispinus, Tyrias umero revocante lacernas,

5

10

15

20

25

Ventilet aestivum digitis sudantibus aurum
 Nec suffere queat maioris pondera gemmae,
 Difficile est satiram non scribere. Nam quis iniquae 30
 Tam patiens urbis, tam ferreus, ut teneat se,
 Causidici nova cum veniat lectica Mathonis
 Plena ipso, post lunc magni delator amici
 Et cito rapturus de nobilitate comesa
 Quod superest, quem Massa timet, quem munere palpat 35
 Carus et a trepido Thymele submissa Latino;
 Cum te submoveant qui testamenta merentur
 Noctibus, in caelum quos evehit optima summi
 Nunc via processus, vetulæ vesica beatæ?
 Vneiolam Proculeius habet, sed Gillo deunceum, 40
 Partis quisque suas, ad mensuram inguinis heres.
 Accipiat sane mercedem sanguinis et sic
 Palleat, ut nudis pressit qui calcibus anguem,
 Ant Lugudunensem rhetor dicturus ad aram.
 Quid referam, quanta siccum iecur ardeat ira, 45
 Cum populum gregibns comitum premit hic spoliator
 Pupilli prostantis, et hie damnatus inani
 Iudicio? quid enim salvis infamia nummis?
 Exul ab octava Marius babit et fruitur dis
 Iratis, at tu vietrix provincia ploras. 50
 Haec ego non credam Venusina digna lucerna?
 Haec ego non agitem? sed quid magis? Heracleas
 Aut Diomedreas aut mugitum labyrinthi
 Et mare pereussum puero fabrumque volantem,
 Cum leno accipiat moechi bona, si capiendi 55
 Ius nullum uxori, doctus spectare lacunar,
 Doctus et ad calicem vigilanti stertere naso?
 Cum fas esse putet curam sperare cohortis
 Qui bona donavit praesepibus et caret omni
 Maiorum censu, dum pervolat axe citato
 Flaminiam puer Automedon? nam lora tenebat 60
 Ipse, lacernatae cum se iactaret amicæ.
 Nonne libet medio ceras implere capaces
 Quadrivio, cum iam sexta cervice feratur,
 Hinc atque inde patens ac nuda paene cathedra 65

Et multum referens de Maecenate supino,
 Signator falsi qui se lautum atque beatum
 Exiguis tabulis et gemma fecerit uida?
 Occurrit matrona potens, quae molle Calenum
 Porrectura viro miscet sitiente rubetam
 Instituitque rudis melior Lueusta propinquas
 Per famam et populum nigros efferre maritos.
 Aude aliquid brevibus Gyaris et carcere dignum,
 Si vis esse aliquid: probitas laudatur et alget.
 Criminibus debent hortos, praetoria, mensas,
 Argentum vetus et stantem extra pocula caprum.
 Quem patitur dormire murus conruptor avarae,
 Quem sponsae turpes et praetextatus adulter?
 Si natura negat, facit indignatio versum
 Qualemque potest, qualis ego vel Cluvienus.

70

75

80

Ex quo Dencalion nimbis tollentibus aequor
 Navigio montem ascendit sortisque poposcit,
 Paulatimque anima caluerunt mollia saxa
 Et maribus nudas ostendit Pyrrha puellas,
 Quidquid agunt homines. votum, timor, ira, voluptas, 85
 Gaudia, discursus, nostri farrago libelli est.
 Et quando uberior vitiorum copia? quando
 Maior avaritiae patuit sinus? alea quando
 Hos animos? neque enim loculis comitantibus itur
 Ad easum tabulae, posita sed luditur area.
 Proelia quanta illie dispensatore videbis
 Armigero. Simplexne furor sestertia centum
 Perdere et horrenti tunicam non reddere servo?
 Quis totidem erexit villas, quis fercula septem
 Secreto cenavit avus?
 Nam de tot pulchris et latis orbibus et tam
 Antiquis una comedunt patrimonia mensa.
 Nullus iam parasitus erit. Sed quis ferat istas
 Luxuriae sordis? quanta est gula quae sibi totos
 Ponit apres, animal propter convivia natum?
 Poena tamen praesens, cum tu deponis amictus
 Turgidus, et erundus pavonem in balnea portas.
 Hinc subitac mortes atque intestata senectus,

90

95

137

140

Et nova nec tristis per cunetas fabula cenas
Ducitur iratis plaudendum funus amicis.

145

Nil erit ulterius quod nostris moribus addat
Posteritas, eadem facient cupientque minores,
Omne in praecipiti vitium stetit. Vtere velis,
Totos pande sinus. Dices hic forsitan: ‘Vnde
Ingenium par materiae? unde illa priorum
Scribendi quodecumque animo flagrante liberet
Simplicitas? ‘cuius non audeo dicere nomen?
Quid refert dictis ignoscat Mucius an non?’

Pone Tigellinum: taeda lucebis in illa
Qua stantes ardent qui fixo pectore fumant,
Et latum media sulcum deducit arena.’

155

Qui dedit ergo tribus patruis aconita, vehatur
Pensilibus plumis atque illinc despiciet nos?—
‘Cum veniet contra, digito compesce labellum:
Accusator erit qui verbum dixerit: “hic est.”
Securus licet Aenean Rutulumque ferocem
Committas, nulli gravis est percussus Achilles
Aut multum quaesitus Hylas urnamque secutus;
Ense velut stricto qnotiens Lucilius ardens
Infremuit, rubet auditor cui frigida mens est
Criminibus, tacita sudant praecordia culpa.
Inde irac et lacrimae. Tecum prius ergo voluta
Haec animo ante tubas; galeatum sero duelli
Paenitet.’ Experiar quid concedatur in illos,
Quorum Flaminia tegitur cinis atque Latina.

160

165

170

Satire III.: Life in Rome.

Quamvis digressu veteris confusus amici,
Laudo tamen, vacuis quod sedem figere Cumis
Destinet atque unum civem donare Sibyllae.
Ianua Baiarum est et gratum litus amoeni
Secessus. Ego vel Prochytam praepono Suburae. 5
Nam quid tam miserum, tam solum vidimus, ut non
Deterius credas horrere incendia, lapsus

Tectorum adsiduos ac mille pericula saevae
 Vrbis et Augusto recitantis mense poetas?
 Sed dum tota domus reda componitur una,
 Substitit ad veteres arcus madidamque Capenam.
 Hic ubi nocturnae Numa constituebat amicae—
 Nunc sacri fontis nemus et delubra locantur
 Iudeis, quorum cophinus faenumque supellex,
 Omnis enim populo mercedem pendere iussa est
 Arbor et eiectis mendicat silva Camenis—
 In vallem Egeriae descendimus et speluncas
 Dissimilis veris: quanto praesentius esset
 Numen aquis, viridi si margine cluderet undas
 Herba nec ingenuum violarent marmora tofum. 20

Hic tune Vmbrius: ‘Quando artibus,’ inquit, ‘honestis
 Nullus in urbe locus, nulla emolumenta laborum,
 Res hodie minor est, here quam fuit, atque eadem eras
 Deteret exiguis aliquid, proponimus illuc
 Ire, fatigatas ubi Daedalus exuit alas,
 Dum nova canities, dum prima et recta senectus,
 Dum superest Lachesi quod torqueat, et pedibus me
 Porto meis, nullo dextram subeunte bacillo.
 Cedamus patria. Vivant Artorius istic
 Et Catulus, maneant qui nigrum in candida vertunt, 30
 Quis facile est aedem conducere, flumina, portus,
 Siecandam eluviem, portandum ad busta cadaver,
 Et praebere caput domina venale sub hasta.
 Quondam hi cornicines et municipalis arenae
 Perpetui comites notaeque per oppida buccae
 Munera nunc edunt, et verso pollice vulgus
 Cum inbet, occidunt populariter; inde reversi
 Conducunt foricas, et cur non omnia? cum sint,
 Quales ex humili magna ad fastigia rerum
 Extollit, quotiens voluit Fortuna iocari.
 Quid Romae faciam? mentiri nescio; librum,
 Si malus est, nequeo laudare et poscere; motus
 Astrorum ignoro; funus promittere patris
 Nec volo nec possum; ranarum viscera numquam
 Inspexi; ferre ad nuptam quae mittit adulter, 45

Quae mandat, norunt alii; me nemo ministro
 Fur erit, atque ideo nulli comes exeo, tamquam
 Mancus et extinctae corpus non utile dextrae.
 Quis nunc diligitur nisi conscius et cui fervens
 Aestuat occultis animus semperque tacendis? 50
 Nil tibi se debere putat, nil conferet umquam,
 Participem qui te secreti fecit honesti:
 Carus erit Verri, qui Verrem tempore quo vult
 Accusare potest. Tanti tibi non sit opaci
 Omnis arena Tagi quodque in mare volvitur aurum, 55
 Vt somno careas ponendaque praemia sumas
 Tristis et a magno semper timearis amico.

Quae nunc divitibus gens acceptissima nostris,
 Et quos praecipue fugiam, properabo fateri,
 Nec pudor obstabit. Non possum ferre, Quirites, 60
 Graecam urbem; quamvis quota portio faecis Achaei?
 Iam pridem Syrus in Tiberim defluxit Orontes,
 Et linguam et mores et cum tibicine chordas
 Oblicas nec non gentilia tympana secum
 Vexit et ad circum iussas prostare puellas. 65
 Ite, quibus grata est pieta lupa barbara mitra:
 Rusticus ille tuus sumit trechedipna, Quirine,
 Et ceromatico fert niceteria collo!
 Hie alta Sicyone, ast hic Amydone reducta,
 Hie Andro, ille Samo, hic Trallibus aut Alabandis, 70
 Esquilius dictumque petunt a vimine collem,
 Viseera magnarum domuum dominique futuri.
 Ingenium velox, audacia perdita, sermo
 Promptus et Isaeo torrentior. Ede, quid illum
 Esse putas? quemvis hominem secum adtulit ad nos: 75
 Grammaticus, rhetor, geometres, pictor, aliptes,
 Augur, schoenobates, medicus, magus: omnia novit
 Graeculus esuriens; in coelum, insseris, ibit.
 In summa, non Maurus erat neque Sarmata nec Thrax
 Qui sumpsit pinnas, mediis sed natus Athenis. 80
 Horum ego non fugiam conchylia? me prior ille
 Signabit fultusque toro meliore recumbet,
 Advectus Romam quo pruna et cottona vento?

- Vsque adeo nihil est, quod nostra infantia caelum
Hausit Aventini, bacca nutrita Sabina? 85
- Quid quod adulandi gens prudentissima laudat
Sermonem indocti, faciem deformis amiei,
Et longum invalidi collum cervicibus aequat
Herculis Antaeum proeul a tellure tenentis,
Miratur vocem angustam, qua deterius nec 90
Ille sonat, quo mordetur gallina marito?
Haec eadem licet et nobis laudare: sed illis
Creditur. An melior, eum Thaïda sustinet aut eum
Vxorem comoedus agit vel Dorida nullo
Cultam palliolo? mulier nempe ipsa videtur, 95
Non persona loqui; vacua et plana omnia dieas
Infra ventriculum et tenui distantia rima.
Nec tamen Antiochus nec erit mirabilis illie
Aut Stratocles aut cum molli Demetrius Haemo:
Natio comoeda est. Rides: maiore cachinno 100
Concuntitur; flet, si lacrimas conspexit amici,
Nec dolet; igniculum brumae si tempore poscas.
Accipit endromidem; si dixeris "aestuo," sudat.
Non sumus ergo pares: melior, qui semper et omni
Nocte dieque potest aliena sumere vultum 105
A facie, iactare manus, laudare paratus,
Si bene ructavit, si rectum minxit amicus,
Si trulla inverso crepitum dedit aurea fundo.
Praeterea sanctum nihil est nec ab inguine tutum:
Non matrona laris, non filia virgo, neque ipse 110
Sponsus levis adhue, non filius ante pudicus;
Horum si nihil est, aviam resupinat amici.
Seire volunt secreta domus atque inde timeri.
Et quoniam coepit Graecorum mentio, transi
Gymnasia atque audi facimus maioris abollae: 115
Stoieus occidit Baream delator amicum
Discipulumque senex ripa nutritus in illa,
Ad quam Gorgonei delapsa est pinna caballi!
Non est Romano eniquam locus hie, ubi regnat
Protogenes aliquis vel Diphilus aut Hermarchus, 120
Qui gentis vitio numquam partitur amicum,

Solus habet; nam cum facilem stillavit in aurem
 Exiguum de naturae patriaeque veneno,
 Limine submoveor, perierunt tempora longi
 Servitii; nusquam minor est iactura clientis.

Quod porro officium, ne nobis blandiar, aut quod
 Pauperis hic meritum, si euret nocte togatus
 Currere, cum praetor lictorem impellat et ire
 Praecipitem iubeat, dudum vigilantibus orbis,
 Ne prior Albinam et Modiam conlega salutet?

Divitis hie servo cludit latus ingenuorum
 Filius; alter enim quantum in legione tribuni
 Accipiunt, donat Calvinae vel Catienae,
 Vt semel aut iterum super illam palpitet; at tu,
 Cum tibi vestiti facies scorti placeat, haeres
 Et dubitas alta Chionen deducere sella.

Da testem Romae tam sanctum, quam fuit hospes
 Numinis Idaei, procedat vel Numa vel qui
 Servavit trepidam flagranti ex aede Minervam:

Protinus ad censem; de moribus ultima fiet
 Quaestio: “quot pascit servos? quot possidet agri
 Ingera? quam multa magnaque paropside cenat?”
 Quantum quisque sua nummorum servat in area,
 Tantum habet et fidei; iures licet et Samothraeum
 Et nostrorum aras, contemnere fulmina pauper
 Creditur atque deos, dis ignoscentibus ipsis.

Quid quod materiam praebet causasque iocorum
 Omnibus hic idem, si foeda et seissa lacerna,
 Si toga sordidula est et rupta calceus alter
 Pelle patet, vel si consuto vulnere erassum
 Atque recens linum ostendit non una cicatrix?

Nil habet infelix paupertas durius in se,
 Quam quod ridiculos homines facit. “Exeat,” inquit,
 “Si pudor est, et de pulvino surgat equestri
 Cuins res legi non sufficit, et sedeant hie
 Lenonum pueri quoicumque ex fornice nati;
 Hie plandat nitidi praeconis filius inter
 Pinnirapi cultos iuvenes iuvenesque lanistae;”
 Sie libitum vano, qui nos distinxit, Othoni.

125

130

135

140

145

150

155

- Quis gener hic placuit censu minor atque puellae 160
 Sarcinulis impar? quis pauper seribitur heres?
 Quando in consilio est aedilibus? agmine facto
 Debuerant olim tenuis migrasse Quiritis.
 Haud facile emergunt quorum virtutibus obstat
 Res angusta domi, sed Romae durior illis 165
 Conatus: magno hospitium miserabile, magno
 Servorum ventres, et frugi cenula magno.
 Fictilibus cenare pudet, quod turpe negabis
 Translatus subito ad Marsos mensamque Sabellam
 Contentusque illic Veneto duroque cucullo. 170
 Pars magna Italiae est, si verum admittimus in qua
 Nemo togam sumit, nisi mortuus. Ipsa dierum
 Festorum herboso colitur si quando theatro
 Maiestas, tandemque redit ad pulpita notum
 Exodium, cum personae pallentis hiatum 175
 In gremio matris formidat rusticus infans:
 Aequalis habitus illic similisque videbis
 Orchestram et populum; clari velamen honoris
 Sufficiunt tunicae summis aedilibus albæ.
 Hic ultra viris habitus nitor, hic aliquid plus 180
 Quam satis est interdum aliena sumitur area.
 Commune id vitium est; hic vivimus ambitiosa
 Paupertate omnes. Quid te moror? omnia Romae
 Cum pretio. Quid das, ut Cossum aliquando salutes?
 Vt te respiciat clauso Veiento labello? 185
 Ille metit barbam, crinem hic deponit amati:
 Plena donus libis venalibus; accipe et istud
 Fermentum tibi habe: praestare tributa clientes
 Cogimur et cultis augere peculia servis.
 Quis timet aut timuit gelida Praeneste ruinam, 190
 Aut positis nemorosa inter inga Volsiniis aut
 Simplicibus Gabiis aut proni Tiburis arce?
 Nos urbem colimus tenni tibicine fultam
 Magna parte sui; nam sic labentibus obstat
 Vilicus et veteris rimae cum texit hiatum, 195
 Securos pendente iubet dormire ruina.
 Vivendum est illic, ubi nulla incendia, nulli

- Nocte metus. Iam poscit aquam, iam frivola transfert
Vcalegon, tabulata tibi iam tertia fumant:
Tu nescis; nam si gradibus trepidatur ab imis, 200
Vltimus ardebit quem tegula sola tuetur
A pluvia, molles ubi reddunt ova columbae.
Lectus erat Codro Procula minor, urceoli sex,
Ornamentum abaci nec non et parvulus infra
Cantharus et recubans sub eodem marmore Chiro, 205
Iamque vetus Graecos servabat cista libellos,
Et divina Opiei rodebant carmina mnes.
Nil habnit Codrus; quis enim negat? et tamen illud
Perdidit infelix totum nihil. Vltimus autem
Aerumnae cumulus, quod nudum et frusta rogantem 210
Nemo cibo, nemo hospitio tectoque invabit.
Si magna Asturici cecidit domus, horrida mater,
Pullati proceres, differt vadimonia praetor;
Tunc gemimus casus urbis, tunc odimus ignem.
Ardet adhue, et iam accurrit qui marmora donet, 215
Conferat impensas: hic nuda et candida signa,
Hic aliquid praeclarum Euphranoris et Polyceliti,
Hie Asianorum vetera ornamenta deorum,
Hic libros dabit et forulos mediamque Minervam,
Hie modium argenti. Meliora ac plura reponit 220
Persicus orborum lautissimus et merito iam
Suspectus, tamquam ipse suas incenderit aedis.
Si potes avelli circensibus, optima Sorae
Aut Fabrateriae domus aut Frusinone paratur,
Quanti nunc tenebras unum conducis in annum. 225
Hortulus hic puteusque brevis nec reste movendus
In tenuis plantas facili defunditur haustu.
Vive bidentis amans et culti vilicus horti,
Vnde epulum possis centum dare Pythagoreis.
Est aliquid, quocumque loco, quocumque recessu, 230
Vnius sese dominum fecisse lacertae.
- Plurimus hic aeger moritur vigilando, sed ipsum
Languorem peperit eibus imperfectus et haerens
Ardenti stomacho; nam quae meritoria somnum
Admittunt? magnis opibus dormitur in urbe. 235

Inde caput morbi; redarum transitus arto
 Vicorum inflexu et stantis convicia mandrae
 Eripient somnum Druso vitalisque marinis.
 Si vocat officium, turba cedente vehetur
 Dives et ingenti curret super ora Liburna, 240
 Atque obiter leget ant scribet vel dormiet intus;
 Namque facit somnum clausa leetica fenestra.
 Ante tamen veniet: nobis properantibus obstat
 Vnda prior, magno populus premit agmine lumbos,
 Qui sequitur; ferit hic cubito, ferit assere duro 245
 Alter, at hic tignum capiti inentit, ille metretam.
 Pinguia crura luto; planta mox undique magna
 Calcor et in digito elavus mihi militis haeret.
 Nonne vides, quanto celebretur sportula fumo?
 Centum convivae, sequitur sua quemque enlina. 250
 Corbulo vix ferret tot vasa ingentia, tot res
 Impositas capiti, quas recto vertice portat
 Servulus infelix et cursu ventilat ignem.
 Scinduntur tunicae sartae modo; longa coruseat
 Serraco veniente abies atque altera pinum 255
 Plaunstra vehunt; nutant alte populoque minantur.
 Nam si procubuit, qui saxa Ligustica portat
 Axis et eversum fudit super agmina montem.
 Quid superest de corporibus? quis membra, quis ossa
 Invenit? obtritum vulgi perit omne cadaver 260
 More animae; domus interea secura patellas
 Iam lavat et bucca foculum excitat et sonat nectis
 Strigibus et pleno componit linteal gutto!
 Haec inter pueros varie properantur: at ille
 Iam sedet in ripa tetrumque novicium horret 265
 Porthmea, nec sperat eaenosi gurgitis alnum
 Infelix, nec habet quem porrigit ore trientem.
 Respicie nunc alia ac diversa pericula noctis:
 Quod spatium tectis sublimibus, unde cerebrum
 Testa ferit, quotiens rimosa et curta fenestris 270
 Vasa eadunt, quanto pereussum pondere signent
 Et laedant silicem. Possis ignavus haberi
 Et subiti casus improvidus, ad eenam si

- Intestatus eas; adeo tot fata, quot illa
 Nocte patent vigiles te praeterenunte fenestrae. 275
 Ergo optes votumque feras miserabile tecum,
 Vt sint contentae patulas defundere pelves.
 Ebrius ac petulans qui nullum forte cecidit,
 Dat poenas, noctem patitur lugentis amicum
 Pelidae, cubat in faciem, mox deinde supinus;
 Ergo non aliter poterit dormire, quibusdam
 Somnum rixa facit. Sed quamvis improbus annis
 Atque mero fervens cavet hunc quem coccina laena
 Vitari iubet et comitum longissimus ordo,
 Multum praeterea flammarum et aenea lampas, 280
 Me, quem luna solet deducere vel breve lumen
 Candelae cuins dispenso et tempero filum,
 Contemnit. Miserae cognosce prooemia rixae,
 Si rixa est, ubi tu pulsas, ego vapulo tantum.
 Stat contra starique iubet, parere necesse est; 290
 Nam quid agas, cum te furiosus cogat et idem
 Fortior? "Vnde venis?" exclamat, "cuius aceto,
 Cuius conche tumes? quis tecum sectile porrum
 Sutor et elixi vervecis labra comedit?
 Nil mihi respondes? ant die aut accipe calcem. 295
 Ede ubi consistas; in qua te quaero proseucha?"
 Dicere si temptes aliquid tacitusve recedas,
 Tantumdem est: feriunt pariter, vadimonia deinde
 Irati faciunt. Libertas pauperis haec est:
 Pulsatus rogat et pugnis concisus adorat, 300
 Vt liceat panceis cum dentibus inde reverti.
 Nec tamen haec tantum metnas. Nam qui spoliet te
 Non derit clavis domibus postquam omnis ubique
 Fixa catenatae siluit compago tabernae.
 Interdum et ferro subitus grassator agit rem; 305
 Armato quotiens tutae custode tenentur
 Et Pomptina palus et Gallinaria pinus,
 Sic inde hic omnes tamquam ad vivaria currunt.
 Qua fornace graves, qua non inende catenae?
 Maximus in vinclis ferri modus, ut timeas, ne 310
 Vomer deficiat, ne marrae et sarcula desint.

Felices proavorum atavos, felicia dias
 Secula quae quondam sub regibus atque tribunis
 Viderunt uno contentam carcere Romam.

His alias poteram et pluris subnectere causas: 315
 Sed iumenta vocant, et sol inclinat, eundum est;
 Nam mihi commota iamdudum mulio virga
 Adnuit. Ergo vale nostri memor, et quotiens te
 Roma tuo refici properantem reddet Aquino,
 Me quoque ad Helvinam Cererem vestramque Dianam 320
 Converte a Cumis. Satirarum ego, ni pudet illas,
 Adiutor gelidos veniam caligatus in agros.'

Satire VII.: The position of poets.

Et spes et ratio studiorum in Caesare tantum.
 Solus enim tristis hac tempestate Camenas
 Respexit, cum iam celebres notique poetae
 Balneolum Gabiis, Romae conducere furnos
 Temptarent, nec foedum alii nec turpe putarent 5
 Praecones fieri, cum desertis Aganippes
 Vallibus esuriens migraret in atria Clio.
 Nam si Pieria quadrans tibi nullus in umbra
 Ostendatur, ames nomen vietumque Machaerae
 Et vendas potius, commissa quod auctio vendit 10
 Stantibus, oenophorum, tripodes, armaria, cistas,
 Aleithoen Pacci, Thebas et Terea Fausti.
 Hoc satius, quam si diacas sub indice, "vidi,"
 Quod non vidisti; faciant equites Asiani
 Quamquam et Cappadoces, faciant equites Bithyni et 15
 Altera quos nudo traducit Gallia talo.
 Nemo tamen studiis indignum ferre laborem
 Cogetur posthae, neetit quicumque canoris
 Eloquium vocale modis laurumque momordit.
 Hoc agite, o iuvenes, circumspicit et stimulat vos 20
 Materiamque sibi ducis indulgentia querit.
 Si qua aliunde putas rerum speranda tuarum
 Praesidia atque ideo croceae membrana tabellae

- Impletur, lignorum aliquid posce ocius et quae
Componis, dona Veneris. Telesine, marito, 25
Aut clude et positos tinea pertunde libellos.
Frange miser calamum vigilataque proelia dele,
Qui facis in parva sublimia carmina cella,
Vt dignus venias hederis et imagine macra.
Spes nulla ulterior; didicit iam dives avarus 30
Tantum admirari, tantum laudare desertos,
Vt pueri Iunonis avein. Sed defluit aetas
Et pelagi patiens et cassidis atque lagonis.
Taedia tunc subeunt animos, tunc seque suamque
Terpsichoren odit facunda et nuda senectus. 35
- Accipe nunc artis. Ne quid tibi conferat iste
Quem colis et Musarum et Apollinis aede relicta,
Ipse facit versus atque uni cedit Homero
Propter mille annos; et si duleedine famae 40
Succensus recites, maculosas commodat aedis:
Haec longe ferrata domus servire inbetur,
In qua sollicitas imitatur ianna portas.
Seit dare libertos extrema in parte sedentis
Ordinis et magnas comitum disponere voces: 45
Nemo dabit regum, quanti subsellia constant
Et quae conducto pendent anabathra tigillo
Quaeque reportandis posita est orchestra cathedris.
Nos tamen hoc agimus tenuique in pulvere sulcos
Ducimus et litus sterili versamus aratro.
Nam si discedas, laqneo tenet ambitiosi 50
Consuetudo mali; tenet insanabile multos
Scribendi cacoethes et aegro in corde senescit.
Sed vatem egregium cui non sit publica vena,
Qui nihil expositum soleat deducere, nec qui
Communi feriat carmen triviale moneta. 55
- Hunc, qualem nequeo monstrare et sentio tantum,
Anxietate carens animus facit, omnis acerbi
Impatiens, cupidus silvarum aptusque bibendis
Fontibus Aonidum. Neque enim cantare sub antro
Pierio thyrumque potest contingere maesta 60
Paupertas atque aeris inops, quo nocte dieque

Corpus eget: satur est, cum dicit Horatius ‘euhoe.’
 Quis locus ingenio, nisi cum se carmine solo
 Vexant et dominis Cirrhae Nysaeque feruntur
 Pectora vestra, duas non admittentia curas? 65
 Magnae mentis opus nec de lodice paranda
 Adtonitae, currus et equos faciesque deorum
 Adspicere et qualis Rutulum confundat Erinys.
 Nam si Vergilio puer et tolerabile desset
 Hospitium, caderent omnes a crinibus hydri,
70
 Surda nihil gemit grave buccina: poseimus, ut sit
 Non minor antiquo Rubrenus Lappa cothurno
 Cuius et alveolos et laenam pignerat Atreus?
 Non habet infelix Numitor quod mittat amico:
 Quintillae quod donet habet: nec defuit illi,
75
 Vnde emeret multa pascendum carne leonem
 Iam domitum; constat leviori belua sumptu
 Nimirum et capiunt plus intestina poetae.
 Contentus fama iaceat Lucanus in hortis
 Marmoreis, at Serrano tenuique Saleio
80
 Gloria quanta libet quid erit, si gloria tantum est?
 Curritur ad vocem iueundam et carmen amicæ
 Thebaidos, laetam cum fecit Statius urbem
 Promisitque diem; tanta dulcedine captos
 Adficit ille animos tantaque libidine vulgi
85
 Auditur; sed cum fregit subsellia versu,
 Esurit, intactam Paridi nisi vendit Agauen.
 Ille et militiae multis largitur honorem,
 Semenstri digitos vatum circumligat auro.
 Quod non dant proceres, dabit histrio. Tu Camerinos
90
 Et Baream, tu nobilium magna atria curas?
 Praefectos Pelopea facit. Philomela tribunos.
 Haud tamen invideas vati quem pulpita pascunt.
 Quis tibi Maeccenas, quis hunc erit aut Proeuleius
 Aut Fabius? quis Cotta iterum, quis Lentulus alter?
95
 Tunc par ingenio pretium, tunc utile multis
 Pallere et vinum toto nescire Decembri.
 Vester porro labor fecundior, historiarum
 Scriptores? petit hic plus temporis atque olei plus,

- Nullo quippe modo millensima pagina surgit 100
 Omnibus et erescit multa damnosa papyro;
 Sic ingens rerum numerus iubet atque operum lex.
 Quae tamen inde seges? terrae quis fructus apertae?
 Quis dabit historico, quantum daret acta legenti?
 'Sed genus ignavum, quod lecto gandet et umbra.' 105
 Die igitur, quid causidicis civilia praestent
 Officia et magno comites in fasce libelli.
 Ipsi magna sonant, sed tum, cum creditor audit
 Praecipue, vel si tetigit latus aerior illo
 Qui venit ad dubium grandi cum codice nomen. 110
 Tunc immensa eavi spirant mendacia folles
 Conspuiturque sinus: veram deprendere messem
 Si libet, hinc centum patrimonia causidicorum,
 Parte alia solum russati pone Lacertae.
 Consedere duces, surgis tu pallidus Ajax 115
 Dicturus dubia pro libertate bubulco
 Indice. Rumpe miser tensum ieour, ut tibi lasso
 Figantur virides, scalarum gloria, palmae.
 Quod vocis pretium? siecus petasuneulus et vas
 Pelamydum aut veteres, Maurorum epimenia, bulbi 120
 Aut viuum Tiberi devectum, quinque lagonae.
 Si quater egisti, si contigit aureus unus,
 Inde cadunt partes ex foedere pragmaticorum.
 Aemilio dabitur quantum licet, et melius nos
 Egimus. Huius enim stat currus aeneus, alti 125
 Quadriunges in vestibulis, atque ipse feroci
 Bellatore sedens curvatum hastile minatur
 Eminus et statua meditatur proelia lusea.
 Sie Pedo conturbat, Matho desieit, exitus hie est
 Tongilii, magno cum rhinocerote lavari 130
 Qui solet et vexat lutulenta balnea turba
 Perque forum invenes longo premit assere Maedos,
 Empturns pueros, argentum, murrina, villas;
 Spondet enim Tyrio stlattaria purpura filo.
 Et tamen est illis hoc utile. Purpura vendit 135
 Causidicum, vendunt amethystina; convenit illis
 Et strepitu et facie maioris vivere census,

Sed finem impensae non servat prodiga Roma.
 Fidimus eloquio? Ciceroni nemo ducentos
 Nunc dederit nummos, nisi fulserit annulus ingens. 140
 Respicit haec primum qui litigat, an tibi servi
 Octo, decem comites, an post te sella, togati
 Ante pedes. Ideo conducta Paulus agebat
 Sardonyche atque ideo pluris quam Gallus agebat,
 Quam Basilus. Rara in tenui facundia panno. 145
 Quando licet Basilo flentem producere matrem?
 Quis bene dicentem Basilum ferat? accipiat te
 Gallia vel potius nutricula causidieorum
 Afria, si placuit mercedem ponere linguae.
 Declamare doces: o ferrea pectora Vetti, 150
 Cum perimit saevos classis numerosa tyrannos.
 Nam quaecumque sedens modo legerat, haec eadem stans
 Perferet atque eadem eantabit versibus isdem;
 Oceedit miseros crambe repetita magistros.
 Quis color et quod sit causae genus atque ubi summa 155
 Quaestio, quae veniant diversae forte sagittae,
 Nosse volunt omnes, mercedem solvere nemo.
 ‘Mercedem adpellas? quid enim scio?’ ‘Culpa docentis
 Seilicet arguitur, quod laeva parte mamillae
 Nil salit Arcadicu iuveni, cuius mihi sexta 160
 Quaque die miserum dirus caput Hannibal implet,
 Quidquid id est de quo deliberat, an petat urbem
 A Cannis, an post nimbos et fulmina cautus
 Circumagat madidas a tempestate cohortes.
 Quantum vis stipulare et protinus accipe, quid do, 165
 Ut toties illum pater audiat?’ haec alii sex
 Vel plures uno conelamant ore sophistae
 Et veras agitant litis raptore relieto;
 Fusa venena silent, malus ingratusque maritus.
 Et quae iam veteres sanant mortaria caecos. 170
 Ergo sibi dabit ipse rudem, si nostra movebunt
 Consilia, et vitae diversum iter ingredietur,
 Ad pugnam qui rhetorica descendit ab umbra,
 Summula ne pereat, qua vilis tessera venit
 Frumenti. Quippe haec merces lautissima. Tempta, 175

Chrysogonus quanti doceat vel Polio quanti
 Lautorum pueros, artem scindens Theodori.
 Balnea sescentis et pluris porticus in qua
 Gestetur dominus, quoties pluit—anne serenum
 Expectet spargatque luto iumenta recenti? 180
 Hic potius, namque hie mundae nitet ungula mulae.
 Parte alia longis Numidarum fulta columnis
 Surgat et algentem rapiat cenatio solem.
 Quanticumque domus, veniet qui fercula doce
 Componat, veniet qui pulmentaria condit. 185
 Hos inter sumptus sestertia Quintiliano,
 Ut multum, duo sufficient; res nulla minoris
 Constabit patri quam filius. ‘Vnde igitur tot
 Quintilianus habet saltus?’ Exempla novorum
 Fatorum transi: felix et pulcher et acer, 190
 Felix et sapiens et nobilis et generosus,
 Adpositam nigrae lunam subtexit alutae;
 Felix orator quoque maximus et iaculator,
 Et si perfixit, cantat bene. Distat enim quae
 Sidera te excipient modo primos incipientem 195
 Edere vagitus et adhuc a matre rubentem.
 Si Fortuna volet, fies de rhetore consul;
 Si volet haec eadem, fies de consule rhetor.
 Ventidius quid enim? quid Tullius? anne aliud quam
 Sidus et occulti miranda potentia fati? 200
 Servis regna dabunt, captivis fata triumphum.
 Felix ille tamen corvo quoque rarer albo.
 Paenituit multos vanae sterilisque cathedrae,
 Sieut Lysimachi probat exitus atque Secundi
 Carrinatis; et hunc inopem vidistis, Athenae, 205
 Nil praeter gelidas ausae conferre cicutas.
 Di, maiorum umbris tenuem et sine pondere terram,
 Spirantisque erocos et in urna perpetuum ver
 Qui praeceptorem sancti voluere parentis
 Esse loco. Metuens virgae iam grandis Achilles 210
 Cantabat patriis in montibus et eni non tunc
 Eliceret risum eitharoedi canda magistri,
 Sed Rnfum atque alios caedit sua quemque inventus,

Rufum, quem toties Ciceronem Allobroga dixit.

Quis gremio Celadi doctique Palaemonis adfert 215
 Quantum grammaticus meruit labor? et tamen ex hoc
 Quodecumque est, minus est antem quam rhetoris aera,
 Discipuli custos praemordet acoenonoetus,
 Et qui dispensat, frangat sibi. Cede, Palaemon,
 Et patere inde aliquid decrescere, non aliter quam 220
 Institor hibernae tegetis niveique cadurei,
 Dummodo non pereat mediae quod noctis ab hora
 Sedisti, qua nemo faber, qua nemo sederet
 Qui docet obliquo lanam deducere ferro;
 Dummodo non pereat totidem olfecisse lucernas, 225
 Quot stabant pueri, cum totus decolor esset
 Flaccus et haereret nigro fuligo Maroni.
 Rara tamen merces quae cognitione tribuni
 Non egeat. Sed vos saevas imponite leges,
 Vt praeceptoris verborum regula constet, 230
 Vt legat historias, auctores noverit omnis
 Tamquam unguis digitosque suos, ut forte rogatus
 Dum petit aut thermas aut Phoebi balnea, dicat
 Nutricem Anchisae, nomen patriamque novaceae
 Anchimoli; dicat, quot Acestes vixerit annis, 235
 Quot Siculi Phrygibus vini donaverit urnas.
 Exigite, ut mores teneros seu pollice ducat,
 Vt si quis cera vultum facit; exigite, ut sit
 Et pater ipsius coetus, ne turpia ludant,
 Ne faciant vicibus. Non est leve tot puerorum 240
 Observare manus oculosque in fine trementis.
 'Haec,' inquit, 'cura, sed cum se verterit annus,
 Accipe, victori populus quod postulat, aurum.'

Satire X.: The vanity of human wishes.

Omnibus in terris quae sunt a Gadibus usque
 Auroram et Gangen, pauci dinoscere possunt
 Vera bona atque illis multum diversa, remota
 Erroris nebula. Quid enim ratione timemus

Aut cupimus? quid tam dextro pede concipis, ut te 5
 Conatus non paeniteat votique peracti?
 Evertere domos totas optantibus ipsis
 Di faciles; nocitura toga, nocitura petuntur
 Militia; torrens dicendi copia multis
 Et sua mortifera est facundia, viribus ille 10
 Confisus periit admirandisque lacertis,
 Sed plures nimia congesta pecunia cura
 Strangulat et cuncta exuperans patrimonia census,
 Quanto delphinis ballena Britannica maior.
 Temporibus diris igitur iussuque Neronis 15
 Longinum et magnos Senecae praedivitis hortos
 Clausit et egregias Lateranorum obsidet aedis
 Tota cohors: rarus venit in cenacula miles.
 Pauca licet portes argenti vaseula puri
 Nocte iter ingressus gladium contumque timebis 20
 Et mota ad lunam trepidabis arundinis umbra:
 Cantabit vacnus coram latrone viator.
 Prima fere vota et cunctis notissima templis
 Divitiae, crescent ut opes, ut maxima toto
 Nostra sit area foro. Sed nulla aconita bibuntur 25
 Fictilibus; tunc illa time, cum pocula sumes
 Gemmata et lato Setinum ardebit in auro.
 Iamne igitur landas quod de sapientibus alter
 Ridebat, quotiens de limine moverat unum
 Protuleratque pedem, flebat contrarius auctor? 30
 Sed facilis cuivis rigidi censura cachinni
 Mirandum est unde ille ocnlis sufficerit umor.
 Perpetuo risu pulmonem agitare solebat
 Democritus, qnamqnam non essent urbibus illis
 Praetextae, trabeae, fasces, lectica, tribunal. 35
 Quid si vidisset praetorem curribus altis
 Extantem et medii sublimem pulvere circi
 In tunica Iovis et pietae Sarrana ferentem
 Ex umeris aulaca togae magnaequae coronae
 Tantum orbem, quanto cervix non sufficit illa? 40
 Quippe tenet sudans hanc publicus et, sibi consul
 Ne placeat, curru servus portatur eodem.

Da nunc et voluerem, sceptro quae surgit eburno,
 Illine cornieines, hinc praecedentia longi
 Agminis officia et niveos ad frena Quiritis,
 Defossa in loculios quos sportula fecit amicos. 45
 Tum quoque materiam risus invenit ad omnis
 Occursus hominum, cuius prudentia monstrat
 Summos posse viros et magna exempla datus
 Vervecum in patria crassoque sub aere nasci.
 Ridebat curas nec non et gaudia vulgi,
 Interdum et lacrimas, cum Fortunae ipse minaci
 Mandaret laqueum mediumque ostenderet unguem.
 Ergo supervaeua aut vel perniciosa putentur,
 Propter quae fas est genua incerare deorum. 55
 Quosdam praecipitat subiecta potentia magnae
 Invidiae, mergit longa atque insignis honorum
 Pagina. Descendunt statuae restemque secuntur,
 Ipsas deinde rotas bigarum impaeta securis
 Caedit et inmeritis franguntur erura caballis,
 Iam strident ignes, iam follibus atque caminis
 Ardet adoratum populo caput et crepat ingens
 Seianus, deinde ex facie toto orbe secunda
 Fiunt ureoli, pelves, sartago, matellae.
 Pone domi laurus, duc in Capitolia magnum 65
 Cretatumque bovem: Seianus ducitur nneo
 Spectandus, gaudent omnes. ‘Quae labra, quis illi
 Vultus erat. Numquam, si quid mihi credis, amavi
 Hunc hominem. Sed quo cecidit sub crimine? quisnam
 Delator quibus indicieis, quo teste probavit?’ 70
 Nil horum; verbosa et grandis epistula venit
 A Capreis. ‘Bene habet; nil plus interrogo. Sed quid
 Turba Remi?’ Sequitur fortunam ut semper et odit
 Damnatos. Idem populus, si Nortia Tusco
 Favisset, si oppressa foret secura senectus 75
 Principis, hae ipsa Seianum diceret hora
 Augustum. Iam pridem, ex quo suffragia nulli
 Vendimus, effudit euras; nam qui dabat olim
 Imperium, fasces, legiones, omnia, nunc se
 Continet atque duas tantum res anxius optat, 80

Panem et circenses. ‘Perituros audio multos.’
Nil dubium, magna est fornacula. ‘Pallidulus mi
Brntidius meus ad Martis fuit obvius aram;
Quam timeo, vicius ne poenas exigat Ajax
Vt male defensus. Curramus praecepites et, 85
Dum iacet in ripa, calcemus Caesaris hostem.
Sed videant servi, ne quis neget et pavidum in ius
Cervice obstricta dominum trahat.’ Hi sermones
Tune de Seiano, secreta haec murmura vulgi.
Visne salutari sicut Seianus, habere 90
Tantundem atque illi summas donare curulis,
Illum exercitibus praeponere, tutor haberet
Principis angusta Caprearum in rupe sedentis
Cum grege Chaldaeo? vis certe pila, cohortes,
Egregios equites et castra domestica, quidni 95
Haec enpias? et qui nolunt occidere quemquam,
Posse volunt. Sed quae praeclara et prospera tanti,
Vt rebus laetis par sit mensura malorum?
Huius qui trahitur praetextam sumere mavis,
An Fidenarum Gabiorumque esse potestas 100
Et de mensura ius dicere, vasa minora
Frangere pannosus vacuis aedilis Vlubris?
Ergo quid optandum foret, ignorasse fateris
Seianum; nam qui nimios optabat honores
Et nimias poscebat opes, numerosa parabat 105
Excelsae turris tabulata, unde altior esset
Casus et impulsae praeceps inmane ruinæ.
Quid Crassos, quid Pompeios evertit et illum,
Ad sua qui domitos deduxit flagra Quiritis?
Summus nempe locus nulla non arte petitus, 110
Magnaque numinibus vota exaudita malignis.
Ad generum Cereris sine caede ac vulnere paneci
Descendunt reges et sieca morte tyranni.
Eloquium ac famam Demosthenis aut Ciceronis
Incipit optare et totis Quinquatribus optat 115
Quisquis adhuc uno paream colit asse Minervam,
Quem sequitur eustos angustae vernula capsae.
Eloquio sed uterque perit orator, utrumque

- Largus et exundans leto dedit ingenii fons.
 Ingenio manus est et cervix caesa, nec umquam 120
 Sanguine causidici maduerunt rostra pusilli.
 ‘O fortunatam natam me consule Romam?’
 Antoni gladios potuit contemnere, si sic
 Omnia dixisset. Ridenda poemata malo,
 Quam te conspicuae, divina Philippica, famae, 125
 Volveris a prima quae proxima. Saevus et illum
 Exitus eripuit quem mirabantur Athenae
 Torrentem et pleni moderantem frena theatri.
 Dis ille adversis genitus fatoque sinistro,
 Quem pater ardantis massae fuligine lippus 130
 A carbone et forcipibus gladiosque paranti
 Incude et luteo Vulcano ad rhetora misit.
- Bellorum exuviae, truncis affixa tropaeis
 Lorica et fracta de casside bucella pendens
 Et curtum temone iugum vietaeque triremis 135
 Aplustre et summo tristis captivus in arcu
 Humanis maiora bonis creduntur. Ad hoc se
 Romanus Graiusque et barbarus induperator
 Erexit: causas discriminis atque laboris
 Inde habuit; tanto maior famae sitis est quam 140
 Virtutis. Quis enim virtutem amplectitur ipsam,
 Praemia si tollas? patriam tamen obruit olim
 Gloria paucorum et laudis titulique cupidio
 Haesuri saxis cinerum custodibus ad quae
 Discutienda valent sterilis mala robora fici, 145
 Quandoquidem data sunt ipsis quoque fata sepuleris.
 Expende Hannibalem: quot libras in duce summo
 Invenies? hic est quem non capit Africa Mauro
 Percussa Oceano Niloque admota tepenti,
 Rursus ad Aethiopum populos altosque elephantos? 150
 Additur imperiis Hispania, Pyrenaeum
 Transilit. Opposuit natura Alpemque nivemque:
 Diduceit scopulos et montem rumpit aceto.
 Iam tenet Italiam, tamen ultra pergere tendit.
 ‘Actum,’ inquit, ‘nihil est, nisi Poeno milite portas 155
 Frangimus et media vexillum pono Subura.’

O qualis facies et quali digna tabella,
 Cum Gaetula ducem portaret bellua luscum.
 Exitus ergo quis est? o gloria! vineitur idem
 Nempe et in exilium praeceps fugit atque ibi magnus 160
 Mirandusque cliens sedet ad praetoria regis,
 Donec Bithyno libeat vigilare tyranno.
 Finem animae quae res humanas miscuit olim,
 Non gladii, non saxa dabunt nee tela, sed ille
 Cannarum vindex et tanti sanguinis 165
 Ultor Anulus. I demens et saevas curre per Alpis,
 Vt pueris placeas et declamatio fias.
 Vnus Pellaeo iuveni non sufficit orbis;
 Aestuat infelix angusto limite mundi,
 Vt Gyari clausus scopulis parvaque Seripho; 170
 Cum tamen a figulis munitam intraverit urbem,
 Sarcophago contentus erit. Mors sola fatetur,
 Quantula sint hominum corpusecula. Creditur olim
 Velificeatus Athos et quidquid Graecia mendax
 Audet in historia, constratum classibus isdem
 Subpositumque rotis solidum mare, credimus altos 175
 Defecisse amnis epotaque flumina Medo
 Prandente et madidis cantat quae Sostratus alis;
 Ille tamen qualis rediit Salamine relieta,
 In Corum atque Eurum solitus saevire flagellis
 Barbarus Aeolio numquam hoe in careere passos, 180
 Ipsum compedibus qui vinxerat Ennosigaeum—
 Mitius id sane, quod non et stigmate dignum
 Credidit; huic quisquam vellet servire deorum?
 Sed qualis rediit? nempe una nave, cruentis
 Fluctibus ac tarda per densa cadavera prora. 185
 Has totiens optata exegit gloria poenas.
 ‘Da spatium vitae, multos da, Iuppiter, annos,’
 Hoe recto vultu, solum hoc et pallidus optas.
 Sed quam continuis et quantis longa senectus 190
 Plena malis. Deformem et taetrum ante omnia vultum
 Dissimilemque sui, deformem pro ente pellem
 Pendentesque genas et talis adspice rugas
 Qualis, umbriferos ubi pandit Thabraca saltus,

In vetula scalpit iam mater simia bucca. 195
 Plurima sunt iuvenum discrimina, pulchrior ille
 Hoc atque ille alio, multum hie robustior illo:
 Vna senum facies. Cum voce trementia membra
 Et iam leve caput madidique infantia nasi,
 Frangendus misero gingiva panis inermi; 200
 Vsque adeo gravis uxori natisque sibique,
 Vt captatori moveat fastidia Cocco.
 Non eadem vini atque cibi torpente palato
 Gaudia. Nam coitus iam longa oblivio, vel si
 Coneris, iacet exiguus cum ramice nervus 205
 Et, quamvis tota palpetur nocte, iacebit.
 Anne aliquid sperare potest haec inguinis aegri
 Canities? quid quod merito suspecta libido est
 Quae Venerem affectat sine viribus? Adspice partis
 Nunc damnum alterius. Nam quae cantante voluptas, 210
 Sit licet eximius, citharoedo sive Seleneo
 Et qnibus aurata mos est fulgere lacerna?
 Quid refert, magni sedeat qua parte theatri
 Qui vix cornicines exaudiet atque tubarum
 Concentus? clamore opus est, ut sentiat auris 215
 Quem dicat venisse puer, quot nuntiet horas.
 Praeterea minimus gelido iam corpore sanguis
 Febre calet sola, circumscilis agmine facto
 Morborum omne genus. Quorum si nomina quaeras,
 Promptius expediam, quot amaverit Oppia moechos, 220
 Quot Themison aegros autumno occiderit uno,
 Quot Basilus socios, quot circumscriperit Hirrus
 Pupillos, quot longa viros exsorbeat uno
 Maura die, quot discipulos inclinet Hamillus;
 Percurram citius, quot villas possideat nunc, 225
 Quo tondente gravis inveni mihi barba sonabat.
 Ille umero, hie lumbis, hie coxa debilis; ambos
 Perdidit ille oculos et luseis invidet; huius
 Pallida labra cibum accipiunt digitis alienis,
 Ipse ad conspectum cenae diducere rictum 230
 Suetus hiat tantum ceu pullus hirundinis ad quem
 Ore volat pleno mater iciuna. Sed omni

Membrorum damno maior dementia quae nec
 Nomina servorum nec vultum adgnoscit amici
 Cum quo praeterita cenavit nocte, nec illos,
 Quos genuit, quos eduxit. Nam codice saevo
 Heredes vetat esse suos, bona tota feruntur
 Ad Phialen; tantum artificis valet halitus oris,
 Quod steterat multis in carcere forniciis annis.
 Ut vigeant sensus animi, duecenda tamen sunt
 Funera natorum, rogus adspiciendus amatae
 Coningis et fratris plenaequae sororibus urnae.
 Haec data poena diu viventibus, ut renovata
 Semper elade domus multis in luctibus inque
 Perpetuo maerore et nigra veste senescant.
235
 Rex Pylius, magno si quidquam erdis Homero,
 Exemplum vitae fuit a cornice secundae.
 Felix nimirum qui tot per secula mortem
 Distulit atque suos iam dextra computat annos,
 Quique novum totiens mustum bibt. Oro, parumper
240
 Adtendas, quantum de legibus ipse queratur
 Fatorum et nimio de stamine, cum videt aeris
 Antilochi barbam ardentem, cum quaerit ab omni
 Quisquis adest socius, cur haec in tempora duret,
 Quod facinus dignum tam longo admiserit aevo.
245
 Haec eadem Peleus, raptum cum luget Achillen,
 Atque alius cui fas Ithacum lugere natantem.
 Incolumi Troia Priamus venisset ad umbras
 Assaraei magnis sollemnibus, Heetore funus
 Portante ac reliquis fratrum cervicibus inter
250
 Hiadum laerimas, ut primos edere planetus
 Cassandra inciperet scissaque Polyxena palla,
 Si foret extinctus diverso tempore, quo non
 Cooperat audaces Paris aedificare carinas.
 Longa dies igitur quid contulit? omnia vidit
255
 Eversa et flammis Asiam ferroque cadentem.
 Tunc miles tremulus posita tulit. arma tiara
 Et ruit ante aram summi Iovis, ut vetulus bos,
 Qui domini cultris tenue et miserabile collum
 Praebet ab ingrato iam fastiditus aratro.
260
265
270

Exitus ille uterumque hominis, sed torva canino
 Latravit rictu quae post hunc vixerat uxor.
 Festino ad nostros et regem transeo Ponti
 Et Croesum quem vox insti faecunda Solonis
 Respicere ad longae issit spatia ultima vitae.

275

Exilium et career Minturnarumque paludes
 Et mendicatus vieta Carthagine panis
 Hinc causas habnere. Quid illo cive tulisset
 Natura in terris, quid Roma beatius umquam,
 Si circumducto captivorum agmine et omni
 Bellorum pompa animam exhalasset opimam,
 Cum de Tentonico vellet descendere enrru?
 Provida Pompeio dederat Campania febris
 Optandas, sed multae urbes et publica vota
 Vicerunt, igitur Fortuna ipsius et urbis
 Servatum victo caput abstulit. Hoc crueiatu
 Lentulus, hac poena earuit ceciditque Cethagus
 Integer, et iacuit Catilina cadavere toto.

280

Formam optat modico pueris, maiore puellis
 Murmure, cum Veneris fanum videt, anxia mater
 Vsque ad delicias votorum. ‘Cur tamen,’ inquit,
 ‘Conripias? pulchra gaudet Latona Diana.’

290

Sed vetat optari faciem Lucretia, qualem
 Ipsa habuit, cuperet Rutilae Verginia gibbum
 Accipere atque suam Rutilae dare. Filius autem

295

Corporis egregii miseros trepidosque parentes
 Semper habet; rara est adeo concordia formae
 Atque pudicitiae. Sanctos licet horrida mores
 Tradiderit domus ac veteres imitata Sabinos,

Praeterea castum ingenium vultumque modesto
 Sanguine ferventem tribuat natura benigna
 Larga manu—quid enim puerο conferre potest plus
 Custode et cura natura potentior omni?—

300

Non licet esse viro. Nam prodiga corruptoris
 Improbitas ipsos audet temptare parentes;
 Tanta in muneribus fiducia. Nullus ephebum
 Deformem saeva eastravit in arce tyranus,
 Nec praetextatnum rapuit Nero loripedem nec

305

Strumosum atque utero pariter gibboque tumentem.
 I nunc et invenis specie laetare tui quem 310
 Maiora expectant discrimina: fiet adulter
 Publicus et poenas metnet quascumque mariti
 Irati debet, nec erit felicior astro
 Martis, ut in laqueos numquam incidat. Exigit autem
 Interdum ille dolor plus quam lex ulla dolori
 Concessit; neeat hic ferro, secat ille cruentis 315
 Verberibus, quosdam moechos et mugilis intrat.
 Sed tuus Endymion dilectae fiet adulter
 Matronae. Mox cum dederit Servilia nummos,
 Fiet et illius quam non amat, exuet omnem 320
 Corporis ornatum: quid enim ulla negaverit undis
 Inguinibus, sive est haec Oppia sive Catulla;
 Deterior totos habet illuc femina mores.
 ‘Sed casto quid forma nocet?’ Quid profuit immo
 Hippolyto grave propositum, quid Bellerophonti? 325
 Erubuit nempe haec een fastidita repulsa,
 Nec Stheneboea minus quam Cressa excanduit, et se
 Coneussere ambae. Mulier saevissima tunc est,
 Cum stimulos odio pudor admovet. Elige, quidnam
 Suadendum esse putas cui nubere Caesaris uxor 330
 Destinat. Optimus hic et formosissimus idem
 Gentis patriciae rapitur miser extinguendus
 Messalinae oculis; dudum sedet illa parato
 Flammeolo Tyriusque palam genialis in hortis
 Sternitur et ritu decies centena dabuntur 335
 Antiquo, veniet cum signatoribus auspex.
 Haec tu secreta et paucis commissa pntabas:
 Non nisi legitime vult nubere. Quid placeat, dic,
 Ni parere velis, pereundum erit ante lucernas;
 Si scelus admittas, dabitur mora parvula, dum res 340
 Nota urbi et populo contingat principis aurem.
 Dedeceus ille dominus sciet ultimus; interea tu
 Obseqnere imperio, si tanti vita dierum
 Pancorum: quidquid levius meliusque putaris,
 Praebenda est gladio pulchra haec et candida cervix. 345
 Nil ergo optabunt homines? si consilium vis,

Permitte ipsis expendere numinibus, quid
 Conveniat nobis rebusque sit utile nostris.
 Nam pro iucundis aptissima quaeque dabunt di,
 Carior est illis homo quam sibi. Nos animorum 350
 Impulsu et caeca magnaque cupidine ducti
 Coniugium petimus partumque uxoris, at illis
 Notum qui pueri qualisque futura sit uxor.
 Ut tamen et poscas aliquid voveasque sacellis
 Extat candiduli divina tomacula porci, 355
 Orandum est ut sit mens sana in corpore sano.
 Fortem posce animum, mortis terrore carentem
 Qui spatium vitae extremum inter munera ponat
 Naturae, qui ferre queat quoseumque labores.
 Nesciat irasci, cupiat nihil et potiores 360
 Herculis aerumnas credat saevosque labores
 Et Venere et cenis et pluma Sardanapalli.
 Monstro quod ipse tibi possis dare, semita certe
 Tranquillae per virtutem patet unica vitae.
 Nullum numen habes si sit prudentia, nos te, 365
 Nos facimus, Fortuna, deam caeloque locamus.

*Satire XIV., 1-106: Educational influence of parents
 upon their children.*

Plurima sunt, Fuscine, et fama digna sinistra
 Et nitidis maculam haesuram ligentia rebus.
 Quae monstrant ipsi pueris traduntque parentes.
 Si damnosa senem iuvat alea, ludit et heres
 Bullatus parvoque eadem movet arma fritillo, 5
 Nec melius de se cuiquam sperare propinquum
 Concedet iuvenis, qui radere tubera terrae.
 Boletum condire et eodem iure natantis
 Mergere ficedulas didicit, nebulone parente
 Et cana monstrante gula: cum septimus annus 10
 Transierit puerum, nondum omni dente renato,
 Barbatos licet admoveas mille inde magistros.
 Hinc totidem, cupiet lauto cenare paratu

Semper et a magna non degenerare culina.
 Mitem animum et mores modicis erroribus aequos 15
 Praecipit atque animas servorum et corpora nostra
 Materia constare putat paribusque elementis,
 An saevire docet Rutilus qui gaudet acerbo
 Plagarum strepitu et nullam Sirena flagellis
 Comparat, Antiphates trepidi laris ac Polyphemus, 20
 Tunc felix, quotiens aliquis tortore vocato
 Vritur ardenti duo propter lintea ferro—
 Quid suadet iuveni laetus stridore catenae,
 Quem mire adsiciunt inscripta ergastula, carcer? 25
 Rusticus expectas, ut non sit adultera Largae
 Filia quae numquam maternos dicere moechos
 Tam cito nec tanto poterit contexere cursu,
 Ut non ter decies respiret? conscientia matri
 Virgo fuit, eeras nunc hac dictante pusillas
 Implet et ad moechum dat cisdem ferre cinaedis. 30
 Sic natura iubet: velocius et citius nos
 Conrumpunt vitiorum exempla domestica, magnis
 Cum subeunt animos auctoribus. Vnus et alter
 Forsitan haec spernant iuvenes quibus arte benigna
 Et meliore luto finxit praecordia Titan, 35
 Sed reliquos fugienda patrum vestigia ducunt
 Et monstrata diu veteris trahit orbita culpae.
 Abstineas igitur damnandis. Huius enim vel
 Vna potens ratio est, ne crimina nostra sequantur
 Ex nobis geniti, quoniam dociles imitandis 40
 Turpibus ac pravis omnes sumus, et Catilinam
 Quocumque in populo videas, quocumque sub axe,
 Sed nec Brutus erit, Bruti nec avunculus umquam.
 Nil dietu foedum visuque haec limina tangat,
 Intra quae pater est; procul, ah procul inde puellae 45
 Lenonum et cantus pernoctantis parasiti.
 Maxima debetur pueru reverentia, si quid
 Turpe paras, nec tu pueri contempseris annos,
 Sed peccaturo obstet tibi filius infans.
 Nam si quid dignum censoris fecerit ira 50
 Quandoque et similem tibi se non corpore tantum

Nec vultu dederit, morum quoque filius et qui
 Omnia deterius tua per vestigia peccet,
 Conripies uimirum et castigabis aerbo
 Clamore ae post haec tabulas mutare parabis?
 Vnde tibi frontem libertatemque parentis,
 Cum facias peiora senex vacuumque cerebro
 Iam pridem caput hoc ventosa encurbita quaerat?

Hospite venturo, cessabit nemo tuorum.

'Verre pavimentum, nitidas ostende columnas,
 Arida cum tota descendat aranea tela;
 Hic leve argentum, vasa aspera tergeat alter.'
 Vox domini fuit instantis virgamque tenentis.
 Ergo miser trepidas, ne stercore foeda canino
 Atria displiceant oculis venientis amici,
 Ne perfusa luto sit portiens, et tamen uno
 Semodio scobis haec emendat servulus unus:
 Illud non agitas, ut sanctam filius omni
 Adspiciat sine labo domum vitioque carentem?
 Gratum est quod patriae civem populoque dedisti.
 Si facis ut patriae sit idoneus, utilis agris,
 Vtilis et bellorum et pacis rebus agendis.
 Plurimum enim intererit quibus artibus et quibus hunc tu
 Moribus instituas. Serpente eiconia pullos
 Nutrit et inventa per devia rura lacerta:
 Illi eadem sumptis quaerunt animalia pinnis.
 Vultur iumento et canibus crucibusque relictis
 Ad fetus properat partemque cadaveris adfert:
 Hic est ergo cibus magni quoque vulturis et se
 Pascentis, propria cum iam facit arbore nidos.
 Sed leporem aut capream famulae Iovis et generosae
 In saltu venantur aves, hinc praeda cubili
 Ponitur: inde autem cum se matura levarit
 Progenies, stimulante fame festinat ad illam
 Quam primum praedam rupto gustaverat ovo.

Aedificator erat Cretonius et modo curvo
 Litore Caietae, summa nunc Tiburis arce.
 Nunc Praenestinis in montibus alta parabat
 Culmina villarum Graecis longeque petitis

Marmoribus vineens Fortunae Herenlis aedem, 90
 Vt spado vineebat Capitolia nostra Posides.
 Dum sic ergo habitat Cretonius, immixuit rem,
 Fregit opes, nec parva tamen mensura relictæ
 Partis erat. Totam hanc turbavit filius amens,
 Dum meliore novas ad tollit marmore villas. 95

Quidam sortiti metuentem sabbata patrem
 Nil praeter nubis et coeli numen adorant,
 Nec distare putant humana carne suillam
 Qua pater abstinuit, mox et praeputia ponunt;
 Romanas autem soliti contemnere leges 100

Indaicum ediscunt et servant ac metuant ins,
 Tradidit arecano quodcumque volumine Moyses,
 Non monstrare vias eadem nisi sacra colenti,
 Quaesitum ad fontem solos ducere verpos.
 Sed pater in causa, cui septima quaeque fuit lux 105

Ignava et partem vitae non adtigit ullam.

On avarice, vss. 107-331.

Sponte tamen iuvenes imitantur cetera, solam
 Inviti quoqne avaritiam exercere inbentur.
 Fallit enim vitium specie virtutis et umbra,
 Cum sit triste habitu vultusque et veste severum 110

Nec dubie tamquam frugi laudetur avarus,
 Tamquam parcus homo et rerum tutela suarum
 Certa magis quam si fortunas servet easdem
 Hesperidum serpens aut Ponticus. Adde quod hunc de
 Quo loquor, egregium populus putat adquirendi 115
 Artificem; quippe his crescent patrimonia fabris,
 Sed crescent quo cumque modo, maioraque fiunt
 Incude adsidua semperque ardente camino.
 Et pater ergo animi felices credit avaros,
 Qui miratur opes, qui nulla exempla beati 120

Pauperis esse putat, iuvenes hortatur, ut illa
 Ire viam pergent et eidem incumbere sectae.
 Sunt quaedam vitiorum elementa, his protinus illos

- Imbuit et cogit minimas ediscere sordis,
Mox adquirendi docet insatiabile votum. 125
Servorum ventris medio castigat iniquo
Ipse quoque esuriens, neque enim omnia sustinet um-
quam
Mueida caerulei panis consumere frusta,
Hesternum solitus medio servare minntal
Septembri, nec non differre in tempora cenae 130
Alterius conchem aestivam cum parte lacerti
Signatam vel dimidio putrique siluro,
Filaque sectivi numerata includere porri;
Invitatus ad haec aliquis de ponte negabit.
Sed quo divitias haec per tormenta coactas, 135
Cum furor haud dubius, cum sit manifesta phrenesis,
Ut locuples moriaris, egentis vivere fato?
Interea pleno cum turgent sacculus ore,
Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia erexit,
Et minus hanc optat qui non habet. Ergo paratur 140
Altera villa tibi; cum rus non sufficit unum,
Et proferre libet finis, maiorque videtur
Et melior vicina seges, mercaris et hanc et
Arbusta et densa montem qui canet oliva.
Quorum si pretio dominus non vincitur ullo, 145
Nocte boves macri lassoque famelica collo
Iumenta ad virides huius mittentur aristas,
Nec prius inde domum quam tota novalia saevos
In ventris abeant, ut credas falcibus aectum.
Dicere vix possis, quam multi talia plorent, 150
Et quot venalis iniuria fecerit agros.
Sed qui sermones, quam foeda est buccina famae.
‘Quid nocet haec?’ inquit, ‘tunicam mihi malo lupini
Quam si me toto laudet vicinia pago
Exigni ruris paucissima farra secantem.’ 155
Scilicet et morbis et debilitate carebis,
Et luctum et curam effugies, et tempora vitae
Longa tibi posthaec fato meliore dabuntur,
Si tantum culti solus possederis agri.
Quantum sub Tatio populus Romanus arabat. 160

Mox etiam fractis aetate ac Punica passis
 Proelia vel Pyrrhum inmanem gladiosque Molossos
 Tandem pro multis vix iugera bina dabantur
 Vulneribus, merces haec sanguinis atque laboris
 Nullis visa umquam meritis minor aut ingratae
 Curta fides patriae. Saturabat glebula talis
 Patrem ipsum turbamque casae qua feta iacebat
 Vxor et infantes ludebant quattuor, unus
 Vernula, tres domini, sed magnis fratribus horum
 A serobe vel sulco redeuntibus altera cena
 Amplior et grandes fumabant pultibus ollae.
 Nunc modus hic agri nostro non sufficit horto.
 Inde fere scelerium causae, nec plura venena
 Misericit aut ferro grassatur saepius ullum
 Humanae mentis vitium quam saeva cupidio
 Inmodici census. Nam dives qui fieri vult,
 Et eito vult fieri; sed quae reverentia legum,
 Quis metus aut pudor est umquam properantis avari?
 'Vivite contenti casulis et collibus istis,
 O pueri!' Marsus dicebat et Hernieus olim
 Vestinusque senex, 'panem quaeramus aratro,
 Qui satis est mensis; laudant hoc numina ruris
 Quorum ope et auxilio gratae post munus aristae
 Contingunt homini veteris fastidia querebus.
 Nil vetitum fecisse volet quem non pudet alto
 Per glaciem perone tegi, qui submovet euros
 Pellibus inversis; peregrina ignotaque nobis
 Ad scelus atque nefas, quaecumque est, purpura ducit.'

Haec illi veteres praecepta minoribus. At nunc
 Post finem autumni media de nocte supinum
 Clamosus iuvenum pater excitat: 'Accipe ceras,
 Scribe, puer, vigila, causas age; perlege rubras
 Maiorum leges aut vitem posee libello,
 Sed caput intactum buxo narisque pilosas
 Adnotet et grandis miretur Laelius alas;
 Dirue Maurorum adtegias, castella Brigantum,
 Vt locupletem aquilam tibi sexagesimus annus
 Adferat. Aut longos castrorum ferre labores,

165
170
175
180
185
190
195

- Si piget et trepidum solvunt tibi cornua ventrem
 Cum lituis audita, paris quod vendere possis 200
 Pluris dimidio, nec te fastidia mercis
 Vllius subeant ablegandae Tiberim ultra,
 Neu credas ponendum aliquid diseriminis inter
 Vnguenta et corium; lucri bonus est odor ex re
 Qualibet. Illa tuo sententia semper in ore 205
 Veretur, dis atque ipso Iove digna poeta.
 “Vnde habeas, quaerit nemo, sed oportet habere.”
 Hoc monstrant vetulae pueris repentibus assae,
 Hoc discunt omnes ante alpha et beta puellae.’
 Talibus instantem monitis quemcumque parentem 210
 Sic possem adfari: ‘Dic, o vanissime, quis te
 Festinare iubet? meliorem praesto magistro
 Discipulum. Securus abi: vinceris, ut Ajax
 Praeteriit Telamonen, ut Pelea vicit Achilles.
 Parcendum est teneris: nondum implevere medullas 215
 Maturae mala nequitiae. Cum pectore barbam
 Cooperit et longi mucronem admittere cultri,
 Falsus erit testis, vendet periuria summa
 Exigua et Cereris tangens aramque pedemque.
 Elatam iam crede nurum, si limina vestra 220
 Mortifera cum dote subit. Quibus illa premetur
 Per somnum digitis. Nam quae terraque marique
 Adquirenda putas, brevior via conferet illi.
 Nullus enim magni sceleris labor. “Haec ego numquam
 Mandavi,” diceas olim, “nec talia suasi.” 225
 Mentis causa malae tamen est et origo penes te.
 Nam quisquis magni census praecepit amorem.
 Et qui per fraudes patrimonia conduplicari. 228
 Et laevo monitu pueros producit avaros.
 Dat libertatem et totas effundit habenas 229
 Curriculo, quem si revoces, subsistere nescit
 Et te contempto rapitur metisque relietis.
 Nemo satis credit tantum delinquere, quantum
 Permittas; adeo indulgent sibi latius ipsi. 230
 Cum dicis iuveni stultum qui donet amico,
 Qui paupertatem levet adtollatque propinquui. 235

Et spoliare doces et circumscribere et omni
 Crimine dixitias adquirere, quarum amor in te
 Quantus erat patriae Deciorum in peetore, quantum
 Dilexit Thebas, si Graecia vera, Menoeceus,240
 In quorum sulcis legiones dentibus anguis
 Cum clipeis nascuntur et horrida bella capessunt
 Continuo, tamquam et tubiceen surrexerit una.
 Ergo ignem cuius scintillas ipse dedisti,
 Flagrantem late et rapientem cuncta videbis,245
 Nec tibi parceatur misero, trepidumque magistrum
 In cavea magno fremitu leo tollet alumnus.
 Nota mathematicis genesis tua, sed grave tardas
 Expectare colus: morieris stamine nondum
 Abrupto. Iam nunc opstas et vota moraris,250
 Iam torquet iuvenem longa et cervina senectus.
 Ocius Archigenen quaere atque eme quod Mithridates
 Composuit, si vis aliam decerpere sicum
 Atque alias tractare rosas, medicamen habendum est,
 Sorbere ante cibum quod debeat et pater et rex.255
 Monstro voluptatem egregiam cui nulla theatra,
 Nulla aequare queas praetoris pulpita lauti,
 Si species, quanto capitis discriminne constent
 Incrementa domus, aerata multus in area
 Fiscus et ad vigilem ponendi Castora nummi260
 Ex quo Mars ultior galeam quoque perdidit et res
 Non potuit servare suas. Ergo omnia Florae
 Et Cereris licet et Cybeles anlaea relinquas;
 Tanto maiores humana negotia ludi.
 An magis oblectant animum iactata petauro
 Corpora quique solet rectum descendere funem,265
 Quam tu, Corycia semper qui puppe moraris
 Atque habitas, coro semper tollendus et austro,
 Perditus ac vilis sacci mercator olentis,
 Qui gaudes pingue antiquae de litore Cretae
 Passum et municipes Iovis advexit lagonas?270
 Hic tamen ancipiti figens vestigia planta
 Vietnum illa mercede parat brumamque famemque
 Illa reste cavet: tu propter mille talenta

- Et centum villas temerarius. Adspice portus 275
 Et plenum magnis trabibus mare : plus hominum est iam
 In pelago. Veniet classis, quo cumque vocarit
 Spes lucri, nec Carpathium Gaetulaque tantum
 Aequora transiliet, sed longe Calpe relieta
 Audiet Herculeo stridentem gurgite solem. 280
 Grande operae pretium est, ut tenso folle reverti
 Inde domum possis tumidaque superbus aluta
 Oceani monstra et iuvenes vidisse marinos.
 Non unus mentis agitat furor : ille sororis
 In manibus vultu Eumenidum terretur et igni. 285
 Hic bove percusso mugire Agamemnona credit
 Aut Ithacum; parcat tunicis licet atque lacernis,
 Curatoris eget qui navem mereibus implet
 Ad summum latus et tabula distinguitur unda,
 Cum sit causa mali tanti et diseriminis huius 290
 Concisum argentum in titulos faciesque minutus.
 Occurrunt nubes et fulgura: 'Solvite funem,'
 Frumenti dominus clamat piperis coempti,
 'Nil color hic caeli, nil fascia nigra minatur;
 Aestivum tonat.' Infelix hac forsitan ipsa 295
 Nocte cadit fractis trabibus, fluctuque premetur
 Obrutus et zonam laeva morsuque tenebit.
 Sed enius votis modo non sufficerat aurum,
 Quod Tagus et rutila volvit Pactolus arena,
 Frigida sufficient velantis inguina panni 300
 Exiguusque cibus, mersa rate naufragus assem
 Dum rogat et pietate tuetur.
- Tantis parta malis cura maiore metuque
 Servantur. Misera est magni custodia census,
 Dispositis praedives hamis vigilare cohortem 305
 Servorum noctu Licinus iubet, adtonitus pro
 Electro signisque suis Phrygiaque columna
 Atque ebore et lata testudine. Dolia mudi
 Non ardent Cynici; si fregeris, altera siet
 Cras domus, atque eadem plumbo commissa manebit. 310
 Sensit Alexander, testa cum vidi in illa
 Magnum habitatorem, quanto felicior hic qui

Nil cuperet, quam qui totum sibi posceret orbem,
Passnus gestis aequanda pericula rebus.

Nullum numen habes, si sit prudentia; nos te, 315

Nos facimus, Fortuna, deam. Mensura tamen quae
Sufficiat census, si quis me consulat, edam:

In quantum sitis atque fames et frigora poseunt,

Quantum, Epicure, tibi parvis sufficit in hortis,

Quantum Soeraticei ceperunt ante penates.

Numquam aliud natura, aliud sapientia dicit.

Acribus exemplis videor te cludere? misce

Ergo aliquid nostris de moribus, effice summam,

Bis septem ordinibus quam lex dignatur Othonis.

Haec quoque si rugam trahit extenditque labellum, 325

Sume duos equites, fac tertia quadringenta.

Si nondum implevi gremium, si panditur ultra,

Nec Croesi fortuna umquam nec Persica regna

Sufficient animo nec divitiae Narcissi,

Indulsit Caesar cui Claudius omnia eius

Paruit imperiis uxorem occidere insus.

315

320

325

330

PERVIGILIUM VENERIS

THE author and date of *The Night Vigil of Venus* are alike indeterminable. Many scholars have been strongly inclined to attribute it to P. Annius Florus, who flourished in the reign of Hadrian (117–138 A.D.), and it must be admitted that some of his trochaic verses exhibit, indeed, a certain similarity in sentiment and color; on the other hand, numerous stylistic peculiarities do not favor this identification, but point to a later date of composition, probably the third century.

The poem consists of only ninety-three trochaic septenarii, which are divided, if the MSS. can be relied upon, into unequal stanzas by a refrain.

The author exultantly glorifies Venus as the omnipotent goddess who in the spring-time reawakens all nature from the slumber of winter, much in the same strain in which Lucretius extols the Venus Genetrix in the splendid introduction to the *De rerum natura*.

This sentimental love of nature 'in all her visible forms,' a note so rarely sounded in classical literature, the pathetic touch of melancholy at the close, so suggestive of the 'world's sorrow' in the romantic poetry of our time, combined with the haunting music of its versification, have justly endeared the *Pervigilium Veneris* to modern readers. Its beginning seems, in fact, to have directly inspired the famous lines of Tennyson's *Locksley Hall*, which is written in the same metre.

PERVIGILIVM VENERIS

Cras amet qui numquam amavit quique amavit eras amet!

Ver novum, ver iam canorum, vere natus orbis est,

Vere concordant amores, vere nubunt alites,

Et nemus comam resolvit de maritis imbris.

Cras amorum copulatrix inter umbras arborum

5

Implicat easas virentis de flagello myrteo,

Cras Dione iura dicit fulta sublimi throno.

Cras amet qui numquam amavit quique amavit eras amet! 8

Ipsa gemmis purpurantem pingit annum floridis.

13

Ipsa surgentis papillas de Favoni spiritu

Vrget in nodos patentis; ipsa roris lucidi,

15

Noctis aura quem relinquit, spargit umentis aquas.

En micant lacrimae trementes de eaduco pondere:

Gutta praeceps orbe parvo sustinet casus suos.

En pudorem florulentae prodiderunt purpurae!

Vmor ille quem serenis astra rorant noctibus,

20

Mane virgineas papillas solvit umenti peplo.

Ipsa iussit, mane totae virgines nubant rosae;

Facta Cypridis de cruore deque Amoris oculis

Deque gemmis deque flammis deque solis purpuris

Cras ruborem qui latebat veste tectus ignea;

25

Vnico marita voto non pudebit solvere.

Cras amet qui numquam amavit quique amavit eras amet!

Ipsa Nymphas diva luce iussit ire myrteo;

It puer comes puellis; nee tamen credi potest,

Esse Amorem feriatum, si sagittas vexerit.

30

Ite Nymphae, posuit arma, feriatus est Amor.

Iussus est inermis ire, nudus ire iussus est,

- Neu quid arcu neu sagitta neu quid igne laederet.
 Sed tamen, Nymphae, cavete, quod Cupido pulcher est:
 Totus est in armis idem quando nudus est Amor. 35
 Cras amet qui numquam amavit quique amavit eras amet!
 'Vna res est quam rogamus: cede, virgo Delia, 38
 Vt nemus sit inernatum de ferinis stragibus.
 Compari Venus pudore mittit ad te virgines: 37
 Ipsa vellet te rogare, si pudicam flecteret,
 Ipsa vellet ut venires, si deceret virginem.
 Iam tribus choros videres feriantis noctibus
 Congreges inter catervas ire per saltus tuos
 Floreas inter coronas, myrteas inter casas.
 Nec Ceres nec Bacchus absunt nec poetarum dens. 45
 Detinenda tota nox est, perviglanda cantieis:
 Regnet in silvis Dione: tu recede, Delia.'
- Cras amet qui numquam amavit quique amavit eras amet!
 Iussit Hyblaeis tribunal stare diva floribus:
 Praeses ipsa ira dieet, adsidebunt Gratiae. 50
 Hybla, totos funde flores, quidquid annus adulit;
 Hybla, florum subderestem, quantus Ennae campus est,
 Vt recentibus virentis ducat umbras floribus! 58
 Ruris hic erunt puellae vel puellae montium 53
 Quaeque silvas quaeque lucos quaeque fontis incolunt.
 Iussit omnis adsidere pueri mater alitis,
 Iussit at nudo puellas nil Amori credere.
- Cras amet qui numquam amavit quique amavit eras amet! 57
 Cras erit cum primus aether copulavit nuptias. 59
 Vt pater totum crearet vernis annum nubibus,
 In sinum maritus imber fluxit almae coningis,
 Vnde fetus mixtus omnis aleret magno corpore.
 Tunc eruore de superno spumeo pontus globo 9
 Caerulas inter catervas, inter et bipedes equos 10
 Fecit undantem Dionen de marinis imbris.
 Cras amet qui numquam amavit quique amavit eras amet!
 Ipsi venas atque mentem permeanti spiritu 63
 Intus occultis gubernat proereatrix viribus,
 Perque caelum perque terras perque pontum subditum
 Pervium sui tenorem seminali tramite

Imbuit iussitque mundum nosse nascendi vias.
 Cras amet qui numquam amavit quique amavit eras amet!
 Ipsa Troianos penatis in Latinos transtulit,
 Ipsa Laurentem puellam coniugem nato dedit, 70
 Moxque Marti de sacello dat pudicam virginem;
 Romuleas ipsa fecit cum Sabinis nuptias,
 Vnde Rannis et Quiritis proque prole posterum
 Romuli matrem crearet et nepotem Caesarem.
 Cras amet qui numquam amavit quique amavit eras amet!⁷⁵
 Rura fecundat voluptas, rura Venerem sentiunt;
 Ipse Amor puer Dionae rure natus dicitur.
 Hunc ager cum parturiret, ipsa suscepit sinu,
 Ipsa florum delicatis edueavit oculis.
 Cras amet qui numquam amavit quique amavit eras amet!⁸⁰
 Ecce iam subter genestas explicant tauri latus,
 Quisque tutus quo tenetur coniugali foedere.
 Subter umbras cum maritis ecce balantium greges
 Et canoras non tacere diva iussit alites.

 Iam loquaces ore rauco stagna cygni perstrepunt, 85
 Adsonat Terei puella subter umbram populi,
 Ut putes motus amoris ore dici musico
 Et neges queri sororem de marito barbaro.
 Illa cantat: nos tacemus. Quando ver venit meum?
 Quando fiam uti chelidon vel tacere desinam? 90
 Perdidì Musam tacendo nec me Phoebus respicit.
 Sic Amyclas cum tacerent perdidit silentium.
 Cras amet qui numquam amavit quique amavit eras amet!

AVSONIUS

DECIMUS MAGNUS AUSONIUS was born at Burdigala (the modern Bordeaux) about 310 A.D. He became the tutor of Gratianus about 360, and on the accession of his pupil to the throne of the Caesars, in 375, had many distinctions conferred upon him, which culminated in the consulship. After the assassination of his imperial patron, in 383, Ausonius retired to his native city, where he died towards the end of the century, highly respected and admired. Though converted to Christianity, he remained thoroughly pagan at heart, having probably embraced the new religion merely for reasons of political expediency.

The prolific poetic activity of Ausonius belongs almost wholly to the period of his retirement. His writings are of the most varied description, including commemorative lines on deceased relatives, the so-called *Parentalia*, composed chiefly in elegiac couplets; the *Commemoratio professorum Burdigalensium*, eulogistic verses in a variety of metres; *Epitaphs* on the principal heroes of the Trojan war, apparently a translation of some Greek original; the *Iudicium septem sapientum*, in iambic senarii; mnemonic verses on the *Caesares* of Suetonius, and on famous cities; *Technopaignion*, a curious medley, composed entirely in monosyllables; a *Cento nuptialis*, made up of Vergilian lines, etc. But the fame of Ausonius as a poet rests not on these productions, which are chiefly noteworthy for their metrical versatility and dexterity, but solely on the charming descriptive poem, entitled *Mosella*, in which he narrates with much picturesque detail and enthusiasm a trip from Bingen on the Rhine to the mouth of the Moselle, and thence up this river to Trèves.

This idyllic epic was highly extolled by the distinguished Symmachus, an intimate friend of the poet, and it has deservedly not lacked sympathetic and admiring readers ever since.

The most recent commentaries to the *Mosella* are by De la Ville de Mirmont (Bordeaux, 1890), and C. Hosius (Marburg, 1894).

AVSONIVS

I.

Ad lectorem.

Ausonius genitor nobis, ego nomine eodem :

Qui sim, qua seeta, stirpe, lare et patria,
Adscripsi, ut nosses, bone vir, quicunque fuisses,
Et notum memori me coleres animo.

Vasates patria est patri, gens Haedua matri

De patre, Tarbellis sed genetrix ab Aquis,
Ipse ego Burdigalae genitus: divisa per urbis
Quattuor antiquas stirpis origo meae.

Hinc late fusa est cognatio; nomina multis

Ex nostra, ut placitum, ducta domo veniant:

Derivata aliis, nobis ab stemmate primo

Et non cognati, sed genetiva placent.

Sed redeo ad seriem. Genitor studuit medicinae,

Disciplinarum quae dedit una deum.

Nos ad grammaticen studium convertimus et mox

Rhetorices etiam, quod satis, adtigimus.

Nec fora non celebrata mihi, sed cura docendi

Cultior, et nomen grammatici merui

Non tam grande quidem, quo gloria nostra subiret

Aemilium aut Seaurum Berytiumve Probum,

Sed quo nostratis, Aquitanica nomina, multos

Conlatus, sed non subditus, adspicerem.

Exactisque dehinc per trina decennia fastis

Deservi doctor municipalem operam.

Aurea et Augusti palatia iussus adire

Augustam subolem grammaticens doeni,

5

10

15

20

25

Mox etiam rhetor. Nec enim fiducia nobis
 Vana aut non solidi gloria iudicii.
 Cedo tamen fuerint fama potiore magistri,
 Dum nulli fuerit discipulus melior. 30
 Aleides Atlantis et Aeacides Chironis,
 Paene Iove iste satus, filius ille Iovis,
 Thessalam Thebasque suos habuere penates:
 At meus hic toto regnat in orbe suo.
 Cuius ego comes et quaestor et, culmen honorum, 35
 Praefectus Gallis et Libyae et Latio
 Et, prior indeptus fasces Latiamque curulem,
 Consul, conlega posteriore, fui.
 Hic ergo Ausonius: sed tu ne temne, quod ultiro
 Patronum nostris te paro carminibus. 40

MISCELLANEA

Mane iam clarum reserat fenestras,
 Iam strepit nidis vigilax hirundo:
 Tu velut primam mediamque noctem,
 Parmeno, dormis.

Dormiunt glires hiemem perennem, 5
 Sed cibo parcunt: tibi causa somni,
 Multa quod potas nimiaque caedis
 Mole saginam.

Inde nec flexas sonus intrat auris
 Et locum mentis sopor altus urget 10
 Nec coruscantis oculos lacescant
 Fulgura lucis.

Annuam quondam iuveni quietem,
 Noctis et lucis vicibus manentem,
 Fabulae fingunt cui Luna somnos
 Continuarit. 15

Surge, nugator, lacerande virgis:
 Surge, ne longus tibi somnus, unde
 Non times, detur: rape membra molli,
 Parmeno, lecto.

20

Fors et haec somnum tibi cantilena
 Sapphico suadet modulata versu?
 Lesbiae depelle modum quietis,
 Acer iambe.

To a skilled stenographer.

Puer, notarum praepletum
 Sollers minister, advola.
 Bipatens pugillar expedi,
 Cni multa fandi copia.
 Punetis peracta singulis,
 Vt una vox absolvitur.

5

Ego volvo libros uberes
 Instarque densae grandinis
 Torrente lingua perstrepere:
 Tibi nec aures ambigunt,
 Nec oceupatur pagina
 Et mota paree dextera
 Volat per aequor cereum.
 Cum maxime nunc proloquor
 Circumloquentis ambitu,

10

Tu sensa nostri pectoris
 Vix dieta iam eris tenes.
 Sentire tam velox mihi
 Vellem dedisset mens mea,
 Quam praepletis dextrae fuga

15

Tu me loquentem praevenis.
 Quis, quaequo, quis me prodidit?
 Quis ista iam dixit tibi,
 Quae cogitabam dicere?
 Quae furta corde in intimo

20

25

Exereet ales dextera?
 Quis ordo rerum tam novus,
 Veniat in auris ut tuas,
 Quod lingua nondum absolverit?
 Doctrina non hoc praestitit 30
 Nec ulla tam velox manus
 Celeripedis compendii:
 Natura munus hoc tibi
 Deusque donum tradidit,
 Quae loquerer, ut scires prius 35
 Idemque velles, quod volo.

On the death of Ausonius's father.

Nomen ego Ausonius, non ultimus arte medendi
 Et, mea si nosset tempora, primus eram.
 Vicinas urbis colui patriaque domoque,
 Vasates patria, sed lare Burdigalam.
 Curia me duplex et uterque senatus habebat 5
 Muneris exsortem, nomine participem.
 Non opulens nec egens, parcus sine sordibus egi:
 Victum, habitum, mores semper eadem habui.
 Sermone impromptus Latio, verum Attica lingua
 Suffecit culti vocibus eloquii. 10
 Optuli opem cunctis poscentibus artis inemptae
 Officiumque meum cum pietate fuit.
 Iudicium de me studui praestare bonorum:
 Ipse mihi numquam, iudice me, placui.
 Officia in multos diverso debita cultu 15
 Personis, meritis, tempore distribui.
 Litibus abstinui: non auxi, non minui rem;
 Indiee me nullus, sed neque teste, perit.
 Invidi numquam; cupere atque ambire refugi;
 Iurare aut falsum dicere par habui. 20
 Factio me sibi non, non coniuratio iunxit:
 Sineero colui foedere amicitias.
 Felicem scivi non qui, quod vellet, haberet,

- Sed qui per fatum non data non cuperet.
Non occursator, non garrulus, obvia cernens, 25
Valvis et velo condita non adii.
Famam quae posset vitam lacerare bonorum,
Non finxi et, veram si scierim, tacui.
Ira procul, spes vana procul, procul anxia cura
Inqne bonis hominum gaudia falsa procul. 30
Vitati coetus eiuratiique tumultus
Et semper fictae principum amicitiae.
Deliquisse nihil nunquam laudem esse putavi
Atque bonos mores legibus antetuli.
Irasci promptus properavi condere motum 35
Atque mihi poenas pro levitate dedi.
Coningium per lustra novem sine crimine coneors
Vnum habui: gnatos quattuor edidimus.
Prima obiit lactans; at qui fuit ultimus aevi,
Pubertate rudi non rudis interiit. 40
Maximus ad summum columen pervenit honorum,
Praefectus Gallis et Libyae et Latio,
Tranquillus, clemens, oculis, voce, ore serenus,
In genitore suo mente animoque puer.
Huius ego et natum et generum pro consule vidi; 45
Consul ut ipse foret, spes mihi certa fuit.
Matronale deus possedit filia, cuius
Egregia et nuptae laus erat et viduae.
Quae nati generique et progeneri simul omnium
Multiplici inlustris vidiit honore domos. 50
Ipse nec affectans nec detrectator honorum
Praefectus magni muncupor Illyrici.
Haec me fortunae larga indulgentia suasit
Numine adorato vitae obitum petere,
Ne fortunatae spatium inviolabile vitae 55
Fatali morsu stringeret nulla dies.
Optinni auditaeque preces: spem, vota, timorem
Sopitus placido fine relinquo aliis.
Inter maerentes, sed non ego maestns, amicos
Dispositis iaeui funeris arbitriis. 60
Nomginta annos baenlo sine, corpore toto

Exegi, cunctis integer officiis.
 Haec quicunque leges, non aspernabere fari:
 Talis vita tibi, qualia vota mihi.

To his wife.

Hactenus ut caros, ita iusto funere fletos
 Functa piis cecinit nenia nostra modis.
 Nunc dolor atque crues nec contrectabile vulnus,
 Coniugis erectae mors memoranda mihi. 5
 Nobilis a proavis et origine clara senatus,
 Moribus atque bonis clara Sabina magis.
 Te iuvenis primis luxi deceptus in annis
 Perque novem caelebs te fleo Olympiadis.
 Nec licet obductum senio sopire dolorem:
 Semper crudescit nam mihi paene recens. 10
 Admittunt alii solacia temporis aegri:
 Haec graviora facit vulnera longa dies.
 Torqueo deceptos ego vita caelibe canos
 Quoque magis solus, hoc mage maestus ago.
 Vulnus alit, quod muta domus silet et torus alget, 15
 Quod mala non cuiquam, non bona participo.
 Maereo, si coniunx alii bona; maereo contra,
 Si mala: ad exemplum tu mihi semper ades.
 Tu mihi erux ab ultraque venis: sive est mala, quod tu
 Dissimilis fueris; seu bona, quod similis. 20
 Non ego opes cassas et inania gaudia plango,
 Sed iuvenis iuveni quod mihi rapta viro.
 Laeta, pudica, gravis, genus inclita et inclita formam,
 Et dolor atque decus coniugis Ausonii.
 Quae modo septenos quater impletura Decembbris 25
 Liquisti natos, pignora nostra, duos.
 Illa favore dei, sicut tua vota fuerunt,
 Florent, optatis accumulata bonis.
 Et precor, ut vigeant tandemque superstite utroque
 Nuntiet hoc cineri nostra favilla tuo. 30

Tiberius Victor Minervius Orator.

Primus Burdigalae columen dicere, Minervi,
 Alter rhetoricae Quintiliane togae.
 Inlustres quondam quo praeceptore fuerunt
 Constantinopolis, Roma, dehinc patria,
 Non equidem certans cum maiestate duarum, 5
 Solo sed potior nomine, quod patria.
 Adserat usque licet Fabium Calagurris aluminum,
 Non sit Burdigalae dum cathedra inferior.
 Mille foro dedit hic iuvenes; bis mille senatus
 Adiecit numero purpureisque togis; 10
 Me quoque: sed quoniam multa est praetexta, silebo
 Teque canam de te, non ab honore meo.
 Sive panegyricis placeat contendere libris,
 In Panathenaicis tu numerandus eris;
 Seu libeat fictas ludorum evolvere litis, 15
 Ancipitem palmam Quintilianus habet.
 Dicendi torrens tibi copia quae tamen aurum,
 Non etiam luteam volveret inluviem.
 Et Demosthenicum, quod ter primum ille vocavit,
 In te sic viguit, cedat ut ipse tibi. 20
 Anne et divini bona naturalia doni
 Adiciam, memori quam fueris animo.
 Audita ut vel lecta semel eeu fixa teneres,
 Auribus et libris esset ut una fides?
 Vidimus et quondam tabulae certamine longo 25
 Omnes qui fuerant te numerasse bolos,
 Alternis vicibus quot praecipitante rotatu
 Fundunt excisi per cava buxa gradus:
 Narrantem fido per singula puneta recursu,
 Quae data, per longas quae revocata moras. 30
 Nullo felle tibi mens livida, tum sale multo
 Lingua dicax blandis et sine lite iocis.
 Mensa nitens quam non censoria regula culpet
 Nec nolit Frugi Piso vocare suam:
 Nonnumquam pollens natalibus et dape festa, 35

Non tamen angustas et tenuaret opes.
 Quamquam heredis egens, bis sex quinquennia functus,
 Fletus es a nobis ut pater et iuvenis.
 Et nunc, sive aliquid post fata extrema superfit,
 Vivis adhue aevi, quod perit, meminens: 40
 Sive nihil superest nec habent longa otia sensus,
 Tu tibi vixisti: nos tua fama invat.

MOSELLA

1-22: *Introduction*

Transieram celerem nebuloso flumine Navam,
 Addita miratus veteri nova moenia Vincō,
 Aequavit Latias ubi quondam Gallia Cannas
 Inflectaeque iacent inopes super arva catervae.
 Vnde iter ingrediens nemorosa per avia solum 5
 Et nulla humani spectans vestigia cultus
 Praetereo arentem sitientibus undique terris
 Dumnissum riguasque perenni fonte Tabernas
 Arvaeque Sauromatum nuper metata colonis:
 Et tandem primis Belgarum conspicor oris 10
 Noiomagum, divi castra inclita Constantini.
 Purior hic campis aer Phoebusque sereno
 Lumine purpureum reserat iam sudns Olympum.
 Nec iam, consertis per mutua vineula ramis,
 Quaeritur exclusum viridi caligine caelum: 15
 Sed liquidum iubar et rutilam visentibus aethram
 Libera perspicui non invidet aura diei.
 In speciem tum me patriae cultumque nitentis
 Burdigalae blando pepulerunt omnia visu,
 Culmina villarum pedentibus edita ripis 20
 Et virides Baccho colles et amoena fluenta
 Subter labentis tacito rumore Mosellae.

General description of the Moselle, 23-47.

Salve, amnis, laudate agris, landate colonis,
 Dignata imperio debent cui moenia Belgae:
 Amnis odorifero iuga vitea consite Baccho, 25
 Consite gramineas, amnis viridissime, ripas:
 Naviger, ut pelagus, devexas pronus in undas.
 Vt fluvius, vitreoque laeus imitate, profundo
 Et rivos trepido potes aquiperare meatu,
 Et liquido gelidos fontis praecellere potu: 30
 Omnia solus habes, quae fons, quae rivus et amnis
 Et laeus et bivio refluus manamine pontus.
 Tu placidis praelapsus aquis nec murmura venti
 Villa, nec occulti pateris iuctamina saxi.
 Non spirante vado rapidos properare meatus 35
 Cogeris, extantes medio non aequore terras
 Interceptus habes: iusti ne demat honorem
 Nominis, exclusum si dividat insula flumen.
 Tu duplices sortite vias, et cum amne secundo
 Defluis, ut celeres feriant vada concita remi, 40
 Et cum per ripas nusquam cessante remuleo
 Intendunt collo malorum vincula nautae.
 Ipse tuos quotiens miraris in amne recursus,
 Legitimosque putas prope segnus ire meatus?
 Tu neque limigenis ripam praetexeris ulvis, 45
 Nec piger inmundo perfundis litora caeno:
 Sicca in primores pergnat vestigia lymphas.

48-81: Praise of the clearness of its waters.

I nunc, et Phrygiis sola levia consere crustis
 Tendens marmoreum laqueata per atria campum.
 Ast ego despectis quae census opesque dederunt, 50
 Naturae mirabor opus, non dira nepotum
 Laetaque iacturis ubi luxuriatur egestas.
 Hic solidae sternunt umbraria litora arenac,

Nee retinent memores vestigia pressa figuræ.
 Spectaris vitro per levia terga profundo, 55
 Secreti nihil amnis habens: utque almus aperto
 Panditur intuitu liquidis obtutibus aer
 Nec placidi prohibent oculos per inania venti,
 Sic demersa procul durante per intima visu
 Cernimus areanique patet penetrale profundi, 60
 Cum vada lene meant liquidarum et lapsus aquarum
 Prodit eaerulea dispersas luce figuræ:
 Quod sulcata levi crispatur arena meatu,
 Inelinata tremunt viridi quod gramine fundo; 65
 Vsque sub ingenuis agitatae fontibus herbae
 Vibrantes patiuntur aquas luetque latetque
 Calculus et viridem distinguit glarea museum.
 Tota Caledoniis talis pictura Britannis,
 Cum virides algas et rubra corallia nudat
 Aestus et albentis conchærum germina bacæ, 70
 Delicias hominum, locupletibus atque sub undis
 Adsimulant nostros imitata monilia cultus.
 Haud aliter placidae subter vada laeta Mosellæ
 Detegit admixtos non concolor herba lapis.
 Intentos tamen usque oculos errore fatigant 75
 Interludentis, examina lubrica, piscis.
 Sed neque tot species obliquatosque natatus
 Quaeque per adversum succedunt agmina flumen,
 Nominaque et cunctos numerosæ stirpis alumnos
 Edere fas aut ille sinit cui eura secundæ 80
 Sortis et aequorei cessit tutela tridentis.

82-149: The fishes of the river.

Tu mihi flumineis habitatrix Nais in oris
 Squamigeri gregis ede choros liquidoque sub alveo
 Dissere caeruleo fluitantis amne catervas.

Squamens herbosas capito inter luet arenas, 85
 Viscere praetenero fartim congestus aristis
 Nec duraturus post bina trihoræ mensis,

- Purpureisque scalar stellatus tergora guttis
 Et nullo spinae nociturus acumine rhedo
 Effugiensque oculos celeri levis umbra natatu. 90
 Tuque per obliqui faucis vexate Saravi,
 Qua bis terna fremunt scopulosis ostia pilis,
 Cum defluxisti famae maioris in amnem,
 Liberior laxos exerceas, barbe, natatus:
 Tu melior peiore aeo, tibi contigit omni 95
 Spirantum ex numero non inlaudata senectus.
 Nec te puniceo rutilantem viscere, salmo,
 Transierim, latae cuius vaga verbera caudae
 Gurgite de medio summas referuntur in undas,
 Occultus placido cum proditur aequore pulsus. 100
 Tu loricato squamosus pectore, frontem
 Lubricus et dubiae facturus fereula cenae,
 Tempora longarum fers incorrupte morarum,
 Praesignis maenulis capitisi, cui prodiga nutat
 Alvus opimatoque fluens abdomine venter. 105
 Quaeque per Illyricum, per stagna binominis Istri
 Spumarum indiciis eaperis, mustela, natantum,
 In nostrum subvecta fretum, ne lata Mosellae
 Flumina tam celebri defrudentur alumno.
 Quis te naturae pinxit color! atra superne 110
 Puncta notant tergum, qua lutea circuit iris,
 Lubrica caeruleus perducit tergora fuenus;
 Corporis ad medium fartim pinguescet, at illinc
 Vsque sub extremam squalerent entis arida caudam.
 Nec te, delicias mensarum, perca, silebo, 115
 Amnigenos inter pisces dignande marinis.
 Solus puniceis facilis contendere nullis:
 Nam neque gustus iners solidoque in corpore partes
 Segmentis coeunt, sed dissociantur aristis.
 Hic etiam Latio risus praenomine, cultor 120
 Stagnorum, querulis vis infestissima ranis,
 Lucius, obscuras ulva caenoque laeunas
 Obsidet. Hic nullos mensarum lectus ad usus
 Fervet fumosis olido nidore popinis.
 Quis non et virides, vulgi solacia, tineas 125

Norit et alburnos, praedam puerilibus hamis,
Stridentesque focis, obsonia plebis, alausas? 130
Teque inter species geminas nentrumque et utrumque,
Qui nec dum salmo, nec iam salar ambiguusque
Amborum medio, sario, intercepte sub aevo?
Tu quoque flumineas inter memorande cohortes,
Gobio, non geminis maior sine pollice palmis,
Praepinguis, teres, ovipara congestior alvo
Propexique inbas imitatus, gobio, barbi.
Nunc, pecus aquoreum, celebrabere, magne silure: 135
Quem velut Actaeo perductum tergora olivo
Ammicola delphina reor: sie per freta magnum
Laberis et longi vix corporis agmina solvis
Aut brevibus deprena vadis aut fluminis ulvis.
At cum tranquillos moliris in amne meatus, 140
Te virides ripae, te caerulea turba natantum,
Te liquidae mirantur aquae: diffunditur alveo
Aestus et extremi procurrunt margine fluctus.
Talis Atlantiae quondam ballena profundo,
Cum vento motuve suo telluris ad oras 145
Pellitur, exclusum exundat mare magna que surgunt
Aequora vicinique timent decrescere montes.
Hic tamen, hie nostrae mitis ballena Mosellae
Exitio procul est magnoque honor additus anni.

150–168: The vineyard.

Iam liquidas spectasse vias et lubrica piseis
Agmina multiplicesque satis numerasse catervas. 150
Inducant aliam spectacula vitea pompa
Sollicitentque vagos Baccheia munera visus,
Qua sublimis apex longo super ardua tractu
Et rupes et aprica iugi flexusque simusque
Vitibus adsurgunt naturalique theatro.
Gauranum sic alma ingum vindemia vestit
Et Rhodopen proprioque nitent Pangaea Lyaeo;
Sie viret Ismarius super aequora Thracia collis;

Sic mea flaventem pingunt vineta Garumnam. 160
 Summis quippe ingis tendentis in ultima elivi
 Conseritur viridi fluvialis margo Lyaeo.
 Laeta operum plebes festinantesque coloni
 Vertice nunc summo properant, nunc deinge dorso,
 Certantes stolidis clamoribus. Inde viator 165
 Riparum subiecta terens, hinc navita labens,
 Probra canunt seris cultoribus: adstrepit ollis
 Et rupes et silva tremens et concavus amnis.

169–188: Deities sport on the shore and on the waves.

Nec solos homines delectat scaena locorum:
 Hic ego et agrestis Satyros et glauca tuentis 170
 Naidas extremis credam concurrere ripis,
 Capripedes agitat eum laeta protervia Panas
 Insultantque vadis trepidasque sub amne sorores
 Terrent, indocili pulsantis verbere fluctum.
 Saepe etiam mediis furata e collibus uvas 175
 Inter Oreiadas Panope fluvialis amicas
 Fugit lascivos, paganica numina, Faunos.
 Dicitur et, medio eum sol stetit igneus orbe.
 Ad commune fretum Satyros vitreasque sorores
 Consortis celebrare choros, cum praebuit horas 180
 Secretas hominum coetu flagrantior aestus.
 Tunc insultantis sua per freta ludere Nymphas
 Et Satyros mersare vadis rufibusque natandi
 Per medias exire manus, dum lubrica falsi
 Membra petunt liquidosque fovent pro corpore fluctus. 185
 Sed non haec spectata ulli nec cognita visu
 Fas mihi sit pro parte loqui: seereta tegatur
 Et commissa suis lateat reverentia rivis.

189–199: The reflection of the vine-clad hills in the water.

Illa fruenda palam species, eum glaucus opaco
 Respondet colli fluvius, frondere videntur 190

Fluminei latices et palmite consitus amnis.
 Quis color ille vadis, seras eum propulit umbras
 Hesperus et viridi perfundit monte Mosellam!
 Tota natant crispis iuga motibus et tremit absens
 Pampinus et vitreis vindemia turgent in undis. 195
 Adnumerat virides derisus navita vitis,
 Navita caudiceo fluitans super aequora lembo
 Per medium, qua sese amni confundit imago
 Collis et umbrarum confinia conserit amnis.

200–239: Games of the boatmen.

Haec quoque quam dulees celebrant spectacula pompas, 200
 Remipedes medio certant eum flumine lembi
 Et varios ineunt flexus viridesque per oras
 Stringunt adtonsis pubentia germina pratis!
 Puppibus et proris alacres gestire magistros
 Impubemque manum super amnica terga vagantem 205
 Dum spectat [viridis qua, surgit ripa, colonus 205a
 Non sentit.] Transire diem, sua seria ludo
 Posthabet; excludit veteres nova gratia curas.
 Qualis Cumano despectat in aequore ludos
 Liber, sulphurei cum per iuga consita Gauri
 Perque vaporiferi graditur vineta Vesevi, 210
 Cum Venus Aetiacis Augusti laeta triumphis
 Ludere lascivos fera proelia iussit Amores;
 Qualia Niliaeae classes Latiaeque triremes
 Subter Apollineae gesserunt Leucados arces,
 Aut Pompeiani Mylasena pericula belli 215
 Enboiae referunt per Averna sonantia cumbae;
 Innocuos ratium pulsus pugnasque iocantis
 Naumachiae, Siculo qualis spectante Peloro,
 Caeruleus viridi reparat sub imagine pontus.
 Non aliam speciem petulantibus addit ephebis 220
 Pubertasque amnis et pieti rostra phaseli.
 Hos Hyperionio cum sol perfuderit aestu,
 Reddit nautalis vitreo sub gurgite formas
 Et redigit pandas inversi corporis umbras.

Vtque agiles motus dextra laevaque frequentant 225
 Et commutatis alternant pondera remis,
 Vnda refert alios, simulacra umentia, nantas.
 Ipsa suo gaudet simulamine nautica pubes,
 Fallaces fluvio mirata redire figuras.
 Sie, ubi compositos ostentatura capillos, 230
 Cudentem late speculi explorantis honorem
 Cum primum carae nutrix admovit alumnae
 Laeta ignorato fruitur virguncula ludo
 Germanaeque putat formam spectare puellae:
 Oseula fulgenti dat non referenda metallo 235
 Aut fixas praetemptat acus aut frontis ad oram
 Vibratos captat digitis extendere crinis:
 Talis ad umbrarum ludibria nautica pubes
 Ambiguis fruitur veri falsique figuris.

240-297: *Fishing.*

Iam vero accessus facilis qua ripa ministrat, 240
 Serutatur toto populatrix turba profundo
 Hen male defensos penetrali flumine pisces.
 Hic medio procul amne trahens umentia lina
 Nodosis decepta plagis examina verrit;
 Ast hie, tranquillo qua labitur agmine flumen, 245
 Dueit corticeis fluitantia retia signis;
 Ille autem scopulis deiectas pronus in undas
 Inclinat lentae convexa cacumina virgae,
 Inductos escis iaciens letalibus hamos.
 Quos ignara doli postquam vaga turba natantum 250
 Rictibus invasit patulaeque per intima fauces
 Sera occultati senserunt vulnera ferri,
 Dum trepidant, subit indicium crispoque tremori
 Vibrantis saetae nutans consentit arundo,
 Nec mora et excussam stridenti verbere praedam 255
 Dexter in oblicum raptat puer; excipit ictum
 Spiritus, ut fractis quondam per inane flagellis
 Aura crepat motoque adsibilat aere ventus.
 Exultant udae super arida saxa rapinae

- Luciferique pavent letalia tela diei. 260
 Cuique sub amne suo mansit vigor, aere nostro
 Segnis anhelatis vitam consumit in auris.
 Iam piger invalido vibratur corpore plausus,
 Torpida supremos patitur iam cauda tremores
 Nec coeunt rictus, haustas sed hiatibus auras
 Reddit mortiferos expirans branchia flatus.
 Sie, ubi fabrilis exerceat spiritus ignis,
 Accipit alterno cohabetque foramine ventos
 Lanea fagineis adludens parma cavernis.
 Vidi egomet quosdam leti sub fine trementis 270
 Conlegisse animas, mox in sublime citatos
 Cernua subiectum praeeceps dare corpora in amnem,
 Desperatarum potientis rursus aquarum.
 Quos impos damni puer inconsultus ab alto
 Impedit et stolido captat prensare natatu. 275
 Sic Anthedonius Boetia per freta Glaucus,
 Gramina gustatu postquam exitialia Circes
 Expertus carptas moribundis piscibus herbas
 Sumpsit, Carpathium subiit novus aecola pontum.
 Ille hamis et rete potens, scrutator operi 280
 Nereos, aquoream solitus converrere Tethyn,
 Inter captivas fluitavit praedo catervas.
 Talia despectant longo per caerulea traetu
 Pendentes saxis instanti culmine villae
 Quas mediis dirimit sinuosis flexibus errans 285
 Amnis et alternas comunit praetoria ripas.
 Qnis modo Sestiacum pelagus, Nepheleidos Helles
 Aequor, Abydeni freta quis miretur ephebi?
 Quis Chalcedonio constratum ab litore pontum,
 Regis opus magnum, mediis Euripus ubi undis 290
 Europaeque Asiaeque vetat concurrere terras?
 Non hie dira freti rabies, non saeva furentum
 Proelia caurorum; licet hic commercia linguae
 Iungere et alterno sermonem texere pulsu.
 Blanda salutiferas permiscent litora voces,
 Et voces et paene manus: resonantia utrimque 295
 Verba refert mediis concurrrens fluctibus echo.

298–348: *The villas on the Moselle.*

Quis potis innumeros cultusque habitusque retexens
Pandere tectonicas per singula praedia formas?

Non hoc spernat opus Gortynius aliger, aedis 300

Conditor Euboiae, casus quem fingere in auro
Conantem Icarios patrii pepulere dolores:

Non Philo Cecropius, non qui laudatus ab hoste
Clara Syracosii traxit certamina belli.

Forsan et insignis hominumque operumque labores 305

Hie habuit decimo celebrata volumine Mareei

Hebdomas, hic clari viguere Meneeratis artes

Atque Ephesi spectata manus vel in aree Minervae

Ictinus, magico cui noctua perlita fuce

Adlicit omne genus volueres perimitque tuendo.

310

Conditor hic forsitan fuerit Ptolemaidos aulae

Dinochares, quadrata cui in fastigia cono

Surgit et ipsa suas consumit pyramis umbras,

Inussus ob incesti qui quondam foedus amoris

Arsinoen Pharii suspendit in aere templi.

315

Spirat enim tecti testudine virus achates

Adflatamque trahit ferrato crine pueram.

Hos ergo aut horum similes est credere dignum

Belgarum in terris scaenas posuisse domorum,

Molitos celsas fluvii decoramina villas.

320

Haec est natura sublimis in aggere saxi,

Haec procurrentis fundata crepidine ripae,

Haec refugit captumque sinn sibi vindicat amnem.

Illa tenens collem qui plurimus imminet anni,

Vsurpat facilis per culta, per aspera visus

325

Vtque suis fruuntur felix speculatio terris.

Quin etiam rignis humili pede condita pratis

Compensat celsi bona naturalia montis

Sublimique minans inrumpit in aethera tecto,

Ostentans altam, Pharos ut Memphitica, turrin.

330

Huic proprium clausos consaepto gurgite piscis

Aprias scopulorum inter captare novalis.

Haec summis innixa iugis labentia subter
 Flumina despectu iam ealigante tuetur.
 Atria quid memorem viridantibus adsita pratis? 335
 Innumerisque super nitentia tecta columnnis?
 Quid quae fluminea substructa erepidine fumant
 Balnea, ferventi cum Mulciber haustus opero
 Volut anhelatas tectoria per cava flamas,
 Inclusum glomerans aestu spirante vaporem? 340
 Vidi ego defessos multo sudore lavacri
 Fastidisse laens et frigora piscinarum,
 Ut vivis fruerentur aquis, mox amne refotos
 Plaudenti gelidum flumen pepulisse natatu.
 Qnod si Cumanis hue adforet hospes ab oris, 345
 Crederet Enboicas simulaera exilia Baias
 His donasse locis: tantus cultusque nitorque
 Adlieit et nullum parit oblectatio lnxum.

349–380: The tributaries of the Moselle.

Sed mihi qui tandem finis tua glauca fluenta
 Dicere dignandumque mari memorare Mosellam,
 Innumeri quod te diversa per ostia late
 Incurrunt amnes? quamquam differre meatus
 Possent, sed celerant in te consumere nomen.
 Namque et Promeae Nemesaeque adiuta meatu
 Sura tnas properat non degener ire sub undas,
 Sura interceptis tibi gratificata fluentis, 350
 Nobilius permixta tuo sub nomine, quam si
 Ignoranda patri confunderet ostia Ponto.
 Te rapidus Celbis, te marmore clarus Ernbris
 Festinant famulis quam primum adlambere lymphis: 360
 Nobilibns Celbis celebratus piscibus, ille
 Praecipiti torquens cerealia saxa rotatu
 Stridentisque trahens per levia marmora serras
 Audit perpetuos ripa ex utraque tumultus.
 Praetereo exilem Lesuram tennemque Drahonum
 Nee fastiditos Salmonae usurpo fluores: 365

Naviger undisona dudum me mole Saravus
 Tota veste vocat: longum qui distulit annem,
 Fessa sub Augustis ut voveret ostia muris.
 Nec minor hoc, tacitum qui per sola pingua labens 370
 Stringit frugiferas felix Alisontia ripas.
 Mille alii, prout quemque suus magis impetus urget,
 Esse tui capiunt. Tantus properantibus undis
 Ambitus aut mores. Quod si tibi, dia Mosella,
 Smyrna suum vatem vel Mantua clara dedisset, 375
 Cederet Iliacis Simois memoratus in oris
 Nec preeferre suos anderet Thybris honores.
 Da veniam, da, Roma potens! pulsa, oro, facessat
 Invidia et Latiae Nemesis non cognita linguae:
 Imperii sedem Romae tenuere parentes. 380

381–388: The inhabitants in the Moselle valley.

Salve, magne parens frugumque virumque, Mosella!
 Te clari proceres, te bello exercita pubes,
 Aemula te Latiae decorat facundia linguae.
 Quin etiam mores et lactum fronte serena
 Ingenium natura tuis concessit alumnis. 385
 Nec sola antiquos ostentat Roma Catones,
 Aut unus tantum iusti sectator et aequi
 Pollet Aristides veteresque inlustrat Athenas.

389–417: Promise of a more detailed encomium.

Verum ego quid laxis nimium spatiatus habenis
 Victus amore tui preeonia detero? conde, 390
 Musa, chelyn, pulsis extremo carmine netis.
 Tempus erit, cum me studiis ignobilis oti
 Mulcentem curas seniique apriea foventem
 Materiae commendet honos; cum facta viritim
 Belgarum patriosque canam, deoora inclita, mores: 395
 Mollia subtili nebunt mihi carmina filo

Pierides tenuique aptas subtemine telas
 Pereurrent: dabitur nostris quoque purpura fusis.
 Quis mihi tum non dictus erit? memorabo quietos
 Agricolas legumque catos faudique potentes, 400
 Praesidium sublime reis; quos curia summos
 Municipum vidit proceres propriumque senatum,
 Quos praetextati celebris facundia ludi
 Contulit ad veteris praeconia Quintiliani,
 Quique suas rexere urbis purumque tribunal 405
 Sanguine et innocuas inlustravere secures,
 Aut Italum populos aquilonigenasque Britannos
 Praefecturarum titulo tenuere secundo;
 Quique caput rerum Romam, populumque patresque,
 Tantum non primo rexit sub nomine, quamvis 410
 Par fuerit primis: festinet solvere tandem
 Errorum Fortuna suum libataque supplens
 Praemia iam veri fastigia reddat honoris
 Nobilibus repetenda nepotibus. At modo coeptum
 Detexatur opus, dilata et laude virorum 415
 Dicamus laeto per rara virentia tractu
 Felicem fluvium Rhenique saeremus in undas.

418-437: The confluence of the Moselle and the Rhine.

Caeruleos nunc, Rhene, sinus hyaloque virentum
 Pande peplum spatiumque novi metare fluenti
 Fraternis cumulandus aquis. Nec praemia in undis 420
 Sola, sed Augustae veniens quod moenibus urbis
 Spectavit iunctos matique patrisque triumphos,
 Hostibus exactis Nierum super et Lupodunum
 Et fontem Latiis ignotum annalibus Istri.
 Haec profligati venit modo laurea belli: 425
 Hinc alias aliasque feret. Vos pergite inneti
 Et mare purpureum germino propellite traetu.
 Nein vereare minor, pulcherrime Rhene, videri:
 Invidiae nihil hospes habet; potiere perenni
 Nomine: tu fratrem famae securus adopta. 430

Dives aquis, dives Nymphis, largitor utriusque
 Alveus extendet geminis divortia ripis
 Communesque vias diversa per ostia fundet.
 Accedent viris quas Francia quasque Chamaves
 Germanique tremant: tunc verus habebere limes. 435
 Accedet tanto geminum tibi nomen ab amni,
 Cumque unus de fonte fluas, dicere bicornis.

438-468: The poet introduces himself.

Haec ego, Vivisca dicens ab origine gentem,
 Belgarum hospitiis non per nova foedera notus,
 Ausonius, nomen Latum, patriaque domoque 440
 Gallorum extremos inter celsamque Pyrenen.
 Temperat ingenuos qua laeta Aquitanica mores,
 Andax exigua fide concino. Fas mihi sacrum
 Perstrinxisse amnem tenni libamine Musae.
 Nec laudem adfecto, veniam peto. Sunt tibi multi, 445
 Alme amnis, saeros qui sollicitare fluores
 Aonidum totamque solent haurire Aganippen.
 Ast ego, quanta mei dederit se vena liquoris,
 Burdigalam cum me in patriam nidumque senectae
 Augustus, pater et nati, mea maxima cura, 450
 Fascibus Ausoniis decoratum et honore euruli
 Mittent emeritae post munera disciplinae,
 Latius Arctoi praeconia persequar amnis.
 Addam urbis, tacito quas subterlaberis alveo,
 Moeniaque antiquis te prospectantia muris; 455
 Addam praesidiis dubiarum condita rerum,
 Sed modo securis non castra, sed horrea Belgis;
 Addam felices ripa ex utraque colonos
 Teque inter medios hominumque bouisque labores
 Stringentem ripas et pingua culta secantem. 460
 Non tibi se Liger anteferet, non Axona praeceps,
 Matrona non, Gallis Belgisque intersita finis,
 Santonicus refluxus non ipse Carantonus aestu.
 Concedes gelido, Durani, de monte volutus

465

Amnis et auriferum postponet Gallia Tarnen
 Insanumque ruens per saxa rotantia late
 In mare purpureum, dominae tamen ante Mosellae
 Numine adorato, Tarbellicus ibit Aturrus.

469-483: Promise of world-wide fame of the river in poetry.

Corniger externas celebrande Mosella per oras,
 Nec solis celebrande locis, ubi fonte superno 470
 Exeris auratum taurinae frontis honorem,
 Quave trahis placidos sinuosa per arva meatus,
 Vel qua Germanis sub portibus ostia solvis:
 Si quis honos tenui volet adspirare Camenae,
 Perdere si quis in his dignabitur otia Musis, 475
 Ibis in ora hominum laetoque fovebere cantu.
 Te fontes vivique lacus, te caerulea noscent
 Flumina, te veteres pagorum gloria luci,
 Te Druna, te sparsis incerta Druentia ripis
 Alpinique colent fluvii duplaremque per urbem 480
 Qui meat et Dextrae Rhodanns dat nomina ripae:
 Te stagnis ego caeruleis magnumque sonoris
 Annibus, aquoreae te commendabo Garnnae.

TO HIS GRANDSON

Sunt etiam musis sua ludica: mixta camenis
 Otia sunt, mellite nepos; nec semper acerbi
 Exercet pueros vox imperiosa magistri,
 Sed requie studiisque vices rata tempora servant. 5
 Et satis est puero memori legisse libenter
 Et cessare licet. Graio schola nomine dicta est,
 Iusta laboriferis tribuantur ut otia musis.
 Quo magis alternum certns succedere ludum
 Disce libens: longum definitura laborem
 Intervalla damus. Studium puerile fatiseit, 10
 Laeta nisi austoris varientur, festa profestis.

Disce libens: tetrici nec praeceptoris habenas
Detestere, nepos. Numquam horrida forma magistri.

Ille licet tristis senio nec voce serenus

Aspera contractae minitetur iurgia frontis,

15

Numquam inmanis erit, placida suetudine vultus

Cui semel imbuerit. Rugas nutrieis amabit

Qui refugit matrem. Pappos aviasque trementis

Anteferunt patribus seri, nova cura, nepotes.

Sic neque Peliadēn terrebant Chiron Achillen

20

Thessalico permixtus equo nec pinifer Atlans

Amphitryoniaden puerum, sed blandus uterque

Mitibus adloquiis teneros mulebat alumnos.

Tu quoque ne metuas, quamvis schola verbere multo

Increpet et truculenta senex gerat ora magister:

25

Degeneres animos timor arguit. At tibi consta

Intrepidus, nec te clamor plagaeque sonantes

Nec matutinis agitat formido sub horis.

Quod sceptrum vibrat ferulae, quod multa supplex

30

Virgea, quod fallax scuticam praetexit aluta.

Quod fervent trepido subsellia vestra tumultu,

Pompa loci et vani fucatur scaena timoris.

Haec olim genitorque tuus genetrixque secuti

Securam placido mihi permulgere senectam.

Tu senium, quodcumque superlabentibus annis

35

Fata dabunt, qui nomen avi geris, indole prima,

Prime nepos, vel re vel spe mihi porge fruendum.

Nune ego te puerum, mox in invenalibus annis

Iamque virum eernam, si fors ita iusserit; ant si

Invidia est, sperabo tamen, nec vota fatiseent,

40

Vt patris utque mei non immemor ardua semper

Praemia musarum cupias facundus et olim

Hae gradiare via qua nos praecessimus et cui

Proconsul genitor, praefectus avunculus instant.

Perlege, quodcumque est memorabile. Prima monebo. 45

Conditor Iliados et amabilis orsa Menandri

Evolvenda tibi: tu flexu et acumine vocis

Innumeros numeros doctis accentibus effer

Adfectusque impone legens. Distinctio sensum

Auget et ignavis dant intervalla vigorem. 50
 Ecquando ista meae contingent dona senectae?
 Quando oblita mihi tot carmina totque per aevum
 Conexa historiae, soecos aulaeaque regum
 Et melieos lyricosque modos profando novabis
 Obductosque seni facies puerascere sensus? 55
 Te praecunte, nepos, modulata poemata Flacci
 Altisonumque iterum fas est didicisse Maronem.
 Tu quoque, qui Latium lecto sermone, Terenti,
 Comis et adstricto percurris pulpita soeco,
 Ad nova vix memorem diverbia eoge senectam. 60
 Iam facinus, Catilina, tuum Lepidique tumultu,
 Ab Lepido et Catulo iam res et tempora Romae
 Orsus bis senos seriem conecto per annos.
 Iam lego civili mixtum Mavorte dnellum,
 Movit quod socio Sertorius exul Hibero. 65
 Nec rudis haec avus admoneo, sed mille docendo
 Ingenia expertus. Multos lactantibus annis
 Ipse alvi gremioque fovens et murmura solvens
 Eripui tenerum blandis nutricibus aevum.
 Mox pueros molli monitu et formidine leni 70
 Pellexi, ut mitis peterent per acerba profectus,
 Carptnri dulcem fructum radicis amarae.
 Idem vesticipes motu iam puberis aevi
 Ad mores artisque bonas fandique vigorem
 Produxo, quamquam imperium cervice negarent 75
 Ferre nec insertis praeberent ora Inpatis.
 Ardua temperies, dura experientia, rarus
 Eventus, longo rerum spectatus ab usu,
 Vt regat indocilem mitis censura iuventam.
 Quae tolerata mihi, donee iam aerumna invaret 80
 Leniretque usu bona consuetudo laborem,
 Donec ad Augustae pia munera disciplinae
 Accirer varioque accingerer auctus honore,
 Aurea cum parere mihi palatia iussum.
 Absistat Nemesis, ferat et fortuna iocantem: 85
 Praesedi imperio, dum praetextatus in ostro
 Et sceptro et solio praefert sibi iura magistri

Maioresque putat nostros Augustus honores.
Quos mox sublimi matrus protulit auctu,
Quaestor ut Augustis, patri natoque, crearer,
Vt praefecturam duplicem sellamque curulem,
Vt trabeam pictamque togam, mea praemia, consul
Induerem fastisque meis praelatus haberer.

His ego quaesivi meritum quam grande nepoti

Consul avus lumenque tuae praeluceo vitae.

Quamvis et patro iamdudum nomine clarus

Posses ornatus, posses oneratus haberi:

Accessit tamen ex nobis honor inclitus. Hunc tu

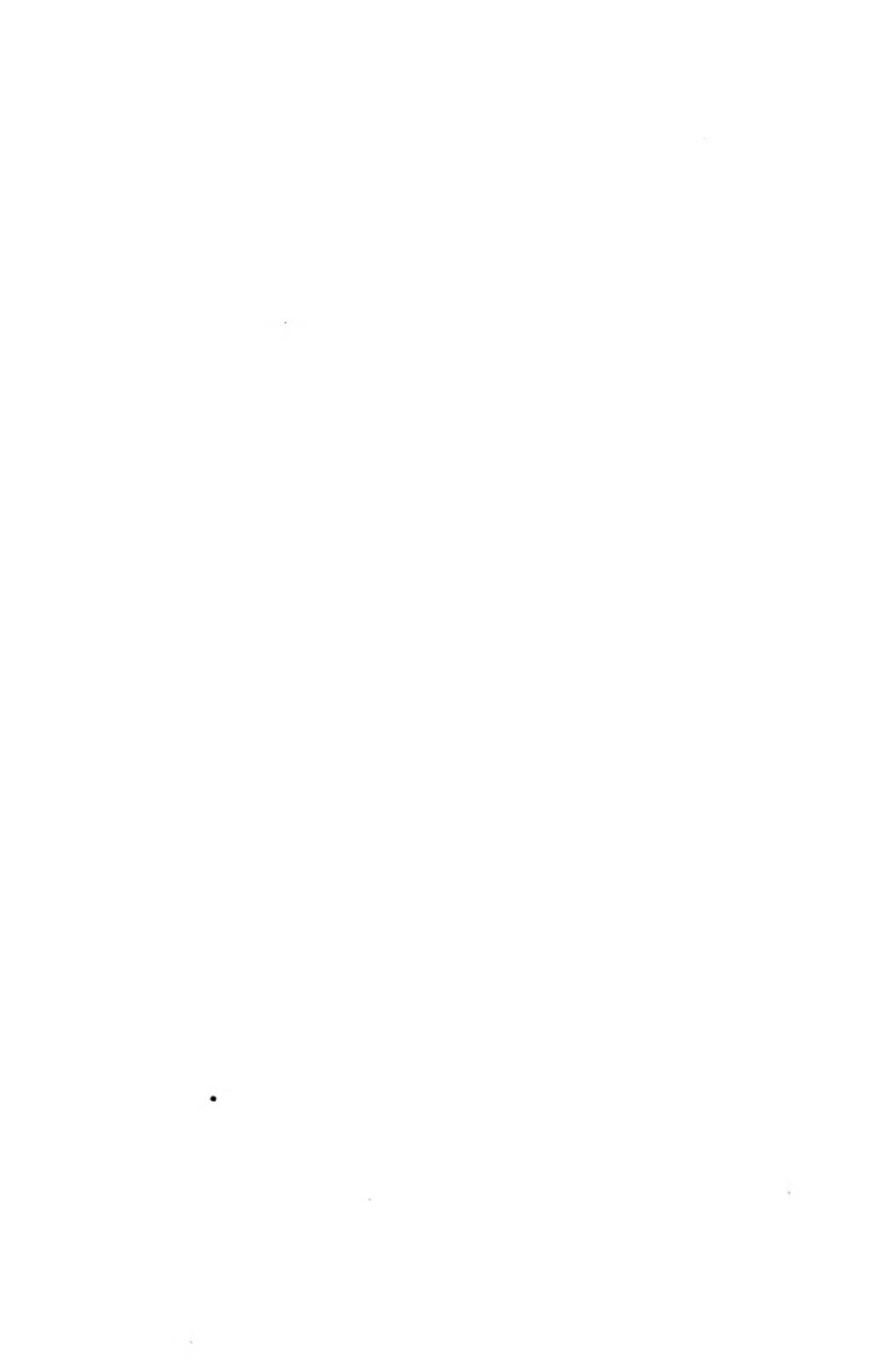
Effice, ne sit onus, per te ut conixus in altum

Conscendas speresque tuos te consule fascis.

90

95

100

CLAVDIANVS

CLAUDIUS CLAUDIANUS was born of Greek parents in a town of Paphlagonia, but he seems to have emigrated to Alexandria at an early age, and it became his permanent home, with the exception of a sojourn of nearly ten years in Rome. He there lived on most intimate terms with the imperial family, and particularly with the illustrious general Stilicho, whose achievements he has immortalized in numerous panegyries. A still extant inscription, discovered in 1493, testifies to the high esteem in which he was held, for on the statue erected to him by order of the emperors Arcadius and Honorius, on the suggestion of the Roman Senate, it is stated that he combined the art of Vergil and the genius of Homer. He seems not to have survived the fall of Stilicho, in 408 A.D.

Claudianus was a very prolific and versatile poet, his most noteworthy works being the following: Eulogies of the emperor *Honorius*, three in number; *De consulatu Stilichonis*, in three books; *De bello Pollentino*, on Stilicho's victory over Alaric at Pollentia, in 402; the *Epi-thalamium de nuptiis Honorii et Mariae*, in 398; virulent invectives against *Rufinus* and *Eutropius*, the powerful enemies of Stilicho; the *Gigantomachia*, a fragment of 128 lines from an incompletely composed epic, conceived on a large scale; and a number of minor poems in both Greek and Latin. But the great masterpiece of Claudianus is the *De raptu Proserpinæ*, in three books, the last being unfinished, either owing to an accidental mutilation in the archetype of our MSS., or, what seems less probable, because left so by the poet himself.

Claudianus is the last great poet in Latin literature—one

more glowing sunset, as it were, preceding the fall of Rome itself. His style, though not uninfluenced by Vergil, Ovid, and Statius, is his own, and, considering both his foreign birth and his age, is singularly pure and transparent. Claudioanus possesses all the qualities that constitute true poetry, a vivid imagination, originality, spontaneity of expression, a fervid eloquence, and metrical skill. And yet no great poet has, perhaps, been more neglected in our time than he—a fact the more surprising, when it is observed that his works abound in trustworthy and valuable historical information not accessible elsewhere.

CLAVDIANVS

CYTHERA

Forte erat Aurorae tempus Solisque quadriga
Fecerat et ventum et sonitum per nobile marmor
Adstantis pueri, cum te, mea bella Cythere,
Adspicio venientem et tu mea limina grato
Introitu dignata rosas et lenis amomi 5
Delicias miras tecum adlicis, unde secentae
Palladis et frondes nulliusque inscia laurus.
Atria nostra virent et agunt in limine primo
Radicem platani; ad portam venit arbutus ipsam.
Felix multa arbos, imitans miracula Pindi 10
Quae non delebit livor nec sera vetustas.

O incunda nimis, temui quae visa poetae
Dum credis vitium non auscultare Camenis.

THE MAGNET

Quisquis sollicita mundum ratione secentus
Semina rimatur rerum, quo luna laborat
Defectu, quae causa iubet pallescere solem,
Vnde rubescentes ferali crine cometae.
Vnde fluant venti, trepidae quis viscera terrae 5
Concentiat motus, quis fulgura ducat hiatus,
Vnde tonent nubes, quo lumine floreat arcus:
Hoc mihi quaerenti, si quid deprendere veri
Mens valet, expedit.

Lapis est cognomine magnes

Decolor, obscurus, vilis. Non ille repexam
 Caesariem regum, non candida virginis ornat
 Colla nec insigni splendet per cingula morsu;
 Sed nova si nigri videoas miracula saxy,
 Tunc pulchros superat cultus et quidquid Eois
 Indus litoribus Rubra scrutatur in alga.
 Nam ferro meruit vitam ferrique rigore
 Vescitur; hoc dulces epulas, hoc pabula novit;
 Hinc proprias renovat viris; hinc fusa per artus
 Aspera secretum servant alimenta vigorem;
 Hoc absente perit: tristi morientia torpent
 Membra fame, venasque sitis consumit apertas.

Mavors, sanguinea qui cuspide verberat urbis,
 Et Venus, humanas quae laxat in otia curas,
 Aurati delubra tenent communia templi.
 Effigies non una deis: sed ferrea Martis
 Forma nitet, Venerem magnetica gemma figurat.
 Illis conubium celebrat de more sacerdos.

Dicit flamma choros; festa frondentia myrto
 Limina cinguntur, roseisque cubilia surgunt
 Floribus et thalamum dotalis purpura velat.
 Hic mirum consurgit opus: Cytherea maritum
 Sponte rapit caelique toros imitata priores
 Pectora lascivo flatu Mavortia nectit

Et tantum suspendit onus galeaeque lacertos
 Implicat et vivis totum complexibus ambit.

Ille lacessitus longo spiramiuis actu
 Arcanis trahitur gemma de coniuge nodis.
 Pronuba fit Natura deis ferrumque maritat
 Aura tenax: subitis sociantur numina furtis.

Quis calor infndit geminis alterna metallis
 Foedera? quae duras iungit concordia mentis?
 Flagrat anhela silex et amicam saucia sentit
 Materiem placidosque chalybs cognoscit amores.
 Sic Venus horrificnm belli compescere regem
 Et vulnrum mollire solet, cum sanguine praeceps
 Aestuat et strictis mucronibus asperat iras.
 Sola feris oceunrrit equis solvitque tumorem

10

15

20

25

30

35

40

45

Pectoris et blando praecordia temperat igni.
 Pax animo tranquilla datur, pugnasque calentis
 Deserit et rutilas declinat in oscula cristas. 50
 Quae tibi, saeve puer, non est permissa potestas?
 Tu magnum superas fulmen caeloque relicto
 Fluctibus in mediis cogis mugire Tonantem.
 Iam gelidas rupes vivoque carentia sensu
 Membra feris, iam saxa tuis obnoxia telis, 55
 Et lapides suis ardor agit, ferrumque tenetur
 Inlecebris; rigido regnant in marmore flammæ.

ON AN OLD MAN WHO NEVER LEFT HIS NATIVE
TOWN, VERONA

Felix qui propriis aevum transegit in arvis,
 Ipsa domus puerum quem videt, ipsa senem,
 Qui baculo nitens in qua reptavit arena
 Vnius numerat saecula longa casae.
 Illum non vario traxit fortuna tumultu, 5
 Nec bibit ignotas mobilis hospes aquas.
 Non freta mercator tremuit, non classica miles,
 Non rauci lites pertulit ille fori.
 Indocilis rerum, vicinae nescius urbis
 Adspectu fruitur liberiore poli. 10
 Frugibus alternis, non consule computat annum:
 Autumnum pomis, ver sibi flore notat.
 Idem condit ager soles idemque reducit,
 Metiturque suo rusticus orbe diem,
 Ingentem meminit parvo qui germine quercum 15
 Aequaevumque videt consenuisse nemus,
 Proxima cui nigris Verona remotior Indis
 Benacumque putat litora Rubra lacum.
 Sed tamen indomitae vires firmisque lacertis
 Aetas robustum tertia cernit avum. 20
 Erret et extremos alter serutetur Hiberos:
 Plus habet hic vitae, plus habet ille viae.

IN RVFINVM

Book I.

Saepe mihi dubiam traxit sententia mentem,
 Curarent superi terras an nullus inesset
 Rector et incerto fluenter mortalia casu.
 Nam cum dispositi quaevissem foedera mundi
 Praescriptosque mari finis annisque meatus
 Et lucis noctisque vices: tunc omnia rebar
 Consilio firmata dei, qui lege moveri
 Sidera, qui fruges diverso tempore nasci,
 Qui variam Phoeben alieno iusserit igni
 Compleri Solemque suo, porrexerit undis
 Litora, tellurem medio libraverit axe. 5
 Sed cum res hominum tanta caligine volvi
 Adspicerem laetosque diu florere nocentes
 Vexarique pios, rursus labefacta cadebat
 Religio causaeque viam non sponte sequebar
 Alterius, vacuo quae currere semina motu
 Adfirmat magnumque novas per inane figuras
 Fortuna, non arte regi, quae numina sensu
 Ambiguo vel nulla putat vel nescia nostri.
 Abstulit hunc tandem Rvfini poena tumultum
 Absolvitque deos. Iam non ad culmina rerum
 Iniustos crevisse queror; tolluntur in altum,
 Ut lapsu graviore ruant. Vos pandite vati,
 Pierides, quo tanta lues eruperit ortu. 10
 Invidiae quondam stimulis incandnit atrox
 Allecto, placidas late cum cerneret urbis.
 Protinus infernas ad limina taetra sorores
 Concilium deforme voeat. Glomerantur in unum
 Innumerae pestes Erebi, quascumque sinistro
 Nox gennit fetu: nutrix Discordia belli,
 Imperiosa Fames, leto vicina Senectus
 Impatiensque sui Morbus Livorque secundis
 Anxius et scisso maerens velamine Luctus 15
 20
 25
 30

Et Timor et caeco praeceps Audacia vultu
 Et Luxus populator opum, quem semper adhaerens 35
 Infelix humili gressu comitatnr Egestas,
 Foedaque Avaritiae complexae pectora matris
 Insomnes longo veniunt examine Curae.
 Complentur vario ferrata sedilia coetu
 Torvaque conlectis stipatur curia monstris. 40
 Allecto stetit in mediis vulgusque tacere
 Iussit et obstantis in tergum reppulit anguis
 Perque umeros errare dedit. Tum corde sub imo
 Inclusam rabidis patefecit vocibus iram:
 ‘Sicine tranquillo produci saecula cursu, 45
 Sic fortunatas patiemur vivere gentis?
 Quae nova conrumpit nostros clementia mores?
 Quo rabies innata perit? quid inania prosunt
 Verbera? quid facibus nequ quam cingimur atris?
 Heu nimis ignavae, quas Iuppiter arect Olympo, 50
 Theodosius terris. En aurea nascitur aetas,
 En proles antiqua redit. Concordia, Virtus
 Cumque Fide Pietas alta cervice vagantur
 Insignemque canunt nostra de plebe triumphum.
 Pro dolor! ipsa mihi liquidas delapsa per auras 55
 Iustitia insultat vitiisque a stirpe recisis
 Elicit oppressas tenebroso carcere leges.
 At nos indecores longo torpebimus aevo
 Omnibus electae regnis! Agnoscite tandem
 Quid Furias deceat; consuetas sumite viris 60
 Conventuque nefas tanto decernite dignum.
 Iam cupio Stygiis invadere nubibus astra,
 Iam flatu violare diem, laxare profundo
 Frena mari, fluvios ruptis inmittere ripis
 Et rerum vexare fidem.’ 65

Sic fata eruentum

Mugiit et totos serpentum erexit hiatus
 Noxiaque effudit concusso crine venena.
 Anceps motus erat vnlgi. Pars maxima bellum
 Indicit superis, pars Ditis iura veretur,
 Dissensuque alitur rumor: ceu murmurat alti 70

Impacata quies pelagi, cum flamine fracto
 Durat adhuc saevitque tumor dubiumque per aestum
 Lassa recendentis fluitant vestigia venti.

DE CONSULATU STILICHONIS

Book III., Preface.

Maior Scipiades, Italis qui solus ab oris
 In proprium vertit Punica bella caput,
 Non sine Pieris exercuit artibus arma:
 Semper erat vatum maxima cura duei.

Gaudet enim virtus testis sibi iungere Musas, 5
 Carmen amat quisquis carmine digna gerit.
 Ergo seu patriis primaevus manibus ulti
 Subderet Hispanum legibus Oceanum,
 Seu Tyrias certa fracturus cuspide viris

Inferret Libyco signa tremenda mari.
 Haerebat doctus lateri castrisque solebat

Omnibus in medias Ennius ire tubas.
 Illi post lituos pedites favere canenti
 Landavitque nova caede cruentus eques.
 Cumque triumpharet gemina Carthagine victa 15
 (Hanc vindicta patri vicerat, hanc patriae),
 Cum longi Libyam tandem post funera belli
 Ante suas maestam cogeret ire rotas:
 Advexit reduces secum Victoria Musas
 Et sertum vati Martia laurus erat. 20

Noster Scipiades Stilicho, quo concidit alter
 Hannibal antiquo saevior Hannibale,
 Te mihi post quintos annorum, Roma, recursus
 Reddidit et votis iussit adesse suis.

GIGANTOMACHIA

Terra parens quondam caelestibus invida regnis
 Titanumque simul eternos miserata dolores

Omnia monstrifero complebat Tartara fetu
 Invisum genitura nefas Phlegramque rexit
 Tanta prole tumens et in aethera protulit hostis. 5
 Fit sonus: erumpunt crebri needumque creati
 Iam dextras in bella parant superosque lacescant
 Stridula volentes gemino vestigia lapsu.
 Pallescunt subito stellae flectitque rubentes
 Phoebus equos docuitque timor revocare meatus. 10
 Oceanum petit Arctos inocciduique Triones
 Occasum didicere pati. Tum fervida natos
 Talibus hortatur genetrix ad proelia dictis:
 ‘O pubes domitura deos, quodcumque videtis,
 Pugnando dabitur; praestat victoria mundum. 15
 Sentiet ille meas tandem Saturnius iras,
 Cognoscat, quid Terra potest, si viribus ullis
 Vincor, si Cybele nobis meliora creavit!
 Cur nullus Telluris honos? cur semper acerbis
 Me damnis urgere solet? quae forma nocendi 20
 Defuit? hinc volvrem vivo sub pectore pascit
 Infelix Scythica fixus convalle Prometheus;
 Hinc Atlantis apex flammantia pondera fulcit
 Et per canitiem glacies asperrima durat.
 Quid dicam Tityon, cuius sub vulture saevo 25
 Viscerata nascuntur gravibus certantia poenis?
 Sed vos, o tandem veniens exereitus ulti,
 Solvite Titanas vincitis, defendite matrem.
 Sunt freta, sunt montes: nostris ne parce membris;
 In Iovis exitium telum non esse recuso. 30
 Ite, precor, miscete polum, rescindite turris
 Sidereas. Rapiat fulmen sceptrumque Typhoeus;
 Enceladi iussis mare serviat; alter habenas
 Aurorae pro Sole regat: te Delphica laurus
 Stringet, Porphyryion, Cirrhaeaque templa tenebis.’ 35
 His ubi consiliis animos elusit inanis,
 Iam credunt vicesse deos mediisque revinctum
 Neptunum traxisse fretis; hic sternere Martem
 Cogitat, hic Phoebi laceros divellere crinis;
 Hie sibi promittit Venerem speratque Dianaee 40

Coniugium castamque cupit violare Minervam.

Interea superos praenuntia convocat Iris.

Qui fluvios, qui stagna colunt, einguntur et ipsi
Anxilio Manes; nec te, Proserpina, longe

Vmbrosae tenuere fores; rex ipse silentum

45

Lethaeo vehitur curru luceisque timentes

Insolitam mirantur equi trepidoque volatu

Spissas caeruleis tenebras e naribus efflant.

Ae velut hostilis eum machina terruit urbem,

Vndique concurrunt areem defendere cives:

50

Haud secus omnigenis coeuntia numina turmis

Ad patris venere domos. Tum Iuppiter infit:

‘O numquam peritura cohors, o debita semper
Caelo progenies, nullis obnoxia fatis:

Cernitis ut Tellus nostrum coniuret in orbem

55

Prole nova dederitque alios interrita partus?

Ergo quot dederit natos, tot funera matri

Reddamus. Longo maneat per saecula luctu

Tanto pro numero paribus damnata sepuleris.’

Iam tuba nimborum sonuit, iam signa ruendi

60

His Aether, his Terra dedit confusaque rursus

Pro domino Natura timet. Diserimina rerum

Miscet turba potens. nunc insula deserit aequor,

Nunc scopuli latuere mari. Quot litora restant

Nuda! quot antiquas mutarunt flumina ripas!

65

Hie rotat Haemonium praeduris viribus Oeten,

Hie iuga eonixus manibus Pangaea coruscat,

Hunc armat glacialis Athos; hoc Ossa movente

Tollitur; hie Rhodopen Hebrei cum fonte revellit

70

Et socias truncavit aquas summaque levatus

Rupe Giganteos numeros inrorat Enipeus:

Subsedit patulis Tellus sine culmine campis

In natos divisa suos.

Horrendus ubique

It fragor et pugnae spatium discriminat aer.

Primus terrificum Mavors non segnis in agmen

75

Odrysios impellit equos, quibus ille Gelonus

Sive Getas turbare solet: splendidior igni

Aureus ardescit elipeus, galeamque nitentes
 Adrexere iubae. Tum concitus ense Pelorum
 Transigit adverso, femorum qua fine volutus
 Duplex semifero conectitur ilibus anguis,
 Atque uno ternas animas interficit ictu.
 Tum super insultans avidus languentia currunt
 Membra terit multumque rotae sparsere cruentem.

Occurrit pro fratre Mimas Lemnumque calentem 85
 Cum lare Vulcani spumantibus eruit undis
 Et prope torsisset, si non Mavortia cuspis
 Ante revelato cerebrum fudisset ab ore.
 Ille, viro toto moriens, serpentibus imis
 Vivit adhuc stridore ferox et parte rebelli
 Victorem post fata petit. 90

Tritonia virgo

Prosilit ostendens rutila eum Gorgone pectus;
 Adspectu contenta suo non utitur hasta
 (Nam satis est vidisse semel) primumque furentem
 Longius in faciem saxi Pallanta reformat. 95
 Ille procul subitis fixus sine vulnere nodis
 Ut se letifero sensit durescere visu
 (Et steterat iam paene lapis), 'Quo vertimur?' inquit,
 'Quae serpit per membra silex? qui torpor inertem
 Marmorea me peste ligat?' Vix pauca locutus,
 Quod timuit, iam totus erat; saevusque Damastor,
 Ad depellendos iaenulum cum quaereret hostis,
 Germani rigidum misit pro rupe cadaver.

Hie vero interitum fratris miratus Echion
 Inscius, anctorem dum vult temptare nocendo,
 Te, Dea, respexit, solam quam cernere nulli
 Bis licuit. Meruit sublata audacia poemas
 Et didicit eum morte deam. Sed turbidus ira
 Palleneus, oenlis aversa tuentibus atrox,
 Ingreditur eaecasque manus in Pallada tendit. 105
 Hunc muerone ferit dea cominus; ac simul angues
 Gorgoneo riguere gelu corpusque per unum
 Pars moritur ferro, partes perierte videndo.

Ecce autem medium spiris delapsus in aequor

Porphyrion trepidam conatur rumpere Delon, 115
 Scilicet ad superos nt torqueat improbus axis.
 Horruit Aegaens; stagnantibus exilit antris
 Longaevo cum patre Thetis desertaque mansit
 Regia Neptuni famulis veneranda profundis.
 Exclamant placidae Cynthi de vertice Nymphae,
 Nymphae, quae rudibus Phoebum docuere sagittis
 Errantis agitare feras primumque gementi
 Latonae struxere torum, cum lumina caeli
 Parturiens geminis ornaret fetibus orbem.
 Implorat Paeana suum conterrita Delos
 Anxillumque rogat: 'Si te gratissima fudit
 In nostros Latona sinus, succurre precanti.
 En iterum convulsa feror.' 125

DE RAPTV PROSERPINAE

Preface.

Inventa secuit primus qui nave profundum
 Et rudibus remis sollicitavit aquas,
 Qui dubiis ausus committere flatibus alnum
 Quas natura negat praebuit arte vias:
 Tranquillis primum trepidus se credidit undis 5
 Litora securo tramite summa legens;
 Mox longos temptare sinus et linquere terras
 Et leni coepit pandere vela Noto.
 Ast ubi paulatim preeceps audacia crevit
 Cordaque languentem dedidicere metum,
 Iam vagus intrumpit pelagus caelumque secutus
 Aegaeas hiemes Ioniumque domat. 10

Book I., 1-121: Pluto demands a bride from Jupiter.

Inferni raptoris eqnos adflataque curru
 Sidera Taenario caligantisque profundae

Iunonis thalamos audaci promere cantu
 Mens congesta iubet. Gressus removete profani.
 Iam furor humanos nostro de pectore sensus 5
 Expulit et totum spirant praecordia Phoebum;
 Iam mihi cernuntur trepidis delubra moveri
 Sedibus et claram dispergere limina lucem
 Adventum testata dei; iam magnus ab imis
 Auditur fremitus terris templumque remugit 10
 Cecropium sanctasque facis extollit Eleusis.
 Angues Triptolemi strident et squamea curvis
 Colla levant adtrita ingis lapsuque sereno
 Erecti roseas tendunt ad carmina cristas.
 Ecce procul ternis Hecate variata figuris 15
 Exoritur, levisque simul procedit Iacchus
 Crinali florens hedera, quem Parthica velat
 Tigris et auratos in nodum conligit ungues:
 Ebria Maeonius firmat vestigia thyrsus.

Di, quibus innumerum vacui famulatur Averni 20
 Vulgus iners, opibus quorum donatur avaris
 Quidquid in orbe perit, quos Styx liventibus ambit
 Interfusa vadis et quos fumantia torquens
 Aequora gurgitibus Phlegethon perlustrat anhelis,
 Vos mihi sacrarum penetralia pandite rerum 25
 Et vestri secreta poli: qua lampade Ditem
 Flexit amor, quo ducta ferox Proserpina raptu
 Possebit dotale Chaos quantasque per oras
 Sollicito genetrix erraverit anxia cursu;
 Vnde datae populis fruges et glande reicta 30
 Cesserit inventis Dodonia quercus aristis.

Dux Erebi quondam tumidas exarsit in iras
 Proelia moturus superis, quod solus egeret
 Conubiis sterilisque diu consumeret annos
 Impatiens nescire torum nullasque mariti 35
 Inlecebras nec dulce patris cognoscere nomen.
 Iam quaecumque latent ferali monstra barathro
 In turmas aciemque ruunt contraque Tonantem
 Coniurant Furiae, crinitaque sontibus hydris
 Tisiphone quatiens infausto lumine pinum 40

Armatos ad castra vocat pallentia Manis.
 Paene reluctatis iterum pugnantia rebus
 Rapissent elementa fidem penitusque revulso
 Carcere laxatis pubes Titania vinclis
 Vidisset caeleste iubar rursusque cruentus 45
 Aegaeon positis aucto de corpore nodis
 Obvia centeno vexasset fulmina motu.

Sed Parcae vetuere minas orbique timentes
 Ante pedes soliumque ducis fudere severam
 Canitiem genibusque suas cum supplice fletu 50
 Admovere manus: quarum sub ire tenentur
 Omnia, quae seriem fatorum pollice ducunt
 Longaque ferratis evolvunt saecula fusis.
 Prima fero Lachesis clamabat talia regi
 Incultas dispersa comas:

‘O maxime noctis 55

Arbiter umbrarumque potens, cui nostra laborant
 Stamina, qui finem cunctis et semina praebes
 Nascentique vicis alterna morte rependis,
 Qui vitam letumque regis (nam quidquid ubique
 Gignit materies, hoc te donante creatur 60
 Debeturque tibi certisque ambagibus aevi
 Rursus corporeos animae mittuntur in artus):
 Ne pete firmatas pacis dissolvere leges,
 Quas dedimus nevitque colus, neu foedera fratrum
 Civilii converte tuba. Cur impia tollis 65
 Signa? quid incestis aperis Titanibus auras?
 Posce Iovem; dabitur coniunx.’

Vix ille pepercit

Erubuitque preces, animusque relanguit atrox
 Quamvis indocilis flecti: cen turbine raneo
 Cum gravis armatur Boreas glacieque nivali 70
 Hispidus et Getica concretus grandine pennas
 Disrumpit, pelagus, silvas camposque sonoro
 Flamine rapturus; si forte adversus aenos
 Aeolus obiecit postis, vaneseit inanis
 Impetus et fractae redeunt in claustra procellae. 75
 Tunc Maia genitum, qui fervida dicta reportet,

Imperat acciri. Cyllenius adstitit ales
 Somniferam quatiens virgam tectusque galero.
 Ipse rudi fultus solio nigraque verendus
 Maiestate sedet: squalent inmania foedo
 80
 Sceptris situ, sublime caput maestissima nubes
 Asperat et dirae riget incelementia formae;
 Terrorem dolor augebat. Tunc talia celso
 Ore tonat (tremefacta silent dicente tyranno
 Atria: latratum triplicem compescuit ingens
 85
 Ianitor et presso lacrimarum fonte resedit
 Coeytos tacitisque Acherou obmuntuit undis
 Et Phlegethoneae requierunt murimura ripae):

‘Atlantis Tegeae nepos, commune profundis
 Et superis numen, qui fas per limen utrumque
 Solus habes geminoque facis commercia mundo,
 I celer et proscinde Notos et iussa superbo
 Redde Iovi: “Tantumne tibi, saevissime frater,
 In me iuris erit? sie nobis noxia viris
 90

Cum caelo Fortuna tulit? num robur et arma
 Perdidimus, si rapta dies? An forte iacentis
 Ignavosque putas, quod non Cyclopia tela
 Stringimus aut vanas tonitru deludimus auras?
 Nonne satis visum, grati quod luminis expers
 95

Tertia supremae patior dispendia sortis
 Informisqne plagas, cum te laetissimus ornet
 Signifer et vario cingant splendore Triones;
 Sed thalamis etiam prohibes? Nereia glauco
 Neptunum gremio complectitur Amphitrite;
 Te consanguineo recipit post fulmina fessum
 100

Iuno sinu. Quid enim narrem Latonia furta,
 Quid Cererem magnamque Themini? Tibi tanta creandi
 Copia, te felix natorum turba coronat.
 Ast ego deserta maerens inglorius aula
 Implacidas nullo solabor pignore euras?

Non adeo toleranda quies. Primordia testor
 Noctis et horrendae stagna intemerata paludis:
 Si dicto parere negas, patefacta ciebo
 Tartara, Saturni veteres laxabo catenas,

80

85

90

95

100

105

110

Obducam tenebris solem, compage soluta
Lucidus umbroso miscebitur axis Averno.”,

115

Vix ea fatus erat, iam nuntius astra tenebat.
Andierat mandata Pater secumque volutat
Diversos ducens animos, quae tale sequatur
Coningium Stygiosque velit pro sole recessus.
Certa requirenti tandem sententia sedit.

120

*Book I., 122-178: Ceres and Proserpina in Sicily—
Description of the island.*

Hennaeae Cereri proles optata virebat
Vnica, nee tribuit subolem Lueina secundam
Fessaque post primos haeserunt viscera partus;
Infeeunda quidem, sed ennetis altior extat
Matribus et numeri damnum Proserpina pensat.
Hanc fovet, hanc sequitur: vitulam non blandius ambit
Torva parens, pedibus quae nondum proterit arva
Nec nova lunatae curvavit germina frontis.

125

Iam matura toro plenis adoleverat annis
Virginitas, tenerum iam pronuba flamma pudorem
Sollicitat mixtaque tremit formidine votum.
Personat aula proeis: pariter pro virgine certant
Mars clipeo melior, Phoebus praestantior areu;
Mars donat Rhodopen, Phoebus largitur Amyclas
Et Delon Clariosque laris; hinc aemula Iuno,
Hinc poseit Latona nurum. Despexit utrumque
Flava Ceres raptusque timens (heu caeca futuri!)
Commendat Sieulis furtim sua gaudia terris
[Infidis Laribus natam commisit alendam,
Aethera deseruit Sieulasque relegat in oras]
Ingenio confisa loci.

135

140

145

Trinaeria quondam

Italiae pars iuncta fuit, sed pontus et aetus
Mutavere situm. Rupit confinia Nereus
Victor et abscissos interluit aequore montis,
Parvaque cognatas prohibent discrimina terras.
Nunc illam socia ruptam tellure trisulcam

Opposuit Natura mari: caput inde Pachyni
 Respuit Ioniae practensis rupibus iras,
 Hinc latrat Gaetula Thetis Lilybaeaque pulsat 150
 Brachia consurgens, hinc indignata teneri
 Concudit obiectum rabies Tyrrhena Pelorum.
 In medio scopulis se porrigit Aetna perustis,
 Aetna Giganteos numquam tacitura trinmphos,
 Enceladi bustum, qui sancia terga revinetus 155
 Spirat inexhaustum flagranti vulnere sulphur
 Et, quotiens detractat onus cervice rebelli
 In laevum dextrumque latus, tunc insula fundo
 Vellitur et dubiae nutant eum moenibus urbes.

Aetnaeos apices solo cognoscere visu,
 Non aditu temptare lieet. Pars cetera frondet
 Arboribus, teritur nullo cultore caenumen.
 Nunc movet indigenas nimbos pieaque gravatum
 Foedat nube diem, nunc motibus astra lacescit 165
 Terrifieis damnisque suis incendia nutrit.

Sed quamvis nimio fervens exuberet aestu,
 Seit nivibus servare fidem pariterque favillis
 Durescit glacieis tanti secura vaporis,
 Areano defensa gelu, fumoque fideli
 Lambit contiguas innoxia flamma pruinias. 170

Quae scopulos tormenta rotant? quae tanta cavernas
 Vis glomerat? quo fonte ruit Vulcanius amnis?

Sive quod obicibus discurrens ventus opertis
 Offenso rimosa furit per saxa meatu,
 Dum serutatur iter, libertatemque reposeens 175
 Putria multivagis populatur flatibus antra.
 Seu mare sulphurei ductum per viseera montis
 Oppressis ignescit aquis et pondera librat.

Book I., 178-213: Ceres returns to Mount Ida.

Hic ubi servandum mater fidissima pignus
 Abdidit, ad Phrygios tendit secura penates
 Turrigeramque petit Cybelen sinuosa draconum 180
 Membra regens, volueri qui pervia nubila tractu

Signant et placidis umectant frena venenis:
 Frontem crista tegit; pingunt maculosa videntes
 Terga notiae; rutilum squamis intermicat aurum.
 Nunc spiris Zephyros tranant, nunc arva volatu
 Inferiore secant. Cano rota pulvere labens
 Sulcatam fecundat humum; flavescit aristis
 Orbita, surgentes condunt vestigia fruges,
 Vestit iter comitata seges.

185

Iam linquitur Aetna 190
 Totaque decrescit refugo Trinaeria visu.
 Henquotiens praesaga mali violavit oborto
 Rore genas! quotiens oculos ad tecta retorsit
 Talia voce movens: 'Salve, gratissima tellus,
 Quam nos praetulimus caelo, tibi gaudia nostri 195
 Sanguinis et caros uteri commendo labores.
 Praemia digna manent: nullos patiere ligones
 Et nullo rigidi versabere vomeris ictu.
 Sponte tuus florebit ager; cessante iuvenco
 Ditior oblatas mirabitur incola messis.'
 Sic ait et fulvis tetigit serpentibus Idam.

200

Hic sedes augusta deae templique colendi
 Religiosa silex, densis quam pinus obumbrat
 Frondibus et nulla lucos agitante procella
 Stridula coniferis modulatur carmina ramis. 205
 Terribiles intus thiasi vesanaque mixto
 Concertu delubra gemunt, ululatibus Ide
 Bacchatur, tumidas inclinant Gargara silvas.
 Postquam visa Ceres, mugitum tympana frenant,
 Conticuere chori, Corybas non impulitensem,
 Non buxus, non aera sonant blandasque leones
 Submisere iubas. Adytis gavisa Cybele
 Exilit et pronas intendit ad oscula turris.

210

Book I., 214-288: The errand of Venus.

Viderat haec dudum summa speculatus ab aree
 Iupiter ac Veneri mentis penetralia pandit:

215

Curarum, Cytherea, tibi secreta fatebor.
 Candida Tartareo nuptum Proserpina regi
 Iam pridem decreta dari: sic Atropos urget,
 Sic cecinit longaeva Themis. Nunc matre remota
 Rem peragi tempus. Finis invade Sicanos 220
 Et Cereris prolem patulis includere campis,
 Crastina puniceos cum lux detexerit ortus,
 Coge tuis armata dolis, quibus urere cuneta,
 Me quoque saepe soles. Cur ultima regna quiescunt?
 Nulla sit immunis regio nullumque sub umbris 225
 Pectus inaccensum Veneri. Iam tristis Eriny
 Sentiat ardores; Acheron Ditisque severi
 Ferrea lascivis mollescant corda sagittis.'

Accelerat praecepta Venus, iussuque parentis
 Pallas et inflexo quae terret Maenala cornu 230
 Addunt se comites. Divino semita gressu
 Claruit, augurium qualis laturns iniquum
 Praepes sanguineo dilabitur igne cometes
 Prodigiale rabens: non illum navita tuto,
 Non impune vident populi, sed crine minaci 235
 Nuntiat aut ratibus ventos aut urbibus hostis.
 Devenere locum, Cereris quo tecta nitebant
 Cyclopum firmata manu: stant ardua ferro
 Moenia, ferrati postes, immensaque necdit
 Claustra chalybs. Nullum tanto sudore Pyragmon 240
 Nec Steropes construxit opus; non talibus umquam
 Spiravere Notis animae nec flumine tanto
 Incoctum maduit lassa cervice metallum.
 Atria cingit ebur; trabibus solidatur aenis
 Culmen et in celsas surgunt electra columnas. 245

Ipsa domum tenero muleens Proserpina cantu
 Inrita texebat redditurae munera matri.
 Hic elementorum seriem sedesque paternas
 Insignibat acu, veterem qua lege tumultum
 Discrevit Natura parens et semina instis 250
 Discessere locis: quidquid leve, fertur in altum,
 In medium graviora cadunt, incanduit aer,
 Legit flamma polum, fluxit mare, terra pependit.

- Nec color natus erat; stellas accendit in auro,
Ostro fundit aquas. Ad tollit litora gemmis 255
Filaque mentitos iam iam caelantia fluctus
Arte tument: credas inlidi cautibus algam
Et raucum bibulis inserpere murmur arenis.
Addit quinque plagas: medium subtegmine rubro
Obsessam fervore notat, squalebat inustus 260
Limes et adsiduo sitiebant stamina sole.
Vitalis utrumque duas quas mitis oberrat
Temperies habitanda viris: in fine supremo
Torpentis traxit geminas brumaque perenni
Foedat et aeterno contristat frigore telas. 265
Nec non et patrui pingit sacraria Ditis
Fatalisque sibi Manis, nec defuit omen;
Praescia nam subitis maduerunt fletibus ora.
Cooperat et vitreis sunimo iam margine texti
Oceanum sinuare vadis, sed cardine verso 270
Cernit adesse deas imperfectumque laborem
Deserit et niveos infecit purpura vultus
Per liquidas succensa genas castaeque pudoris
Inluxere faces: non sic deens ardet eburnum,
Lydia Sidonio quod femina tinxerit ostro. 275
- Merserat unda diem; sparso nox umida somno
Languida eaeruleis invexerat otia bigis,
Iamque viam Pluto superas molitur ad auras
Germani monitu. Torvos invisa iugalis
Allecto temone ligat, qui paseua mandunt 280
Cocytii pratisque Erebi nigrantibus errant
Stagnaque tranquillae potantes marcida Lethes
Aegra soporatis spumant oblivia linguis:
Orphnaeus crudeli micans Aethonque sagitta
Oeior et Stygii sublimis gloria Nycteus 285
Armenti Ditisque nota signatus Alastor.
Stabant ante foris iuncti saevumque fremebant
Crastina venturae spectantes gandia praedae.

Book II., Preface: Orpheus.

Otia sopitis ageret cum cantibus Orpheus
 Neglectumque diu deposuisset opus,
 Lugebant erepta sibi solacia Nymphae,
 Qnaerebant dulcis flumina maesta modos.
 Saeva feris natura redit metuensque leonem
 Implorat citharae vacca tacentis opem.
 Illius et duri flevere silentia montes
 Silvaque Bistoniam saepe secuta chelyn.

Sed postquam Inachiis Alcides missus ab Argis

Thracia pacifero contigit arva pede

10

Diraque sanguinei vertit praesaepia regis

Et Diomedeos gramine pavit equos,

Tunc patriae festo laetus tempore vates

15

Desuetae repetit fila canora lyrae

Et resides levi modulatus pectine nervos

15

Pollice festivo nobile duxit ebur.

Vix auditus erat: venti frenantur et undae,

Pigrior adstrictis torpuit Hebrus aquis,

20

Porrexit Rhodope sitientis carmina rupis,

Excussit gelidas pronior Ossa nivis;

Ardua nudato descendit populus Haemo

Et comitem quercum pimus amica trahit,

Cirrhaeasque dei quamvis despexerit artis,

25

Orpheis laurus voeibus acta venit.

Seeurum blandi leporem fovere molossi

25

Vicinumque lupo praebeuit agna latus.

Concordes varia ludunt eum tigride dammae;

Massylam cervi non timuere imbam.

Ille novercalis stimulus actusque canebat

Herculis et forti monstra subacta mami,

30

Quod timidae matri pressos ostenderit anguis

Intrepidusque fero riserit ore puer:

Te neque Dictaeas quatiens mugitibus urbis
 Taurus nec Stygii terruit ira canis,
 Non leo sidereos caeli redditurus ad axis, 35
 Non Erymanthei gloria montis aper.
 Solvis Amazonios cinetus, Stymphalidas areu
 Adpetis, oeciduo dueis ab orbe greges
 Tergeminique † dueis numerosos deicis artus
 Et totiens uno victor ab hoste redis. 40
 Non eadere Antaeo, non erescere profuit hydrae;
 Nec cervam volvres eripuere pedes.
 Caci flamma perit, rubuit Busiride Nilus,
 Prostratis maduit nubigenis Pholoe.
 Te Libyci stupuere sinus, te maxima Tethys 45
 Horruit, imposito cum premerere polo:
 Firmior Herculea mundus cervice pependit,
 Lustrarunt umeros Phoebus et astra tuos.²

 Thracius haec vates. Sed tu Tirynthius alter,
 Florentine, mihi: tu mea plectra moves, 50
 Antraque Musarum longo torpentia somno
 Exentis et placidos ducis in orbe choros.

Book II., 1-150: The successful stratagem of Venus.

Impulit Ionios praemisso lumine fluctus
 Nondum pura dies, tremulis vibratur in undis
 Ardor et errantes ludunt per caerulea flammae.
 Iamque audax animi fidaeque oblita parentis
 Fronde Dionaea riguos Proserpina saltus 5
 (Sic Pareae iussere) petit. Ter cardine verso
 Praesagum cecinere fores, ter conscientia fati
 Flebile terrificis gemuit mugitibus Aetna.
 Nullis illa tamen monstris nulloque tenetur
 Prodigio. Comites gressum iunxere sorores. 10
 Prima dolo gaudens et tanto concita voto
 It Venus et raptus metitur corde futuros,
 Iam dirum flexura chaos, iam Dite subacto

Ingenti famulos Manis ductura triumpho.	
Illi multifidos crinis sinuatur in orbis	15
Idalia divisus aeu, sudata marito	
Fibula purpureos gemma suspendit amictus.	
Candida Parrhasii post hanc regina Lycaeui	
Et Pandionias quae cuspide protegit arces,	
Vtraque virgo, rurunt: haec tristibus aspera bellis,	20
Haec metuenda feris. Tritonia casside fulva	
Caelatum Typhona gerit, qui summa peremptus	
Ima vigeat, parte moriens et parte superstes;	
Hastaque terribili surgens per nubila ferro	
Instar habet silvae. Tantum stridentia colla	25
Gorgonis obtentu pallae fulgentis inumbrat.	
At Triviae lenis species et multus in ore	
Frater erat, Phoebique genas et lumina Phoebi	
Esse putas, solusque dabat diserimina sexus.	
Brachia nuda nitent, levibus proiecerat auris	30
Indocilis errare comas arcuque remisso	
Otia nervus agit, pendent post terga sagittae.	
Crispatur gemino vestis Gortynia cinetu	
Poplite fusa tenuis, motoque in stamine Delos	
Errat et aurato trahitur circumflua ponto.	35
Quas inter Cereris prolis, nunc gloria matris,	
Mox dolor, aequali tendit per gramina passu	
Nec membris nec honore minor potuitque videri	
Pallas, si clipeum ferret, si spicula, Phoebe.	
Conlectae tereti nodantur iaspide vestes.	40
Pectinis ingenio numquam felicior artis	
Contigit eventus; nulli sic consona telae	
Fila nec in tantum veri duxere figuram.	
Hic Hyperionio Solem de semine nasci	
Fecerat et pariter, forma sed dispar, Lunam,	
Aurorae noctisque duces; cunabula Tethys	45
Praebet et infantis gremio solatur anhelos	
Caeruleusque sinus roseis radiatur alumnis.	
Invalidum dextro portat Titana lacerto	
Nondum luce gravem nec pubescentibus alte	
Cristatum radiis: primo elementior aevo	50

Fingitur et tenerum vagitu despuit ignem.
 Laeva parte soror vitrei libamina potat
 Vberis et parvo signatur tempora cornu.

Tali luxuriat cultu. Comitantur euntem
 Naides et socia stipant utrimque caterva,
 Quae fontis, Crinise, tuos et saxa rotantem
 Pantagiam nomenque Gelam qui praebuit urbi
 Coneelebrant, quas pigra vado Camerina palustri,
 Quas Arethusae latices, quas advena nutrit
 Alpheus (Cyane totum supereminet agmen):
 Qualis Amazonidum peltis exultat aduncis
 Pulehra cohors, quotiens Arcton populata virago
 Hippolyte niveas ducit post proelia turmas,
 Sen flavos stravere Getas seu forte rigentem
 Thermodontiaca Tamaim fregere securi;
 Aut qualis referunt Bacche sollemnia Nymphae
 Maeoniae, quas Hermus alit, ripasque paternas
 Percurrunt auro madidae: lactatnr in antro
 Amnis et undantem declinat prodigns urnam.

Viderat herboso sacrum de vertice vulgus
 Henna parens florum curvaque in valle sedentem
 Compellat Zephyrum: ‘Pater o gratissime veris,
 Qui mea lascivo regnas per prata meatu
 Semper et adsiduis inroras flatibus annum,
 Respice Nympharum coetus et celsa Tonantis
 Germina per nostros dignantia Indere campos.
 Nunc adsis faveasque, precor; nune omnia fetu
 Pubeseant virgulta velis, ut fertilis Hybla
 Invideat vineique suos non abnнат hortos.
 Quidquid turiferis spirat Panhaia silvis,
 Quidquid odoratus longe blanditur Hydaspes,
 Quidquid ab extremis ales longaeva colonis
 Configit optato repetens exordia leto,
 In venas disperge meas et flamine largo
 Rura fove. Merear divino pollice carpi
 Et nostris cupiant ornari numina sertis.’

Dixerat; ille novo madidantis nectare pennas
 Concutit et glaebas fecundo rore maritat,

55

60

65

70

75

80

85

Quaque volat vernus sequitur rubor; omnis in herbas 90
 Target humus medioque patent convexa sereno.
 Sanguineo splendore rosas, vaccinia nigro
 Imbuit et dulei violas ferrugine pingit.
 Parthica quae tantis variantur eingnla gemmis
 Regalis vinctura sinus? quae vellera tantum 95
 Ditibus Assyrii spumis fucantur aeni?
 Non talis volvcer pandit Iunonius alas,
 Nec sic innumeros arcu mutante colores
 Incipiens redimitar hiems, cum tramite flexo
 Semita discretis interviret umida nimbis. 100

Forma loci superat flores: curvata tumore
 Parvo planities et mollibus edita clivis
 Creverat in collem; vivo de pumice fontes
 Roseida mobilibus lambebant gramina rivis,
 Silvaeque torrentis ramorum frigore soles 105
 Temperat et medio brumam sibi vindicat aestu:
 Apt a fretis abies, bellis accommoda cornus,
 Quercus amica Iovi, tumnlos teatura cypressus,
 Ilex plena favis, venturi praescia laurus;
 Fluctuat hic denso crispata cacumine buxus, 110
 Hie hederae serpunt, hic pampinus induit ulmos.
 Haud procul inde lacus (Pergum dixere Sicani)
 Panditur et nemorum frondoso margine cinctus
 Vicinis pallescit aquis: admittit in altum
 Cernentis oculos et late pervius humor 115
 Dicit inoffensos liquido sub flumine visus
 Imaque perspicui prodit secreta profundi.
 [Hue elapsa cohors gaudet per florida rura.]

Hortatur Cytherea: legant. 'Nunc ite, sorores,
 Dum matutinis praesudat solibus aer,
 Dum mens umectat flaventis Lucifer agros 120
 Roranti praevectus equo.' Sie fata doloris
 Carpit signa sui. Varios tum cetera saltus
 Invasere cohors: credas examina fundi
 Hyblaeum raptura thymum, cum cerea reges
 Castra movent fagique cava dimissus ab alvo 125
 Mellifer electis exercitus obstrepit herbis.

Pratorum spoliatur honos: haec lilia fuscis
 Intexit violis, hanc mollis amaracus ornat,
 Haec graditur stellata rosis, haec alba ligustris. 130
 Te quoque, flebilibus maerens Hyacinthe figuris,
 Narcissumque metunt, nunc inclita germina veris,
 Praestantis olim pueros: tu natus Amyclis,
 Hunc Helicon genuit; disci te perculit error,
 Hunc fontis decepit amor; te fronte retusa 135
 Delius, hunc fracta Cephisus arundine luget.

Aestuat ante alias avido fervore legendi
 Frugiferae spes una deae: nunc vimine texto
 Ridentis calathos spoliis agrestibus implet;
 Nunc sociat floris seseque ignara coronat, 140
 Augurium fatale tori. Quin ipsa tubarum
 Armorumque potens dextram, qua fortia turbat
 Agmina, qua stabilis portas et moenia vellit,
 Iam levibus laxat studiis hastamque reponit
 Insuetisque docet galeam mitescere sertis; 145
 Ferratus lascivit apex horrorque recessit
 Martius et cristae pacato fulgure vernant.
 Nec, quae Parthenium canibus scrutatur odorem,
 Aspernata choros libertatemque eomarum
 Iniecta voluit tantum frenare corona. 150

Book II., 151-246: Pluto robs Proserpina amid the convulsions of nature.

Talia virgineo passim dum more geruntur,
 Ecce repens mugire fragor, configere turres
 Pronaque vibratis radicibus oppida verti.
 Causa latet; dubios agnovit sola tumultus
 Diva Paphi mixtoque metu perterrita gaudet. 155
 Iamque per anfractus animarum rector opacos
 Sub terris quaerebat iter gravibusque gementem
 Eneeladum calcabat equis: innania findunt
 Membra rotae pressaque Gigas cervice laborat
 Sicaniam cum Dite ferens temptatque moveri 160

- Debilis et fassis serpentibus impedit axem;
Fumida sulphureo praelabitur orbita dorso.
Ac velut occultus securum pergit in hostem
Miles et effossi subter fundamina campi
Transilit inclusos areano limite muros 165
Turbaque deceptas victrix erumpit in arcis
Terrigenas imitata viros: sic tertius heres
Saturni latebrosa vagis rimatur habenis
Devia, fraternum cupiens exire sub orbem.
Ianua nulla patet; prohibebant undique rupes 170
Oppositae duraque denm compage tenebant,
Non tulit ille moras indignatusque trabali
Saxa ferit sceptrum. Sieulae sonnere cavernae,
Turbatur Lipare, stupuit fornace relieta
Muleiber et trepidus deiecit fulmina Cyclops. 175
Audiit et si quem glacies Alpina coeret
Et qui te, Latiis nondum praecincte tropaeis
Thybri, natat missamque Pado qui remigat alnum.
Sic, cum Thessaliam scopulis inclusa teneret
Peneo stagnante palus et mersa negaret 180
Arva coli, trifida Neptunus cuspide montis
Impulit adversos. Tunc forti saucius ietu
Dissiluit gelido vertex Ossaeus Olympo,
Carceribus laxantur aquae factoque meatu
Redduntur fluviusque mari tellusque colonis. 185
Postquam vieta manu duros Trinaeria nexus
Solvit et immenso late discessit liatu,
Adparet subitus caelo timor, astra viarum
Mutavere fidem, vetito se prolnuit Arctos
Aeqnore, praecipitat pigrum formido Booten, 190
Horruit Orion. Audito palluit Atlas
Hinnitu. Rutilos obseurat anhelitus axis
Discolor et longa solitos caligine pasei
Terruit orbis equos; pressis haesere lnpatis
Adtoniti meliore polo rursusque verendum
In chaos oblieo certant temone reverti. 195
Mox ubi pulsato senserunt verbera tergo
Et solem didicere pati, torrentius amne

Hiberno tortaque ruunt pernicius hasta:
 Quantum non iaculum Parthi, non impetus Austri, 200
 Non leve sollicitae mentis discurrit acumen.
 Sanguine frena calent, conrumpit spiritus auras
 Letifer, infectae spumis vitiantur arenae.

Diffugiunt Nymphae: rapitur Proserpina curru
 Imploratque deas.

Iam Gorgonis ora revelat 205

Pallas et intento festinat Delia telo
 Nec patruo cedunt; stimulat communis in arma
 Virginitas crimenque feri raptoris aeerbat.
 Ille velut stabuli deens armentique iuvencam
 Cum leo possedit nudataque viscera fudit 210
 Vngibus et rabiem totos exegit in armos:
 Stat crassa turpis sanie nodosque iubarum
 Exentit et vilis pastorum despicit iras.

‘Ignavi domitor vulgi, deterrire fratrum,’
 Pallas ait, ‘quae te stimulis facibusque profanis 215
 Eumenides movere? tua cur sede relieta
 Andes Tartareis caelum incestare quadrigis?
 Sunt tibi deformes Dirae, sunt altera Lethes
 Numinia, sunt tristes Furiae, te coniuge dignae.
 Fratris linque domos, alienam desere sortem;
 Nocte tua contentus abi. Quid viva sepultis
 Admises? nostrum quid proteris advena mundum?’

Talia vociferans avidos transire minaci
 Cornipedes umbone ferit elipeique retardat
 Obice Gorgoneisque premens adsibilat hydris 225
 Praetentaque operit crista; libratur in ictum
 Fraxinus et nigros inluminat obvia currus
 Missaque paene foret, ni Iuppiter aethere summo
 Paciferas rubri torsisset fulminis alas
 Confessus sacerum: nimbis hymenaeus hiulcis
 Intonat et testes firmant conubia flammæ. 230

Invitae cessere deae. Compescuit arcum
 Cum gemitu talisque dedit Latonia voces:
 ‘Sis memor o longumque vale. Reverentia patris
 Obsttit auxilio, nec nos defendere contra 235

Possumus: imperio vinei maiore fatemur.
 In te coniurat genitor populoque silenti
 Traderis, heu! enpidas non adspectura sorores
 Aequalemque chorūm. Quae te fortuna supernis
 Abstulit et tanto damnavit sidera luctu? 210
 Iam neque Partheniis innectere retia lustris
 Nec pharetram gestare libet, securus ubique
 Spumet aper saevique fremant impune leones.
 Te iuga Taygeti, posito te Maenala flebunt
 Venatu maestoque diu lugebere Cyntho. 245
 Delphica quin etiam fratris delubra tacebunt.'

Book II., 247–306: Proserpina and Pluto.

Interea volueri fertur Proserpina curru
 Caesariem diffusa Noto planctuqne lacertos
 Verberat et questus ad nubila tendit inanis:

‘Cur non torsisti manibus fabricata Cyclopum
 In nos tela, pater? Sic me crudelibus umbris
 Tradere, sic toto placnit depellere mundo?
 Nullane te flectit pietas nihilumque paternae
 Mentis inest? Tantas quo crimine movimus iras?

Non ego, cum rapido saeviret Phlegra tumultu, 255
 Signa deis adversa tuli, non robore nostro
 Ossa pruinosum vexit glacialis Olympum.
 Quod conata nefas ant enīs conscia culpae
 Exul ad inmanis Erebi detrudor hiatus?

O fortunatas alii quascumque tulere
 Raptore! saltem communi sole fruuntur.
 Sed mihi virginitas pariter caelumque negatur,
 Eripitur cum luce pudor, terrisque relictis
 Servitum Stygio dueor captiva tyranno.

O male dilecti flores despectaque matris
 Consilia! o Veneris deprensae serius artes!
 Mater, io! seu te Phrygiis in vallibus Idae
 Mygdonio buxus circumsonat horrida cantu,
 Sen tu sanguineis ululantia Dindyma Gallis
 Incolis et strictos Curetum respicis ensis,

210

245

250

255

260

265

270

Exitio succurre meo! compesce furentem!
Comprime feralis torvi praedonis habenas?

Talibus ille ferox dictis fletuque decoro
Vincitur et primi suspiria sensit amoris.
Tunc ferrugineo lacrimas deterget amictu
Et placeida maestum solatur voce dolorem:

‘Desine funestis animum, Proserpina, curis
Et vano vexare metu. Maiora dabuntur
Sceptra nec indigni taedas patiere mariti.

Ille ego Saturni proles cui machina rerum
Servit et immensum tendit per inane potestas.

Amissum ne crede diem. Sunt altera nobis
Sidera, sunt orbes alii, lumenque videbis

Purius Elysiumque magis mirabere solem

Cultoresque pios; illie pretiosior aetas,
Aurea progenies habitat, semperque tenemus

Quod superi meruere semel. Nec mollia desunt
Prata tibi; Zephyris illie melioribus halant
Perpetui flores quos nec tua protulit Henna.

Est etiam lucis arbor praedives opacis

Fulgentis viridi ramos curvata metallo:

Haec tibi sacra datur fortunatumque tenebis
Autumnum et fulvis semper ditabere pomis.

Parva loquor: quidquid liquidus complectitur aer,

Quidquid alit tellus, quidquid maris aequora verrunt,

Quod fluvii volvunt, quod nutrivere paludes,

Cuneta tuis pariter ecedent animalia regnis

Lunari subiecta globo qui septimus auras

Ambit et aeternis mortalia separat astris.

Sub tua purpurei venient vestigia reges

300

Deposito luxu turba cum paupere mixti

(Omnia mors aequat); tu damnatura nocentis,

Tu requiem latura piis; te iudice sontes

Improba cogentur vitae commissa fateri.

Accipe Lethaeo famulas cum gurgite Parcas,

305

Sitque ratum quodenique voles.’

Haec fatus ovantis

Exhortatur equos et Tartara mitior intrat.

Book II., 308–372: The bride's reception.

Conveniunt animae, quantas violentior Anster
 Decutit arboribus frondis aut nubibus imbris
 Conligit aut frangit fluctus aut torquet arenas; 310
 Cunetaque praecepiti stipantur saecula cursu
 Insignem visura nurum. Mox ipse serenus
 Ingreditur facili passus mollescere risu
 Dissimilisque sui. Dominis intrantibus ingens
 Adsurgit Phlegethon, flagrantibus hispida rivis 315
 Barba madet totoque fluunt incendia vultn.

Occurrunt properi lecta de plebe ministri,
 Pars altos revocant currus frenisque solutis
 Vertunt emeritos ad pascua nota iugalis;
 Pars aulaca tenent, alii praetexere ramis 320
 Limina et in thalamum cultas extollere vestis.
 Reginam casto cinxerunt agmine matres
 Elysiae teneroque levant sermone timores
 Et sparsos religant erinis et vultibus addunt
 Flammea sollicitum praevelatura pudorem. 325

Pallida lactatur regio gentesque sepultae
 Luxuriant epulisque vacant genialibus umbrae.
 Grata coronati peragunt convivia Manes,
 Rumpunt insoliti tenebrosa silentia cantus,
 Sedantur gemitus. Erebi se sponte relaxat 330
 Squalor et aeternam patitur rarescere noctem,
 Vrma nec incertas versat Minoia sortis.
 Verbera nulla sonant nulloque frementia luctu
 Impia dilatis respirant Tartara poenis:
 Non rota suspensum praeeeps Ixiona torquet, 335
 Non aqua Tantaleis subdueitur invida labris.
 Solvitur Ixion et Tantelus invenit undas
 Et Tityos tandem spatiuosos erigit artus
 Squalentisque novem detexit iugera campi
 (Tantus erat), laterisque piger sulcator † opaci 340
 Invitus trahitur lasso de pectore vultur
 Abreptasque dolet iam non sibi crescere fibras.

Oblitae scelerum formidatique furoris
 Eumenides cratera parant et vina feroei
 Crine bibunt flexisque minis iam lene canentis 345
 Extendunt socios ad poeula plena cerastas
 Et festas alio succendunt lumine taedas.
 Tunc et pestiferi pacatum flumen Averni
 Innoeuae transistis, aves, flatumque repressit
 Amsanetus, fixo tacuit torrente vorago. 350
 Tunc Aeheronteos mutato gurgite fontis
 Lacte novo tumuisse ferunt, hederisque virentem
 Coeyton dulci perhibent undasse Lyaeo.
 Stamina nec rumpit Lachesis, nec turbida sacris
 Obstrepitant lamenta choris. Mors nulla vagatur 355
 In terris, nullique rogum planxere parentes.
 Navita non moritur fluctu, non cuspide miles;
 Oppida funerei pollent immunia leti,
 Impexamque senex velavit arundine frontem
 Portitor et vacuos egit cum carmine remos. 360
 Iam suus inferno processerat Hesperus orbi:
 Duceitur in thalamum virgo. Stat pronuba iuxta
 Stellantis Nox picta sinus tangensque cubile
 Omina perpetuo genitalia foedere saneit;
 Exultant cum voce pii Ditisque sub aula 365
 Talia pervigili sumunt exordia plausu:
 ‘Nostra potens Iuno tuque o germane Tonantis
 Et gener, manimi consortia discite soanni
 Mutuaque alternis innectite vota lacertis.
 Iam felix oritur proles, iam laeta futuros
 Expectat Natura deos. Nova numina rebus 370
 Addite et optatos Cereri proferte nepotes.’

Book III., 1-448: Ceres's search for Proserpina.

Iupiter interea cinetam Thaumantida nimbis
 Ire iubet totoque deos arcere mundo.
 Illa colorato Zephyros illapsa volatu
 Numina conclamat pelagi Nymphasque morantis
 Increpatis et Fluvios umentibus evocat antris. 5

Ancipites trepidique rnuunt, quae causa quietos
 Excierit, tanto quae res agitanda tumultu.
 Vt patuit stellata domus, considere iussi,
 Nee confusus honor: caelestibus ordine sedes
 Prima datur, tractum proceres tenuere secundum 10
 Aequorei, placidus Nereus reverendaque Phorci
 Canities, Glancum series extrema biformem
 Accipit et certo mansurum Protea vultu.
 Nec non et senibus Flaviis concessa sedendi
 Gloria, plebeio stat eetera more iuventus, 15
 Mille Amnes. Liquidis incumbunt patribus uiae
 Naides et taciti mirantur sidera Fauni.

Tum gravis ex alto genitor sic orsus Olympo:
 'Abduxere meas iterum mortalia curas
 Iam pridem neglecta mihi, Saturnia postquam 20
 Otia et ignavi senium cognovimus aevi:
 Sopitosque diu populos torpore paterno
 Sollicitae placuit stimulis impellere vitae,
 Ineultis ne sponte seges grandesceret arvis,
 Vndaret neu silva favis, neu vina tumerent 25
 Fontibus et totae fremerent in pocula ripae
 (Haud equidem invideo—neque enim livescere fas est
 Vel nocuisse deos—sed, quod dissuasor honesti
 Luxus et humanas oblimat copia mentis),
 Provocet ut segnis animos rerumque remotas 30
 Ingeniosa vias paulatim exploret egestas
 Vtque artis pariat sollertia, matriat usus.

Nunc mihi cum magnis instat Natura querellis
 Humanum relevare genus, durumque tyramum
 Inmitemque vocat regnataque saccula patri 35
 Conmemorat parcumque Iovem se divite clamat,
 Qui campos horrere situ dumisque repleri
 Rura velim, nullis exornem fructibus annum.
 Se iam, quae genetrix mortalibus ante fuisset,
 In dirae subito mores transisse novereae; 40
 "Quid mentem traxisse polo, quid profuit altum
 Erexisse caput, pecudum si more pererrant
 Avia, si frangunt communia pabula glandes?

Haecine vita iuvat silvestribus addita lustris,
 Indiscreta feris?" Talis cum saepe parentis 45
 Pertulerim questus, tandem clementior orbi
 Chaonio statui gentis avertere victu:
 Atque adeo Cererem quae nunc ignara malorum
 Verberat Idaeos torva cum matre leones,
 Per mare, per terras avido discurrere luctu 50
 Decretum, natae donec laetata repartae
 Indicio tribuat fruges, currnsque feratur
 Nubibus ignotas populis sparsurus aristas
 Et inga caerulei subeant Actaea dracones.
 Quodsi quis Cereri raptorem prodere divum 55
 Audeat, imperii molem pacemque profundam
 Obtestor rerum, natus licet ille sororve
 Vel coniunx fuerit natarumve agminis una,
 Se licet illa meo conceptam vertice iactet,
 Sentiet iratum procul aegide, sentiet ictum 60
 Fulminis et genitum divina sorte pigebit
 Optabitque mori: tunc vulnere saucius ipsi
 Tradetur genero, passurus prorita regna,
 Et sciet an propriae conspirent Tartara causae.
 Hoc sanctum; mansura fluant hoc ordine fata.' 65
 Dixit et horrendo coneussit sidera motu.

At procul armisoni Cererem sub rupibus antri
 Securam placidamque diu iam certa peracti
 Terrebant simulacra mali, noctesque timorem 70
 Ingeminant omnique perit Proserpina somno.
 Namque modo adversis invadi viscera telis,
 Nunc sibi mutatas horret nigrescere vestis,
 Nunc sterilis mediis frondere penatibus ornos.
 Stabat praeterea Ineo dilectior omni
 Laurus, virgineos quandam quae fronde pudica 75
 Vmbrabat thalamos: hanc imo stipite caesam
 Vedit et ineomptos foedari pulvere ramos
 Quaesivitque nefas. Dryades dixere gementis
 Tartarea Furias debellavisse bipenni.

Sed tunc ipsa sui iam non ambagibus ullis 80
 Nuntia materno facies ingestas sopori:

Namque videbatur tenebroso obteeta recessu
 Careeris et saevis Proserpina vineta catenis,
 Non qualem Siculis olim mandaverat arvis
 Nec qualem roseis nuper convallibus Hennae
 Suspexere deae; sqnalebat pulchrior auro
 Caesaries et nox oculorum infecerat ignis
 Exhaustusque gelu pallet rubor, ille superbi
 Flammeus oris honos et non cessura pruinis
 Membra colorantur pieci caligine regni.

85

Ergo hanc ut dubio vix tandem agnoscere visu
 Evaluit: ‘Cuius tot poenae criminis?’ inquit,
 ‘Vnde haec informis macies? cui tanta potestas
 In me saevitiae? Rigi cur vineula ferri
 Vix aptanda feris molles mernere lacerti?
 Tu mea, tu proles? an vana fallimur umbra?’

95

Illa refert: ‘Heu dira parens nataeque peremptae
 Inmemor! heu fulvas animo transgressa leaenas!
 Tantane te nostri tenuere oblivia? tantum
 Vnica despicer? Certe Proserpina nomen
 Dulce tibi, tali quae nunc, ut eernis, liatn
 Suppliciis inclusa teror! Tu saeva choreis
 Indulges? Phrygias vel nunc interstrepis urbis?
 Quodsi non omnem pepulisti pectore matrem,
 Si tua nata, Ceres, et non me Caspia tigris
 Edidit, his, oro, miseram defende cavernis
 Inque superna refer. Prohibent si fata reverti,
 Vel tantum visura veni.’

100

105

Sic fata trementis
 Tendere conatur palmas. Vis improba ferri
 Impedit et motae somnum solvere catenae.
 Obriguit visis, gaudet non vera fuisse,
 Complexu caruisse dolet. Penetalibus amens
 Prosilit et tali compellat voce Cybelen:

110

‘Iam non ulterius Phrygia tellure morabor,
 Saneta parens, revocat tandem custodia cari
 Pignoris et cunctis obiecti fraudibus anni.
 Nec mihi Cyclopum quamvis extracta caminis
 Culmina fida satis. Timeo ne fama latebras

115

- Prodiderit leviusque meum Trinaeria celet
 Depositum. Terret nimium vulgata locorum 120
 Nobilitas. Aliis sedes obscurior oris
 Exquirenda mihi, gemitu flammisque propinquis
 Eneeladi nequeunt umbracula nostra taceri.
 Somnia quin etiam variis infesta figuris
 Saepe monent, nullusque dies non triste minatur 125
 Augurium. Quotiens flaventia serta comarum
 Sponte cadunt! quotiens exundat ab ubere sanguis!
 Larga vel invito prorumpunt flumina vultu
 Iniuissaequ manus mirantia pectora tundunt.
 Si buxus inflare velim, ferale gemiscunt; 130
 Tympana si quatiam, planetus mihi tympana reddunt.
 Ah vereor, ne quid portendant omina veri!
 Hae longae nocuere morae!' 135
 'Proeul irrita venti
 Dieta ferant,' subicit Cybele; 'nec tanta Tonanti
 Segnities, ut non pro pignore fulmina mittat.
 I tamen et nullo turbata revertere casu.'
- Haec ubi, digreditur templis. Sed nulla ruenti
 Mobilitas: tardos queritur non ire dracones
 Immeritasque movens alterno verbere pennas
 Sieaniam querit, eum needum absconderit Idam. 140
 Cuncta pavet speratque nihil. Sie aestuat ales,
 Quae teneros humili fetus commiserit orno
 Adlatura cibos et plurima cogitat absens:
 Ne gracilem ventus decusserit arbore nidum,
 Ne furtum pateant homini, ne praeda colubris. 145
 Vt domus excubiis ineustodita remotis
 Et resupinati neglecto cardine postes
 Flebilis et tacitae species adparuit aulae:
 Non expectato respectu clavis amictus
 Conseidit et fractas cum crine avellit aristas. 150
 Haeserunt lacrimae, nec vox aut spiritus oris
 Redditur atque imis vibrat tremor ossa medullis,
 Succidui titubant gressus, foribusque reclusis,
 Dum vacuas sedes et desolata pererrat
 Atria, semirutas confuso stamine telas 155

- Atque interceptas agnoscit pectinis artis.
 Divinus perit ille labor, spatiumque relictum
 Audax sacrilego subplebat aranea textu.
- Nec deflet plangitve malum; tantum oscula telae
 Figit et abrumpit mutas in fila quarellas; 160
 Adtritosque manu radios projectaque pensa
 Cunctaque virgineo sparsa oblectamina ludo
 Ceu natam pressat gremio; castumque cubile
 Desertosque toros et, sicubi sederat olim,
 Perlegit: adtonitus stabulo ceu pastor inani, 165
 Cui pecus aut rabies Poenorū inopina leonum
 Aut populatrices infestavere catervae.
 Serus at ille redit vastataque pascua lustrans
 Non responsuros ciet imploratque iuvencos.
- Atque ibi secreta tectorum in parte iacentem 170
 Conspicit Electram, natae quae sedula nutrix
 Oceani priscas inter notissima Nymphas.
 Par Cereri pietas; haec post cunabula dulci
 Ferre sinu summoque Iovi deducere parvam
 Sueverat et genibus ludentem aptare paternis. 175
 Haec comes, haec custos, haec proxima, mater haberi.
 Tunc laceras effusa comas et pulvere cano
 Sordida sidereae raptus lugebat alumnae.
- Hanc adgressa Ceres, postquam suspiria tandem
 Laxavit frenosque dolor: 'Quod cernimus,' inquit, 180
 'Excidium? cui praeda feror? regnatue maritus
 An caelum Titanes habent? quae talia vivo
 Ausa Tonante manus? rupitne Typhoia cervix
 Inarimen? fractane iugi compage Vesevi
 Alcyonens Tyrrhena pedes per stagna cucurrit? 185
 An vicina mihi quassatis fancibus Aetna
 Protulit Enceladum? nostros an forte penates
 Adpetiit centum Briareia turba lacertis?
 Heu, ubi nunc es, nata, mihi? quo, mille ministrae,
 Quo, Cyane? volueres quae vis Sirenas abegit? 190
 Haecine vestra fides? sic fas aliena tueri
 Pignora?'

Contremuit nutrix, maerorque pudori

Cedit, et adspectus miserae non ferre parentis
 Emptum morte velit longumque immota moratur
 Auctorem dubium certumque expromere funus.
 Vix tamen haec:

195

‘Acies utinam vesana Gigantum
 Hanc dederit cladem! Levius communia tangunt.
 Sed divae, multoque minus quod rere, sorores
 In nostras (nimium!) coniuravere ruinas.
 Insidias superum, cognatae vulnera cernis
 Invidiae. Phlegra nobis infensor aether.

Florebant tranquilla domus; nec limina virgo
 Linquere nec virides audebat visere saltus
 Praeceptis obstricta tuis. Telae labor illi,
 Sirenes requies. Sermonum gratia mecum,
 Mecum somnus erat cautique per atria ludi,
 Cum subito (dubium quoniam monstrante latebras
 Rescierit) Cytherea venit suspectaque nobis
 Ne foret, hinc Phoeben comites, hinc Pallada iunxit.
 Protinus effuso laetam se fingere risu
 Nec semel amplecti nomenque iterare sororis
 Et dura de matre queri quae tale recessu
 Maluerit dammare decus vetitamque dearum
 Conloquio patriis procul amandaverit astris.
 Nostra rudis gaudere malis et nectare largo
 Instaurare dapes. Nunc arma habitumque Dianaee
 Induitur digitisque adtemptat mollibus arcum,
 Nunc erinita iubis galeam, laudante Minerva,
 Implet et ingentem clipeum gestare laborat.

210

Prima Venus campos Hennaeaque rura maligno
 Ingerit adflatu. Vicinos callida flores
 Ingeminat meritumque loci velut inscia quaerit
 Nec credit, quod bruma rosas innoxia servet,
 Quod gelidi rubeant alieno germine menses
 Verna nec iratum timeant virgulta Booten.
 Dum loca miratur, studio dum flagrat eundi,
 Persuadet; teneris heu Iubrica moribus aetas!
 Quos ego nequidquam planctus, quas irrita fudi
 Ore preces! Ruit illa tamen confusa sororum

215

200

205

210

215

220

225

- Praesidio, famulae longo post ordine Nymphae. 230
 Itur in aeterno vestitos gramine collis
 Et prima sub luce legunt, cum rore serenus
 Albet ager sparsosque bibunt violaria sucos.
 Sed postquam medio sol altior institit axi,
 Ecce polum nox foeda rapit tremefactaque nutat 235
 Insula cornipedum pulsu strepitique rotarum.
 Nosse nec aurigam licuit, seu mortifer ille
 Seu Mors ipsa fuit. Livor permanat in herbas,
 Deficiunt rivi, squalent rubigine prata
 Et nihil adflatum vivit; pallere ligustra, 240
 Expirare rosas, decrescere lilia vidi.
 Vt rauco reduces tractu detorsit habenas,
 Nox sua prosequitur currum, lux redditur orbi.
 Persephone nusquam. Voto rediere peracto
 Nec mansere deae. Mediis invenimus arvis 245
 Exanimem Cyanen: cervix redimita iacebat
 Et caligantes marcebant fronte coronae.
 Adgredimur subito et casus seitamus erilis
 (Nam propior eladi steterat): quis vultus equorum?
 Quis regat? illa nihil, tacito sed laesa veneno 250
 Solvit in laticem: subrepit erinibus umor,
 Liquitur in roremque pedes et brachia manant
 Nostraque mox lambit vestigia perspicuus fons.
 Discedunt aliae. Rapidis Acheloides alis
 Sublatae Siculi latus obsedere Pelori 255
 Accensaeque malo iam non impune canoras
 In pestem vertere lyras: vox blanda carinas
 Adligat, auditio frenantur carmine remi.
 Sola domi luctu senium tractura relinquor.'
- Haeret adhue suspensa Ceres et singula demens 250
 Ceu nondum transaeta timet, mox lumina torquens
 Vultu ad caelicolas furiato pectore fertur.
 Arduus Hylreana quatitur sie matre Niphates,
 Cuius Achaemenio regi ludibria natos
 Advexit tremebundus eques: fremit illa marito 265
 Mobilior Zephyro totaunque virentibus iram
 Dispergit maculis nimiumque hancura profundo

Ore virum vitreae tardatur imagine formae.

Haud aliter toto genetrix bacchatnr Olympo
 ‘Reddite,’ vociferans. ‘Non me vagus edidit amnis, 270
 Non Dryadum de plebe sumus. Turrita Cybele
 Me quoque Saturno genuit. Quo iura deorum,
 Quo leges cecidere poli? quid vivere recte
 Proderit? en audet noti Cytherea pudoris
 Ostentare suos post Lemnia vineula vultus. 275
 Hos animos bonus ille sopor eastumque cibile
 Praebuit? amplexus hoc promeruere pudici?
 Nec mirum, si turpe nihil post talia ducit.
 Quid vos expertes thalami? tantumne relictus
 Virginitatis honos? tantum mutata voluntas? 280
 Iam Veneri iunctae, sociis raptoribus, itis?
 O templis Seythiae atque hominem sitientibus aris
 Vtraque digna coli! Tanti quae causa furoris?
 Quam mea vel tenui dicto Proserpina laesit?
 Scilicet aut caris pepulit te, Delia, silvis 285
 Aut tibi conmissas rapuit, Tritonia, pugnas.
 An gravis eloquio? vestros an forte petebat
 Importuna choros? Atqui Trinaeria longe,
 Esset ne vobis oneri, deserta colebat.
 Quid latuisse invat? rabiem livoris acerbi 290
 Nulla potest placare quies.’

His increpat omnis

Vocibus. Ast illae (prohibet sententia patris)
 Aut reticent aut nosse negant responsaque matri
 Dant lacrimas. Quid agat? rursus se vieta remittit
 Inque humilis delecta preces:

‘Ignoscite, si quid 295

Intumuit pietas, si quid flagrantius actum,
 Quam miseros decuit. Supplex miserandaque vestris
 Advolvor genibus: liceat cognoscere sortem.
 Hoe tantum liceat, certos habuisse dolores.
 Scire peto, quae forma mali, quameumque dedistis 300
 Fortunam, sit nota; feram fatumque putabo,
 Non scelus. Adspectum, precor, indulgete parenti;
 Non repetam. Quaesita manu securus habeto

Quisquis es; adfirmo praedam, desiste vereri.
 Quodsi nos aliquo praevenit foedere raptor,
 Tu certe, Latona, refer, confessa Diana
 Forte tibi. Nosti quid sit Lucina, quis horror
 Pro genitis et quantus amor, partusque tulisti
 Tu geminos: haec una mihi. Sic erine frnaris
 Semper Apollineo, sic me felicior aevum
 Mater agas.' 305
 Mater agas.'

Largis tunc imbribus ora madescunt.

‘Quid? tantum dignum fleri dignumque taceri?
 Hei mihi, discedunt omnes. Quid vana moraris
 Vlterins? non bella palam caelestia sentis?
 Quin potius natam pelago terrisque requiris? 315
 Accingar lustrare diem, per devia rerum
 Indefessa ferar. Nulla cessabitur hora,
 Non requies, non somnus erit, dum pignus ademptum
 Inveniam, gremio quamvis mergatnr Hiberae
 Tethyos et Rubro iaceat vallata profundo. 320
 Non Rheni glacies, non me Riphaea tenebunt
 Frigora, non dubio Syrtis cunctabitur aestu.
 Stat finem penetrare Noti Boreaeque nivalem
 Vestigare domum, primo calebitnr Atlas
 Oceasu facibusque meis lucebit Hydaspes. 325
 Impius errantem videat per rura, per urbis
 Iupiter, extincta satietur paelice Iuno.
 Insultate mihi, caelo regnate superbi,
 Dueite praeclarum Cereris de stirpe triumphum!'

Haec fatur notaeque iugis inlabitur Aetnae 330
 Noctivago taedas informatura labori.

Lucens erat prope flumen Aein, quod candida praeferit
 Saepe mari pulchroque secat Galatea natatu,
 Densus et innexis Aetnaea cacumina ramis
 Qua licet usque tegens. Illic posuisse ernentam 335
 Aegida captivamque pater post proelia praedam
 Advexitse datur. Phlegraeis silva superbit
 Exuvii totumque nemus victoria vestit.
 Hie patuli rictus et prodigiosa Gigantum
 Tergora dependent et adhuc crudele minantur 340

- Adfixae truncis facies, inmaniaque ossa
 Serpentum passim cumulis exanguibus albent,
 Et rigidae multo suspirant fulmine pelles;
 Nullaque non magni iactat se nominis arbor:
 Haec centumgemini strietos Aegaeonis ensis 345
 Curvata vix fronde levat, liventibus illa
 Exultat Coei spoliis, haec arma Mimantis
 Sustinet, hos onerat ramos exutus Ophion.
 Altior at enictis abies umbrosaque late
 Ipsius Eneeladi fumantia gestat opima, 350
 Summi terrigenum regis, caderetque gravata
 Pondere, ni lassam fulciret proxima quercus.
 Inde timor numenque loco, nemorisque senectae
 Parcitur, aetheriisque nefas nocuisse tropaeis.
 Pascere nullus oves nee robora laedere Cyclops 355
 Audet et ipse fugit sacra Polyphemus ab umbra.
- Non tamen hoc tardata Ceres. Accenditur ultro
 Religione loci vibratque infesta securim
 Ipsum etiam feritura Iovem: succidere pinus
 Ant magis enodes dubitat prosternere cedros 360
 Exploratque habilis truncos rectique tenorem
 Stipitis et certo pertemptat brachia nisu.
 Sie, qui vecturus longinqua per aquora mereis
 Molitur tellure ratem vitamque procellis
 Obiectare parat, fagos metitnr et alnos 365
 Et varium rudibus silvis accommodat usum:
 Quae longa est, tumidis praebebit cornua velis;
 Quae fortis, elavo potior; quae lenta, favebit
 Remigio; stagni patiens aptanda carinae.
- Tollebant geminae capita inviolata eupressus
 Caespite vicino. Quales non rupibus Idae
 Miratur Simois, quales non divite ripa
 Lambit Apollinei nemoris nutritor Orontes.
 Germanas adeo eredas; sie frontibus aequis
 Adstant et socio despectant vertice lucum. 370
 Hae placuere faces. Pernix invadit utramque
 Cineta sinus, exerta manus, armata bipenni
 Alternasque ferit totisque obnixa trementis

Viribus impellit. Pariter traxere ruinam
 Et pariter posuere comas campoque recumbunt, 380
 Fannorum Dryadumque dolor. Complectitur ambas,
 Sieut erant, alteque levat retroque solutis
 Crinibus ascendit fastigia montis anheli
 Exuperatque aestus et nulli pervia saxa
 Atque indignantis vestigia calcat arenas. 385
 Qualis pestiferas animare ad crimina taxos
 Torva Megaera ruit, Cadmi seu moenia poseat
 Sive Thyesteis properet saevire Mycenis;
 Dant tenebrae manesque locum plantisque resultant
 Tartara ferratis, donec Phlegethontis ad undam 390
 Constitit et plenos exceptit lampade fluctus.

Postquam perventum scopuli flagrantis in ora,
 Protinus arsuras aversa fronte cypressus
 Faucibus iniecit mediis lateque cavernas
 Texit et undantem flamarum obstruxit hiatum. 395
 Compresso mons igne tonat claususque laborat
 Muleiber, obducti nequeunt exire vapores.
 Coniferi micuere apices crevitque favillis
 Aetna novis stridentque admisso sulphure rami.
 Tum, ne deficerent tantis erroribus, ignis 400
 Semper inocciduos insopitosque manere
 Iussit et arcano perfudit robora suco,
 Quo Phaethon inrorat equos, quo Luna invencos.

Iamque soporiferas nocturna silentia terris
 Expliuenere vicis, laniato pectore longas
 Incohat illa vias et sie ingressa profatur: 405
 ‘Non talis gestare tibi, Proserpina, taedas
 Sperabam, sed vota mihi communia matrum
 Et thalami festaeque faces caeloque canendus
 Ante oculos hymenaeus erat. Sic nimina fatis 410
 Volvimus et nullo Lachesis discrimine saevit?
 Quam nuper sublimis eram quantisque procorum
 Cingebar studiis! quae nou mihi pignus ob unum
 Cedebat numerosa parens! tu prima voluptas,
 Tu postrema mihi; per te fecunda ferebar. 415
 O deus, o requies, o grata superbia matris,

- Qua gessi florente deam, qua sospite numquam
Inferior Iunone fui; nunc squalida, vilis.
Hoc placitum patri. Cur autem adscribimus illum
His laerimis? ego te, fateor, crudelis ademi, 420
Quae te deserui solainque instantibus ultro
Hostibus exposui. Raucis secura fruebar
Nimirum thiasis et laeta sonantibus armis
Iungebam Phrygios, cum tu raperere, leones.
Accipe quas merui poenas. En ora fatiscent 425
Vulneribus grandesque rubent in pectore sulci.
Inmemor en uterus crebro contunditur ietu.
 • Qua te parte poli, quo te sub cardine quaeram?
Quis monstrator erit? quae me vestigia ducent?
Qui currus? ferns ipse quis est? terraene, marisne 430
Incola? quae voluerum deprendam signa rotarum?
Ibo, ibo quoicumque pedes, quoicumque iubebit
Casus; sic Venerem quaerat deserta Dione.
 • Efficietne labor? Rursus te, nata, licebit
Amplecti? Manet ille decor, manet ille generum 435
Fulgor? an infelix talem fortasse videbo,
Qualis nocte venis, qualem per somnia vidi?"
 Sie ait et prima gressus molitur ab Aetna
Exitique reos flores ipsumque rapinae
Detestata locum sequitur dispersa viarum 440
Indicia et pleno rimatur lumine campos
Inclinatque facis. Omnis madet orbita fletu,
Omnibus admugit. Quocumque it in aequore, fulvis
Adnatat umbra fretis extremaque lucis imago
Italiam Libyamque ferit; clarescit Etruseum 445
Litus et accenso resplendent aequore Syrtes.
Antra procul Scyllaea petit canibusque reductis
Pars stupefacta silet, pars nondum exterrita latrat.

APPENDIX CRITICA

Lectiones a recensionibus infra laudatis diserepantes uncos praecedunt.

ω = scriptura tradita unius codicis vel plurimorum.

. . . = lacunae in libris.

PSEUDO-VERGILIANA, ed. O. Ribbeck (Vergili Opera, vol. IV), 1895.

CYLEX : 44, *fugabat* : T] fugarat. — 60, *omnia* : ω] somnia. — 83, *ne* : ω] non. — 88, *addunt* : T] adsunt. — 109, *ut* : ω] at. — 119, *pernīce morantur* : R. Ellis] permix remorantur. — 140, *fletu* : R. Ellis] laeta. — 153, *stridore* : R. Ellis] ardore. — 168, *tollebant irae* : Leo] mollibant aurae. — *visus* : ω] visus. — 199–201, ordinem MSS, restitui] 191, 199, 198, 200, 192. — 193, *enī* : Scaliger] quam. — 194, *tali* : V] talis. — 198, *et* : ω] set. — *quo* : Baehrens] quod. — 226, *ex* : R. Ellis] et. — 233, *tristes circa* : V] circa tristes. — 258, *ultra!* *in diverso*, etc., : coni. Ribbeck] ultra in diversa, etc. — 309, *ridaret* : Leo] funderet. — 380, *lamenta rugis* : Birt] mane ut vades. — *omnia* : ω] somnia. — 382, *rapiuntur* : ω] rapiuntur.

COPA : 13, *cum croco* : Leo] Cœropio. — 25, *hūie* : ω] huc. — 36, *osse* : Ilgen] ista.

MORETVM : 60, *escis* : Baehrens] acris. *Sperium indicat versum Ribbeck*. — 71, *apta cura* : Haupt] apte curvans.

LYDIA : 3, *in robis* : Heinsius] heu vobis. — 7, *interca* : ω] inter vos. — 40, *Phœbus currit* : scripsi, cf. Lucret. V, 682, Manil. I, 514] Phœbi currus. — *atque* : ω] fugat. — 61, *impia* : ω] invidia. — 67, *Cypria* : Putsch] brachia. — *brachia* : edit. vet. | Cypria. — 79, *futa* : Heinsius] saecula.

AETNA, ed. S. Sudhaus, 1898.

53, *provocat* : . . . *provocat* : *admotis perterrita* : Birt] provocat, . . . provocat admotisque terit iam. — 79, *canemque* : Birt] canentes. — 83,

versum post *terrent* excidisse statuerunt Munro et Buecheler. — 271, *horreaque ut . . . et*: Buecheler] horrea uti . . . ut. — 623, *consequitur: ω* Buecheler] consequiturque. — *ratis (ω) fugisse*: Buecheler] fugisse ratos. — 626, *fantis: ω* Buecheler] sortis. — 632, *rupies: ω* Buecheler] rapiunt. — 638, *tenet: ω*] tenent. — *fertur: Buecheler*] fervent. — 639, *fraterque: Birt et Buecheler*] fratrumque. — 640 *illa (sc. Pietas): ω* Buecheler] ille.

MANILIUS, ed. M. Bechert, 1900.

- I. 25, *ulterius: Housman*] interius. — 91, *ne: ω*] ne. — II, 132, *sequenda: Ellis*] secunda. — 770, *ut . . . revocentur: Scaliger*] et . . . revocantur.
 III, 89, *uternque id: Ellis*] ut positu.
 IV, 24, *fugisset . . . Aeneas: scripsi*] fugissent . . . Aeneam.
 V, 581, *et: Scaliger*] aut.

PHAEDRVS, ed. L. Mueller, 1883.

Book II, 1, 12, *sic ut: Hartel*] ita, si. — II, 9, 12, *perreuit ad auris tuas: PR*] ad aures cultas pervenit. — 15, *ab illis doctus: PR*] doctus illis. — 18, *exitium: PR*] vitium. — III, 1, 22, *invitante hanc in ritam: Hartel*] invicta vitam in hanc. — 38, *illius pro: Stowasser*] porro illius. — 39, *excogitari: Herzog*] et cogitavi. — 51, *forsan quis: Heinsius*] fors aliquis. — IV, 21, 9, *proposito ordine: scripsi*] propositi ordinem. — I, 13, 2, *fere: ω*] sera. — 13, *ingenivum quantum: Neveletus*] quantum ingenium. — III, 7, 3, *salutantes dein: Hervieux*] dein salutatum. — 16, *canis: PR*] cani. — 22, *iactat: PR*] iactant. — IV, 22, 5, *pactu: Heinsius*] accepta. — 8, *[erat — insula]: del. Orelli*. — V, 5, 2, *praejudicio: C. Wase*] pro iudicio. — Appendix 2, 4, *quae cuique: Stowasser*] quaecumque. — 5, 6, *esse sine fine hominum miserias: Stowasser*] h. s. f. e. m. — 6, 2, *fumosum: Stowasser*] formosum. — 10, *ferroque hostem: Stowasser*] hostem ferro. — 13, *castigate: ω*] cohibete. — 17, *namque . . . perditis: Hartel*] nam quae . . . perdidit.

SENECA, ed. F. Leo, 1879.

- MEDEA: 329—334, traditum ordinem rectum esse nunc mihi persuasit M. Muellerus.
 HIPPI.: 28, *Phlyas: Wilamowitz*] † filius.
 AGAM.: 529, *haut — haut — haut — en*, M. Muellerus] aut — aut — et — aut. — 793, *Puriter dedit Cassandrae* M. Muellerus.

PERSIVS, ed. Iahn—Buecheler, 1893.

- V, 134, *rogitas: ω*] rogas. — 146, *tu: ω*] tun. — 159, *et: ω*] ast.

LVCANVS, ed. C. Hosius, 1892.

- I, 16, *auris*: Bentley] horis.—54, *mergitur*: ω] vergitur.—74, *repetent*: ω] repetens.—*chaos omnia*: Ondendorp] chaos; omnia.—*mixta*: ω] mixtim.—119, *discissa*: Bentley] discussa.—125, *arma?*: Francken] arma.—139, *suo*: Francken] suo est.—147, *manum*: Francken] manum et.
- II, 250, *inmixto*: Heinsius] inmixtum.—273, *lacte*: ω] laetac.—per errorem ut videtur.
- V, 248, *etiamnunc*: ω] etiamnum.—277, *anne*: Francken] en.—317, *vultu*: ω] vultum.
- VII, 83, *ne te*: ω] te ne.—130, *mortis*: ω] et mors.—141, *conrigitur*: Postgate] erigitur.—143, *aptat*: ω] artat.—157, *fulgore*: ω] fulgore.—162, *pessum*: Francken] pressum.—179, *ululare patris et sanguinis*: ω] patres et cunetas.—180, *dementibus*: Postgate] sed mentibus.—183, *tumultu*: ω] tumultus.—241, *et*: add. Grotius].—*fati*: ω] fatis.—286, *quarum*: ω] quorum.—303, *paratur*: ω] parata.—317, *quanto*: ω] quantum.
- VIII, 518, *gladio, quod*: Francken] gladio. Quod.—519, *dedit*. *Votis*: Francken] dedit, votis.—580, *a litore*: ω] e litore.
- IX, 104, *potuit*: ω] potui.—121, *e litore*: ω] a litore — *Pellacis arcis* (ab area): Burmann] Pellacas arcis.—186, *umbram*: Burmann] umbras.

CALPVNRIVS—NEMESIANVS, ed. K. Schenkl, 1885.

- CALP. III, 22, *noxum*: Bachrens] res tam.—VI, 22, *vineen*: Glaeser] vineere.—42, *subtiles ramosaque tempora molles*: ω] sutilibus molles ramosa corollis.
- NEM. III, 40, *proni*: Bachrens] pruni.—45, *nudaque*: ω] rubraque.—52, *aes potum saliensque liquore*: Bachrens] transp. vs. 53, 52, at potum saliens liquor ore.—63 ff., ordinem codicium retinui.

OCTAVIA, ed. Fr. Leo, 1879.

- 36, *subito* †: ω] sub uno.—50, *mutua*: ω] impia. — 461, *despectum ut ... feriat*: Wilamowitz] † despectus ... faciet.—590, *iam pridem et ipse vota Poppaeae*: Buecheler] et ipse † populi vota iam pridem.

SILIVS ITALICVS, ed. L. Bauer, 1890–91.

- I, 250, *preferre*: Blass] preferre.—II, 372, *umquam*: Buchwald] numquam.—XII, 412, *Homero*: Wesseling] honore.

VALERIVS FLACCVS, ed. P. Langen, 1897.

- I, 306, *dumque*: ω] nunc.—*toto*: ω] tuto.—307, post hunc versum

- lacunam statuit Langen.—490, *ceu* : Schenkl] cum.—563, † *me primum regia mundo* . . . *imposuit* : ω locus nondum probabiliter emendatus] mea victo r. m. . . imposita est.
- II, 473, *reteris* : ω] felix.—477, *Tum* : Ph. Wagner] cum.—520, *radis* : Schenkl] putes.—522, *moretur* : Aldina] moveri.
- VI, 436, post *monstra* lacunam statuit Langen.—453, *nata* : Schenkl] mente.—Totum versum delevit Langen.
- VII, 8, *paridum* : ω] paulum.—32, *paratas*: Iuntina] parantem.—33, *ante aperit* : ω] antevenit.—55, *descendit* : Vossius] descendet.—56, *rapuit* : idem] repetet.—57, *Hellen?* : idem] Hellen.—55–57, inclusit Langen.—85, † *praeceps* : ω] prensus.—156, *lexiorque* : ω] propiorque.—169, † *solut* : ω] fallat.—187, *adspicit* : ω] advocat.—193, *angor* : scripsi] fervor.—226, *etiam* : ω] ut iam.—*repetentur* : ω] reputentur.—*munere* : Leo] munera.—230, *cluseris* : Summers] cluserit.—*mensis* : ω] Pontus.—240, *vanum* : Heinsius] illum.—264, *et ipsa* : ω] ad ipsam.—291, *es*; *et* : ω] es; sat.—318, *denegat atque una* . . . *decernit in hora* : ω] dein negat et cruda . . . desacavit in ira.—319, *semet* : Heinsius] semper.—343, *heu* : Leo] te.—*miro errore*.—*quem* : ω] qui.—*primum* : ω] primam.—*ridi* : ω] vidit.—363, *sanguis* : ω] salvus.—370, † *monte* : ω] forte.—441, *cras* . . . *funera*. *Iuno ubi nunc* : ω, Leo] pars . . . funeris, en ubi Iuno.—520, *quem*, *tanta* : ω] temptanti.

STATII SILVÆ, ed. F. Vollmer, 1898.

- I, 6, 8, *partem* : ω] † parten.—15, *Ebosia Caunos* : coni. Vollmer] aebosia cannos.

STATII ACHILLEIS, ed. Ph. Kohlmann, 1876.

- 21, *clam depopulatus* : Menk] blande populatus.—91, *credideris* : ω] erederis.—233, *notat* : C. Schenkl] rogat.—247, *patentes* : ω] iacentes.—303, *diriguit* : ω] deriguit.—380, *rultu* : ω] nato.—435, *irum* : Heinsius] iras.—499, *fremantque* : ω] premantque.

MARTIALIS, ed. W. Gilbert, 1896.

- I, 76, 3, *chorosque* : ω] citharamque.—III, 2, 5, *piperisque* : ω] piperisve.—III, 20, 10, *Magni* : Friedländer] templi.—VIII, 56, 4, *tonare* : Duff] sonare.—IX, 46, 3, *mutatve* : ω] mutatque.—X, 35, 18, *amarat* : ω] amaret.—XII, 3, 4, *ad* . . . *manes* : F. Vollmer] dat . . . armis.—XII, 52, 9, *audit* . . . *ridet* : coni. Gilbert] ridet . . . audit.

IVVENALIS, ed. L. Friedländer, 1895.

- I, 143, *crudus* : ω] crudum.—150, *dices* : ω] dicas.—157, *deducit* : ω] deducis.

- III, 210, *aerumnae*: ω] aerumnae est. — 218, *hic*: Iahn] haec. — 227, *defunditur*: ω, Owen] diffunditur.
- VII, 15, *equites Bithyni et*: coni. Friedländer] † equitesque Bithyni — 22, *speranda*: Housman] spectanda. — 40, *maculosas*: Heinrich] maculonsas. — 177, *scindens*: ω, Owen] scindes.
- X, 21, *mota... umbra*: ω] motae... umbram — 54, *aut vel*: Doederlein] aut... — *putentur*: Richards] petuntur.
- XIV, 141 f. *tibi*; ... *seges*, : Owen] tibi, ... seges. — 152, *foeda est*: Owen] foedae. — 229, 228, transpositus Owen.

PERVIGILIVM VENERIS (Anth. Latin. vol. I², 1, ed. A. Riese), 1894.

- Vss. 12-27, post 62 collocatos tradito loco retinui. — 17, *en micant*: ω] et micant. — 17, 18: ω] 18, 17. — 19, *en pudorem*: Schulze] iam p. — 21, *umenti*: Pithoeus] urenti. — 24, *flaminis*: ω] flabris. — 25, *ruborem*: ω] pudorem. — 26, *pudebit*: ω] rudebit. — 30, *rrexerit*: ω] exuit. — 29, 30: ω] 30, 29. — 39, 37: transp. Schenkl.] 37, *compari*: ω] comparis. — 52, *restem*: Crusius] vestem. — 53, *montium*: ω] fontium. — 54, *fontes*: Scriverius] montes. — 60, *ut*: ω] vel. — *crearet*: ω] creavit. — 66, *perivium*: ω] praevium. — 70 ff., traditum ordinem retinui. — 90, *fium*: Owen] faciam † uti.

AVSONIVS, ed. R. Peiper, 1886.

AD UXOREM. — 23, *formam*: scripsi] forma.

MOSELLA. — 18, *tum me*: Boecking] quin me. — 57, *intuitu*: ω] introitu. — 68, *pictura*: ω] patet ora. — 206, *viridis* . . . *sentit*: suppl. Boecking] lacunam statuit Peiper. — 257, *fractis*: ω] raptis. — 290, *magnm*: ω] magni. — 326, *felix*: ω] dives. — 387, *sextator*: Hosius] spectator. — 433, *fundet*: ω] pandet. — 470, *superno*: ω] supremo.

CLAVDIANVS, ed. I. Koch, 1893.

IN RVFINVM. — 47, *conrumpit*: ω] conrupit.

GIGANTOMACHIA. — 13, *ad*: ω] in.

DE RAPTV PROSERPINAE. — II, praef. 39, † *ducis*: corruptelam indi- cavi] ducis. — II, 229, *paciferus*: ω] pacificas. — 340, † *opaci*: ω, fortasse *aperti*]: opaci.

LANE'S LATIN GRAMMAR

A LATIN GRAMMAR FOR SCHOOLS AND COLLEGES. By GEORGE M. LANE, Ph.D., LL.D., Professor Emeritus of Latin in Harvard University. pp. xvi., 572. Crown Svo, Cloth, \$1 50.

Messrs. Harper & Brothers announce the publication of the late Professor Lane's Latin Grammar, a work which engaged the attention of the author for nearly thirty years.

The publishers are led to believe, by the opinions of competent scholars who have examined the work, that it is one of the most important contributions to the study of Latin which has appeared for many years, and one which must inevitably interest all scholars and students of that language.

By direction of the learned author, whose labors were terminated by his untimely death on the 30th of June, 1897, the completion of his manuscript, which was then nearly finished, was intrusted to his friend and associate, Dr. Morris H. Morgan, of Harvard University, who labored most diligently and faithfully to carry out the wishes and instructions left by the author for his guidance. Dr. Morgan writes of the book as follows:

"Professor Lane's own method was far from that of a compiler. He took nothing for granted without thorough investigation, however well established it might seem, and he followed the dictum of no man, however widely accepted as an authority. For the List of Verbs he made entirely new collections, and admitted no form among the 'principal parts' unless actually found represented in the authors. In the details of syntax he was equally indefatigable; the sections on the Locative Proper, for instance, contain the result of an immense amount of painful research. He devoted much anxious thought to the definitions and the titles of the various constructions; thus, the distinction between the Present of Vivid Narration and the Anationalistic Present seems obvious, now that it is stated; but to reach it many pages of examples were collected and compared.

"The order in which the divisions and subdivisions of grammar are here presented will not seem strange to those who are acquainted with the recent grammars published by Germans. It is the scientific order of presentation, whatever order a teacher may think fit to follow in his actual practice."

Further particulars in regard to the work will be forwarded on request.

HARPER & BROTHERS, PUBLISHERS,
NEW YORK AND LONDON

HARPER'S DICTIONARY OF CLASSICAL LITERATURE AND ANTIQUITIES

Edited by HARRY THURSTON PECK, M.A., Ph.D., Professor of the Latin Language and Literature in Columbia University, City of New York, with the Co-operation of many Special Contributors. Royal 8vo, over 1600 pages, more than 1500 Illustrations. One volume, Cloth, \$6 00; Half Leather, \$8 00. Two volumes, Cloth, \$7 00.

HARPER'S CLASSICAL DICTIONARY presents, within the limits of a single volume of some 1600 pages, and under a single alphabet, the subjects that have usually been treated of in separate works. Its topics comprise:

- (a) GREEK AND ROMAN ANTIQUITIES, in the conventional sense of the word, including subjects falling under the general heads of Amusements, Architecture, Art, Costume, Domestic Life, Law, Music, Numismatics, Philosophy, and Religion.
- (b) BIOGRAPHY, including not only the personages of Ancient History, but also the great classical scholars, archaeologists, and philologists from the Renaissance to the present day.
- (c) GEOGRAPHY AND HISTORY. The Geographical and Topographical articles contain notices of the most recent researches, such as those of Newton, Fellows, Carapanos, Wood, Homolle, Schliemann, Dörpfeld, Brugsch, Lanciani, and others, the important articles being illustrated by topographical plans and diagrams. The Historical articles embody the results of the latest investigations.
- (d) LITERATURE. The articles that treat of the ancient literatures will be especially helpful to the student. The great works of classical literature are given under separate titles, with information as to the latest and best editions.
- (e) MYTHOLOGY. The conclusions of the latest schools of Comparative Mythology are noted in the leading mythological articles.
- (f) COLLATERAL INFORMATION. A great deal of space is devoted to topics that are of the utmost interest to the student, and that meet him everywhere in the way of allusion, but that no single work has yet systematically collected for separate treatment.
- (g) BIBLIOGRAPHY. Each important article gives a carefully selected list of the best and most recent works relating to the subject, thus directing the student to a fuller course of supplementary reading in English, German, French, and Italian.

ILLUSTRATIONS AND MAPS. The text is explained by more than 1500 illustrations, partly from the antique and partly from restorations by Bühlmann, Hoffmann, Wagner, Benvenuti, and others. Many are from original photographs, and have never before been published. Maps and diagrams, taken from the most approved sources, are also freely introduced.

This great work is in reality a condensed Classical Encyclopædia, embodying in a concise and convenient form the principal features of Pauly's great work in German.

HARPER & BROTHERS, NEW YORK AND LONDON

**University of California
SOUTHERN REGIONAL LIBRARY FACILITY
305 De Neve Drive - Parking Lot 17 • Box 951388
LOS ANGELES, CALIFORNIA 90095-1388**

Return this material to the library from which it was borrowed.

UC SOUTHERN REGIONAL LIBRARY FACILITY

AA 000 883 474 9

U